

Mikko Kajander

Suomen eksistentiaalilause toisen kielen oppimisen polulla

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 220

Mikko Kajander

Suomen eksistentiaalilause toisen kielen
oppimisen polulla

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
joulukuun 20. päivänä 2013 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities of the University of Jyväskylä,
in Auditorium S212, on December 20, 2013 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2013

Suomen eksistentiaalilause toisen kielen
oppimisen polulla

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 220

Mikko Kajander

Suomen eksistentiaalilause toisen kielen
oppimisen polulla

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2013

Editors

Maisa Martin

Department of Languages, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Sini Tuikka

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Paula Kalaja, Department of Languages, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, University of Jyväskylä

Tarja Nikula, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Raimo Salokangas, Department of Communication, University of Jyväskylä

Cover picture by Mikko Kajander

URN:ISBN:978-951-39-5530-4

ISBN 978-951-39-5530-4 (PDF)

ISBN 978-951-39-5529-8 (nid.)

ISSN 1459-4323 (nid.), 1459-4331 (PDF)

Copyright © 2013, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2013

ABSTRACT

Kajander, Mikko

Paths of learning Finnish existential sentences

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2013, 240 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323 (nid.), 1459-4331 (PDF); 220)

ISBN 978-951-39-5529-8 (nid.)

ISBN 978-951-39-5530-4 (PDF)

This study deals with the Finnish existential sentence as a unit of written learner language. To begin with, the earlier accounts on Finnish existentials (mainly Ikola 1954; 1964 and Hakanen 1972) are discussed and contrasted with the prototype account as presented in *Iso suomen kielioppi* (ISK 2004). Subsequently, some newer insights on the Finnish existential sentence (mainly Huumo and Helasvuo in several studies) are presented and slightly modified. In these studies, as in the present study as well, Cognitive Grammar (Langacker 1987, 1991, 2008a) sheds new light on the semantic structure of the existentials. This study is also influenced by Construction Grammar (Goldberg 1995, 2006). Several linguistic features of the existentials in adult and juvenile texts are contrasted with functional language proficiency as described in the CEFR-scale. Thus, this study is closely related to the work done in the CEFLING- and Topling-projects, uses the same data (the CEFLING-corpus) and the same theoretical framework (See Martin et al. 2010 and Alanen et al. 2010). One of the goals of this study is to contrast the existential sentences of adult and young writers at different functional proficiency levels. The existential sentence proved to be a rather evenly distributed sentence type across all proficiency levels, but it seems to develop both in accuracy and fluency as functional proficiency increases. The accuracy features seem to develop in the same order but at different levels in both groups. Many other features that in this study are regarded as indicators of fluent language use seem to reveal the change between levels A and B quite similarly in both groups. But also in terms of fluency there are differences between the groups. Roughly, young learners produce more accurate existential sentences but the existentials of the adults seem to vary more within a given functional level. These differences indicate that although linguistic indicators of functional language proficiency levels were found, they should not be interpreted the same way when evaluating the writing of adults and young learners. Lastly, the effects of the task type and the writing instructions on the results are discussed, as well as some pedagogical aspects, as they also could explain some differences between the adults and the young learners.

Keywords: Finnish as a second language, existential sentence, writing, CEFR.

Author's address Mikko Kajander
University of Vienna
Department of European and Comparative Literature and
Language Studies / Finno-Ugrian Studies
(Institut für EVSL/Abteilung Finno-Ugristik)
Spitalgasse 2-4 Hof 7.2, 1090 Vienna, Austria
mikko.kajander@univie.ac.at

Supervisors Professor Maisa Martin
Department of Languages
University of Jyväskylä

Professor Jaakko Leino
Department of Finnish, Finno-Ugrian and Scandinavian
studies
University of Helsinki

Reviewers University Lecturer, Doctor Lari Kotilainen
Department of Finnish, Finno-Ugrian and Scandinavian
studies
University of Helsinki

Docent Kirsti Siitonen
School of Languages and Translation Studies
University of Turku

Opponent University Lecturer, Doctor Lari Kotilainen
Department of Finnish, Finno-Ugrian and Scandinavian
studies
University of Helsinki

ESIPUHE

Kun keväällä 2002 valmistuin Jyväskylän yliopistosta, graduni ohjaaja Maisa Martin kysyi minulta, enkö haluaisi alkaa tehdä väitöskirjaa. En halunnut. Halusin oikeisiin töihin. Ajattelin, että vasta sitten, kun on kokemusta, voi olla oikeasti jotain sanottavaa. Nyt yli yksitoista vuotta myöhemmin tiedän, että tutkimus on aivan oikeaa työtä, välillä raskasta mutta taatusti palkitsevaa – aivan kuten opettajan työkin. Sanottavaa on kertynyt, ja ainakin osa siitä on vihdoinkin saatu kansien väliin.

Tutkijan työssä tieto kantaa ja uteliaisuus vie eteenpäin. Aloitteleva tutkija, kuten minä, tarvitsee paljon tukea, jotta saa rakennettua sen tiedollisen perustan, jolta voi itse ponnistaa. Haluan kiittää erityisesti professori Maisa Martinia ja professori Jaakko Leinoa, jotka ovat toimineet työni ohjaajina. Oli kysymys pieni tai suuri, teidän puoleenne olen voinut aina kääntyä. Kiireistänne huolimatta olette väsymättä lukeneet ja kommentoineet tekstejäni, antaneet tarkkaa ja motivoivaa palautetta ja ohjanneet oikeiden vastausten äärelle. Kannustava tukenne on ollut minulle korvaamaton apu.

Kirjan ennakkotarkastajina ovat toimineet yliopistonlehtori Lari Kotilainen ja dosentti Kirsti Siitonen. Heitä kiitän kommentteista, joiden avulla olen voinut vielä loppuvaiheessa huomattavasti selkeyttää työtäni. Kieliasun ovat tarkastaneet Titta Hänninen ja Timothy Riese. Molemmille suuri kiitos joustavuudesta ja tarkasta työstä. Jäljelle jääneistä virheistä vastaan tietenkin itse.

Lisäksi tahdon kiittää niitä kaikkia työkavereita, opiskelukavereita ja ystäviä, jotka ovat jaksaneet keskustella kanssani kielestä. Työstäni sen eri vaiheissa ovat kiinnostuneet Eino Koponen, Marja Järventausta, Beáta Wagner-Nagy, Minna Suni, Sari Sulkunen ja Annekatrin Kaivapalu sekä heidän lisäkseen Nina Reiman, Sanna Mustonen ja monet muut jatko-opiskelijat ja ystävät, joita kaikkia en voi mainita tässä nimeltä. Kiitos kaikista niistä keskusteluista ja ideoista, jotka ovat auttaneet minua eteenpäin.

Erityiskiitoksen ansaitsee Johanna Laakso. Johanna, kahvitauko kanssasi kesken työpäivän on ratkaissut monta ongelmaa. Sinulta olen saanut lukematomat kerrat kysymykseeni paitsi oikean vastauksen myös pari kolme lähdeviitettä, ja tämän kaiken olet tarjoillut anekdootilla höystettynä ennen kuin olen ehtinyt kaataa kahvia kuppiin.

Kiitän Jyväskylän yliopistoa, joka rahoitti tutkimustani alkuvaiheessa kahteenkin otteeseen. Nykyisin ansaitsen leipäni Wienin yliopistossa, jossa minua ovat motivoineet niin työkaverit kuin opiskelijatkin. Väitöskirjan kirjoittaminen ei olisi ollut mahdollista ilman tutkimusvapaata, jonka yliopisto minulle myönsi. Professorit Johanna Laakso, Timothy Riese, Andrea Seidler ja Pál Deréky tekivät suuren työn, jotta tutkimusvapaa saatiin järjestettyä. Kiitos kuuluu myös Anna Sicklille, Laura Spadingerille, Maria Köstlbauerille sekä Risto Niemi-Pynttärille, jotka hoitivat opetukseni poissa ollessani. Kiitos myös Márta Csirelle ja Heidi Vaaralalle, jotka olivat tukenani oikeaan aikaan. Vaikeistakin asioista pääsee yli, kun on työkavereina sellaisia ystäviä kuin te.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia läheisiäni. Christian, kiitos työrauhasta, kärsivällisyydestä ja läsnäolosta. Sisareni Minna, Kiikka ja Pirkko, kiitos, että olette jaksaneet pikkuveljeänne. Isä ja äiti, kiitos kaikesta siitä, mitä olen teiltä saanut, erityisesti kodista, sisaruksista, rakkaudesta – ja kielestä. Olette tukeneet minua opintiellä ja elämässä varauksetta yli kolmekymmentäkuusi vuotta, mikä on korvaamatonta. Olette antaneet minulle mahdollisuuksia, joita teillä itsellenne ei ollut.

Ihmisen on opittava itse, mutta muiden tuella kaikki on helpompaa.

Wienissä 4.11.2013

Mikko Kajander

KUVIOT

KUVIO 1	Entiteettien luokitus.....	31
KUVIO 2	Relaatiot.....	32
KUVIO 3	ABOVE-TABLE.....	33
KUVIO 4	LAMP-ABOVE-TABLE	35
KUVIO 5	BE-verbi	36
KUVIO 6	DEMfad-malli	51
KUVIO 7	Yki-aineisto: eksistentiaalilauseiden määrä /1000 sanaa.....	89
KUVIO 8	Kouluaineisto: eksistentiaalilauseiden määrä /1000 sanaa	89
KUVIO 9	Yki-aineisto: eksistentiaalilauseiden jakauma (%)	90
KUVIO 10	Kouluaineisto: eksistentiaalilauseiden jakauma (%)	91
KUVIO 11	Yki-aineisto: e-lauseiden määrä tehtävittäin /1000 sanaa	92
KUVIO 12	Kouluaineisto: e-lauseiden määrä tehtävittäin /1000 sanaa	92
KUVIO 13	Yki-aineisto: e-NP:n sijamerkinän tarkkuus (%)	94
KUVIO 14	Kouluaineisto: e-NP:n sijamerkinän tarkkuus (%)	94
KUVIO 15	Yki-aineisto: e-NP:n sijat kaikissa e-lauseissa (%).....	100
KUVIO 16	Kouluaineisto: e-NP:n sijat kaikissa e-lauseissa (%)	100
KUVIO 17	Yki-aineisto: nominatiivi, partitiivi ja muut e-NP:n sijat (%)	101
KUVIO 18	Kouluaineisto: nominatiivi, partitiivi ja muut e-NP:n sijat (%)... ..	101
KUVIO 19	Yki-aineisto: e-NP:n yksikkö- ja monikkomuodot (%).....	103
KUVIO 20	Kouluaineisto: e-NP:n yksikkö- ja monikkomuodot (%)	103
KUVIO 21	Yki-aineisto: e-NP:n odotuksenvastaisten sijojen esiintymisympäristöt (%).....	110
KUVIO 22	Kouluaineisto: e-NP:n odotuksenvastaisten sijojen esiintymisympäristöt (%).....	111
KUVIO 23	Yki-aineisto: paikanilmauksen sijamerkinän tarkkuus (%).....	113
KUVIO 24	Kouluaineisto: paikanilmauksen sijamerkinän tarkkuus (%)... ..	113
KUVIO 25	Yki-aineisto: paikanilmausten sijat lokaaliteemaisissa e-lauseissa (%).....	115
KUVIO 26	Kouluaineisto: paikanilmausten sijat lokaaliteemaisissa e-lauseissa (%).....	115
KUVIO 27	Yki-aineisto: omistajanilmauksen sijamerkinän tarkkuus (%).. ..	117
KUVIO 28	Kouluaineisto: omistajanilmauksen sijamerkinän tarkkuus (%).....	117
KUVIO 29	Yki-aineisto: omistuslauseen teemapaikan sijat (%)	118
KUVIO 30	Kouluaineisto: omistuslauseen teemapaikan sijat (%)	119
KUVIO 31	Yki-aineisto: verbin tarkkuus (%).....	120
KUVIO 32	Kouluaineisto: verbin tarkkuus (%)	120
KUVIO 33	Yki-aineisto: e-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso	132
KUVIO 34	Kouluaineisto: e-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso.....	133
KUVIO 35	Yki-aineisto: omistajaan viittaaminen (%).....	140
KUVIO 36	Kouluaineisto: omistajaan viittaaminen (%).....	140
KUVIO 37	Tempus yki-aineiston e-lauseissa (%).....	156
KUVIO 38	Tempus kouluaineiston e-lauseissa (%).....	156

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Ajanilmauksien frekvenssi lausetyypeittäin /1000 sanaa	64
TAULUKKO 2	Ajan- ja paikanilmaukset tilalauseen teemapaikalla (kpl)....	68
TAULUKKO 3	Tilalauseiden ja eksistentiaalilauseiden määrät (kpl)	68
TAULUKKO 4	Esimerkkejä tilastolliseen tarkasteluun otetuista lauseista ..	82
TAULUKKO 5	Esimerkkejä tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle jäävistä lauseista.....	83
TAULUKKO 6	Tekstien sanamäärien keskiarvot yksi- ja kouluaineistoissa ...	87
TAULUKKO 7	Yki-aineisto: e-NP:n sijamerkin­nän tarkkuus lausetyypeittäin (%).....	96
TAULUKKO 8	Kouluaineisto: e-NP:n sijamerkin­nän tarkkuus lausetyypeittäin (%).....	98
TAULUKKO 9	Verbien myönteisyys, kielteisyys ja puuttuminen e-lauseissa	104
TAULUKKO 10	Yki-aineisto: paikanilmausten abstraktiotaso lokaaliteemaisissa e-lauseissa	129
TAULUKKO 11	Kouluaineisto: paikanilmausten abstraktiotaso lokaaliteemaisissa e-lauseissa	129
TAULUKKO 12	Yki-aineisto: paikanilmausten abstraktiotaso omistuslauseissa (kpl).....	143
TAULUKKO 13	Kouluaineisto: paikanilmausten abstraktiotaso omistuslauseissa (kpl).....	143
TAULUKKO 14	<i>Olla</i> -verbin osuus yksi- ja kouluaineiston kaikissa e-lauseissa	144
TAULUKKO 15	<i>Olla</i> -verbin osuus omistuslauseissa (%).....	145
TAULUKKO 16	Omistuslauseiden verbivalikoiman koko	146
TAULUKKO 17	Omistuslauseissa käytetyt verbit	146
TAULUKKO 18	<i>Olla</i> -verbin osuus lokaaliteemaisissa e-lauseissa (%).....	148
TAULUKKO 19	Verbivalikoiman koko lokaaliteemaisissa e-lauseissa	149
TAULUKKO 20	Lokaaliteemaisissa e-lauseissa käytetyt verbit.....	150
TAULUKKO 21	<i>Olla</i> -verbin osuus muissa e-lauseissa (%)	152
TAULUKKO 22	Verbivalikoiman koko muissa e-lauseissa	153
TAULUKKO 23	Muissa e-lauseissa käytetyt verbit	154
TAULUKKO 24	Modaalisuus, nesessiivisyys, verbin liitepartikkelit ja konjunktiot (%).....	159

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

KUVIOT JA TAULUKOT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	13
2	EKSISTENTIAALILAUSE TUTKIMUSKOHTENA.....	17
2.1	Taustaa: muoto- ja merkityspiirteet määrittelyn lähtökohtana.....	17
2.2	Eksistentiaalilauseen prototyyppiset piirteet.....	21
2.3	Konstruktionäkökulma	27
2.4	Eksistentiaalinen lause kognitiivisen kieliopin näkökulmasta	30
2.4.1	Kuvio ja tausta; entiteettien tyypit; muuttuja ja kiintopiste.....	30
2.4.2	Adverbiaalitäydennyksen hahmottama relaatio	32
2.4.3	Verbin hahmottama prosessi.....	36
2.4.4	Eksistentiaalilause statiivisena relationa	37
3	AINEISTON ESITTELY JA TUTKIMUSASETELMA.....	41
3.1	CEFLING-korpus	41
3.2	Tutkimusasetelma ja tutkimuksen taustalla vaikuttava kielikäsitys...	44
3.3	DEMFad-malli ja tutkittavat muuttujat	46
3.3.1	Sujuvuus, tarkkuus ja kompleksisuus.....	46
3.3.2	DEMFad-malli: frekvenssi, tarkkuus ja distribuutio	50
3.3.3	Tässä tutkimuksessa käytetyt käsitteet	54
3.4	Tutkimuskysymykset	57
4	RAJANKÄYNTIÄ: EKSISTENTIAALILAUSEEN PÄÄTYYPIT JA LÄHIKONSTRUKTIOT AINEISTOSSA	59
4.1	Lokaaliteemaiset, omistajateemaiset ja muut eksistentiaalilauseet ...	59
4.2	Ajanilmaus eksistentiaalilauseen teemana	61
4.3	Predikatiiviadverbiaali eksistentiaalilauseen teemana.....	64
4.4	Tilalause.....	66
4.5	Kvanttorilause	72
4.6	Kiteymät	74
4.7	Tilastollisen tarkastelun rajaus.....	82
5	EKSISTENTIAALILAUSEEN PIIRTEET ERI TAITOTASOILLA.....	85
5.1	Eksistentiaalilauseiden frekvenssi ja jakauma aineistossa	86
5.2	Eksistentiaalilauseen tarkkuuden kehitys	93
5.2.1	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus kaikissa e-lauseissa	93
5.2.2	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus lausetyypeittäin	95
5.2.3	Eri sijamuotojen esiintyminen e-NP:issä	99

5.2.4	E-NP:n odotuksenvastainen sijamerkintä	103
5.2.5	Paikanilmauksen sijamerkinnän tarkkuus	111
5.2.6	Eri sijamuotojen käyttö paikanilmauksissa	114
5.2.7	Omistajanilmauksen sijamerkinnän tarkkuus	116
5.2.8	Eri sijamuotojen käyttö omistuslauseen teemapaikalla.....	118
5.2.9	Verbin tarkkuus, puuttuminen ja odotuksenvastaiset verbimuodot.....	119
5.3	Eksistentiaalilauseen sujuvuuden kehitys.....	122
5.3.1	Teemapaikan paikanilmausten abstraktiotaso	123
5.3.2	E-NP:n tarkoitteen abstraktiotaso	130
5.3.3	Omistajan henkilötarkoitteisuus, erottamaton omistus ja omistajaan viittaaminen	135
5.3.4	Omistuslauseen valinnaiset jäsenet	141
5.3.5	Eksistentiaalilauseissa käytetyt verbit.....	144
5.3.6	Tempus	155
5.3.7	Modaalisuus ja nesessiivisyys, verbin liitepartikkelit ja konjunktiot	158
5.4	Tilastollisen tarkastelun koontia	164
5.4.1	Taso A1	164
5.4.2	Taso A2	167
5.4.3	Taso B1	169
5.4.4	Taso B2	170
5.4.5	Taso C1.....	172
5.4.6	Taso C2.....	173
6	EKSISTENTIAALILAUSEEN PIIRTEET TAITOTASON INDIKAATTOREINA	174
6.1	Sujuvuus ja kompleksisuus e-lausekonstruktion näkökulmasta	175
6.2	Jakauma	176
6.3	Tarkkuuden kehitys	182
6.3.1	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus.....	182
6.3.2	Paikanilmauksen sijamerkinnän tarkkuus	185
6.3.3	Omistajanilmauksen sijamerkinnän tarkkuus	186
6.3.4	Verbin tarkkuus	187
6.3.5	Yleistä tarkkuudesta taitotason indikaattorina.....	188
6.4	Sujuvuuden kehitys	189
6.4.1	Sijamuotojen käyttö.....	189
6.4.2	Verbivalikoima ja verbin käytön monipuolistuminen	192
6.4.3	Omistajaan viittaaminen	196
6.4.4	Abstraktiotaso	196
6.4.5	Yleistä sujuvuudesta taitotason indikaattorina	198
6.5	Aineistojen välisistä eroista	199
6.5.1	Erot frekvensseissä ja tarkkuudessa	200
6.5.2	Erot sujuvuudessa	203
6.6	Tehtävätyypistä ja tehtävänannosta riippuvat piirteet	206
6.7	Vastaukset tutkimuskysymyksiin.....	210

7 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA, JATKOTUTKIMUS- JA SOVELLUSMAHDOLLISUUKSIA	216
SUMMARY	220
LÄHTEET	229
LIITTEET	235
LIITE 1: MERKITSEVYYDET	235
LIITE 2: CEFLING-ARVIOINTIASTEIKKO	238

1 JOHDANTO

Suomen eksistentiaalilauseen tutkimus on pitkään ollut keskustelua siitä, mikä oikeastaan on eksistentiaalilause ja millä perusteella tietyt eksistentiaalilauseelle tyypilliset muotopiirteet siinä esiintyvät (hyvänä yhteenvetona ks. Tiainen 1997). Tämä tutkimus lähestyy paljon käsiteltyä aihetta hieman toisesta näkökulmasta. Tutkimuksen keskiössä ei ole niinkään rajanveto eksistentiaalisten ja ei-eksistentiaalisten lauseiden välille, vaan tarkoituksena on kuvata, millaisena ne rakenteet, joissa ns. partitiivisubjekti on mahdollinen, esiintyvät suomenoppijoiden¹ kirjallisissa tuotoksissa, kuten esimerkissä (1):

(1)

Kaupunkiloma vai luontokohde.

Minulla on oma mökki. Minä harvoin ajan kesämökille. Koska koko kesä **minulla on paljon töitä**, ja minun työpäivä kestää 11 tuntia. Minun vapaapäivä on sununtai. **Minulla on pieni poika** ja hän pitää kesämökkiä ja me yhdessä ajoimme sinne harvoin. 2 kertaa kuukaudessa. Hyvä puolella että **mökillä on halvat elämä** ja rahat ei saa paljon. Huono puolella – että **mökillä on paljon kärpäset, kylmä** ja minun täytyy laittaa ruokaa paljon minulle, pojalle ja miehelle. jos **mökillä on vierat**, minun täytyy laittaa ruokaa paljon ja sitten koko illalla ja yö tiskata. Mutta hyvä puolella että **mökillä on paljon luontoa (puut, sienet, siilit ja myyrat)** ja pojanilla on hyvällä tuulella. **Minulla on iso palkaa** ja me menemme lomalle – erilaiselle kaupungille Euroopalle. Hyvä puolella, että **kaupungissa (esimerkiksi – Milanossa, Roomassa, Savonlinnassa) paljon hottellia** ja minun en täyty laittaa ruokaa paljon ja tiskata paljon. Minä voin puhua, ja kävelyä minun perheeni kanssa. Me harrastamme retkikävelyllä paljon. Hyono puolella, että kaupungissa täytyy paljon rahaa ja luonto on käukana. **Eläimet vain Zoossa.** Minä ja perheeni pitäävät mennä lomalle kaupungille ulkomaailmalle. Se on helppo.

Maija Solki

Esimerkki (1) on yleisessä kielitutkinnossa (yki) kirjoitettu mielipideteksti, joka sijoittuu Eurooppalaisen viitekehyksen (EVK) tasolle B1. (Aineistosta ja taito-

¹ Käytän tässä tutkimuksessa termiä *suomenoppija*, jolla tarkoitan sellaista suomen kielen käyttäjää, jonka ensikieli ei ole suomi. Tällaisen kielenkäyttäjän käyttämään suomen kieleen viitataan termillä *oppijansuomi*. Tarkoitus on ainoastaan pitää erillään ensikielen ja toisen kielen käyttäjät.

tasoista ks. tarkemmin luku 3.1.) Jos tekstiä tarkastelee perinteisten lausetyyppien näkökulmasta, se näyttää sisältävän varsin monentyyppisiä lauseita, esimerkiksi intransitiivisia lauseita (*Minä harvoin ajan kesämökille*), transitiivilauseita (*Minun täytyy laittaa ruokaa*) ja kopulalauseita (*Minun vapaapäivä on sunnuntai*). Keskeisen sijan tekstissä saavat myös lauseet, joissa kuvataan, mitä tai millaista jossakin paikassa on (*mökillä on paljon kärpäset, kylmä; kaupungissa paljon hottelliä*) tai mitä jollakin henkilöllä on (*Minulla on iso palkaa*). Juuri tällaisia lauseita on perinteisesti pidetty eksistentiaalisina. Fennistejä ovat pitkään kiinnostaneet eksistentiaalilauseen ns. partitiivisubjektin esiintymisehdot (esimerkkinä Ikolan 1954 Virittäjässä käynnistämä keskustelu), ja esimerkin perusteella subjektin sijamerkintä näyttää myös suomenoppijan tekstissä ongelmakohtana (*Mökillä on paljon *kärpäset pro kärpäsiä; Minulla on iso *palkaa pro palkka*). Lisäksi ongelmia näyttää aiheuttavan myös verbi (*kaupungissa paljon hottelliä; Eläimet vain Zoossa*). Vaikka esimerkkitextissä on paljon virheettömiäkin eksistentiaalilauseita, kielenoppijalle ei siis välttämättä ole selvää, että rakenteeseen kuuluu pakollisena verbi yksikön kolmannessa persoonassa. Lisäksi rakenne näyttää joskus esiintyvän sellaisissakin yhteyksissä, joihin se ei välttämättä kuuluisi (**pojanilla on hyvällä tuulella*).

Jos yhtenä suomenoppijan tavoitteena ajatellaan olevan idiomaattinen eksistentiaalilauseiden käyttö, olisi oppijan ja opetuksen kannalta hyvä tietää, millaiset kehitysvaiheet tähän idiomaattiseen eksistentiaalilauseiden käyttöön johtavat. Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin siksi kuvata, millaisia eksistentiaalilauseita suomenoppijoiden teksteissä esiintyy kirjoitustaidon eri tasoilla ja miten niiden käyttö mahdollisesti kehittyy. Teemapaikan adverbiaalinen tyyppi perusteella tarkastellaan eksistentiaalilauseiden jakaumaa mahdollisiin eri alatyyppeihin (luku 4 ja luku 5.1). Huomiota kiinnitetään mm. muotopiirteiden hallintaan (mm. paikan ja omistajanilmauksen sijamerkinnän tarkkuus sekä ns. subjektin sijamerkinnän tarkkuus, luku 5.2), mutta kiinnostavaa on laajemminkin, millaisina eksistentiaalilauseet suomenoppijan teksteissä esiintyvät (verbin tempus, modaalisuus ja nesessiivisyys, verbivalikoiman laajuus sekä tarkoitteiden abstraktiotaso, luku 5.3).

Eksistentiaalilauseita on aiemminkin tutkittu suomenoppijan näkökulmasta (Ivaska 2010 ja 2011, Ivaska ja Siitonen 2011), mutta nyt käsillä oleva tutkimus on sikäli erilainen, että se pyrkii suhteuttamaan oppijankielen eksistentiaalilauseet Eurooppalaisen viitekehyksen (EVK, CEFRL) taitotasoihin. Samasta näkökulmasta on tutkittu tai tutkitaan parhaillaan muitakin suomen kielen ilmiöitä CEFLING- ja Topling-projekteissa (tarkemmin ks. luku 3.1), mm. impersonaalisia ilmauksia (Seilonen 2013), transitiivi-ilmauksia (Reiman 2011a ja 2011b, ks. myös Martin ym. 2010) ja paikallissijojen käyttöä (Mustonen, ks. Martin ym. 2010). Yhteistä näille tutkimuksille on konstruktionäkökulma, jossa opittavaa kielenainesta lähestytään usein sanaa laajempina yksiköinä. Samoin tässäkin tutkimuksessa eksistentiaalilauseita tarkastellaan enemmänkin kokonaisuutena rakenteena, konstruktiona, jonka merkitys on enemmän kuin osiensa summa tai jota ainakin vakiintuneisuutensa perusteella on mahdollista pitää konstruktiona (vrt. kohta 2.3).

Oppijansuomen eksistentiaalilauseita sivuaa myös Spoelmanin (2013) tuore tutkimus, joka käsittelee partitiivin käyttöä saksan-, hollannin- ja vironkielillä suomenoppijoilla. Lähtökohdiltaan Spoelmanin tutkimus on lähellä CEFLING- ja Topling-hankkeissa tehtyä tutkimusta, sillä edellä mainitut osakorpuukset on arvioitu Eurooppalaisen viitekehysten taitotasolle pitkälti samoin periaattein kuin CEFLING- ja Topling-tutkimuksissakin on tehty (vrt. Spoelman 2013: 181–184). Yhtenä erona nyt käsillä olevaan tutkimukseen on, että Spoelman käsittelee eksistentiaalilauseita ainoastaan partitiivin osalta. Lisäksi tärkeänä muuttujana hänen tutkimuksessaan on oppijan äidinkielen vaikutus, joka taas tässä tutkimuksessa on haluttu rajata tarkastelun ulkopuolelle.

Tämän työn teoreettisina lähtökohtina toimivat kognitiivinen kielioppi (Langacker 1987, 1991, 2008a), varhempi suomen eksistentiaalilauseen tutkimus (mm. Ikola 1954, 1964 ja Hakanen 1972), uudempi, kognitiivisen kieliopin lähtökohdat huomioiva suomen kielen tutkimus (mm. P. Leino 1989, 1993 ja P. Leino ym. 2001), sekä ennen muuta Huumon (esim. 1994a, 1994b, 1997a, 1997b, 1999a, 1999b) ja Helasvuon (Helasvuo 1996, Helasvuo & Huumo 2010) kehittämä kognitiivisen kieliopin näkökulma suomen eksistentiaalilauseeseen. Näitä lähtökohtia esitellään ja kehitellään edelleen luvussa 2, jossa mukaan otetaan myös Ison suomen kieliopin (ISK 2004) näkemys eksistentiaalilauseen prototyyppisistä piirteistä. Luvussa esitetään myös ajatus eksistentiaalilauseesta staatiivisena relaationa.

On selvää, että kaikki eksistentiaalilauseet eivät tietenkään ole prototyyppisiä. Varsinkin Ison suomen kieliopin prototyyppijattelu paljastaa eksistentiaalilauseen sumearajaiseksi kategoriaksi, johon voi laskea kuuluvaksi hyvin monenlaisia prototyyppistä eksistentiaalilauseita jollakin tavalla muistuttavia rakenteita. Tämän tutkimuksen asetelmassa tutkimusongelma on kuitenkin rajattava suhteellisen selvästi, minkä vuoksi pyrin luvussa 4 esimerkkien kautta osoittamaan, mitkä eksistentiaalilauseen lähirakenteet on tässä tutkimuksessa syytä ottaa lähempään tarkasteluun. Koska tässä vaiheessa tutkimuksen aineisto oletetaan lukijalle tutuksi, esittelen jo tätä ennen käyttämäni kaksi aineistoa luvussa 3. Samassa yhteydessä esitellään myös lyhyesti CEFLING- ja Topling-hankkeissa tehtyä tutkimusta, sillä se liittyy olennaisesti myös omaan tutkimukseeni. Samalla esiin tulee myös tämän tutkimuksen toinen tärkeä teoreettinen viitekehys, ns. DEMfad-malli, joka on kehitetty CEFLING-hankkeen piirissä kuvaamaan toisen kielen omaksumista ja siihen liittyviä muuttujia. Mallin soveltuvuutta arvioidaan ja sen valintaa perustellaan myös tämän tutkimuksen kannalta. Kohdassa 3.4 esitetään lopuksi myös tämän työn tutkimuskysymykset ja -menetelmät.

Luvulla 4 on kaksi tehtävää: se esittelee ja rajaa aineistoa mutta myös laajentaa näkökulmaa prototyyppisen eksistentiaalilauseen ulkopuolelle. Ensin eksistentiaalilauseet jaetaan kolmeen päätyyppiin (lokaaliteemaiset, omistajateemaiset ja muut eksistentiaalilauseet), minkä jälkeen esitellään harvinaisempia eksistentiaalilauseita muistuttavia lähirakenteita. Luvussa pohditaan ajanilmauksen ja predikaatiiviadverbiaalin asemaa eksistentiaalilauseen teemana ja samoin pohditaan myös tilalauseen ja kvanttorilauseen yhtymäkohtia eksis-

tentiaalilauseeseen. Samalla luku 4 tarjoaa myös ensimmäisen mahdollisuuden tutustua aineistoon. Luvussa tehdään aineiston rajausta tulevaa tilastollista tarkastelua varten, ja rajausta perustellaan myös aineistoesimerkein. Lopuksi havainnollistetaan vielä, mitkä rakenteet otetaan mukaan tilastolliseen analyysiin ja mitkä jäävät sen ulkopuolelle.

Vastauksia tutkimuskysymyksiin etsitään luvussa 5 tilastollisin menetelmin. Tarkastelussa on eksistentialilauseen jakauma kolmeen päätyyppiin, ja luvussa pyritään löytämään aineiston eksistentialilauseista niin sujuvuuteen² kuin tarkkuuteenkin liittyviä piirteitä, jotka erottavat taitotasoja toisistaan. Luvun lopuksi (kohta 5.4) analyysin tulokset kootaan yhteen taitotasoittain.

Luvussa 6 pohditaan esiin tulleiden tarkkuutta ja sujuvuutta kuvaavien kielenpiirteiden soveltuvuutta funktionaalisen taitotason indikaattoreiksi. Tutkimustuloksia peilataan myös aiempaan S2-tutkimukseen. Kohdassa 6.5 esitellään aineistojen välisiä eroja ja pohditaan jonkin verran myös opettajan näkökulmasta, mikä voisi selittää aineistojen välisiä eroja. Kohdassa 6.6 nostetaan esille sellaisia eksistentialilauseen piirteitä, jotka eivät näyttäisi riippuvan pelkästään funktionaalisen kielitaidon tasosta. Lopuksi kohdassa 6.7 esitetään myös tiiviimmät vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Luvussa 7 arvioidaan tämän tutkimuksen onnistumista sekä sovellus- ja jatkotutkimusmahdollisuuksia. Vaikka kyseessä ei olekaan varsinaisesti oppimisen tutkimus, uskon ja toivon, että niistä jäljistä, joita suomenoppijan polulta on tämän tutkimuksen kautta löytynyt, syntyy myös ajatuksia, jotka auttavat niin kielenoppijoita, opettajia, tutkijoita kuin kielitaidon arvioijiaakin tulevaisuudessa.

² Siitä, miten sujuvuus tässä tutkimuksessa ymmärretään, ks. erityisesti luku 3.3.

2 EKSISTENTIAALILAUSE TUTKIMUSKOHTENA

2.1 Taustaa: muoto- ja merkityspiirteet määrittelyn lähtökohtana

Fennistiikassa on kirjoitettu paljon eksistentiaalilauseista (vrt. Tiainen 1997). Usein on mainittu (esim. Tiainen 1997: 563), että eksistentiaalilauseen käsitteen fennistiseen tutkimukseen toi Ikola (1954) osana keskustelua partitiivisubjektin ongelmista. Aiheesta jatkui vilkas keskustelu, jonka kulkua jo Ikola (1964: 7–63) referoi ja tarkentaa samalla omia näkemyksiään. Hakanen (1972) toi mukaan jaon normaalilauseisiin ja eksistentiaalilauseisiin. Hakasen jako on tehty muotokriteerien perusteella toisin kuin Ikolan, jonka lähtökohtana on koko rakenteen merkitys, jonka kautta Ikola pyrkii selittämään eksistentiaalilauseelle tyyppillisiä muotopiirteitä. Hakasen tarkastelussa tulevat esille myös ns. pinta- ja syvärakenteet, joiden kautta Hakanen pyrkii kuvaamaan sitä, miten jako normaali- ja eksistentiaalilauseisiin näkyy myös infinitiivi- ja partisiippirakenteissa. Laajin kokonaisuus suomen eksistentiaalilauseesta on Vähämäen (1984) väitöskirja, jossa pyritään kuvaamaan sekä eksistentiaalilauseen syntaksia että semantiikkaa. Lähinnä Leechiä (1974) ja Lyonsia (1977) mukaillen Vähämäki luo eksistentiaalilauseen kuvaukseen oman teoriansa, joka nojaa hierarkkisiin konstituenttirakenteisiin sekä erityyppisiin transformaatioihin. Uudempaa näkökulmaa suomen eksistentiaalilauseeseen on kehitetty myös kognitiivisen kieli-tieteen (mm. Perko 1992; Huumo & Perko 1993a ja 1993b, Huumo 1997a, Huumo 2003, Helasvuo & Huumo 2010) sekä diskurssianalyysin ja kieliopillistumisteorian (Helasvuo 1996) näkökulmista. Kognitiivisen kieliopin näkökulmaa eksistentiaalilauseeseen esitellään kohdassa 2.4. Tässä alaluvussa puolestaan esitellään lähinnä Ikolan ja Hakasen näkemyksiä, joita verrataan kohdassa 2.2 Isossa suomen kieliopissa (ISK 2004) kuvattuihin eksistentiaalilauseen prototyyppisiin piirteisiin.

Eksistentiaalilauseen käsite on peräisin Jesperseniltä (1924: 155). Myös Jespersen kiinnittää huomiota lauseen kokonaismerkitykseen: rakenteita, joissa ”jonkin olemassaolo todetaan tai kielletään”, hän ryhtyy kutsumaan eksistentiaalilauseiksi (mts. 155):

Sentences corresponding to English sentences with *there is* or *there are*, in which the existence of something is asserted or denied – if we want a term for them, we may call them existential sentences – present some striking peculiarities in many languages. Whether or not a word like *there* is used to introduce them, the verb precedes the subject, and the latter is hardly treated grammatically like a real subject.

Mielenkiintoista on, että jo Jespersen (1924: 156) mainitsee esimerkkejä suomen eksistentialilauseista ja kiinnittää huomiota erityisesti subjektin indefiniittisyyteen (esimerkit ovat Eliotin 1890: 122):

I may here mention some peculiarities of Finnish grammar. The nominative is used only with definite subjects, among which are also reckoned generic expressions; if on the other hand something indefinite is denoted, the partitive is used. - - *viini on pöydällä* - - *viini on hyvää* - - *viiniä on pöydällä* - - Just as in English and Dan[ish] we do not as a rule use *there, der*, when the verb has an object, because this seems to imply a kind of definiteness, Finnish in such cases has the nom., even if , 'some' is implied: *varkaat* (or *jotkut varkaat*, nom.) *varastivat tavarani* - - but *varkaita* (part.) *tuli talooni*. (Jespersen 1924: 156.)

Jespersen huomioi, että eksistentialilauseen tehtävä olisi ilmaista jonkin indefiniittisen tarkoitteen olemassaoloa (tai sitä, että tätä tarkoitetta ei ole). Myös Ikola hyödyntää samaa ajatusta määritellessään eksistentialilauseen käsitettä. Ikolan (1954: 225–226) mukaan lause on eksistentialinen, jos ”siinä on kysymys jostakin (ilmaistusta tai ajatellusta) lokaliteetista tai olotilasta, jonka sisällöstä lause ilmoittaa jotakin (mitä se sisältää, rupeaa sisältämään, lakkaa sisältämästä jne.)”. Ikola määrittelee tällaiset lauseet eksistentialisiksi selittääkseen, miksi tietyissä lausetyypeissä subjekti voi olla partitiivissa ja verbi ei kongruoi subjektin luvun kanssa.

Ikolan tekemä rajausta nojaa rakenteen merkityssisältöön. Se, että lause ylipäänsä on eksistentialinen, näyttää Ikolalla kytkeytyvän verbin merkitykseen (Ajatuksen esitti Airila³, mutta Ikolakin hyväksyy tämän näkemyksen, vaikka puhuukin lopulta juuri lauseen eikä verbin merkityksestä, ks. Ikola 1954: 225). Ikolan näkökulmasta eksistentialilauseessa semanttiset piirteet näyttäisivät selittävän monet eksistentialilauseelle tyypilliset muoto- ja rakenteelliset piirteet: teemapaikkaisen lokaalisen adverbiaalin, subjektin nominatiivi-partitiivi-vaihtelun ja subjektin luvun kanssa kongruimattoman predikaattiverbin. Näistä kaksi ensimmäistä esiintyvät myös Ikolan määrittelemässä partitiivisubjektin esiintymisehdoissa (Ikola 1954: 230):

- I) Lause ei eksistentialinen: predikaatti kongruoi, subjekti aina nominatiivissa, spesies def. tai indef. (esim. *Jättiläiset rakensivat kirkon. Pojat juoksevat pihalla.*)
- II) Eksistentialilause: predikaatti ei kongruoi.

³ ”– – näyttäisi, että predikaatin täytyy jättää subjektin epämääräisyys niin sanoakseni koskemattomaksi, se ei saa ilmaista subjektin toimintaa, ei mikä tai millainen se on. Siksi ne verbit, jotka tässä tulevat kysymykseen, merkitsevät, ainakin pääosaltaan, olemassa-oloa (olemaan tulemista, olemasta lakkaamista, olon muutosta). Niin pian kuin predikaatti ilmaisee subjektista enemmän, niin tämän epämääräisyys lakkaa, ja samalla kuin sen toiminnasta tai laadusta jotakin sanotaan, se siirtyy osittaisesta totaalisiksi. Predikaatin kautta tällöin ei enää ilmaista subjektia olevaksi vaan edellytetään sen olemassa-oloa.” (Airila 1924: 17–18, harvennus alkuperäinen.)

- A) Sisällykseltään kieltävä tai epäilevä: subjekti aina partitiivissa, spesies def. tai indef. (esim. *Miestä ei näy eikä kuulu. Onko tässä kunnassa kansakoulua?*)
- B) Sisällykseltään myöntävä:
- 1) Subjekti jaoton: nominatiivi, spesies def. tai indef. (esim. *Säkissä on saappaat. Mieheltä paleltui korvat.*)
 - 2) Subjekti jaollinen:
 - a) Nominatiivi: spesies def. (esim. *Minulla on jauhot*)
 - b) Partitiivi: spesies indef. (esim. *Minulla on jauhoja*)

Kolmas eksistentiaalilauseeseen keskeinen muotopiirre (nominatiivi-partitiivi-vaihtelun alaisen subjektin ja sen kanssa kongruoimattoman verbin lisäksi) on Ikolalla lokaliteettia osoittava adverbiaali, joka voi puuttua vain silloin, kun muuten selviää, mistä lokaliteetista on kysymys (Ikola 1954: 226). Se, että lokaliteettia yleensäkin edellytetään, palautunee lauseen kokonaismerkitykseen, siis siihen, että tämän lokaliteetin sisällöstä aiotaan sanoa jotain. Lauseessa on Ikolan sanoin kysymys tästä (ilmaistusta tai ajatellusta) lokaliteetista, jonka sisällöstä lause ilmoittaa jotakin. Ikola ilmaisee, tosin hieman epäsuorasti, tämän lokaliteetin jopa eksistentiaalilauseen lähtökohdaksi (Ikola 1954: 225–226). Lopulta eksistentiaalilauseeseen määritelmä tiivistyi Ikolalla seuraavaan muotoon (Ikola 1964: 32):

Eksistentiaalinen lause eli eksistentiaalilause on sellainen lause, jossa predikaatti sekä subjektin ja predikaatin välinen suhde ovat samanlaiset kuin partitiivisubjektillisissa lauseissa (vrt. Siro Sananjalka 2 s. 36).⁴

Kun Ikola määrittelee eksistentiaalilauseeseen pitkälti merkityspiirteiden kautta, ottaa Hakanen (1972) lähtökohdakseen eksistentiaalilauseeseen muotopiirteet ja tekee niiden perusteella karkean jaon ns. normaalilauseisiin ja eksistentiaalilauseisiin. Jako ei tuo käsillä olevaan tutkimukseen sinänsä mitään uutta, sillä eksistentiaalilauseiden muotopiirteet ovat Hakasella käytännössä samat kuin Ikolallakin, ja normaalilauseita, jotka eivät siis ole nyt tarkastelun kohteena, kuvaa parhaiten se, että ne eivät ole eksistentiaalilauseita. Hakanen (1972: 42–43) määrittelee eksistentiaalilauseen muodolliset kriteerit seuraavasti:

1. Eksistentiaalilauseeseen predikaattina on intransiiviverbi, ts. predikaatin yhteydessä ei koskaan voi esiintyä objektia tai predikatiivia. Morfologisesti predikaatti on aina samannäköinen kuin yksikön 3. persoonan taivutusmuoto.
2. Eksistentiaalilauseessa ei ole kongruoivaa subjektia. Eksistentiaalilauseeseen nominisubjektin sija on nominatiivi, akkusatiivi tai partitiivi. Myönteisen eksistentiaalilauseeseen subjektin sijan ratkaisevat semanttiset kriteerit: sitä vastoin silloin kun eksistentiaalilauseeseen kohdistuu lausenegeatio, subjekti on aina partitiivissa.
3. Normaalipainotteisen eksistentiaalilauseeseen sanajärjestys on epäsuora, ts. subjektin paikka on predikaatin jäljessä. Yleensä predikaattia edeltää jokin adverbiaalimäärite. Vaikka tällainen määrite ei olekaan obligatorinen, voi sen kuitenkin katsoa kuuluvan eksistentiaalilauseeseen perusstruktuuriin. Tavallisimmin määrite on lokatiivi- tai habitii- viadverbiaali, mutta verraten yleisiä ovat myös temporaali- ja predikatiiviadverbiaali (*Iltaisin on kiirettä / Vastajina on nuoria ja vanhoja.*)

⁴ Ikola viittaa artikkeliin Siro 1960.

Ajatus siitä, että eksistentiaalilauseen verbin on oltava intransitiivinen (kriteeri 1) sisältyy oikeastaan jo Airilan (1924) ja Ikolan (1954) huomioihin siitä, että eksistentiaalilauseen verbi ilmaisee olemassaoloa, olemaan tuloa tai olemasta lakkaamista. Verbin merkityksestä Hakanen ei tässä yhteydessä mainitse mitään, koska pyrkii tekemään rajauksen muotopiirteiden avulla (vrt. Ikola 1954: 230). Selkein verbin muotopiirre eksistentiaalilauseissa on yksikön kolmannen persoonan muoto. Sääntö, ettei predikaatin yhteydessä koskaan voi esiintyä objektia tai predikaatiivia, on itse asiassa myös Ikolalla (1964: 45). Verbi voi siitä huolimatta olla transitiivinenkin, minkä huomasi G. Karlsson (1963: 43): *Lapsia leikkii pihalla; Täällä opiskelee myös tyttöjä*. Myös Ikolalta löytyy transitiiviverbin sisältävä esimerkki: *Ulkona leikki lapsia. Toisia, pienempiä, konttasi takapuoli paljaana käytävällä*.⁵ Verbin transitiivisuus tai intransitiivisuus ei voi siis olla ratkaiseva muotopiirre eksistentiaalilauseessa. Objektin puuttuminen sen sijaan voisi sitä olla.

Subjektin sijan suhteen (kriteeri 2) Hakanen on muuten samoilla linjoilla kuin Ikola, paitsi että hän näyttää suhtautuvan negaatioon muodollisena piirteenä. Ikolahan on jo aiemmin havainnollistanut, kuinka partitiivi tulee myös ”sisällykseltään kieltäviin tai epäileviin” eksistentiaalilauseisiin (esim. Ikola 1964: 36), vaikka ne olisivat muodollisesti myöntölauseita. Tältä osin Hakasen lausenegaatioon nojaava kriteeri ei siis ole tyhjentävä.

Hakanen keskittyy Ikolaa enemmän sanajärjestykseen (kriteeri 3), joka hänen mukaansa on ”normaalipainotteisessa eksistentiaalilauseessa epäsuora”. Normaalipainotteisuudella Hakanen viittaa todennäköisesti lauseen tyypilliseen informaatorakenteeseen (samoin kuin Huumo & Perko 1993a, vrt. myös Siro 1964: 49–52). Hakasen voi ajatella tarkoittavan myös jonkinlaista prototyyppistä eksistentiaalilauseetta (vrt. esim. ISK: 850 ja tämän tutkimuksen aluku 2.2), joka alkaa tyypillisimmin lokatiivi- tai habitiiviadverbiaalilla (vrt. ISK: 933–939). Hakasen aineiston⁶ perusteella hänen mainitsemansa normaalipainotteisen eksistentiaalilauseen sanajärjestys onkin ehdottomasti tyypillisin (ks. Hakanen 1972: 49–50).

Hakanen (1972: 51) toteaa lopulta aivan oikein, että pelkin muotokriteerein suomen kielen eksistentiaalilauseetta ei pystytä tyhjentävästi määrittelemään. Hän pitää kuitenkin muotokriteereitä ensisijaisina, ja vasta sitten tulisi soveltaa semanttisia sääntöjä. Kun Hakanen (1972: 74) pitää tärkeänä, että analyyssissa nojaututaan mahdollisimman suuressa määrin eksistentiaalilauseen muotokriteereihin, ja Ikolan (1954, 1964) määritelmässä tärkeämpänä lähtökoh-tana ovat eksistentiaalilauseen semanttiset piirteet, kysymys lienee näkökulma-

⁵ Georges Simenon: *Maigret pelkää* [suomennos], 1959, s. 91 Ikolan (1964: 25) mukaan. Ikola kiinnittää huomionsa liikeverbin *konttaa* esiintymiseen eksistentiaalilauseessa, mutta huomiotta jää edeltävä lause, jossa eksistentiaalilauseeseen on päässyt transitiivinen verbi *leikkii*. ISK (s. 453–454) selittää objektitädennyksen puuttumisen siten, että tällaisissa lauseissa täydennyksen tarkoitteen laatu ja identiteetti ovat irrelevantteja ja verbi esiintyy yksipaikkaisen intransitiivilauseen muotissa.

⁶ Hakanen on poiminut lauseet Toivo Pekkasen romaanista *Tehtaan varjossa* sekä F. E. Sillanpään romaanista *Miehen tie*. Nämä teokset eivät luonnollisesti ole vertailukelpoisia käyttämäni aineiston kanssa, sillä CEFLING-aineistossa ei ole kaunokirjallista tekstiä.

erosta. Tyhjentävää kuvausta ei ole mahdollista rakentaa ottamatta huomioon niin rakenteen semanttisia kuin formaalisiakin piirteitä.

Eräänlainen tyhjentävä kuvaus suomen eksistentiaalilauseesta lienee ollut tavoitteena Vähämällä (1984), joka pyrkii laajassa monografiassaan luomaan ensin oman teorian, joka kattaa sekä semantiikan että syntaksin, ja sen jälkeen soveltamaan sitä suomen eksistentiaalilauseeseen.

Vähämäen (1984: 306–307) mukaan eksistentiaalilause on rakenne, joka esittelee, vakiinnuttaa ja identifioi uuden referentin diskurssissa. Vähämäki näkee, että subjektin tarkoitteen indefiniittisyys on tästä johtuen ikään kuin eksistentiaalilauseen sisäänrakennettu ominaisuus. Määräisiäkin tarkoitteita toki esiintyy, mutta Vähämäen mukaan ikään kuin vahingossa (Vähämäki 1984: 286–304 ”*Accidentally Definite Subjects*”). Tällaisia ovat esimerkiksi identifioivat ilmaukset, kuten erisnimet, mutta myös monet muut jo esitellyn tai tunnetun referentin diskurssiin uudelleen tuovat ilmaukset (esim. *Onhan tanskalaiset; Onhan meillä transformaatiotkin*). Esimerkit ovat Vähämäen 1984: 292–293).

Vähämäen näkemys suomen eksistentiaalilauseesta on laaja. Eksistentiaalilauseina hän pitää monentyyppisiä rakenteita, jotka jollakin tavalla muistuttavat eksistentiaalilauseetta. Eksistentiaalilauseisiin lasketaan esimerkiksi kvantorilauseet (*quantifier sentences*), joita on kahta tyyppiä: määrää kvantifioivia (*men- surally quantified*, esim. *Poikia oli kolme*) sekä laatua kvantifioivia (*sortally quantified*, esim. *Vihaa on pyhääkin*). Lisäksi eksistentiaalilauseisiin lukeutuvat myös tilalauseet (Vähämällä *omnipresent parameter sentences*, esim. *Oli kesä; Oli hiljais- ta*) sekä tuloslauseet (*resultant identity sentences*, esim. *Kallesta tuli mies*). Nämä rakenteet ovat Vähämäen mukaan kuitenkin epätavallisia (*unorthodox*) eksistentiaalilauseita.

Vähämäen väitöskirja liittyy edellä esiteltyyn eksistentiaalilauseen tutkimusperinteeseen ainakin tavoitteiltaan. Päämääränä on kuvata se säännöstö, jonka ehdoilla eksistentiaalilause toimii. Vähämäki (1984: 406–463) saakin johdettua yksityiskohtaiset säännöt niin subjektin sijamerkinästä, verbin kongruenssista kuin sanajärjestyksestäkin. Lisäksi Vähämäki pyrkii edeltäjiensä tavoin vetämään tarkan rajan eksistentiaalisen ja ei-eksistentiaalisen lauseen välille. Tämän kaiken Vähämäki tekee itse kehittämänsä teoreettista taustaa vasten. Vähämäen teoreettisen ajattelun taustalla vaikuttavat lähinnä Leechin (1974) ja Lyonsin (1977) teoriat. Tältä pohjalta Vähämäki kuvaa suomen eksistentiaalilauseen eri variantteja hierarkkisina konstituenttirakenteina, joissa tapahtuu monenlaisia transformaatioita. Tätä teoreettista näkökulmaa en tässä syvennä enempää, sillä nähdäkseni se ei ole yhteensopiva kognitiivisen kieliopin ja konstruktioajattelun kanssa. (Näitä näkökulmia esitellään alakohdissa 2.3 ja 2.4.)

2.2 Eksistentiaalilauseen prototyyppiset piirteet

Kuten edellisestä jaksosta käy ilmi, varhempi tutkimus (mm. Ikola 1954 ja Hakkanen 1972) pyrki lähestymään eksistentiaalilauseetta erityyppisten välttämättömien ehtojen kautta. Tärkeää oli etsiä eksistentiaalilauseelle aukottomia mää-

rittelykriteereitä ja ehtoja, jotka selittävät eksistentiaalilauseelle tyypillisiä muotopiirteitä. Sekä Ikola että Hakanen pyrkivätkin rajaamaan tutkimuskohteensa mahdollisimman tarkasti ja tekemään määritelmänsä aukottomiksi. Tämä ei ole Ison suomen kieliopin (ISK: 850–852) lähtökohta, vaan sen näkemys eksistentiaalilauseesta on jonkinlainen kompromissi kahdesta edellä esitetystä lähestymistavasta: eksistentiaalilauseen muoto- ja merkityspiirteet eivät oikeastaan kilpaile siitä, kumpi on määräävässä asemassa, vaan molemmat pyritään ottamaan huomioon. Eksistentiaalilauseella on joitakin piirteitä, joiden osalta se poikkeaa peruslauseesta, ja lisäksi muitakin ominaisuuksia, jotka usein esiintyvät tyypillisessä eksistentiaalilauseessa. Iso suomen kielioppi lähestyy eksistentiaalilauseetta prototyypisten ominaisuuksien kautta ja listaa seuraavat kuusi ominaisuutta, jotka ovat tyypillisiä eksistentiaalilauseelle (ISK: 850):

- a) verbinä *olla*
- b) teemapaikassa on paikanilmaus
- c) jaollinen subjekti on partitiivissa
- d) kieltolauseessa [subjektin sija on] partitiivi
- e) verbi ei kongruoi
- f) subjekti on aiemmin mainitsematon

Koska on kyse prototyypisistä ominaisuuksista, eksistentiaalilauseen kategoria ei ole ISK:n käsityksen mukaan tarkkarajainen. Itse asiassa mikään näistä kriteereistä ei näyttäisi olevan välttämätön, vaan mikä tahansa näistä piirteistä saattaa eksistentiaalilauseessa jäädä toteutumatta (ks. ISK: 850 kuvio 141). Aineiston rajauksen ja analysoinnin kannalta prototyypisyyteen perustuva kategoriointi voi kuitenkin olla ongelmallinen. Vertaan seuraavassa ISK:n näkökulmaa siihen, mitä eksistentiaalilauseesta on aiemmassa tutkimuksessa sanottu, ja pohdin samalla jo alustavasti sitä, miten aineistoa tulisi rajata.

Ehto a) eli *olla*-verbin vaatimus ei missään tapauksessa voi olla rajauksen lähtökohta, sillä kuten edellä on todettu, eksistentiaalilauseeseen sopivat muutkin verbit. Käsitän asian Hakasen (1972: 51–52) tavoin niin, että predikaatin laatu ei sinänsä ole ratkaiseva, vaan lauseen eksistentiaalisuus on seurausta jostakin muusta kuin verbin merkityksestä. Verbin ei tarvitse olla perusmerkitykseltään eksistentiaalinen eikä edes intransitiivinen (vrt. G. Karlsson 1963: 43, ISK: 850–852). Rakenteessa täytyy olla joitakin muita piirteitä, jotka myötävaikuttavat siihen, että lause on tulkittavissa eksistentiaaliseksi.

ISK:n esittelemät eksistentiaalilauseen piirteet eivät ota huomioon rakenteen ehkä keskeisintä ominaisuutta, nimittäin kokonaismerkitystä, joka on ollut jo Airilan (1924: 17–18) havainnosta lähtien puheena: ”se [predikaatti] ei saa ilmaista subjektin toimintaa, ei mikä tai millainen se on.” Vaikka Airila puhuukin siitä, että verbi ainakin ”pääosiltaan” ilmaisee olemassaoloa, olemassaolon merkitys ei kuitenkaan ole verbin ehdoton edellytys. Predikaatti voi Airilan mukaan nimittäin ”näennäisesti ilmaista toimintaa, mutta sitä puolta ei korosteta”. Yhdyn Ikolan (1954: 226) näkemykseen siitä, että kysymys on itse asiassa

lauseen kokonaismerkityksestä ja lähtökohtana on nimenomaan paikanilmaus, jonka sisällöstä eksistentiaalilause ilmoittaa jotakin.

Olennaista olisi pystyä kuvaamaan se, mistä lauseen eksistentiaalisuus syntyy, jos se ei liity verbiin. Ratkaisun avain sisältyy Ikolan (1964: 32) määritelmään: ”Eksistentiaalinen lause eli eksistentiaalilause on sellainen lause, jossa predikaatti sekä subjektin ja predikaatin välinen suhde ovat samanlaiset kuin partitiivisubjektillisissa lauseissa (vrt. Siro Sananjalka 2 s. 36).”⁷ Jotta eksistentiaalilause voitaisiin kuvata, täytyisi pystyä kuvaamaan subjektin ja predikaatin välinen suhde partitiivisubjektin sallivissa lauseissa.

Tärkeää on huomioida se jo todettu seikka, että eksistentiaalilauseessa verbin ilmoittama toiminta ei ole keskeistä, vaan painopiste on siirtynyt johonkin muualle – nimittäin paikanilmaukseen, joka samalla toimii eksistentiaalilauseen lähtökohtana. Siro (1964: 79–80) kirjoittaa: ”Eksistentiaalinen lause syntyy juuri siitä, että verbin sijasta ’paino’ siirtyy kvasipredikaatille: Lauseessa *Leipää on kaapissa* kokoava jäsen ei olekaan verbi, vaan kvasipredikaatti (tässä –ssa).” Painopisteen muutos näkyy Siron tulkinnan mukaan siinä, että ensinnäkään verbi ei kongruoi ja toisekseen lauseessa ”verbin asema on ’kalvennut’, ja siinä voi olla ’värittömin’ verbi, kopula, predikaattina”.

ISK:n mukaan eksistentiaalilauseessa on tyypillisesti teemapaikassa paikanilmaus (kohta b). ISK:n (s. 850 asetelma 141) esimerkeistä selviää, että prototyyppisenä pidetään nimenomaan adverbialijäsenen verbinetistä asemaa mutta teemapaikalla voi olla vaikka subjektikin (*Tässä on virheitä.* vs. *Virheitä on muuallakin*). Kuten Hakasen (1972: 49–50) suorittamasta luokittelusta huomaa, sanajärjestysvaihtoehtoja on useita, ja vaikka niistä paikallissijaisella adverbialilla alkavat ovatkin yleisimpiä, ei se tee muista vaihtoehdoista vähemmän eksistentiaalisia, mikäli eksistentiaalisuuden käsitetään syntyvän (Ikolaa ja Siroa mukailen) subjektin ja (kvasi)predikaatin välisestä suhteesta.⁸ Tästä syystä sanajärjestystä ei voi pitää eksistentiaalilauseen keskeisenä rajauskriteerinä.

Se, että teemana olisi nimenomaan prototyyppisesti paikan adverbialiaali, kaipaa vielä tarkennusta, sillä toki tässä teemapaikassa voi esiintyä muunkinlainen adverbialiaali tai adverbialiaali voi jopa puuttua. Aiemmassa tutkimuksessa

⁷ Ikola viittaa artikkeliin Siro 1960.

⁸ On tosin huomautettava, että tutkijat ovat toisinaan olleet hyvinkin erimielisiä siitä, mitkä lauseet ovat eksistentiaalisia ja mitkä eivät. Siro (1964: 49–51) katsoo eksistentiaaliseksi niin rakenteen *Tuvassa on ukko* kuin myös rakenteen *Ukko on tuvassa* (tosin hän kiinnittää huomiota painotukseen, jolla *ukko* tässä tapauksessa osoitetaan indefiniittiseksi), kun taas Huumo ja Perko (1993b: 389–390) eivät pidä eksistentiaalisena lausetta *Härkiä juoksee pihalla*. Luokitteluongelmat eivät liity pelkästään sanajärjestykseen. Sekä Hakanen (1972: 43) että Ikola (1964: 28–29) näyttävät pitävän eksistentiaalisina lauseita, joissa on teemana predikaatiivadverbialiaali (*Vastaajina on nuoria ja vanhoja; Talonkin tyttäriä on palvelijoina*) ja ainakin Hakanen myös lausetta *Iltaisin on kiirettä*, jota ISK nimittää tilalauseeksi. ISK pitää tilalauseetta eksistentiaalilauseen alatyypinä (ISK: 847–849), mutta kuten Helasvuo ja Huumo (2010: 181–184) huomaavat, tilalauseetta käsitellään ISK:ssa (mts. 856–858) kuitenkin lähinnä siinä suhteessa, miten se eroaa eksistentiaalilauseesta. Vähämäen (1984: 381–389) näkökulma eksistentiaalilauseeseen on kaikkein sallivin. ISK:n termein ilmaistuna hän laskee eksistentiaalilauseiksi paitsi tilalauseet (tyyppiä *Oli kesä ~ kylmä*) myös tulos- ja kvanttorilauseet (*Kallesta tuli mies; Poikia oli kolme*) sekä lauseen tyyppiä *Vihaa on pyhäkin*. Näitä lausetyyppejä hän kuitenkin luonnehtii epätavallisiksi (*unorthodox*) eksistentiaalilauseiksi.

ei ole käsittääkseni ollut erimielisyyttä siitä, että eksistentiaalilauseen teemaksi kelpaa myös omistajan adverbiaali (ns. omistuslauseessa), ja lisäksi edellä myös todettiin, että eksistentiaalilauseen teemaksi voi mahdollisesti sopia myös ajan adverbiaali tai predikaatiivadverbiaalikin. Ja kuten esimerkiksi Ikola (1954: 226) mainitsee, teemapaikka voi olla tyhjäkin, mutta adverbiaali voi puuttua vain silloin, kun muuten selviää, mistä lokaliteetista on kysymys. Tällaisia lauseita ISK (s. 855–856) nimittää ilmiölauseiksi (esim. *Ilmeni ongelmia; On toinenkin vaihtoehto*).

Vaikka eksistentiaalilauseen teemana olisikin paikan adverbiaali, sen semanttiset piirteet näyttävät jäävän suhteellisen avoimiksi ja ovat joka tapauksessa paljon monipuolisemmat kuin edellä luetelluista prototyypisistä ominaisuuksista voisi päätellä (ISK: 851–852):

Alkuasemainen paikanilmaus voi ilmaista konkreettista paikkaa, jolloin e-subjekti kertoo kyseisen paikan sisällöstä. Yleensä paikanilmaus on referentiaalinen, mutta sellaisena esiintyy myös epäreferentiaalisia ilmauksia kuten *jäljellä, tarjolla, saatavilla, luvassa, tiedossa, käytössä, myynnissä* – Kun paikanilmaus ei tarkoita varsinaista sijaintia, e-lause saa abstraktimman tulkinnan (c). Kaikissa eksistentiaalilauseissa ei kuvata paikkaa edes metaforisesti. Paikallissijainen ilmaus voi esim. määräytyä e-subjektina olevan sanan rektion perusteella (d).

(c) *Piparitaikinoiden hinnoissa on aikamoisia eroja.* (l) | Kanerva ilmoitti Turun Sanomissa, että *Lipposen hallituksen ministereissä on löpöttelijöitä.* (l)

(d) *Myös torpista on jäänteitä.* (l) | *Kahvin vähittäishinnan korotukseen on paineita.* (l) | *Mahdollisen ryhmäpäätöksen pitämisestä ei kuitenkaan ole minkäänlaista varmuutta.* (l)

Paikanilmauksen ei siis tarvitse olla konkreettinen eikä referentiaalinen. ISK näyttää katsovan myös d-kohdan lauseet eksistentiaalilauseiksi, mutta mikäli lauseita tarkastelee Siron näkökulmasta, ei paikallissijapäätettä näissä lauseissa voi katsoa samanlaiseksi kvasipredikaatiksi kuin tyypillisessä eksistentiaalilauseessa. Kuten ISK:kin toteaa, paikallissija johtuu rektiosta (*jäänteitä* + elatiivi, *varmuutta* + elatiivi). Vaikka paikallissijainen ilmaus onkin samassa paikassa kuin eksistentiaalilauseen paikanilmaus yleensäkin, pitäisin lauseita siitä huolimatta ilmiölauseina (vrt. ISK: 855–856). Lause *Myös torpista on jäänteitä* ei nimittäin predikoi, että *jäänteet* sijaitsisivat kannan *torppa* nimeämässä paikassa (torpassa itsessään), vaan lauseeseen sisältyy ajatus, että paikassa, joissa ennen oli torppia, on nyt vain jäänteitä niistä. ISK:n mainitsemat epäreferentiaaliset ilmaukset *jäljellä, tarjolla, saatavilla, luvassa, tiedossa, käytössä, myynnissä* saattavat olla kuvauksen kannalta ongelmallisia, mikäli niitä ei voi pitää paikkoina edes metaforisessa mielessä.

Palaan jälleen ISK:n luettelemiin eksistentiaalilauseen prototyypisiin ominaisuuksiin, joista vielä käsittelemättä olevat eivät kuvauksen kannalta luultavasti ole kovinkaan ongelmallisia. ISK:n luettelemista prototyypisistä ominaisuuksista piirteet c ja d (ks. edellä) koskevat partitiivisubjektia, eivätkä ne ole ristiriidassa edellä esitettyjen Ikolan ja Hakasen päätelmien kanssa. On selvää, että eksistentiaalilauseen subjekti voi olla tietysin ehdoin partitiivissa, mutta mikäli nämä ehdot eivät täyty, eksistentiaalilauseessa esiintyy nominatiivimuotoinen subjekti. Ikolan (1964: 32) määritelmän mukaan:

Eksistentiaalinen lause eli eksistentiaalilause on sellainen lause, jossa predikaatti sekä subjektin ja predikaatin välinen suhde ovat samanlaiset kuin partitiivisubjektillisissa lauseissa (vrt. Siro Sananjalka 2 s. 36).⁹

Ikolan määritelmä käsittää paitsi partitiivisubjektilliset lauseet myös sellaiset lauseet, joissa on nominatiivisubjekti, kunhan subjektin ja predikaatin suhde on samanlainen kuin partitiivisubjektillisissa lauseissa. Määritelmä sisältää siis sen, että eksistentiaalilause on sellainen, jossa partitiivisubjekti on mahdollinen. Tätä eksistentiaalilauseen piirrettä pidän tärkeänä myös oman aineistoni rajauksen kannalta. Vaikka ISK puhuukin prototyypisistä ominaisuuksista ja löytää myös partitiivisubjektin esiintymisessä poikkeuksia (ISK: 850 *Tässä on loput virheet*¹⁰; *Kopissa ei ole kani vaan marsu*), myöskään partitiivimuoto ei olisi ainakaan jälkimmäisessä tapauksessa kielenvastainen.

Aiemmassa tutkimuksessa on nostettu esille, että eksistentiaalilause ei ole ainoa partitiivisubjektin esiintymisympäristö. Mm. Ikola (1964: 21–22) puhuu partitiivisubjektin mahdollisuudesta myös objektin ja predikaatiivin yhteydessä. Objektitapaukset hän katsoo analogian vaikutukseksi (*Satoja abessinialaisia sotilaita menettänyt henkensä*, vrt. *Satoja abessinialaisia sotilaita kuollut*). Ikolan mainitsemat partitiivisubjektilliset predikaatiivilauseet (ks. myös Penttilä 1956: 31), mm. *Vaikeuksia on kaikenlaisia* ja *Vihaa on pyhääkin*, voisi itse asiassa laskea ilmiölauseiksi (vrt. *On [olemassa] kaikenlaisia vaikeuksia*; *On [olemassa] pyhääkin vihaa.*) tai kvanttorilauseiksi (esim. *Kirkkoja ei ole kolmea useampaa*). Edellä on jo käsitelty muita ”partitiivisubjektin” esiintymisympäristöjä, kuten tilalauseita (*Iltaisin on kiirettä*), ja lauseita, joissa teemana on predikaatiiviadverbiaali (*Talonkin tyttäriä on palvelijoina*; *Vastaajina on nuoria ja vanhoja*). (Vrt. myös ISK: 855–860.)

ISK:n syntaktisten lausetyyppien kuvauksessa nostetaan esille ns. e-subjektin käsite (mm. ISK: 868). ISK luettelee useita lausetyyppejä, joissa partitiivimuotoinen NP on mahdollinen, ja tulkitsee tämän NP:n toisinaan e-subjektiksi ja toisinaan predikaatiiviksi. Kuten Helasvuo ja Huumo (2010) huomauttavat, ISK ei ole tässä kovin johdonmukainen.

ISK (s. 868) määrittelee e-subjektin¹¹ verraten sitä ns. perussubjektiin. Vaikka e-subjektia pidetäänkin eksistentiaalilauseen subjektina, se voi esiintyä myös joissakin muissa lausetyypeissä, joita ISK nimittää erikoislausetyypeiksi. Helasvuo ja Huumo (2010: 171) kyseenalaistavat e-subjektin subjektiuden mm. sillä perusteella, että se ei täytä mitään kieliopillista subjektikriteeriä, ja nimittävät tätä mm. eksistentiaalilauseessa esiintyvää NP:tä e-NP:ksi¹² (Helasvuo &

⁹ Ikola viittaa artikkeliin Siro 1960.

¹⁰ ISK esittää tämän lauseen esimerkkinä siitä, kuinka poikkeuksellisesti jaollinen subjekti voi olla nominatiivissakin. Esimerkkilauseen *lopun virheet* edustaa kuitenkin sulkeista kvantiteettia eikä siten ole jaollinen, vrt. esim. *Tässä on kahvi*.

¹¹ ”E-subjekti eli eksistentiaalisubjekti on eksistentiaalilauseen subjekti. – – Se on partitiivissa, jos sen tarkoite on jaollinen, samoin yleensä kieltolauseessa. Muuten se on nominatiivissa. Nominatiivimuotoisenakaan se ei laukaise verbin kongruenssia. Lisäksi e-subjekti poikkeaa perussubjektista verbinjälkeisen sijaintinsa ja indefiniittisyytensä vuoksi. – – Etenkin kirjoitetussa kielessä partitiivisubjektia esiintyy muissakin kuin selvissä eksistentiaalilauseissa – – E-subjektin salliva verbi voi aina saada myös perussubjektin, mutta päinvastainen ei pidä paikkaansa.” (ISK: 868)

¹² ”E-NP on eksistentiaalilauseessa (ymmärrettynä laajasti siten, että kategoria sisältää ISK:n tilalauseen sekä intransitiivisen tuloslauseen kategoriat) esiintyvä NP tai (har-

Huumo 2010: 171, 191–192, vrt. myös Helasvuo 1996 ja 2001). Määritelmässä on tähän mennessä esitettyyn verrattuna uutta se, että e-NP on verbin semanttinen ykkösargumentti, joka ei kuitenkaan omaksu alkupisteen tai lausetason muuttujan tehtävää. (Tosin se ajatus, että eksistentiaalilauseen lähtökohtana tai ”alkupisteenä” on nimenomaan paikallissijainen adverbiaali, sisältyy esimerkiksi jo Ikolan näkemykseen.) Jos e-lause siis halutaan kuvata kognitiivisen kieliopin avulla, olisi pystyttävä kuvaamaan rakenteen kiintopiste (Helasvuolla ja Huu-molla ”alkupiste”) ja muuttuja sekä verbin semanttisen ykkösargumentin rooli lausetasolla.

Sijamerkinän osalta määritelmä on yhdenmukainen jo aiemmin esitetyn kanssa. Uutta sen sijaan on se huomio, että e-NP:n tarkoitetta ei yleensä seurata diskurssissa pitempään. Vaikka tämä olisi tottakin, ei tätä seikkaa voi ottaa aiheiston rajauksessa kovin keskeiseen asemaan, niin kuin ei myöskään tarkoitteen referentiaalisuutta tai ”uutuutta” (vrt. myös kohta f edellä) siitä syystä, että nämä näyttävät olevan e-NP:lle ainoastaan tyypillisiä mutta eivät välttämättömiä piirteitä.

Käsittelemättä on vielä eksistentiaalilauseen se prototyypinen piirre, että verbi ei kongruoi (kohta e, ks. edellä). Tämän piirteen, kuten kaikkien muidenkin edellä käsiteltyjen piirteiden, suhteen on löydettävissä poikkeuksia. Jo Siro (1964: 52) kirjoittaa:

Eksistentiaalinen invertoitu lause, jonka subjekti on nominatiivimuodossa, osoittaa useimmiten kongruenssin puutetta, ts. predikaatti saattaa olla yksikössä, vaikka subjekti on monikon nominatiivissa, esim. *Pojalta putosi käsineet, Akkunaan ilmestyi kalpeat kasvot*, mutta joskus voidaan kongruenssia tavata, esim. *Pojalta putosivat käsineet. Akkunaan ilmestyivät tyttölapsen kalpeat, kauhistuneet kasvot*.

Myös ISK (s. 850) huomioi saman: vaikka prototyypinen onkin muoto *Tässä on sukat*, myös muotoa *Tässä ovat sukat* esiintyy. Erimielisyyttä on ollut siitä, ovatko tällaiset kongruoivan verbin sisältävät lauseet eksistentiaalisia. Esim. Ikolan (1955: 325) mielestä lause *Säkissä ovat saappaat* ei ole eksistentiaalinen. Inkongruenssi on hänelle eksistentiaalilauseen keskeinen piirre, ja sen syy löytyy lauseen kokonaismerkityksestä: ”On helppo ymmärtää, että tällaisissa lauseissa predikaatin muoto ei riipu siitä sanasta, joka ilmoittaa tuon lokaliteetin sisällön ja joka useimmiten – alkuaan ehkä säännöllisesti – on predikaatin jäljessä.” (Ikola 1954: 233.) Kongruenssin puute liittyy Ikolalla myös indefiniittiseen spesiekseseen: esimerkiksi lauseessa *Pojalta putosivat käsineet* Ikola käsittää kysymyksen olevan ”määräkäsineistä” – siis jostakin tietyistä käsineistä, ei mistä tahansa (Ikola 1964: 45). Kongruenssi vaikuttaa hänellä myös lisäävän toiminnan yksilöllisyyttä: lauseessa *Pojalta kuolivat vanhemmat* ”kummankin vanhemman eril-

voin) AP, joka on tavallisesti verbin semanttinen ykkösargumentti muttei laukaise kongruenssia eikä omaksu alkupisteen tai lausetason muuttujan tehtävää. Sen sijamerkinä vaihtelee nominatiivin ja partitiivin välillä riippuen sen omista jaollisuuteen ja kvantifiointiin liittyvistä ominaisuuksista sekä lauseen kielteisyydestä tai myönteisyydestä. E-NP on tyypillisesti referentiaalinen ja sen tarkoite on tavallisesti uusi. Tarkoitetta ei yleensä seurata diskurssissa pitempään (Helasvuo 2001: 99–100). Etenkin ei-referentiaaliset e-NP:t voivat esiintyä kieltolauseessa myös nominatiivissa. E-NP:n tyypillinen sijainti on verbinjälkeinen.” (Helasvuo & Huumo 2010: 191–192.)

linen kuolema astuu enemmän etualalle” kuin lauseessa *Pojalta kuoli vanhemmat* (Ikola 1964: 47). Lauseessa *Säkissä eivät ole saappaat* saappaiden olemassaolo edellytetään jossakin muualla (Ikola 1964: 48).¹³ Ikolan näkökulmasta kongruenssi on tässäkin tapauksessa ymmärrettävää, sillä lausehan ei ole enää eksistentiaalinen, jos olemassaoloa jo edellytetään. Kongruoiva verbi ikään kuin vähentää lauseesta jotakin, joka muuten olisi eksistentiaalilauseelle tyypillistä: puhutaan jostakin määrätystä tai yksilöllinen toiminta muuttuu keskeisemmäksi, jos predikaatti kongruoi.

Oli inkongruenssin syy tai tehtävä mikä tahansa, lienee selvää, että puhekielessä kongruenssista on poikkeuksia. (Ikola löytää tällaista tyyliä paitsi murteista myös tutkijakollegansa Sadeniemen tekstistä, ks. Ikola 1964: 50.) Tämän tutkimuksen aineistona on vieraskielisten oppijoiden tuottamia tekstejä, joten luultavasti teksteissä kongruenssivirheitä esiintyy enemmän kuin äidinkielisten teksteissä esiintyisi. Tämän tutkimuksen tarkoituksiin riittänee, että eksistentiaalilauseiden analyysissä huomioidaan verbin inkongruenssin mahdollisuus. Toisin sanoen lause katsotaan eksistentiaaliseksi, jos kongruoimaton verbi ei ole tai ei olisi lauseessa odotuksenvastainen.

Tämän tutkimuksen ja erityisesti aineiston rajauksen kannalta eksistentiaalilauseen keskeisiin piirteisiin kuuluvat partitiivimuotoisen e-NP:n mahdollisuus sekä verbin kongruoimattomuus. Kiintoisana näyttäytyy myös e-NP:n suhde kvasipredikaattiin, jollaisena toimii lausetyypissä paikallissijan päätte. Tätä suhdetta käsitellään tarkemmin jaksossa 2.4.2 kognitiivisen kieliopin näkökulmasta. Konstruktioajattelu, jota käsitellään seuraavassa alakohdassa, näkyy siinä, että verbin merkitys ei sinänsä nouse keskeiseen asemaan, vaan eksistentiaalilauseetta tarkastellaan kokonaisuutena konstruktiona, jolla on verbistä riippumatta jonkinlainen olemassaolon, olemaan tuleminen tai olemasta lakkaamisen merkitys. Sekä verbin, e-NP:n että adverbialitädennyksen omat semanttiset piirteet on jätettävä aineiston rajauksessa suhteellisen avoimiksi. Myöskään sanajärjestyksestä ei oteta tässä tutkimuksessa eksistentiaalilauseen rajauskriteeriksi.

2.3 Konstruktionäkökulma

Tässä tutkimuksessa suomen eksistentiaalilauseetta lähestytään opittavana kielen yksikkönä. Konstruktiokieliopin näkökulmasta kielen yksiköt ovat konstruktioita, joissa muoto ja merkitys yhdistyvät.¹⁴ Goldbergin mukaan esimerkiksi morfeemit ovat tyypillisiä esimerkkejä konstruktioista, sillä niissä muoto ja merkitys muodostavat kokonaisuuden, joka ei ole ennustettavissa mistään muualta (Goldberg 1995: 4). Tällaiset kielenyksiköt voivat konstruktiokieliopin

¹³ Yhtä hyvin voisi ajatella, että lause pikemminkin edellyttää säkissä olevan jotain muuta kuin saappaat. Takana on ilmeisesti ajatus, että lause ilmoittaa epäsuorasti säkissä olevan jotain muuta kuin saappaat, mutta koska saappaat kerran mainitaan, niiden on oltava jossakin muualla.

¹⁴ Sitä, mikä kielen yksikkö kognitiivisen kieliopin näkökulmasta on, käsitellään seuraavassa alaluvussa.

näkökulmasta olla myös morfeemeja tai sanoja laajempia kokonaisuuksia – siis myös lauseita. Tämän tutkimuksen yhtymäkohta konstruktioikieloppiin on lähinnä se, että eksistentiaalilauseen rajauksessa tärkeänä nähdään rakenteen kokonaismerkitys, siis karkeasti ottaen olemassa olemisen, olemaan tulemisen ja olemasta lakkaamisen ilmaisutehtävä, johon jo Ikola (1954) on kiinnittänyt huomiota. Mikäli tämä kokonaismerkitys on enemmän kuin osiensa summa, eksistentiaalilauseetta voidaan pitää itsenäisenä suomen kielen konstruktiona. Goldberg (1995: 4) määrittelee konstruktion seuraavasti:

C on konstruktio $j_{\text{oss,def}}$ C on sellainen muodon ja merkityksen yhteenliittymä $\langle \text{Fi}, \text{Si} \rangle$, jossa jokin Fi:n tai Si:n piirre ei ole suoraan ennustettavissa C:n rakenneosista tai muista muualla määritellyistä konstruktioista.¹⁵

Tässä alkuperäisessä määritelmässään Goldberg pitää ehdottoman tärkeänä sitä, että konstruktion kokonaismerkitys ei ole ennustettavissa mistään muista konstruktion osista. Myöhemmin (Goldberg 2006: 5) määritelmä on muuttunut niin, että Goldberg puhuu muodon ja merkityksen asemesta muodon ja funktion yhdistelmästä. Määritelmään on tullut väljyyttä myös sikäli, että vaikka Goldbergin (2006: 64) mukaan ennustamattomuus on edelleen selvä konstruktion tunnusmerkki, ennustamattomuus ei kuitenkaan ole konstruktion ehdoton kriteeri. Goldbergin mukaan on näyttöä siitä, että sellaisiakin rakenteita, jotka ovat täysin kompositionaalisia (muista jo tunnetuista konstruktioista koostuvia) ja siten osistaan ennustettavissa olevia, varastoidaan konstruktioina, kunhan ne ovat tarpeeksi frekventtejä.

Eksistentiaalilauseen mahdollistaminen alkuperäiseen konstruktion määritelmään on jossain määrin ongelmallista. Ikolan (1954: 225–226) mukaan lause on eksistentiaalinen, jos ”siinä on kysymys jostakin (ilmaistusta tai ajatellusta) lokaliteetista tai olotilasta, jonka sisällöstä lause ilmoittaa jotakin (mitä se sisältää, rupeaa sisältämään, lakkaa sisältämästä jne.)”. Jos tämä olemassa olemisen, olemaan tulemisen tai olemasta lakkaamisen merkitys katsotaan koko konstruktion merkitykseksi ja halutaan ajatella, että eksistentiaalilause on konstruktio tiukimmin määriteltynä, täytyisi lähteä siitä, ettei tämä merkitys ole suoraan ennustettavissa konstruktion muista rakenneosista. Kun vertaa esimerkkien (2) ja (3) lauseita, huomaa, että jälkimmäisissä lauseissa on kyse jostain lokaliteetista, jonka sisältö ilmoitetaan, kun taas ensimmäisten lauseiden merkitys on jostain muuta.

(2)

Kissa on matolla.

Johtaja on liikkeellä.

Presidentti on Ranskassa.

¹⁵ Suomennos Jaakko Leinon (2010: 91). ” $j_{\text{oss,def}}$ ” tarkoittaa ’jos ja vain jos’.

(3)

Matolla on kissa.

Liikkeellä on johtaja.

Ranskassa on presidentti.

Esimerkkien (2) ja (3) lauseita erottaa toki myös sanajärjestys, mutta toisaalta jälkimmäisiin eksistentiaalisiin lauseisiin voi katsoa kuuluvaksi myös lauseen *Kissoja on matolla*, joten pelkästään sanajärjestyksestä lauseiden merkitysero ei voi johtua. Myöskään pelkästä partitiivisijasta konstruktion kokonaismerkitys ei voi johtua, sillä nominatiivi sopii kumpaankin lausetyyppiin.

Yllä olevat esimerkit eivät tietenkään kata eksistentiaalilauseiden koko kirjoa ja mahdollisia muotopiirteitä, vaan suomen kielessä on runsaasti muitakin lauseita, jotka yhtä hyvin sopivat edellä esitettyyn Ikolan määritelmään eksistentiaalilauseesta. Tässä yhteydessä en näe tarpeelliseksi todistaa eksistentiaalilauseetta konstruktioksi kaikkien muotopiirteiden osalta, kuten Goldbergin alkuperäinen määritelmä edellyttäisi. Keskeistä on nähdäkseni se, että suomen kielessä on lausetyyppi tai lausetyyppejä, joilla on yhteisenä merkityspiirteenä jonkinlainen olemassa olemisen, olemaan tuleminen tai olemasta lakkaamisen merkitys Ikolan tarkoittamassa mielessä. Lisäksi nämä rakenteet ovat mahdollisesti varastoituneet konstruktiona kielenkäyttäjän kielellisten yksikköjen varastoon riippumatta siitä, onko kokonaismerkitys johdettavissa rakenteen yksittäisistä osista vai ei. Eksistentiaalilauseetta ja sen variantteja voi tarkastella konstruktiona tai mahdollisesti useampanakin konstruktiotyyppinä, vaikka ne joiltakin osin eroavatkin toisistaan muotopiirteiltään ja sanajärjestykseltään.

Konstruktiokielioppia ei tässä tutkimuksessa hyödynnetä varsinaisena analyysivälineenä. Konstruktiokielioppi antaa tähän tutkimukseen kuitenkin näkökulman, jonka myötä opittavat kielenyksiköt voivat olla sanoja laajempiakin kokonaisuuksia. Konstruktiokieliopin avulla olisi periaatteessa mahdollista kuvata eksistentiaalilauseen muotopiirteet tarkemmin kuin tässä tutkimuksessa nyt tehdään, mutta sitä ei ole katsottu tarpeelliseksi, sillä eksistentiaalilauseen keskeisimmät muotopiirteet on varhemmassa tutkimuksessa kartoitettu melko tarkasti muutenkin. Olemassa olevan tutkimustiedon pohjalta eksistentiaalilauseet ovat rajattavissa käyttämästäni aineistosta myös ilman konstruktiokielioppia.

Vaikka eksistentiaalilauseita ei nyt kuvatakaan konstruktiokieliopin avulla, konstruktionäkökulma ei tässä tutkimuksessa silti ole tarpeeton. Lausetyyppi samoin kuin konstruktiokin ovat molemmat abstraktioita, mutta oppimisen lähtökohtana kumpikaan käsite ei välttämättä ole kovin hedelmällinen (vrt. Kajander 2013). Jos ajatellaan kielen käyttöpohjaista omaksumista (esim. Ellis 2005), oppija kohtaa arjessaan erilaisia lausetyyppien ja konstruktioiden esiintymiä, joista abstraktimmat mallit vasta lähtevät kehittymään. Samoin tässäkin tutkimuksessa lähdetään liikkeelle oppijoiden tuottamista konstruktista eikä siis abstrakteista konstruktiosta. Reitti on sama kuin oppijallakin: abstraktimmat mallit syntyvät erilaisista kielen käyttöön liittyvistä kokemuksista vasta monien välivaiheiden jälkeen. Eksistentiaalilausekonstruktion kuvaus oppijan-kielessä on siis vasta tutkimuksen seuraava, mutta jatkotutkimusta ajatellen

tärkeä vaihe, sillä konstruktionäkökulma on esillä myös muissa CEFLING-aineistosta tehdyissä tutkimuksissa. Tätä näkökulmaa pidetään siksikin esillä luvussa 6 tulkittaessa analyysin tuloksia.

2.4 Eksistentiaalinen lause kognitiivisen kieliopin näkökulmasta

Tarkastelen tässä jaksossa eksistentiaalisen lauseen merkityspiirteitä kognitiivisen kieliopin (Langacker 1987, 1991, 2002, 2008a) näkökulmasta. Tiiviimpi yleisesitys kognitiivisen kieliopin perusteista on esim. Langacker 2002: 1–32 tai Langacker 2008a. Suomen kieleen teoriaa ovat soveltaneet mm. P. Leino (1989, 1993), J. Leino (2003) sekä Helasvuo ja Huumo useassa eri yhteydessä (ks. jäljempänä mainitut viitteet). Operoin seuraavissa alaluvuissa käsitteillä, jotka P. Leino (1989: 166–182; 1993) on Langackerin teoriaa referoidessaan esitellyt mielestäni niin osuvasti, etten katso tarpeelliseksi toistaa aivan kaikkea. Teorian yksityiskohtiin en siis mene enempää kuin tämän tutkimuksen kannalta on tarpeellista.

Suomen kielen eksistentiaalilauseita on kognitiivisen kieliopin näkökulmasta tarkasteltu aiemminkin (mm. Huumo & Perko 1993a ja 1993b), ja useat muutkin tutkimukset, jotka tarkastelevat suomen lauseiden merkitysrakenteita (mm. Huumo 1994a, 1994b, 1996a, 1996b, 1997a, 1997b, 1999a, 1999b), sivuavat piirteitä, jotka esiintyvät myös eksistentiaalilauseissa. Pysin seuraavassa rajaamaan tämän tutkimuksen kannalta olennaiset eksistentiaalilauseen merkityspiirteet ja ottamaan huomioon, mitä näistä piirteistä on mm. edellä mainituissa tutkimuksissa sanottu.

2.4.1 Kuvio ja tausta; entiteettien tyypit; muuttuja ja kiintopiste

Kognitiivinen kielioppi tarkastelee kieltä vakiintuneina symbolisina yksikköinä, jotka ovat puhujan läpikotaisin hallittuja rakenteita¹⁶. Tällainen symbolinen yksikkö on Langackerin (1987: 57) mukaan:

– – a structure that a speaker has mastered quite thoroughly, to the extent, that he can employ it in a largely automatic fashion, without having to focus his attention specifically on its individual parts for their arrangement [...] he has no need to reflect on how to put it together.

Kielellisellä yksiköllä, esimerkiksi sanalla, on semanttinen ja fonologinen rakenne, joiden välillä on symbolinen yhteys. Semanttista rakennetta nimitetään predikaatioksi. Predikaation ja sitä vastaavan fonologisen rakenteen välistä suhdetta voi nimittää symbolisaatioksi. Kognitiivisen kieliopin näkökulmasta kielellisiä yksiköitä on siis vain kolmea tyyppiä: (1) semanttisia, fonologisia ja

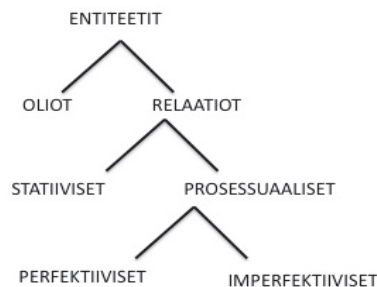
¹⁶ Luonnehdinta on P. Leinon (1989: 167–168). Oppijankielessä tämä läpikotaisin hallittu rakenne ei tosin välttämättä tarkoita, että rakennetta osattaisiin käyttää virheettömästi. Katsoisin, että jos kielenkäyttäjät käyttävät jotain rakennetta, on tämä rakenne hänen kielellisten yksikköjensä varastossa, ja toisen kielen puhujan käyttämä kielellisten yksikköjen valikoima saattaa olla hyvinkin erilainen kuin ensikielen puhujan.

symbolisia rakenteita, (2) niitä vastaavia skemaattisia rakenteita sekä (3) rakenteiden 1 ja 2 välisiä luokitus-suhteita. (P. Leino 1989: 167–168.)

Kun kuvataan semanttista rakennetta, kuvataan siis erityyppisiä predikaatioita. P. Leino (1989: 168–169) kuvaa predikaatiota seuraavasti:

Predikaatio on käsitteistys, joka toimii vakiintuneen tai uuden kielellisen ilmauksen semanttisena napana. – – Predikaatti ja predikaatio kuvataan aina suhteessa yhteen tai useampaan kognitiiviseen alueeseen, jotka toimivat sen kehiksenä, ts. muodostavat sen kontekstin tai ”taustan”. Predikaatio osoittaa tällaisesta taustasta ”kuvion”, joka toimii predikaation hahmona. Jokainen predikaatio koostuu siis kahdesta osasta: hahmosta ja kehiksestä.

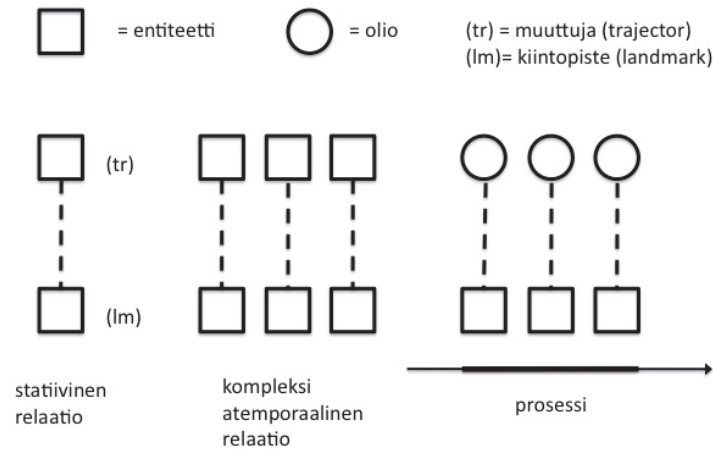
Predikaation hahmona toimii jokin entiteetti, joka erottuu korosteisena taustastaan. Entiteettejä on neljää tyyppiä: oliot, statiivisia relaatioita sekä perfektiivisiä ja imperfektiivisiä prosesseja. Entiteettien luokitus näkyy kuvioista 1 (P. Leinon 1989: 170 mukaan).

KUVIO 1 Entiteettien luokitus

Kuvio-tausta-jaon mukaisesti ajatellaan, että olio on korosteinen hahmo jollakin kognitiivisella alueella. Kuten P. Leinokin (1989: 171) toteaa, tyypillistä olioille on, että niiden kehikseen kuuluu useammalle kognitiiviselle alueelle sijoittuvia spesifikaatioita: ”Esimerkiksi kirjan kompleksiseen matriisiin kuuluu tieto sen muodosta; tämä taas edellyttää kolmiulotteista spatiaalista perusaluetta – – tietoa kirjan koostumuksesta ja materiaalista, sen roolista tekstin manifestaationa, samoin sen asemasta lukemistapahtumassa, kirjallisuusinstituutiossa, kustannustoiminnassa, sen esiintymisestä lahjatavarana ja alennusmyyntiartikkelina, ajanvietteen ja oppimisen välineenä jne.” Leinon esimerkistä selviää hyvin, kuinka monitahoinen tällainen käsitteistys siis saattaa olla.

Relaatiossa on kysymys kahden entiteetin (olion tai relaation) välisestä suhteesta. Langacker (2002: 23) kuvaa relaatiot kuvion 2 mukaisesti.

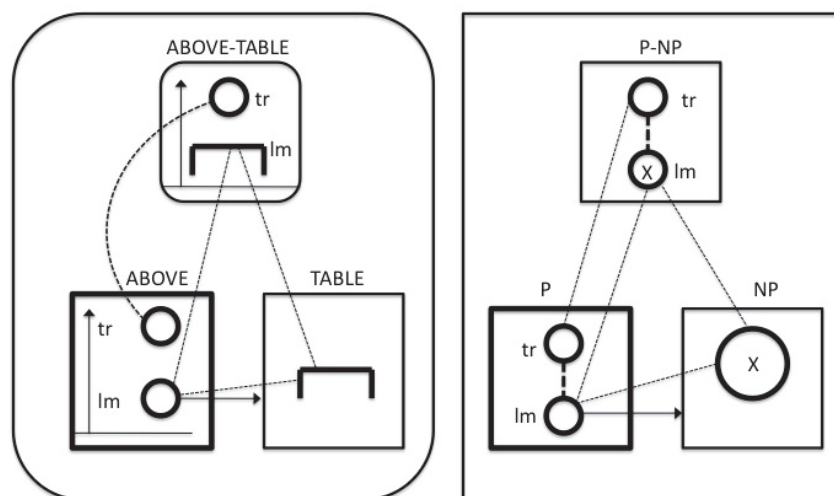
KUVIO 2 Relaatiot

Kuviossa 2 entiteettiä merkitään neliöllä ja oliota ympyrällä. Relaatiossa toinen entiteeteistä toimii muuttujana (tr, *trajectory*) ja toinen kiintopisteenä (lm, *landmark*). Muuttujaa tarkastellaan suhteessa kiintopisteeseen, eli kiintopiste toimii relaatiossa taustana, jota vasten muuttuja erottuu korosteisena.

Relaatiot eroavat toisistaan siinä suhteessa, onko niillä temporaalinen hahmo vai ei. Jos relaation kuvaamiseen ei tarvita ajan käsitettä, kyseessä on statiivinen relaatio. Myöskään kompleksilla atemporaalisella relaatiolla ei ole aikaulottuvuutta (ks. tarkemmin Langacker 2002: 78–81), mikä erottaa sen prosessista. Jos taas relaation kuvaaminen edellyttää myös aikaulottuvuutta, on kysymyksessä prosessi. Aikaulottuvuus on kuvioon merkitty vasemmalta oikealle etenevänä nuolena, jonka paksunnettu osa osoittaa prosessin keston. Kuviossa 2 prosessin aikaulottuvuuteen on sijoitettu kolme statiivista relaatiota, mutta prosessi koostuu kuitenkin katkeamattomasta sarjasta tällaisia relaatioita. Kuvioista näkyy myös selvästi toinenkin statiivisen ja prosessuaalisen relaation välinen ero. Kun statiivisessa relaatiossa sekä muuttujana että kiintopisteenä voi olla niin olio kuin relaatiokin, on prosessissa muuttujana kuitenkin aina olio. Prosessin kiintopisteenä voi sen sijaan toimia niin olio kuin relaatiokin.

2.4.2 Adverbiaalitäydennyksen hahmottama relaatio

Eksistentiaalilauseen adverbiaalitäydennyksessä on kaksi osaa: kanta ja siihen liittyvä sijapäätte. Kysymyksessä on predikaatio, joka tyypillisimmillään nostaa NP-kannan referentistä esiin sen ulottuvuuksia spatiaalisena tilana (vrt. Helasvuo 1996: 352). Kognitiivisen kieliopin termein kanta hahmottaa olion ja sijapäätte ns. statiivisen atemporaalisen relaation. Langacker (2002: 25) kuvaa vastaavanlaisen relaation kuvion 3 osoittamalla tavalla.

KUVIO 3 ABOVE-TABLE

Kuvion 3 avulla voi tarkastella myös vastaavaa suomen kielen ilmausta *pöydän päällä* (tai *yläpuolella*). Ilmaus sisältää kaksi osarakennetta (en puutu genetiivin päätteeseen): postposition *päällä* hahmottaman relaation ja siihen sijoitetun tarkoitetta *pöytä* osoittavan olion. Postpositio *päällä* hahmottaa relaation, jossa on muuttuja ja kiintopiste. Sekä muuttuja että kiintopiste ovat olioita mutta muuten hyvin skemaattisia. *Pöytä* elaboroi relaation skemaattista kiintopistettä. (Tätä osoittaa kuvion alaosassa oleva oikealle suuntautuva nuoli, joka osoittaa skemaattisesta kiintopisteestä spesifimpään ilmaukseen. Katkoviivat osoittavat tarkoitteiden samuutta.) Näin *pöytä* sijoittuu relaation kiintopisteeksi ilmauksessa *pöydän päällä*, jota edustaa kuviossa ylin, pyöreäkulmainen laatikko. Tämän kompositiorakenteen hallitsevampi osapuoli on postposition *päällä* hahmottama relatio, joka on siksi merkitty paksuviivaiseen laatikkoon. Kompositiorakenteessa kysymys on siis nimenomaan pöydän päällä olevasta tilasta, ei pöydästä itsestään.

Yllä mainitussa esimerkissä relaation hahmottaa postpositio ja Langackerin esimerkissä prepositio. Samanlaisen relaation voi hahmottaa kuitenkin myös paikallissijan päätte, jollainen on tyypillisesti myös esimerkiksi eksistentiaalilauseen adverbialissa. Sijapäätte on nähty ns. kvasipredikaattina (Siro 1964: 26–27), mutta kuten P. Leino (1989: 183–184) huomauttaa, Siron kvasipredikaatti esittää vain kahden nominaalisen ilmauksen välisen suhteen, kun taas kognitiivinen kielioppi näkee sijapäätteen ns. sijapredikaattina, jonka muuttuja voi olla paitsi olio myös relatio. Sijapredikaatin P. Leino (1989: 186) määrittelee seuraavasti:

SIJAPREDIKAATTI = KEHYS + RELATIO (MUUTTUJA, KIINTOPISTE)

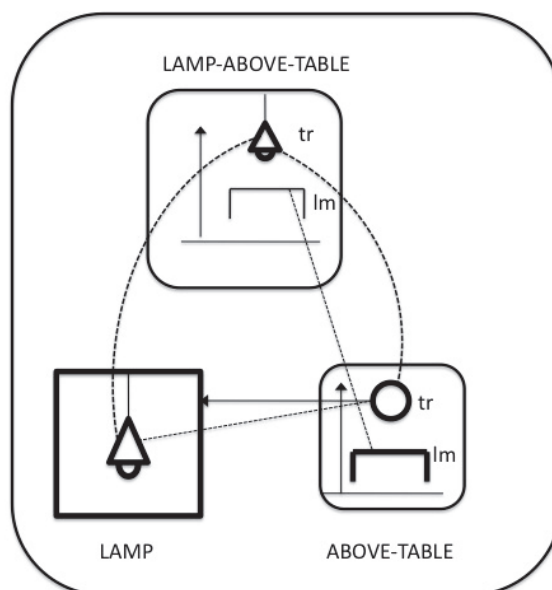
Sijapredikaatilla on siis kehys, joka toimii predikaation taustana. Tätä taustaa vasten sijapredikaatti nostaa korosteisena esiin hahmon, joka tässä tapauksessa on relaatio, jolla on muuttuja ja kiintopiste.

Sijapredikaatin **kehystenä** voi toimia esimerkiksi spatiaalinen tila, mutta myös monet muut kehykset ovat mahdollisia. Paikallissijat ovat luonteeltaan hyvin polyseemisiä, ja P. Leino näkee, että pääsyynä tähän polysemiaan on predikaattien kehys eikä hahmo. (P. Leino 1989: 193.) Paikallissijat eivät siis ilmaise yksinomaan paikallisuutta, vaan P. Leinon (1989: 195) mukaan ”ne ovat konventionaalistuneet osoittamaan myös temporaalisia, possessiivisia, ’materiaalisia’, ’representaationaalisia’, kausaalisia, ’sirkumstantiaalisia’ ym. suhteita”. Eksistentiaalilauseessa tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tavallinen paikannilmauksen sisältävä eksistentiaalilause ja omistuslause eroavat toisistaan sijapredikaatin kehyksen suhteen.

P. Leinon (1989: 189) mukaan sijapäätteet ovat relationaalisia predikaatteja, joissa **kiintopiste** on aina spesifioitu. Tämä onkin ymmärrettävää, sillä sijapredikaattina toimiva paikallissijan päätte ei esiinny yksinään vaan on kiinni nominissa. Se, minkälainen olio tai relaatio sijapredikaatin kiintopisteeksi sopii, on kuitenkin vaikeasti määriteltävä seikka, koska näyttää siltä, että predikaation kehys, muuttuja ja myös relaation luonne asettavat rajoituksia. Eksistentiaalilauseenkin tapauksessa itse tila (kiintopiste) voi olla laadultaan hyvin monenlainen. Konkreettisen spatiaalisen tilan lisäksi mahdollisia ovat abstraktimminkin tilat (esim. *Unessa oli tyttö. Viikossa on seitsemän päivää*), joiksi voi lukea myös possessiivisen tilan (*Minulla on kirja*). Jos tila sen sijaan on sidonnainen, se ei kelpaa eksistentiaalilauseen kiintopisteeksi (**Koomassa on professori*, vrt. Huumo 1999b: 415. Esimerkissä tila *koomassa* edellyttää *professorin* olemassaoloa).

Predikaatin **muuttuja** on Leinon mukaan yleensä vakio suhteessa sijamuotoon. Muuttujana on erosijoilla LÄHDEVÄYLÄ ja tulosijoilla KOHDEVÄYLÄ, mutta myös AVOIN VÄYLÄ on mahdollinen. Olosijoilla muuttuja on maksimaalisen skemaattinen, indeterminatiivinen INDET. Yleisten paikallissijojen relaationa taas on IDENTTISYYS (tai TOTAALINEN INKLUUSIO). (P. Leino 1989: 194.)

Kuviossa 3 esitettyyn skeemaan ABOVE-TABLE (tai PÖYDÄN PÄÄLLÄ) muuttuja sijoittuu kuvion 4 mukaisesti (Langacker 2002: 27). Kuviossa 4 rakenne ABOVE-TABLE jättää muuten skemaattiseksi relaation muuttujan, paitsi että olettaa sen olevan olio. Tätä skemaattista oliota elaboroi spesifimpi predikaatti LAMP (nuolen osoittamalla tavalla). Kun merkitysrakenteet yhdistyvät, huomataan, että määräävänä osapuolena on predikaatti LAMP (paksut kehykset). Vaikka uusi kompositiorakenne (ylin laatikko) näyttää saavan piirteet predikaatiosta ABOVE-TABLE, on ilmauksessa kuitenkin kyse nimenomaan lampusta, ja siinä mielessä se on hallitseva osapuoli.

KUVIO 4 LAMP-ABOVE-TABLE

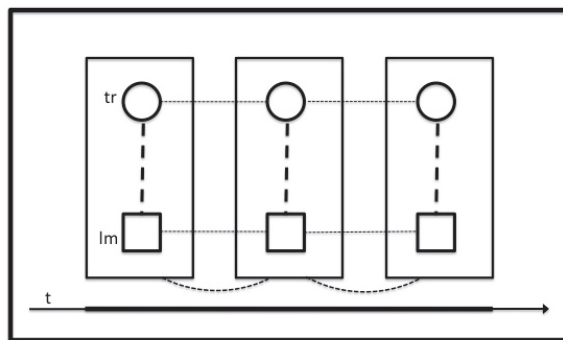
Kuviossa 4 preposition hahmottaman relaation muuttujana on olio, mutta kuten edellä jo todettiin, muuttujana voi olla myös relaatio. P. Leino ym. (2001: 64) havainnollistaa muuttujan ja kiintopisteen suhdetta muutamalla esimerkkilauseella, joista kiinnitin erityisesti huomiota lauseeseen *Päivänsankarille kertyi kukkia*, joka täyttää eksistentiaalilauseen muotokriteerit. Leinon mukaan tässä lauseessa "sijapredikaatin kiintopisteen täsmentää vartalosanaana oleva substantiivi (*päivänsankari*) – ja muuttujan taas verbin ja subjektin ilmaisema prosessi (*kertyi kukkia*). – – Sijapredikaatin muuttujana on väylä¹⁷, ja tätä väylää vastaa prosessin muuttujan (*kukkia*) konkreettinen tai abstrakti liikerata". Tätä ajatusta (siis että sijapredikaatin muuttujana on prosessi) ei ole tietääkseni käsitelty fenestitikassa laajemmin. Helasvuo ja Huumo (2010: 174) mainitsevat saman ajatuksen kerran, tosin perusteluna sille, ettei paikallissijaista elementtiä voi pitää eksistentiaalilauseen subjektina. Ajatus prosessista sijapredikaatin muuttujana kaipaa selvästi lisähuomiota. Tarkastelen siksi seuraavaksi verbin hahmottamaa prosessia.

¹⁷ Suuntasijojen tapauksessa kyseessä on ns. kompleksinen atemporaalinen relaatio, vrt. kuvio 2. Suuntasija hahmottaa siis itse asiassa sarjan eri relaatioita, jotka jakautuvat aikaulottuvuudelle. Tämä relaatioiden sarja on kuitenkin atemporaalinen, koska relaatioita tarkastellaan ns. tiivistelmätarkasteluna, ts. "prosessin" kaikkia pisteitä yhtä aikaa (vrt. Langacker 2002: 22, 78–81, Leino 1993: 88–91). Tämän luvun kuvioihin en kuitenkaan erikseen merkitse tätä kompleksista atemporaalista relaatiota, koska sen kuvaaminen veisi kuviossa kohtuuttomasti tilaa.

2.4.3 Verbin hahmottama prosessi

Tyypillisin verbi eksistentialilauseessa on *olla* (esim. ISK: 850), joten keskityn aluksi sen semantiikkaan. On esitetty, että eksistentialilauseen verbi on merkitykseltään kalvennut ja kopulamainen¹⁸ (Siro 1964: 80, Ikola 1964: 29; Hakanen 1980: 158, vrt. myös Schlachter 1958: 61). Vaikka verbi olisi toiminnallinenkin, toiminnallisuus häipyä eksistentialilauseessa taka-alalle (Hakulinen & Karlsson 1979: 105, 170). Hieman kärjistäen voisi sanoa, että *olla*-verbin tehtäväksi näyttää jäävän (yhdistävän tehtävän lisäksi) kantaa tempusta, modusta ja persoonaa (vrt. ISK: 499).

Kognitiivisen kieliopin näkökulmasta edes *olla*-verbin semanttiset piirteet eivät näyttäydy sentään näin yksioikoisina. Kognitiivisessa kieliopissa ajatellaan, että verbi hahmottaa prosessin, joka on temporaalinen relaatio. Langacker (2002: 31) havainnollistaa BE-verbin semantiikkaa kuvion 5 avulla.

KUVIO 5 BE-verbi

Langacker (2002: 30–31) korostaa, että *be* on samalla tavalla symbolinen ilmaus kuin muutkin verbit eli se hahmottaa prosessin. Kuviosta 5 näkyy, kuinka prosessi koostuu katkeamattomasta sarjasta statiivisia relaatioita (kuviosta näistä on käytännön syistä nostettu esille vain kolme). Nämä relaatiot muodostavat siis eräänlaisen jatkumon, jolla on temporaalinen ulottuvuus (kuviosta vasemmalta oikealle osoittava nuoli). Kaikki relaatiot tällä jatkumolla ovat identtisiä (katkoviivat osoittavat tätä samuutta), siis muutosta ei tapahdu esimerkiksi muuttujan ja kiintopisteen välisessä suhteessa. Kiintopisteenä relaatiossa on jokin entiteetti (olio tai relaatio), ja muuttujaa tarkastellaan suhteessa tähän entiteettiin. Muuttujana prosessissa on aina olio (kuviosta 5 ympyrä). Langackerin

¹⁸ Kopulasta Siro (1964: 16–17) kirjoittaa: ”Predikaatti ja predikatiivi yhdessä muodostavat lauseen predikaattiosan, ja verbiä kutsutaan tällöin kopulaksi. Sen asema lähentelee muodollista, sillä subjekti ja predikatiivi tarkoittavat samaa oliota tai oloseikkaa, joten lause voi näiden keskinäisen suhteen ilman verbiäkin osoittaa. Tyyllisyydestä voi suomessakin predikaatti joskus puuttua: *Oma maa mansikka, muu maa mustikka.*” Vastaavanlainen ilmiö on havaittavissa myös eksistentialilauseissa: *”Saimaan saarella pikkuinen torppa - -”* (Juha Vainio: Vanhojapoikia viiksekkäitä).

mukaan prosessi on maksimaalisen skemaattinen, ja *be* on vain yksi monista englannin verbeistä, joka kuvaa stabiilin tilanteen suhteessa aikaan. Muita samanlaisia verbejä ovat esimerkiksi *have, resemble, like, know, contain, slope, exist* (Langacker 2002: 30). On mielenkiintoista huomata, että Langackerin mainitsemista verbeistä ainakin *have, contain* ja *exist* ovat merkitykseltään sellaisia, joilla on myös fennistiikassa kuvattu eksistentiaalisen lauseen kokonaismerkitystä.

2.4.4 Eksistentiaalilause statiivisena relaationa

Kuten luvun alkupuolella on jo esitelty, eksistentiaalilauseen muotopiirteet ovat saaneet aikaan vilkasta keskustelua, joka on jatkunut näihin päiviin saakka. Keskustelua ovat ratkaisevasti vieneet eteenpäin Huumo (mm. Huumo 1994a, 1994b, 1996a, 1996b, 1997a, 1997b, 1999a, 1999b, 2003) ja Helasvuo (Helasvuo 1996, Helasvuo & Huumo 2010) huomioimalla kognitiivisen kieliopin näkökohtia monissa sellaisissa kielen piirteissä, jotka liittyvät eksistentiaalilauseeseen.

Huumo ja Perko (1993a ja 1993b) toivat keskusteluun ensimmäisenä ajatuksen jatkumosta. He näkevät eksistentiaalisuuden jatkumona sen perusteella, kuinka paljon lause ilmaisee eksistentiaalisuutta. Eksistentiaalisuuden vastavoimana he näkevät toiminnallisuuden siten, että mitä enemmän lause ilmaisee toimintaa, sitä vähemmän se ilmaisee olemassaoloa. Eksistentiaalisuutta näyttää jatkumolla määrittävän sanajärjestys ja verbin merkitys. En mene sen syvemmälle tähän ajatteluun, mutta mainittakoon, että jatkumolle on pujahtanut kaksi lausetyyppiä, joiden sijainti jatkumolla kieltämättä kummastuttaa. En välttämättä pitäisi eksistentiaalisena ainakaan kaikkia ns. tilalauseita (vrt. ISK: 856–857), ja vaikka Huumo ja Perko (1993b: 390–391) mainitsevatkin jättävänsä tilalauseet (tyyppiä *Sataa*) jatkumon ulkopuolelle, on jatkumolla silti prototyyppipisten eksistentiaalilauseiden päässä lause *Eilen oli helluntai* (vrt. ISK: 856 *Silloin oli kesä*). Toinen jatkumon erikoisuus on ei-eksistentiaaliseksi katsottu lause *Härkiä juoksee pihalla*, joka perinteisesti on kuitenkin laskettu useimmiten eksistentiaalilauseisiin kuuluvaksi. Kuten Tiainen (1997: 570) huomauttaa, kyseisen lauseen pitäminen ei-eksistentiaalisena tekisi tyhjäksi koko Ikolan fennistiikkaan lanseeraaman eksistentiaalilauseen käsitteen, jonka tarkoitus oli nimenomaan kattaa kaikki partitiivisubjektilliset lauseet.

Myöhemmissä kirjoituksissaan Huumo on kuitenkin ottanut etäisyyttä näihin näkemyksiin. Partitiivialkuista lausetta (tyyppiä *Härkiä juoksee pihalla*) hän ei enää myöhemmin (Huumo 1997b: 94) rajaa eksistentiaalilauseiden ulkopuolelle. ISK:n tilalauseen kategoriasta Huumo ja Helasvuo huomauttavat myöhemmin (Helasvuo & Huumo 2010: 181–184), että se ei muodosta yhtenäistä kategoriaa vaan on selvästi merkityksen perusteella lausetyypiksi yhdistetty sikermä erilaisia konstruktioita. Helasvuo ja Huumo luokittelevat tilalauseet silti mieluummin eksistentiaali- kuin predikatiivilauseiden joukkoon. Helasvuon ja Huumon (2010: 183–184) mukaan ISK rajaa tilalauseet erilleen eksistentiaalilauseista lauseenloppuisen jäsenen referentiaalisuuden ja sijamerkinän (kieltolauseessa ei partitiivia) perusteella. Referentiaalisuutta Huumo ja Helasvuo eivät pidä sopivana syntaktisten kategorioiden rajauskriteerinä, mutta toisaalta tässä yhteydessä nominatiivi-partitiivi-vaihteluun kieltolauseissa he ei-

vät enempää puutu, vaikka se keskeisesti erottaakin tilalauseita muista eksistentiaalilauseista. Kirjoituksen ydin on siinä, että eksistentiaalilauseen loppuelementti ei ole ainakaan subjekti eikä predikatiivi vaan ns. e-NP. Jätän auki sen mahdollisuuden, että tällainen e-NP voi olla muissakin lausetyypeissä, mutta oletan, että pelkkä e-NP:n läsnäolo ei sinänsä tee lauseesta eksistentiaalista. Esimerkiksi tilalauseet voisi jättää tarkastelun ulkopuolelle pelkästään silläkin perusteella, että ne eivät mahdollisesti muodosta yhtä yhtenäistä konstruktiota.

Vaikka kognitiivisen kielitieteen käsitteistöä on hyödynnetty myös eksistentiaalilauseen kuvauksessa, e-lauseesta on käsittäkseni näihin päiviin saakka vallinnut fennistiikassa melko lineaarinen näkemys. Selkeimmin tämä näky siinä, että sanajärjestys on toisinaan otettu ratkaisevaksi eksistentiaalilauseen ominaispiirteeksi, mutta kuten todettua, muitakin sanajärjestysvaihtoehtoja on. Lineaarisella näkemyksellä tarkoitan myös sitä, että eksistentiaalilause on pitkään käsitetty kolmijäseniseksi kokonaisuudeksi (tyyppiä Adv_{Lok}+V+S), ja tähän näkökulmaan törmää myös uudemmissa tutkimuksissa (esim. Huumo 1997b: 78; 94 ja Helasvuo 1996: 341), jotka pyrkivät huomioimaan kognitiivisen kieliopin näkökulman. Esimerkkinä tuoreemmasta näkökulmasta on mainittava kuitenkin Helasvuo ja Huumo (2010: 187), jotka luonnehtivat eksistentiaalilauseetta seuraavasti:

Suomen eksistentiaalilause – ei aseta lokaliteettia ilmaisevaa NP:tä subjektiksi vaan jättää tämän paikallissijaiseksi obliikvielementiksi, vaikka samalla taka-alastaakin verbin muuttujan e-NP:ksi. – Eksistentiaalilauseessa verbin ykkösargumentilla on kahtalainen merkitystehtävä: se ilmaisee verbin kuvaaman prosessin muuttujaa, mutta kokonaiskonstruktion kannalta se on e-NP, jonka semanttista funktiota voi luonnehtia lokaliteetin sisällön ilmaisemiseksi. Vaikka e-NP siis onkin verbin ykkösargumentti, niin eksistentiaalilausekonstruktiossa se ei valikoidu subjektiksi, koska konstruktiossa ei ole tarjolla tällaista tehtävää.

Helasvuo ja Huumo ovat mielestäni osuneet tässä luonnehdinnassa varsin oikeaan siinä, että e-NP todella ilmaisee verbin kuvaaman prosessin muuttujaa mutta ei siitä huolimatta päädy koko predikaation muuttujaksi. Se huomio, että konstruktiossa ei ole tarjolla subjektin tehtävää, sisältää oikeastaan ajatuksen, että konstruktio ei voi olla muotoa Adv_{Lok}+V+S. Siihen, millaisen relaation (muuttujineen ja kiintopisteineen) eksistentiaalilause hahmottaa, eivät Helasvuo ja Huumo ota artikkelissaan suoraan kantaa.

Kaikki edellä esitetty kuitenkin viittaa siihen, että eksistentiaalilauseen merkitysrakenteen täytyy olla jollakin tavalla erilainen. Adverbiaali toimii predikaatiossa kyllä kiintopisteenä, mutta miten sitten kuvata se, että e-NP ei päädy koko predikaation muuttujaksi, vaikka se verbin muuttuja onkin? Ja jos lauseessa kuitenkin on prosessia osoittava verbi, miten se jää kompositiorakenteessa taka-alalle? Väitän, että eksistentiaalilause edustaa statiivista relaatiota samaan tapaan kuin rakenne (LAMP-)ABOVE-TABLE (ks. kuviot 3 ja 4), erona kuitenkin se, että relaatiossa muuttujana ei suinkaan ole olio vaan prosessi. Perustan näkemykseni P. Leinon ym. (2001: 64) käsitykseen siitä, että ainakin omistuslauseessa sijapredikaatin kiintopisteen täsmentää vartalosananana oleva substantiivi ja muuttujan taas verbin ja e-NP:n ilmaisema prosessi. Uskoakseni täs-

tä lähtökohdasta on mahdollista kuvata omistusrakenteen lisäksi myös muiden eksistentiaalisten lauseiden merkitysrakenteet.

Mikäli eksistentiaalilauseen haluaa nähdä statiivisena relaationa, jossa verbin hahmottama prosessi on relaation muuttujana, on myös verbin rooli konstruktiossa luultavasti jollakin tavalla erilainen kuin sellaisissa lauseissa, joissa koko lauseen on katsottu rakentuvan verbin ympärille. Eksistentiaalilauseen verbin erilainen rooli on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa, kun on esitetty, että eksistentiaalilauseen verbi on merkitykseltään kalvennut ja kopulainen (Siro 1964: 80, Ikola 1964: 29, Hakanen 1980: 158, vrt. myös Schlachter 1958: 61). Konstruktionäkökulma tarjoaa hyvän mahdollisuuden tarkastella myös eksistentiaalilauseita muuten kuin verbikeskeisesti. Suomen kielestä on tähän mennessä kuvattu useita muitakin konstruktioita, joissa (finiitti)verbin rooli ei ole millään tavalla keskeinen, esimerkiksi Kotilaisen (2007) tutkimus kieltoverbitön kielto, Västin (2012) tutkimat verbittömät LÄHDE- ja KOHDE-konstruktiot sekä Visapään (2008) tutkimat itsenäiset A-infinitiivirakenteet.

Kognitiivisen kieliopin hengessä tehty kuvaus eksistentiaalilauseen merkitysrakenteesta voisi avata monia mahdollisuuksia tulkita uudelleen eksistentiaalilauseen keskeisiä piirteitä. Avoimeksi jää useita muoto- ja merkityspiirteisiin liittyviä kysymyksiä, joihin en tässä yhteydessä esitä vastauksia. Miten kvantifiointiin ja kieltoon liittyvä nominatiivin ja partitiivin vaihtelu voisi tästä näkökulmasta selittyä? Mikä on verbin rooli predikaatiossa, jos predikaatio ei edes kuvaa prosessia? Mikä selittäisi verbin kongruoimattomuuden? Onko verbin rooli todella taka-alaistunut ja onko verbin merkitys ”kalvennut”? Mikä rooli on sanajärjestyksellä? Tällaisia kysymyksiä on eksistentiaalilauseenkin osalta toki jo pohdittu varsin syvällisesti, mutta aivan toisenlaisista teoreettisista lähtökohdista. Vähämäki (1984) kuvaa suomen eksistentiaalilauseet konstituenttirakenteina, jotka käyvät läpi erilaisia transformaatioita, mutta tämä näkökulma ei käsittääkseni ole kovin yhteensopiva sen kanssa, millaisena kieli kognitiivisessa kieliopissa nähdään.

Uudemmassa tutkimuksessa erityisesti Huumo on syventynyt eksistentiaalilauseen semantiikkaan ja muotopiirteisiin kognitiivisen kieliopin kautta (esim. Huumo 1994a, 1994b, 1997a, 1997b, 1999a, 1999b). Näissä artikkeleissa ei kuitenkaan esitetä ajatusta eksistentiaalilauseesta statiivisena relaationa eikä myöskään huomioida sitä P. Leinon ym. (2001: 64) esittämää ajatusta, että sijapredikaatin muuttujan täsmentää tällaisissa rakenteissa prosessi. (Huom. kuitenkin Huumo 1997b, erityisesti kuvio sivulla 81, jossa kvantifiointin kohteena on selvästi prosessi, vaikka kuvateksteissä puhutaankin vain subjektin tarkoitteen eli käytännössä prosessin muuttujan – ei prosessin – jakautumisesta ajatustajatukselle.) Ajatus prosessista sijapredikaatin muuttujana on P. Leinon ym. (2001: 64) jälkeen esitetty tietääkseni vain kerran (Helasvuo & Huumo 2010: 174), tosin perusteluna sille, ettei paikallissijaista elementtiä voi pitää eksistentiaalilauseen subjektina. Koko rakenteen kuvauksen tasolle tätä havaintoa ei artikkelissa kuitenkaan viedä.

Tämän tutkimuksen keskiöön ei kuulu eksistentiaalilauseen merkityspiirteiden tyhjentävä kuvaus kognitiivisen kieliopin avulla, joten en nyt paneudu

syvemmin siihen, miten esimerkiksi nominatiivi-partitiivi-vaihtelu tai verbin kongruoimattomuus saattaisivat tästä näkökulmasta selittyä. Kognitiivisen kieliopin rooli tässä tutkimuksessa on ennemminkin tarjota kielikäsitteitä, jonka avulla voi lähestyä myös oppijankieltä ennemminkin käsitteistyksinä ja sitä kautta ehkä paljastaa joitakin oppijankielelle tyypillisiä kielen yksiköitä, jotka voivat olla myös useamman sanan mittaisia ja saattavat erota yleiskielen standardeista.

Tutkimuksen aiheena on eksistentiaalilause, mutta tarkkaan ottaen, jos näkökulmaksi ottaa kognitiivisen kieliopin, tutkimuksen kohteena ei ole niinkään e-lause vaan eksistentiaalilauseen esittämä predikaatio. Perinteiset lause-tyypit ovat S2-opetuksessa usein varsin keskeisellä sijalla luultavasti siksi, että niiden avulla on mahdollista ainakin jollakin tasolla selittää oppijalle erityisesti nominatiivin ja partitiivin vaihtelua. En pyri tässä tutkimuksessa siksi myöskään tietoisesti välttämään lauseen käsitettä.

3 AINEISTON ESITTELY JA TUTKIMUSASETELMA

3.1 CEFLING-korpus

Tämän tutkimuksen aineistona on ns. CEFLING-korpus (tarkemmin Martin ym. 2010, vrt. myös Jantunen & Piltonen 2009). Tämä tutkimus ei ole varsinaisesti ollut osa CEFLING- tai Topling-tutkimushankkeita¹⁹ mutta liittyy kuitenkin saumattomasti yhteen sen tutkimuksen kanssa, mitä edellä mainituissa projekteissa parhaillaan tehdään ja on tehty. (Projektien julkaisuista ks. alaviitteessä mainitut verkkosivut.) Tutkimukseni peruslähtökohdat ja aineisto ovat samat kuin CEFLING-hankkeessa, joten tämänkin tutkimuksen tuloksia voi soveltuvin osin verrata CEFLINGin yhteydessä julkaistuun tutkimustietoon. Myös metodologisesti tutkimukseni liittyy läheisesti edellä mainittuun projektiin ns. DEMfad-mallin osalta (Martin ym. 2010, ks. myös kohta 3.3), joskin teoreettinen tausta CEFLINGin piirissä tehdyissä tutkimuksissa hieman vaihtelee. Esittelen tässä kohdassa lyhyesti CEFLING-tutkimushankkeen ja siinä käytetyn aineiston. Tutkimuskysymykset ja -metodi esitellään kohdassa 3.4. Jo julkaistuja tutkimustuloksia en tässä erikseen esittele, vaan viittaan niihin luvussa 6 tulkitessani tämän tutkimuksen tuloksia.

CEFLING oli Suomen Akatemian rahoittama tutkimushanke Jyväskylän yliopistossa vuosina 2007–2009. Tutkimushankkeen tavoitteena oli laajasti ymmärrettyä selvittää, miten oppijankielen eri piirteet suhteutuvat funktionaalisen kielitaidon tasoihin, jotka on määritelty Eurooppalaisessa viitekehyksessä (CEFR, EVK). Hankkeessa tutkitaan kirjoitettua kieltä, ja sitä varten on kerätty kirjoitelmia yläkouluikäisiltä englannin- ja suomenoppijoilta. (Jatkossa viittaan vain suomenoppijoiden teksteihin.) CEFLING-aineistossa on mukana myös aikuisten kirjoitelmia, jotka on kerätty yleisten kielitutkintojen (yki) suorituksista. Koulutetut arvioijat ovat arvioineet kirjoitelmat ja sijoittaneet nämä Eurooppalaisen viitekehysten taitotasolle. Aikuisten aineiston arvioinnissa oli alun perin

¹⁹ Hankkeiden verkkosivut: <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/cefling/suom> [16.9.2012] sekä <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/topling/suom> [16.9.2012].

käytössä yleisissä kielitutkinnoissa käytetty kuusiportainen asteikko²⁰, joka on sovellus Eurooppalaisesta viitekehuksesta (EVK), kun taas yläkouluikäisten aineisto arvioitiin perusopetuksen opetussuunnitelmissa käytössä olevalla asteikolla (OPS-asteikko²¹), joka sekin soveltaa Eurooppalaista viitekehystä. CEFLING-tutkimusta varten aineistot arvioitiin kuitenkin vielä uudelleen ns. CEFLING-asteikolla (liite 2) tarkoituksena välttää viittauksia lingvistisiin piirteisiin, joita erityisesti OPS-asteikossa esiintyy. CEFLING-asteikko on koostettu niistä Eurooppalaisen viitekehysten kirjoittamista koskevista kuvausasteikoista, joissa käsitellään kielen funktionaalisia ominaisuuksia (vrt. EVK: 96–97, 121–122, 175). Yhtenäisen asteikon käyttö mahdollistaa aikuisten ja nuorten aineiston vertailun. (Arvioinnista ja tehtävänannoista tarkemmin Alanen ym. 2010. OPS- ja EVK-asteikkojen soveltuvuudesta arviointiin ks. Huhta ym., tulossa.)

Tutkimuksessa on huomioitu kirjoitelmat, joiden taitotasosta kaikki kolme arvioijaa ovat olleet yksimielisiä, sekä myös kirjoitelmat, joiden tasosta kaksi arvioijaa ovat olleet yksimielisiä ja kolmannen arvio poikkeaa kahdesta muusta vain yhden taitotasoportaan verran. Näin saatuja yläkoululaisten kirjoitelmia on kaikkiaan 527 kappaletta, yhteensä 26063 sanaa. Kirjoitelmia on kaikkiaan neljää tehtävätyyppiä: epämuodollinen sähköpostiviesti (esimerkkien yhteydessä lyhenteet kVO 'viesti opettajalle' ja kVK 'viesti kaverille'), muodollinen sähköpostiviesti verkkokauppaan (kVV), mielipideteksti (kMP) ja kertomus (kKE). Tähän aineistoon viitataan jatkossa sanalla **kouluaineisto**.

CEFLING-tutkimuksiin on otettu mukaan myös aikuisten suomenoppijoiden kirjoitelmia, jotka on kerätty yleisten kielitutkintojen (yki) suorituksista ja arvioitu funktionaalisille taitotasolle samalla tavalla kuin edellä mainittu kouluaineisto. Kirjoitelmia on kaikkiaan 669 kappaletta, yhteensä 53019 sanaa. Tehtävätyyppejä on kolmenlaisia: epämuodollinen viesti (yEM), muodollinen viesti (yMV) ja mielipideteksti (yMP). Tähän aineistoon viitataan jatkossa sanalla **yki-aineisto**. Lisäksi on kerätty vertailuaineistoa myös äidinkielisiltä suomenpuhujilta (ks. Martin ym. 2010: 60), mutta koska tämä aineisto ei ollut omaa analyysia tehdessäni vielä käytettävissä, se jää tarkastelun ulkopuolelle.

Yki-aineisto ja kouluaineisto ovat siis periaatteessa aika samankaltaisia, mutta aineistojen välillä on muutamia perustavanlaatuisia eroja. Yhteistä aineistoille on, että ne sisältävät kirjoitettua kieltä keskenään samantyyppisistä tehtävänannoista. Kaikki vastaajat ovat oppineet suomea toisena kielenä, siis suomenkielisessä ympäristössä. Ehkä keskeisin ero aineistojen välillä on, että yki-aineiston kirjoittajat ovat aikuisia ja kouluaineiston kirjoittajat yläkouluikäisiä. Vaikka tehtävätyypit ovatkin samankaltaisia, on huomattava, että yki-aineisto on kerätty testitilanteessa, kun taas kouluaineisto on kerätty koulussa. Tietenkin on mahdollista, että koululuokassakin on vallinnut jonkinlainen suorituspaine ja pyrkimys mahdollisimman täydelliseen suoritukseen, mutta tilanne ei ole kuitenkaan sama kuin yleisissä kielitutkinnoissa, joissa panokset saattavat olla kovemmat: testattu suomenoppija pyrkii mahdollisimman hyvään suoritukseen

²⁰ <http://www.solki.jyu.fi/uusix/yki/taitotaso.htm> [6.7.2013]

²¹ www.oph.fi/ops/perusopetus/taitotasoasteikko.doc [6.7.2013]

saadakseen kielitodistuksen esimerkiksi työpaikan tai kansalaisuuden hakemista varten.

Lisäksi on huomattava, että vaikka tehtävätyypit ovatkin samankaltaisia, itse tehtävänannot eivät kuitenkaan ole olleet täysin samat. Kouluaineistossa on mukana myös kertomus, mikä yksi-aineistosta puuttuu, ja tältäkin osin aineistot siis hieman eroavat toisistaan. On mahdollista, että jokin tehtävänanto houkuttelee kirjoittamaan esimerkiksi enemmän passiivilauseita tai transitiiivilauseita, mistä saattaa olla seurauksena notkahdus eksistentialilauseiden määrässä. Lähtökohtaisesti en tarkastele tehtävätyyppejä erikseen, mutta mikäli aineistosta nousee esille ilmiöitä, joita ei muuten voi selittää, täytyy tehtävätyypin ja viime kädessä myös tehtävänannon vaikutus arvioida. Joka tapauksessa yksi- ja kouluaineistojen väliset erot ovat nähdäkseni sellaiset, että aineistot kannattaa pitää toisistaan erillään. Näin teenkin jatkossa, ellei toisin ole mainittu.

Tekstien kirjoittajista on käytettävissä myös erilaisia taustatietoja, mutta koska tarkoitukseni on tutkia oppijankielen ilmiöitä varsin yleisellä tasolla ja etsiä yleisluonteisia piirteitä, en kiinnitä analyysissäni huomiota sellaisiin taustamuuttujiin kuin esimerkiksi ikään, sukupuoleen, äidinkielen tai Suomessa vietettyyn aikaan. (Tällaisia taustamuuttujia on CEFLING-aineistosta eriteltyt Seilonen 2013: 18–20.)

Suomen eksistentialilauseita ei ole tähän mennessä tutkittu kovin laajoina oppijankielen aineistoista (vrt. kuitenkin Ivaska 2010 ja 2011; Ivaska & Siitonen 2011) lukuun ottamatta Spoelmanin (2013) tuoretta tutkimusta, joka käsittelee partitiivin käyttöä oppijansuomessa. Aineistona Spoelmanilla on Oulun yliopistossa kerätty kansainvälinen oppijansuomen korpus (ICLFI, ks. esim. Jantunen & Piltonen 2009), josta hän on koostanut saksan-, hollannin- ja vironkielisten suomenoppijoiden osakorpuksia. Tutkimuksessa näitä osakorpuksia verrataan suomenkieliseen vertailuaineistoon. Tutkimus liittyy eksistentialilauseisiin vain partitiivin osalta, ja partitiivin esiintymistä tutkitaan eksistentialilauseeseen lisäksi myös transitiivi- ja predikatiivilauseissa. Spoelmanin tavoitteena on löytää partitiivin yli- ja alikäyttöä verrattuna äidinkieliseen vertailuaineistoon.

Keskeinen ero Spoelmanin ja nyt käsillä olevan tutkimuksen välillä on se, että Spoelman tutkii yhtenä muuttujana myös oppijan äidinkielen vaikutusta. Lähtökohdiltaan Spoelmanin tutkimus on kuitenkin lähellä CEFLING- ja Toppling-hankkeissa tehtyä tutkimusta, sillä edellä mainitut osakorpuksia on arvioitu Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasolle pitkälti samoin periaattein kuin CEFLING- ja Toppling-tutkimuksissakin on tehty (vrt. Spoelman 2013: 181–184), tosin arvioijia on ollut käytössä vain kaksi. Myöskään tutkitut tehtävätyypit eivät ole olleet samalla tavalla yhtenäiset kuin CEFLING-korpuksessa. Lisäksi on huomattava, että Spoelman on pystynyt korpusmenetelmin tarkastelemaan suurempaa aineistomäärää kuin tässä tutkimuksessa, sillä etsitty on ainoastaan partitiivimuotoja. Spoelmanin tutkimista osakorpuksista vironkielisten oppijoiden (82789 sanaa) ja saksankielisten oppijoiden (60490 sanaa) korpuksia ovat suuremmat ja hollanninkielistenkin oppijoiden korpuskin vain hieman pienempi (47753 sanaa) kuin koko yksi-aineisto (53019 sanaa) (vrt. Spoelman 2013: 184). Vaikka aineisto onkin suurempi, se ei ole jakautunut yhtä tasaisesti taito-

tasoille kuin CEFLING-korpuksessa: partitiivin esiintymistä on pystytty vertaamaan kaikista osakorpuksista ainoastaan tasoilta A2–B2, sillä tasolle A1 ei Spoelmanin arvioinnissa sijoitu yhtään tekstiä ja C-tason tekstejä on ainoastaan vironkielisiltä suomenoppijoilta. Vertailu Spoelmanin tuloksiin on siis hankalaa ainakin kolmesta syystä: tutkimuksen kohteena on pelkkä partitiivi, aineistot ovat tehtävätyypiltään erilaiset, ja tutkimuksen keskiöön on nostettu äidinkielen vaikutus, joka taas tässä tutkimuksessa on tietoisesti haluttu jättää tarkastelun ulkopuolelle.

3.2 Tutkimusasetelma ja tutkimuksen taustalla vaikuttava kielikäsitys

Tässä tutkimuksessa e-lausetta tarkastellaan konstruktiona, jonka keskeiset muoto- ja merkityspiirteet kuvattiin jo edellisessä luvussa kognitiivisen kielipiirin ja aiemman fennistisen tutkimuksen näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on ensinnäkin kuvata, millaisia eksistentiaalilauseita suomenoppijat tuottavat eri taitotasolla. Taustaoletuksena on, että oppijoiden funktionaalinen kielitaito kehittyy Eurooppalaisen viitekehyksen kuvaamalla tavalla taitotasolta toiselle. Tutkimuksen tarkoitus on myös selvittää, onko e-lausekonstruktiossa itsessään tai sen esiintymisessä sellaisia piirteitä, jotka muodostaisivat kehityslinjoja siirryttäessä taitotasolta toiselle. Tällaiset kehityslinjat voivat olla hyvin monenlaisia: periaatteessa voidaan tutkia esimerkiksi e-lauseiden määrää, esiintymisympäristöä sekä useita e-lauseiden muoto- ja merkityspiirteitä. Tutkimuksen tarkoitus on etsiä sellaisia e-lauseissa esiintyviä kielenpiirteitä, jotka voisivat toimia funktionaalisen kielitaidon tason indikaattoreina.

Vaikka tarkastelenkin e-lauseiden kehityslinjoja kielitaidon eri tasoilla, kielen piirteiden oppiminen ei varsinaisesti ole tämän tutkimuksen keskiössä, vaan huomio keskittyy opittavan (tai paremminkin opitun tai oppijan käyttämän) kielen piirteisiin. Vaikka e-lausekonstruktiot näyttäisivätkin kehittyvän tasolta toiselle siirryttäessä, tutkimus ei silti kuvaa yksittäisen kielenkäyttäjän kehittymistä. Oppimisen tutkimus edellyttäisi pitkittäisaineistoa ja testiasetelmaa, joka mahdollistaisi yksilöllisten kehityskulkujen tarkastelun. Tähän käytettävissä oleva aineisto ei tarjoa mahdollisuutta. Aineisto paljastaa oppimisprosessista oikeastaan vain yhden vaiheen, ts. mitä kirjoittaja on tähän mennessä omaksunut, ja tätä verrataan siihen, mitä e-lausekonstruktion käytöstä oikeastaan olisi opittava.

Tässä tutkimuksessa kielen omaksumisen ajatellaan olevan käyttöperustaisena (*usage-based*, ks. esim. Barlow & Kemmer 2000). Tästä näkökulmasta kielen yksiköt ja rakenteen säännönmukaisuudet omaksutaan tarkkailemalla ja analysoimalla syötöstä. Kielipiiri ei ajatella olevan myötäsyttyistä, vaan pikemminkin se syntyy kielen käyttöön liittyvistä kokemuksista, kun oppija ”altistuu” opittavalle kielelle ja käyttää sitä itse (Ellis 2005: 63–64). Tämä näkemys kielen omaksumisesta on sopusoinnussa sen kielikäsitteen kanssa, jota esim.

Langackerin (1987, 1991, 2008a) kognitiivinen kielioppi edustaa. Langacker (2008b) huomauttaa, että teoreettisen kielitieteen vaikutus kielipedagogiikkaan ei ole ollut mitenkään mullistava. Näkemykset kielen teoriasta eivät hänen mukaansa ole välttämättä edes hyödyttäneet kielenopetusta vaan joskus jopa haitanneet sitä. Langacker vaikuttaa suhtautuvan varovaisen optimistisesti siihen, että kognitiivinen kielitiede saattaisi tässä suhteessa pystyä parempaan kuin muut näkemykset kielestä. Optimisminsa hän perustaa teoriansa kolmelle keskeiselle perusajatukselle: teoriassa merkitys on keskeisessä asemassa, kielioppia ei nähdä merkityksistä irrallisena, ja koko teoria rakentuu käyttöpohjaisen kielikäsityksen varaan (Langacker 2008b: 66).

Yksi tämän tutkimuksen keskeisistä kysymyksistä on, mitä on opittava, jotta e-lausekonstruktion käyttö olisi idiomaattista. Langackerin mukaan natiiivit hallitsevat suunnattoman määrän konventionaalistuneita ilmauksia, mikä mahdollistaa sujuvan kielenkäytön, ja nämä konventionaalistuneet ilmaukset ovat muitakin kuin pelkkiä sanoja ja idiomeja. Idiomaattisen ja sujuvan kielenkäytön edellytys on, että osaa yhdistellä leksikaalisten ja kieliopillisten yksiköiden lisäksi myös tällaisia sanoja laajempia konventionaalistuneita kokonaisuuksia. (Langacker 2008b: 84.)

Myös kielen prosessoinnin tutkimuksessa on havaittu, että niin ensi- kuin toisenkin kielen oppijat käsittelevät kieltä sanoja laajempina kokonaisuuksina. Kieltä ryhmitellään toistuvien kollokaatioiden perusteella suuremmiksi ”köntiksi” (*chunks*), ja esimerkiksi yksittäisten sanojen muodostamia sekvenssejä voidaan käsitellä tällaisina könttinä. Paitsi sanaryhmiä, kielenkäyttäjät keräävät myös muita keskenään samankaltaisia ilmauksia muistiinsa. Yhteisiä piirteitä analysoimalla syntyy abstraktimpia kaavoja (*slot-and-frame patterns*), ja näistä vähitellen kehittyvät myös laajempia konstruktioita, joita käytetään kieltä tuotettaessa. (Tarkemmin Ellis 2005.) Vaikka aikuisen ja lapsen kielenoppimisessa on tunnetusti eroja (aikuisella mm. kehittyneempi ajattelu ja tietoisuus kielestä oppimisen kohteena, äidinkielen ja muiden aiemmin opittujen kielten siirtovaikutus sekä erilainen oppimisympäristö) eikä toisen kielen oppimisesta ole riittävän laajoja pitkittäistutkimuksia, Ellis (2005: 72) lähtee siitä, että samanlaiset mekanismit voivat hyvin olla myös toisen kielen omaksumisen takana.

Tämän tutkimuksen kohteeksi on valittu eksistentiaalilausekonstruktio osittain sillä perusteella, että tämän rakenneskeeman monet toteumat ovat läsnä suomen kielen opetuksessa jo alkeista lähtien. Omistusrakenne ja erilaiset lokaali-ilmaukset – yhtenä niistä eksistentiaalilause – esiintyvät oppikirjoissa viimeistään siitä lähtien, kun paikallissijat on esitelty. Vaikka eksistentiaalilause ei olisikaan kovin frekventti lausetyyppi, tästä voisi päätellä, että ilmaisutarvetta, jonka eksistentiaali- ja omistuslauseet täyttävät, pidetään jollakin tavalla keskeisenä. Kun e-lausekonstruktion toteutumukset (konstruktit) ovat läsnä oppimisen alkumetreiltä lähtien, on mahdollista tarkkailla, mitä piirteitä tästä skeemasta on omaksuttu ja lähteekö näistä piirteistä mahdollisesti kehittymään jonkinlainen abstraktimpi malli, konstruktio, joka on kielen tuottamisessa läsnä. Koska aineisto on lisäksi koodattu taitotason mukaan, on myös mahdollista havainnoida, miltä tämä malli eri taitotasoilla näyttää.

Käytössäni olevaa aineistoa on tähän mennessä tutkittu ns. DEMfad-mallin avulla (esim. Martin ym. 2010), jota on kehitetty CEFLING-tutkimushankkeessa. Mallin avulla on tutkittu paikallissijojen käyttöä, transitii- vi-, passiivi- ja muita impersonaalisia rakenteita (tarkemmin Martin ym. 2010) sekä lukuisia muitakin rakenteita.²² Vaikka malli on vasta kehitteillä ja tähän mennessä tutkitut rakenteet ovat keskenään melko erilaisia, joitakin yhteisiä kehityslinjoja on silti jo löydetty. Näihin palaan tulkintaluvussa (luku 6). Esitteen seuraavassa tutkittavat muuttujat sekä DEMfad-mallin ja pohdin niiden soveltuvuutta e-lauseiden tarkasteluun.

3.3 DEMfad-malli ja tutkittavat muuttujat

3.3.1 Sujuvuus, tarkkuus ja kompleksisuus

Toisen kielen oppimisen tutkimuksessa on käytetty kompleksisuuden, tarkkuuden ja sujuvuuden (*complexity, accuracy, fluency – CAF*) käsitteitä itsenäisinä muuttujina 1990-luvulta lähtien (Housen ym. 2012: 2; vrt. myös Housen ym. 2009: 462). Näitä kolmea ulottuvuutta on SLA-tutkimuksessa käytetty yleisesti kuvaamaan kielitaidon kehitystä, mutta ongelmana on, että monet tutkijat ovat määritelleet sujuvuuden, tarkkuuden ja kompleksisuuden eri tavoin. Selkeimmin mitattavissa on tarkkuus, joka käytännössä käsittää poikkeamat kielen normeista. Sujuvuutta taas on perinteisesti mitattu tutkimalla kielenoppijan puhenopeutta sekä puheessa esiintyviä taukoja ja korjauksia. (Housen & Kuiken 2009.) Myös kirjoitusprosessin sujuvuutta on tarkasteltu mittaamalla kirjoitusnopeutta ja korjauksia tietokoneohjelmoin (CEFLING-hankkeessa esim. Palviainen ym. 2012). Tuotoksen sujuvuuden mittarina on käytetty myös lauseiden ja virkkeiden pituutta (vrt. Norris & Ortega 2009: 565, Wolfe-Quintero ym. 1998: 13–32) ja CEFLINGissä myös sanamäärään suhteutettuja frekvenssejä (esim. Martin ym. 2010 ja Seilonen 2013), mutta toisaalta esimerkiksi Norris ja Ortega näkevät tällaiset pituuteen ja frekvenssiin liittyvät mittarit kompleksisuuden kuvaajina. Wolfe-Quinteron ym. (1998: 13–14) näkökulma kirjoitetun tuotoksen sujuvuuteen rajoittuu erityyppisiin mitattavissa oleviin määriin ja pituuksiin, vaikka heidänkin mukaansa sujuva tuotos voisi olla paitsi nopeasti tuotettu myös kirjoitettu ”koherentisti, sopivasti ja luovasti” (mts. 13), mutta tästä näkökulmasta he luopuvat, jotta sujuvuus pysyisi erillään kompleksisuudesta ja tarkkuudesta. Housenin ym. (2012: 4–5) mukaan sujuvuuden käsitettä käytetään nykyäänkin yleisellä tasolla kuvaamaan juuri sitä, kuinka helposti, taitavasti ja äidinkielenomaisesti kielenoppija käyttää kieltä. Tämä näkökulma oli aiemmin tavallinen myös tutkimuksessa, mutta Housenin ym. mukaan monet tutkijat ovat nykyisin sujuvuuden käsitteen kapeamman määrittelyn kannalla,

²² Koska hankkeiden piirissä tehtyä tutkimusta julkaistaan koko ajan lisää, ks. tarkemmin verkkosivut: <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/cefling/suom> [16.9.2012] sekä <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/topling/suom> [16.9.2012]

jolloin sujuvuus liittyy lähinnä kielen fonologisiin piirteisiin. (Housen ym. 2012: 4–5.)

Kompleksisuus on CAF-muuttujista ehkä kaikkein hankalimmin mitattavissa ja määriteltävissä. Kompleksisuutta voidaan tutkia paitsi tehtävän myös tuotoksen osalta. Tuotoksen kompleksisuutta puolestaan voidaan lähestyä niin kielen kuin kielenkäyttäjänkin näkökulmasta. Tässä mielessä erotetaan siis lingvistinen ja kognitiivinen kompleksisuus. Kognitiivinen kompleksisuus tarkoittaa sitä, miten vaikeaa tai helppoa kielen (tai tutkittavan kielenpiirteen) tuottaminen ja omaksuminen kielenkäyttäjän näkökulmasta on, ja tähän saattavat vaikuttaa monet kielenkäyttäjistä itsestään riippuvat tekijät kuten muisti, motivaatio ja ensikieli. L2-tuotoksen kompleksisuutta voidaan tutkia myös kielen kannalta, jolloin mitataan esimerkiksi tuotoksen kokoa, elaboraatiotasoa, rikkautta ja variaatiota. (Housen & Kuiken 2009, vrt. myös Pallotti 2009 ja Norris & Ortega 2009.)

Miestamon ym. (2008) näkökulma kompleksisuuteen on lähinnä typologinen mutta vähintäänkin yhtä monitahoinen. Tavoitteena on tietysti yrittää määritellä ja operationalisoida kompleksisuus siten, että kieltenvälisen kompleksisuuden vertailu olisi mahdollista mahdollisimman monien piirteiden osalta, ja siten useimmat teoksessa mainitut kompleksisuuden mittarit ovat määrällisiä. Kielenpiirre on esimerkiksi sitä kompleksimpi, mitä useammasta konstituentista se koostuu, mitä useampia keskenään vaihtoehtoisia komponentteja rakenteessa on, ja mitä enemmän on mahdollisuuksia näitä yhdistellä. Kompleksisuuteen vaikuttavat myös komponenttien keskinäinen hierarkia sekä se, miten elaboroituja rakenteet ovat. Lisäksi kompleksisuutta voi kuvata myös se, kuinka monimutkaisin ja työläin säännöin rakenne on tuotettavissa. Kompleksisuuteen liittyy myös funktionaalinen ulottuvuus, mm. kielenpiirteen eri käyttöyhteyksissä esiintyvien varianttien määrä (vrt. Karlsson ym. 2008: VIII–IX).

Kompleksisuuden subjektiivinen ja objektiivinen näkökulma jakaa myös edellä mainitun artikkelikokoelman (Miestamo ym. 2008) kirjoittajia. Esimerkiksi Kusters (2008: 3) haluaa määritellä kompleksisuuden niin, että määritelmä olisi sovellettavissa paitsi typologiaan myös historialliseen kielitieteeseen sekä kielikontaktien ja kielen omaksumisen tutkimukseen. Hänen näkökulmansa on kielenkäyttäjistä riippuvainen, ja tätä ns. suhteellista kompleksisuutta hän pitää tärkeämpänä kuin absoluuttisen kompleksisuuden kuvaamista. Hän kuvaakin kompleksisuutta nimenomaan kielenoppijan näkökulmasta: kompleksi on sellainen rakenne, joka on kielenoppijalle²³ vaikea. (Kusters 2008: 9.) Miestamo (2008: 26–27) puolestaan haluaa rajata kompleksisuuden koskemaan pelkästään absoluuttista kompleksisuutta, josta olisi pidettävä erillään sellaiset kielenkäyttäjään liittyvät seikat kuin esimerkiksi tuottamisen ja ymmärtämisen vaikeus.

Erityisesti sujuvuus ja kompleksisuus ovat ongelmallisia muuttujia, kun tutkitaan kirjoitettua oppijansuomea. Ongelmallista on yhtäältä kirjallisen tuotoksen sujuvuuden tarkastelu, sillä vaikka puheesta ja kirjoitusprosessista voi-

²³ Kustersin (2008: 9) mainitsema kielenoppija, Kustersin sanoin ”generalized outsider”, on abstraktio siinä mielessä, että oppijan äidinkielellä tai muillakaan taustatiedoilla ei oleteta olevan vaikutusta kielenoppimiseen.

kin mitata taukoja, nopeutta ja korjauksia, ei ole kovinkaan selvää, miten sujuvuus voisi olla mitattavissa kirjallisesta tuotoksesta. Eihän esimerkiksi tekstin tai lauseiden pituus sinänsä vielä kerro paljoakaan tekstin sujuvuudesta, ja toisaalta myös monien pituuteen liittyvien mittareiden käyttäminen sellaisissa morfologialtaan rikkaissa kielissä kuin suomessa voi olla ongelmallista.

Toinen ongelma on kompleksisuuden käsitteen monitahoisuus, sillä on varmasti hyvin kielikohtaista, mitä kielenpiirteitä voidaan pitää merkkinä kompleksisuudesta. Erilaiset lauseiden ja virkkeiden pituuteen liittyvät mittarit saattavat esimerkiksi englannissa hyvin kuvata kompleksisuutta, mutta suomen kaltaisissa morfologialtaan rikkaissa kielissä virkkeen pituudella ja kompleksisuudella ei varmastikaan ole kovin suoraa yhteyttä. Useissa suomen nominaalirakenteissa, vaikkapa referatiivirakenteessa (esim. *Huomasin puun kaatuneen* ~ *Huomasin, että puu oli kaatunut*) kompleksisuuden mittaaminen on ongelmallista: onko kahdesta virkkeestä koostuva pitempi variantti automaattisesti myös absoluuttisesti kompleksimpi, koska se on pitempi? Toisaalta kompleksisuus on myös subjektiivista, sillä riippuu oppijan taustoista, esimerkiksi ensikielestä ja muista opituista kielistä, mikä on oppijan kannalta kompleksirakenne. Opetuskokemukseni perusteella voin sanoa, että oppijat kokevat yleensä edellä kuvatun kaltaisen referatiivirakenteen huomattavasti vaikeammaksi tuottaa ja ymmärtää kuin vastaavan kahdesta lauseesta koostuvan virkkeen. Subjektiiviseen kompleksisuuteen ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan voi ottaa kantaa, sillä tekstejä ei tarkastella lähtökohtaisesti oppijoittain.

Myös objektiivinen kompleksisuus on vaikeasti määriteltävissä. Objektivisuus liittyy tässä siis absoluuttiseen: objektiivisesti kompleksirakenne on sellainen, joka on kompleksirakenteesta riippumatta ja siten tavallaan kompleksirakenne kaikille. Eurooppalaisessa viitekehysessä (vrt. liitteeseen 1) viitataan usein kompleksisuuteen, sikäli kuin yksinkertaista voi pitää kompleksin vastakohtana. Varsinkin A-tason ja B1-tason teksteihin viitataan varsin taajaan sanoilla ”lyhyt” ja ”yksinkertainen”, kun taas ylemmillä tasoilla tekstin tulisi olla ”yksityiskohtaista” mutta silti ”selkeää” ja ”tehokasta”. Huhta ym. (tulossa) ovat huomanneet haastateltuaan CEFLING-tekstien arvioijia, että tekstien arvioijille erityisesti juuri käsite yksinkertainen²⁴ tuotti päänvaivaa. Osa käsitti sen tarkoittavan (tekstin tai lauseen) lyhyttä, toiset taas suppeaa sisältöä tai sanastoa tai kieliopillisia keinoja. Arvioijien havainnot kävivät Huhdan ym. mukaan varsin hyvin yksiin sen kanssa, miten monipuolisesti kompleksisuus Eurooppalaisessa viitekehysessäkin nähdään: käsitteellä yksinkertainen viitataan lauseiden ja tekstien lyhyyteen mutta toisaalta myös syntaktisiin seikkoihin, kuten kieliopillisen rakenteen yksinkertaisuuteen. Vaikkapa tilanteessa, jossa pitkä (ja siksi ”kompleksi”) virke koostuu lyhyistä tai syntaktisesti yksinkertaisista lauseista, kompleksisuudesta syntyy ristiriitaisia tulkintoja. (Huhta ym. tulossa.)

Huhdan ym. edellä mainitut havainnot paljastavat hyvin sen, kuinka monitahoinen ilmiö kompleksisuus on. Kompleksisuuden mittaamiseen on käytet-

²⁴ Artikkelissa *simple*. Mainittu artikkeli on englanninkielinen. Adjektiivin *simple* käyttöä Eurooppalaisen viitekehysen asteikoissa käsittelee myös Martin 2013b.

ty monia mittareita, mutta kuten Norris ja Ortega (2009) huomaavat, mittareita on käytetty usein yksipuolisesti tai redundantisti. Norris ja Ortega (2009: 559, 565) ovat taulukoineet joukon tutkimuksia, joissa kompleksisuutta on mitattu eri tavoin. Jaottelusta käy ilmi neljä kompleksisuuden ulottuvuutta: kokonaiskompleksisuus, alisteisten sivulauseiden käyttö, lauseen itsensä kompleksisuus sekä muotojen variaatio.²⁵ Norris ja Ortega peräänkuuluttavat artikkelissaan moniulotteisempaa kompleksisuuden mittaamista, sillä kompleksisuuden eri puolet saattavat korostua eri tavalla kielitaidon eri tasoilla.

Eksistentiaalilauseen kompleksisuutta ei tästä näkökulmasta voi lähestyä kovin monipuolisesti. Kokonaiskompleksisuuden mittaaminen ei ole mielekästä, sillä mittarina on yleisimmin käytetty virkkeen²⁶ keskipituutta, joka ei tietenkään kerro mitään lauseen kompleksisuudesta. Sivulauseiden käyttö puolestaan kuvaa virkkeen kompleksisuutta, ja ainoastaan kaksi viimeksi mainittua ulottuvuutta liittyvät nähdäkseni lausetason kompleksisuuteen. Lauseen kompleksisuuden mittarina on käytetty Norrisin ja Ortegan mukaan lauseen keskipituutta, jonka avulla voisi periaatteessa kuvata eksistentiaalilauseenkin kompleksisuutta. Koska lause- ja virkerajojen määrittäminen on käyttämässäni aineistossa hyvin haastavaa eikä aina täysin yksiselitteisesti mahdollistakaan (vrt. Martin 2013a), ei tätäkään mittaria voi käyttää. Mahdollisista kompleksisuuden mittareista jäljelle jää näin ainoastaan variaatio, jota on Norrisin ja Ortegan mukaan tarkasteltu erityyppisten kielellisten ilmiöiden frekvenssin kautta.

Erytisesti Reiman (2011b) on kritisoinut pelkkien määrällisten mittareiden käyttöä kompleksisuuden kuvaamisessa ja hahmottelee monipuolisempaa näkökulmaa kompleksisuuteen. Reimanin (2011b: 28) havaintojen mukaan syntaktisesti kompleksien rakenteiden lisääntymistä ei voi automaattisesti pitää merkkinä kielitaidon kehityksestä, vaan kompleksisuuden lisääntymisen merkkinä hän pitää pikemminkin variaation lisääntymistä ja tutkittujen rakenteiden käyttöyhteyksien monipuolistumista. Tällaista kompleksisuutta eivät edellä kuvatut syntaktisen kompleksisuuden mittarit kuitenkaan tavoita.

Eksistentiaalilauseenkin kompleksisuutta voisi ehkä paremmin lähestyä variaation näkökulmasta. Samalla olisi otettava kantaa siihen, missä määrin eksistentiaalilauseen variaatio todella on kompleksisuutta. Jos ajatellaan vaikkapa *olla*-verbillistä omistuslausetta, onko esimerkiksi imperfekti tai konditionaali indikaatiivin preesensiin verrattuna tällaisessa lauseessa lopulta kompleksimpi? (Vrt. esim. *Minulla on ~ oli ~ olisi kysymys*.) Verbiin liittyy toki imperfektin tai konditionaalin tunnus, ja nämä tunnukselliset muodot ovat myös pitempiä ja tunnusten takia mahdollisesti myös enemmän työmuistia kuormittavia, mutta jos ajatellaan kielen käyttöpohjaisuutta, ainakin tavallisimmista verbeistä tällaiset muodot mahdollisesti omaksutaan könttinä (*chunks*). Mikäli näin on, ei

²⁵ Alkuperäiset englanninkieliset termit: *overall complexity, complexity by subordination, phrasal complexity, variety of forms*. Vaikka Norris ja Ortega näkevätkin nämä kompleksisuuden mittareina, on erityisesti pituuteen liittyviä mittareita toisinaan käytetty heidän mukaansa myös sujuvuuden kuvaamiseen (vrt. Norris & Ortega 2009: 565).

²⁶ Tarkkaan ottaen Norris ja Ortega puhuvat T- tai C-yksiköistä (*T-unit, C-unit*), mutta viittaaan silti tässä virkkeeseen. Virkkeessä voi olla useampikin T-yksikkö (esim. kaksi rinnasteista päälauseita), ja T-yksikkö voi koostua useistakin lauseista (esim. päälause ja sille alisteinen sivulause).

ainakaan subjektiivisesta kompleksisuudesta tällaisessa variaatiotapauksessa ole mitään takeita. Jos taas ajatellaan sanoja laajempia konstruktioita, esimerkiksi juuri omistuslausetta, on mahdollista, että tällaiset ja muutkin frekventit rakenteet tavallisimpine variantteineen omaksutaan sellaisinaan, joten subjektiivinen kompleksisuus on tässäkin tapauksessa kyseenalaista – ja konstruktikohtaista. Toisena esimerkkinä voisi mainita saduissa tyyppillisen aloitusfraasin *Olipa kerran -*, jonka verbi sisältää sekä imperfektin tunnuksen että liitepartikkelin. Tämä fraasi on myös siinä mielessä epäprototyypin eksistentiaalilause, että siinä ei ole paikanilmausta ainakaan teemapaikalla. Subjektiivisesti tämä fraasi ei luultavasti ole kovin kompleksi, vaikka se objektiiviselta kannalta onkin prototyypistä eksistentiaalilausesta selvästi kompleksimpi ainakin määrällisin mittarein.

Objektiivinen kompleksisuus voisi olla eksistentiaalilauseestakin jollakin tavalla mitattavissa tai ainakin kuvailtavissa variaation kautta, vaikka on pidettävä mielessä, että variaatiotakin on monenlaista eikä kaikki variaatio välttämättä ole yhtä kompleksia ja siten helposti vertailtavissa. Prototyypin eksistentiaalilause voi varioida, mutta kuten edellä esitetyistä esimerkeistä näkee, ainakaan kaikki variaatio ei prototyypin eksistentiaalilauseen tapauksessa ole välttämättä kompleksisuutta. Voisi kuitenkin ajatella, että ainakin poikkeamat prototyypistä eksistentiaalilauseesta ovat kompleksimpia esimerkiksi silloin, jos eksistentiaalilause rikastuu niin, että siinä on vaikkapa useampia paikan- tai omistajanilmauksia, liitepartikkeleita, tunnuksia tai muu kuin prototyypin *olla*-verbi. Konstruktionäkökulmasta kompleksisuus voisi olla sitä, että rakenteessa limittyy useampi konstruktio, esimerkiksi nesessiivi- ja eksistentiaalikonstruktio (*Talossa täytyy olla isäntä*).

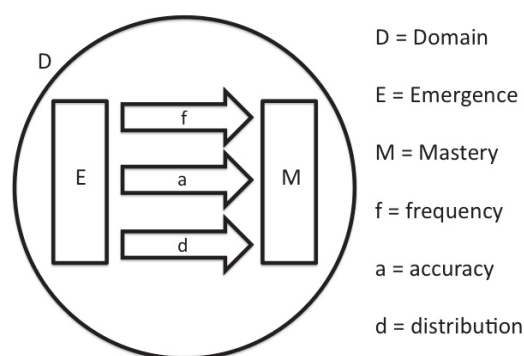
Vaikka eksistentiaalilauseen kompleksisuutta voikin nähdäkseni lähestyä variaation kautta, kompleksisuuden moniulotteinen kuvaus Norrisin ja Ortegan tarkoittamassa mielessä jää tässä tutkimuksessa kuitenkin saavuttamatta. Osaltaan kompleksisuuden moniulotteiseen kuvaamiseen liittyy kuitenkin DEMfadmallin distribuution käsite, jota esitellään hieman jäljempänä.

3.3.2 DEMfad-malli: frekvenssi, tarkkuus ja distribuutio

Pallotti (2009: 596–597) huomauttaa, että sujuvuudesta, tarkkuudesta ja kompleksisuudesta on pidettävä erillään tuotoksen adekvaattius eli kommunikatiivinen tai funktionaalinen ulottuvuus, toisin sanoen se, miten hyvin esimerkiksi teksti täyttää tehtävänsä. Kielen funktionaalinen ulottuvuus on siis Pallottin mukaan riippumaton siitä, kuinka tarkka, sujuva tai kompleksi L2-tuotos on. Tekstin adekvaattius on hänen mukaansa määriteltävissä avoimissa tehtävissä kvalitatiivisin keinoin, esimerkiksi juuri Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasokuvausten avulla. Tästä lähtökohdasta rakentuu myös CEFLING- ja Topling-hankkeissa tehty tutkimus, jossa siis koko aineisto on arvioitu Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasolle ja tutkimuksen kohteena ovat erilaiset kielenpiirteet näillä taitotasolla. Kielenpiirteitä lähestytään CEFLING- ja Topling-hankkeissa kuitenkin hieman eri lähtökohdista kuin perinteisessä CAF-tutkimuksessa. Myös Martin ym. (2010: 61) samoin kuin erityisesti Reiman

(2011b) kaipaavat moniulotteisempaa lähestymistapaa lingvistiseen kompleksisuuteen. CEFLING- ja Topling-hankkeissa on käytössä ns. DEMfad-malli, joka joiltakin osin eroaa perinteisemmästä CAF-lähestymistavasta: erona on esimerkiksi juuri kompleksisuuden korvaaminen laajemmalla distribuution käsitteellä, jonka arvioidaan soveltuvan paremmin myös konstruktioalähtöiseen tutkimukseen (Martin ym. 2010: 61).

DEMfad-malli (kuvio 6) tarkastelee kielitaidon kehitystä kolmen eri komponentin – frekvenssin, tarkkuuden (*accuracy*) ja distribuution – näkökulmasta. Mallissa D (*domain*) vastaa kielen piirrettä, jonka kehitystä kuvataan. Tällaisen kielenpiirteen määrittely riippuu taustalla olevasta teoriasta: se voi olla vaikkapa sääntö, sana tai tätä laajempi konstruktioikin. Tähän mennessä mallin avulla tutkittuja kielen piirteitä (esimerkiksi transitiivirakenteita, impersonaalisia rakenteita sekä paikallissijojen käyttöä, ks. Martin ym. 2010) on lähestytty lähinnä käyttöpohjaisen kielikäsitteilyn kautta eikä sääntölähtöisesti. Kohdassa 2.4.4 esittämäni ajatus eksistentiaalilauseesta statiivisena relaationa pohjaa Langackerin (1987, 1991, 2008a) kognitiiviseen kielioppiin, joten käsitykseni eksistentiaalilauseesta sopii hyvin tähän viitekehykseen: tutkittavana on eksistentiaalilause kielellisenä yksikkönä, jossa muoto- ja merkityspiirteet yhdistyvät yhdeksi yksittäisiksi sanoja laajemmaksi lausetason konstruktioiksi. Tällaisella konstruktioilla on kokonaismerkitys, joka ei riipu pelkästään yksittäisistä sanoista. Eksistentiaalilauseeseen kokonaismerkitys on laajasti ymmärrettynä olemassa oleminen, olemaan tuleminen ja olemasta lakkaaminen. Se, että merkitys ei riipu pelkästään yksittäisistä sanoista, näkyy esimerkiksi siinä, että lauseet *Liikkeellä on johtaja* ja *Johtaja on liikkeellä* (vrt. Hakulinen & Karlsson 1979: 96) merkitsevät eri asioita. Kuten edellä on jo todettu, pelkät muotopiirteet tai sanajärjestyksään eivät riitä erottamaan e-lauseita muista lausetyypeistä, vaan huomio täytyy kiinnittää rakenteen kokonaismerkitykseen.

KUVIO 6 DEMfad-malli²⁷

²⁷ (Franceschina, Alanen, Huhta & Martin 2006)

DEMfad-mallissa kielenpiirteen kehittyminen suhteutetaan siihen, milloin tarkasteltava kielen piirre ilmaantuu kieleen (*emergence*) ja milloin se hallitaan (*mastery*). Piirteen ilmaantuminen kieleen on CEFLING-tutkimuksissa määritelty sen ensimmäiseksi tunnistettavissa olevaksi esiintymiskerraksi aineistossa, ja se, mistä tämän kielen piirteen tunnistaa, riippuu paljolti tutkittavasta kielen piirteestä itsestään (Martin ym. 2010: 59–60). Koska Martinin ym. tutkimuksissa on tähän mennessä käytetty konstruktionäkökulmaa, on katsottu, että rakenteen ensimmäinen ilmaantuminen kieleen on kehityksen lähtökohta riippumatta siitä, soveltaako kielenkäyttäjä mahdollisesti jotain sääntöä ilmausta tuottaessaan vai tuottaako hän ilmauksen muistista sellaisenaan. Tämä näkökulma sopii myös omaan tutkimukseeni, sillä sen päättelemisen, mitä mekanismeja käyttäen oppija on ilmauksen mahdollisesti tuottanut, on pelkkää kirjallista tuotosta tarkastelemalla vaikeaa. Se, että tarkastelen eksistentiaalilauseetta kokonaisuena konstruktiona, tekee tällaiset pohdinnat tarpeettomiksi. Tästä huolimatta on jollakin tavoin pystyttävä rajaamaan oppijan tuottamat eksistentiaalilauseet aineistosta. Tätä asiaa pohdin tarkemmin luvussa 4.

Kehityskulun päätepiste on mallissa rakenteen hallinta (*mastery*), joka on jo mainituissa tutkimuksissa määritelty rakenteen idiomaattiseksi käytöksi, ts. että rakenne on äidinkielen puhujan näkökulmasta oikein. Eksistentiaalisissa lauseissa ilmauksen odotuksenmukaisuutta voi periaatteessa tarkastella kolmen muotopiirteen osalta, mikäli sanajärjestystä ei oteta huomioon: odotuksenmukainen e-NP:n sijamerkintä, odotuksenmukainen paikallissijan käyttö sekä verbin kongruoimattomuus. Koska kyse on oppijankielestä eikä toisaalta äidinkielenkään puhuja tuota aina virheetöntä kieltä, on Martinin ym. (2010) tutkimuksissa rakenteen katsottu olevan hallinnassa, jos 80 prosenttia esiintymistä on idiomaattisia. En katso tarpeelliseksi poiketa tästä määrittelystä, koska pitämällä samat rajat tuotan edellä mainittuihin tutkimuksiin nähden vertailukelpoista tutkimustietoa. Pyrin kuitenkin johdonmukaisesti esittämään tutkittujen kielenpiirteiden tarkat suhteelliset määrät, jotta myöhemmin on mahdollista tiukentaa tätä kriteeriä, mikäli se on tarpeellista.

On huomattava, että 80 prosentin raja koskee tässä vaiheessa ilmausten odotuksenmukaisuutta vain tarkkuuden (*accuracy*) osalta, sillä vain tästä voidaan tehdä päätelmiä ilman äidinkielen tuottamaa vertailuaineistoa. Tällaista vertailuaineistoa onkin jo kerätty (ks. Martin ym. 2010: 60), mutta se ei ollut analyysivaiheessa käytettävissäni. Vertailuaineistoa käyttämällä voidaan jatkossa tehdä päätelmiä frekvenssien ja distribuution tavoitetason osalta, ts. kuinka paljon äidinkielen teksteissä esiintyy eksistentiaalisia lauseita ja millaisissa yhteyksissä he näitä rakenteita käyttävät verrattuna nyt tutkittavaan oppijankielen aineistoon. Toisaalta vertailu natiiviaineistoon ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton jo siitäkin syystä, että ei ole selvää, kuinka natiiviaineisto tulisi arvoida funktionaalisille taitotasoille. Eurooppalainen viitekehys sekä siitä tehdyt suomenkieliset sovelluksethan on tarkoitettu kuvaamaan oppijankieltä. (Natiiviaineistoon vertaamisen ongelmallisuudesta ks. myös esim. Ellis & Barkhuizen 2005: 92.)

Sujuvuus (*fluency*) on Martinin ym. (2010: 60) mukaan vaikeasti määriteltävissä ja vertailtavissa oleva asia. Yhtenä sujuvuuden mittarina on em. tutkimuksissa käytetty sanojen määrää tekstissä, mikä osaltaan varmasti kertookin tekstin tuottamisen sujuvuudesta, sillä tekstit on tuotettu samanlaisissa testitilanteissa, joissa kirjoitusaika on ollut rajallinen. Frekvenssit on Martinin ym. (2010) tutkimuksissa laskettu tuhatta tekstisanaa kohden, ja pitäydyn tässä laskutavassa. Tutkimani e-lauseet ovat sellainen kielen ilmiö, joka ei juurikaan mene päällekkäin aiemmin tutkittujen passiivi- ja transitiivilauseiden kanssa, joten näiden määrien kehityksen vertailu on varmasti kiinnostavaa. Ellei nyt huomioida sitä vaihtoehtoa, että transitiivinenkin verbi saattaa tulla eksistentiaalilauseessa kysymykseen (*Pihalla leikki poikia*) ja jopa objekti on mahdollinen (vrt. Ikolan [1964: 21–22] esimerkki *Satoja abessinialaisia sotilaita menettänyt henkensä*), voisi ajatella, että lauseen transitiivisuus tai passiivisuus sulkee pois eksistentiaalisuuden, ja näin esimerkiksi runsas passiivi- tai transitiivilauseiden määrä jollakin taitotasolla voisi vähentää eksistentiaalilauseiden suhteellista määrää. Tässä mielessä frekvenssien vertailu on varmasti hyödyllistä.

Sujuvuuden tarkastelu pelkkien frekvenssien kautta ei ole kuitenkaan kuin korkeintaan osa totuutta, ja sama koskee myös tekstien pituutta, vaikka kirjoitusaika onkin ollut rajattu. Kuten Martin ym. (2010: 60) huomauttavat, tekstin pituuteen vaikuttavat monet muutkin seikat kuin käytettävissä oleva aika. Lyhyt teksti ei siis välttämättä ole merkki siitä, että kirjoittaja ei osaisi käyttää suomen kieltä sujuvasti. Frekvenssien tarkastelu mahdollistaa kuitenkin kvantitatiiviset vertailut, mutta samalla on muistettava, että sujuvuuteen liittyy myös laadullisia seikkoja, jotka ovat ehkä vaikeammin mitattavissa ja vertailtavissa. Monet näistä piirteistä sijoittuvat DEMfad-mallissa distribuution käsitteen alle, ja kuten Martin ym. (2010: 61) huomauttavat, tältä osin malli kaipaa vielä tarkennusta. On paljolti kiinni tutkittavasta ilmiöstä, millaisia piirteitä distribuution osalta otetaan tarkasteluun, mutta monesti ne liittyvät jollain tavalla siihen, että tutkittava konstruktio ”rikastuu” ja sen käyttö monipuolistuu ja mahdollisesti leviää ns. perusalueen ulkopuolelle.

E-konstruktiota käytetään karkeasti ottaen ainakin kolmella perusalueella, perinteisen lauseopin termin eksistentiaalilauseessa ja omistuslauseessa sekä tämän lisäksi e-lauseissa, joissa paikan- tai omistajanilmausta ei ole. Tutkimuksessani tarkastelen, miten e-lauseet jakautuvat näihin kolmeen perustyyppiin. Lisäksi e-lauseen käytön monipuolistumisesta voi kertoa se, ovatko teemapaikan paikanilmaukset konkreettisia paikkoja vai abstraktimpia ilmauksia, onko teemapaikalla mahdollisesti useampikin paikan tai omistajan ilmaus tai jopa molemmat samassa lauseessa. Entä millaisia sijamuotoja teemapaikan ilmauksissa esiintyy? Myös verbin käyttöön liittyy useita laadullisia seikkoja, joita voisi tarkastella distribuution alla. Kun tyyppillisin eksistentiaalilauseen verbi on *olla*, on kiintoisaa seurata, monipuolistuuko verbin käyttö taitotason kasvaessa siten, että käyttöön tulee muitakin verbejä ja laajeneeko verbin käyttö esimerkiksi liikeverbeihin tai jopa transitiivisiin verbeihin. Lisäksi on mahdollista tarkastella verbin modusta ja tempusta, vaikka niitä luultavasti kannattaisi tarkastella myös laajemmassa kontekstissa. Kuten huomaamme, mahdollisuudet laa-

dulliseen tarkasteluun vaikuttavat lähes loputtomilta. Aineiston tehtäväksi jää näyttää, nousevatko jotkin näistä piirteistä (tai mahdollisesti jokin muu) muita selvemmin esille siirryttäessä taitotasolta toiselle.

DEMfad-mallin käytöstä tässä tutkimuksessa on useita etuja. Ensinnäkin se liittyy tutkimukseni parhaillaan käynnissä oleviin ja jo valmistuneisiin tutkimuksiin, joita tehdään ja on tehty CEFLINGIN ja Toplingin piirissä. DEMfad-mallin käyttö mahdollistaa ainakin jonkinasteisen vertailun näiden tutkimusten tuloksiin, vaikka kaikilla tähän mennessä tutkituilla rakenteilla ei sinänsä olekaan eksistentiaalilauseiden kanssa paljoa yhteistä. Toisaalta on niin, että yhteisistä tai eriävistä kehityslinjoista näinkin erilaisten rakenteiden välillä voi ehkä päätellä jotain siitä, kuinka onnistunut aineiston arviointi funktionaalisen kieli- taidon eri tasoille on ollut. Onko se todella perustunut puhtaasti funktionaalisten taitojen arviointiin, vai onko sittenkin jokin kielen muotopiirre voinut vaikuttaa tasoarviointiin arvioijan sitä tiedostamatta? Kolmanneksi on ehkä mahdollista löytää sellaisia kielenpiirteitä, jotka voisivat toimia tekstin funktionaalisen taitotason indikaattoreina.

Lisäksi erityisesti laadullisten piirteiden tarkastelussa DEMfad-mallia ei ole vielä saatu kehitettyä kovin pitkälle, joten kun nyt on selvää, kuinka paljon kiinnostavia laatu- piirteitä eksistentiaaliset lauseet kantavat mukanaan, toivon edes jonkin näistä vaikuttavan myönteisellä tavalla mallin kehittämisessä edelleen.

3.3.3 Tässä tutkimuksessa käytetyt käsitteet

DEMfad-mallin avulla on siis tarkoitus kuvata erityyppisten rakenteiden käyttöä ja kehitystä oppijankielessä. Se, miten frekvenssin, tarkkuuden ja distribuition käsitteiden avulla voidaan kuvata nimenomaan eksistentiaalilausekonstruktion käyttöä ja kehitystä kirjoitetussa oppijankielessä, vaatii edellä mainittujen muuttujien hieman tarkempaa määrittelyä.

Tässä tutkimuksessa on päädytty määrittelemään tutkittavat muuttujat ja jotkin käsitteet hieman eri tavalla kuin aiemmissa CEFLING-aineistosta tehdys- sä tutkimuksessa. Ensinnäkin aineistosta tarkastellaan eksistentiaalilauseiden **jakaumaa** eri tyyppeihin. Tässä yhteydessä **frekvenssejä** tarkastellaan suhteessa tekstisanojen määrään edes jonkinasteisen vertailtavuuden saavuttamiseksi, mutta lauseiden frekvenssiä ei toisaalta pidetä sujuvuuden indikaattorina. CEFLING-tutkimuksessa on tähän mennessä juuri frekvenssien avulla pyritty kuvaamaan sujuvuuden kehitystä, ts. rakenteen käyttö muuttuu sujuvammaksi, jos rakenteen frekvenssi kasvaa. Sujuvuuden tarkastelu tästä näkökulmasta ei ole eksistentiaalilauseessa ongelmatonta. Esimerkiksi sanamäärään suhteutettujen frekvenssien käyttö ei välttämättä ole paras tapa kuvata sujuvuuden kehitystä, mikäli tutkittava ilmiö on lausetason ilmiö, kuten eksistentiaalilause on. Lausehan voi olla pitkä tai lyhyt, ja on mahdollista, että kun tekstien pituus kasvaa, myös lauseiden sanamäärä kasvaa, mutta välttämätöntähän se ei tietenkään ole. Kuten edellä on käynyt ilmi, pitkää lausetta ei voi automaattisesti pitää sen sujuvampana kuin lyhyttäkään. Mikäli näin kuitenkin tehtäisiin, sanamäärään suhteutetut frekvenssit laskisivat lauseiden pituuden kasvaessa, mikä johtaisi siihen, että ”sujuvuuden” lisääntyminen (lauseiden pituuden kas-

vu) näkyisikin juuri frekvenssien pienenemisenä, mikä on ristiriitaista aiempiin tutkimuksiin nähden.

Toiseksi tutkitaan eksistentiaalilauseiden eri piirteiden **tarkkuutta**, joka on määritelty samalla tavalla kuin aiemmissakin tutkimuksissa. Tarkkuudelle asetetaan 80 prosentin tavoitetaso, jotta tulokset olisivat paremmin vertailtavissa aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Tarkkuus on myös eksistentiaalilauseen kohdalla DEMfad-mallin ongelmattomin ulottuvuus. Oppijan tuotosta voi verrata kirjoitetun kielen normeihin ja siten tehdä päätelmiä tarkkuuden kehityksestä. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että tämä 80 prosentin raja on joka tapauksessa keinotekoinen, ja voi hyvinkin olla, että tarkkuuskriteeriä olisi joidenkin piirteiden osalta syytä kiristää, mikäli taitotason indikaattoreita halutaan löytää sellaisista rakenteista, jotka ilmaantuvat oppijankieleen varhain eivätkä muodostukseltaan välttämättä ole kovin komplekseja. Tästä syystä tarkkuuden kehitystä tarkastellaan toisaalta tämän tavoitetason saavuttamisen jälkeenkin.

Kolmanneksi tarkastellaan muita kuin tarkkuuteen liittyviä piirteitä. **Distribuution** käsitettä ei varsinaisesti käytetä, vaan puhutaan **sujuvuudesta**, joka on ymmärretty perinteistä laajemmin. Itse kirjoitusprosessin sujuvuutta ei tässä tutkimuksessa tarkastella, vaan kyse on tuotoksen sujuvuudesta. Koska sujuvuutta ei nähdäkseni voi eksistentiaalilauseessa aivan ongelmitta lähestyä frekvenssien kautta, pidetään sujuvuuden kehityksen merkinä eksistentiaalilauseeseen rikastumista ja monipuolistumista verrattuna prototyyppiseen eksistentiaalilauseeseen. Konstruktionäkökulmasta kyse on siis oikeastaan rakenteen käytön sujuvuudesta, joka liittyy variaatioon.

Laajempi näkökulma sujuvuuteen on oikeastaan myös teoreettinen kannanotto: sujuvuus voi olla muutakin kuin pituuteen, nopeuteen tai lukumääriin viittaavia asioita. Useissa kielitaitoa kuvaavissa asteikoissa sujuvuuteen viitataan aivan suoraan, nähdäkseni osin myös tässä laajemmassa mielessä, mutta kuitenkin ei ole aivan selvää, millä perusteilla tuotettua tekstiä voisi pitää sujuvana. Kun tarkastelee eri taitotasoasteikkoja, näyttää siltä, että sujuva teksti on jollakin tavalla idiomaattinen, vaikka tarkkuudesta ("virheettömyydestä") ei puhuttaisikaan. Kieltä siis käytetään sujuvasti, kohdekielelle ominaisella tavalla. Eurooppalaisessa viitekehyksessä (EVK: 97, 175; vrt. myös CEFLING-asteikko liitteessä 2) mainitaan, että tasolla B1 oppija "pystyy esittämään suhteellisen sujuvasti yksinkertaisen kertomuksen tai kuvauksen asialuettelona" ja tasolla C2 oppija pystyy tuottamaan "selkeitä, sujuvia ja vaativia" tekstejä. Kuusiportaisessa yleisten kielitutkintojen asteikossa²⁸ sujuvuus nähdään samoin ylempien tasojen (5 ja 6) ilmiönä. Tasolla 5 oppija "puhuu ja kirjoittaa selkeästi ja sujuvasti erilaisista aiheista" ja tasolla 6 oppija "puhuu ja kirjoittaa erittäin sujuvasti tilanteeseen sopivalla tyyllillä". Perusopetuksen opetussuunnitelmien kielitaitokuvauksissa²⁹ sujuvuuteen viitataan suoraan vain puheen tuottamista koskevissa kohdissa, mutta toisaalta se, että sujuvuus mainitaan tasojen otsikoissa, paljastaa, että sujuvuus nähdään yleisemminkin kehittyvänä piirteenä. A1-tasoilla puhutaan "alkeiskielitaidosta", joka on "alkeiden hallinnan" (taso A1.1) jälkeen ensin "kehiti-

²⁸ <http://www.solki.jyu.fi/uusix/yki/taitotaso.htm> (9.7.2013)

²⁹ www.oph.fi/ops/perusopetus/taitotasoasteikko.doc (6.7.2013)

tyvää” (A1.2) ja sen jälkeen ”toimivaa” (A1.3). Tasoilla A2–B1 puhutaan ”peruskielitaidosta”, joka on samoin alkuvaiheen jälkeen ensin ”kehittyvää” ja sitten ”toimivaa”. B-tasoilla nähdään sujuvuuttakin: kielitaito on ensin ”toimivaa” (B1.1), sitten ”sujuvaa” (B1.2), kunnes muuttuu ”itsenäiseksi” (B2.1) ja lopulta ”itsenäiseksi ja toimivaksi” (B2.2) sekä ”taitavaksi” (C1.1). Nämä luonnehdinnat ovat siinä mielessä hankalia, että alemmilla tasoilla mainitut adjektiivit viittaavat kielitaitoon, kun taas ylempien taitotasojen luonnehdinnat (”taitava” ja ”itsenäinen”) viittaavat paremminkin kielen käyttöön tai kielen käyttäjään kuin kielitaitoon. Tähän rajamaastoon sijoittuu asteikolla myös sujuvuus: senkin voisi ajatella tarkoittavan kielen käytön sujuvuutta.

Kompleksisuuden käsitettä ei tässä tutkimuksessa käytetä analyysivälineenä. Näen kompleksisuuden Norrisin ja Ortegán (2009) tavoin monitahoisena ilmiönä, jota eksistentiaalilauseissa pystyttäisiin lähestymään ainoastaan variaation ja rakenteen sisäisen kompleksisuuden osalta. Koska tarkoitukseni ei kuitenkaan ole ottaa kantaa siihen, kuinka kompleksi eksistentiaalilause on oppijan kannalta subjektiivisesti tai rakenteen kannalta objektiivisesti, ei kompleksisuuden käsitteellä ole tässä tutkimuksessa käyttöä. Myöskään **variaatiota** ei haluta nähdä yksiselitteisesti kompleksisuuden mittarina, koska sen määrittäminen, kuinka komplekseja eksistentiaalilauseen eri variantit ovat verrattuna toisiinsa ja prototyyppiseen eksistentiaalilauseeseen, on aivan yhtä hankalaa.

Eksistentiaalilauseita lähestytään ensisijaisesti taitotasoin ja **taitotasolla** viitataan CEFLING-asteikon avulla arvioituun funktionaaliseen kirjoitustaitoon (vrt. liite 2). Kielenpiirteitä eritellään jonkin verran myös tehtävätyypeittäin. **Tehtävätyypillä** tarkoitan sellaisia kirjoitustehtävän tyyppejä kuin muodollinen viesti, epämuodollinen viesti, mielipideteksti tai kertomus. Siihen, millaista tekstityyppiä (esimerkiksi argumentoivaa, kertovaa tai kuvailevaa) edustavia jaksoja oppijoiden kirjoittamissa teksteissä esiintyy, en ota kantaa (vrt. Shore & Mäntynen 2006: 36–37). Tekstejä ei pääsääntöisesti tarkastella kokonaisina, ja tekstuaalinen näkökulma jää siten tarkastelun ulkopuolelle.

Vaikka tehtävätyypit ovat kummassakin aineistossa kertomusta lukuun ottamatta samat, on tehtävänannoissa kuitenkin eroja. **Tehtävänannolla** viitataan siihen kirjalliseen ohjeistukseen, joka kirjoittajalle on kirjoitustilanteessa annettu. Kummassakin aineistossa on eri tehtävänannot, ja samassa tehtävätyypissä voi olla eri tehtävänantoja samassakin aineistossa. Tehtävätyypin ja tehtävänannon vaikutusta pohditaan erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa taitotason ei voi katsoa yksin selittävän eroja taitotasojen tai aineistojen välillä.

3.4 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen taustalla vaikuttaa monessa suhteessa edellä esitelty CEF-LING-hanke, jossa pyrittiin löytämään vastauksia mm. seuraavanlaisiin kysymyksiin³⁰:

Millaiset kielellisten piirteiden yhdistelmät ovat tyypillisiä oppijoiden tuotoksissa viitekehysten tai sen suomalaisten sovellusten kuvaamilla taitotasolla?

Onko lasten ja aikuisten suoriutuminen samantasoisista ja samanlaisista viestinnällisistä tehtävistä erilaista? Ovatko aikuisille tarkoitetut viitekehysten taitotasot ja niiden pohjalta nuorille oppijoille laaditut suomalaiset sovellukset vertailukelpoisia.

Pitkälti tältä pohjalta muotoutuvat myös nyt käsillä olevan tutkimuksen kysymykset. Tämä tutkimus lähestyy eksistentiaalilauseita opittavan kielen yksikkönä, ja ensimmäinen tavoite on kuvata eksistentiaalilauseen kehitystä ja käyttöä oppijankielessä. Tältä osin tutkimus pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millä taitotasolla eksistentiaalilause ilmaantuu oppijankieleen?
2. Miten eksistentiaalilauseiden käyttö jakaantuu kolmelle perusalueelle: lokaaliteemaisiin, omistajateemaisiin sekä muihin eksistentiaalilauseisiin? Millaista on eksistentiaalilauseita lähelle tulevien konstruktioiden käyttö näiden perusalueiden ulkopuolella?
3. Miten eksistentiaalilausekonstruktiot ja niiden käyttö kehittyvät funktionaalisen kielitaidon kasvaessa? Erikseen tarkastellaan:
 - a. lokaaliteemaisten, omistajateemaisten ja muiden eksistentiaalilauseiden frekvenssiä,
 - b. tarkkuutta, eli millä kielitaidon tasolla paikanilmauksen, omistajanilmauksen, e-NP:n ja verbin käyttö muuttuu edellä mainituissa kolmessa lausetyypissä kohdekielen mukaiseksi, ja
 - c. sujuvuutta, joka tässä tutkimuksessa tarkoittaa eksistentiaalilauseen käytön monipuolistumista ja kasvua prototyyppistä eksistentiaalilauseesta rikkaammaksi konstruktioksi. Tätä pyritään kuvaamaan tarkastelemalla e-NP:n ja paikanilmausten tarkoitteiden abstraktiotason kasvua, omistajaan viittaamisen tapoja, verbivalikoiman monipuolistumista sekä modusten ja tempusten käyttöä.

Tutkimuksen toinen painopiste liittyy kielitaidon arvioinnin tutkimukseen. Tätä varten tutkimuksessa on kaksi eri aineistoa, jotka on arvioitu funktionaalisen kielitaidon suhteen Eurooppalaisen viitekehysten taitotasolle. Tutkimus pyrkii selvittämään,

³⁰ Lähde: Cefling-hankkeen verkkosivu <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielit/tutkimus/hankkeet/paattyneet-hankkeet/cefling/suom> [6.6.2013]

4. onko eksistentiaalilauseessa itsessään tai sen esiintymisessä sellaisia piirteitä, jotka voisivat toimia myös funktionaalisen kielitaidon tason indikaattoreina, sekä
5. millaisia eroja aineistojen välillä on, ja mikä voisi selittää näitä eroja.

Tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia ensisijaisesti tilastollisen tarkastelun avulla. Tutkimuskysymyksissä esiin tulleiden kielenpiirteiden osalta pyritään löytämään tilastollisesti merkitseviä eroja eri taitotasojen välillä ja katsomaan, osuvatko merkittävimmät muutokset kummassakin aineistossa samalle taitotasolle vai eivät. Tilastollisessa analyysissä käytetään khiin neliö -testiä, jonka kanssa tässä tutkimuksessa riittävän osoittamaan vierekkäisten taitotasojen väliset merkitsevät erot. Ihmistieteissä viiden prosentin riskitaso ($\alpha=0,05$) on usein katsottu riittäväksi nollahypoteesin hylkäämiseen (esim. Metsämuuronen 2011: 440), ja niin tehdään tässäkin tutkimuksessa. Tulokset raportoidaan kuitenkin kolmella eri merkitsevyytasolla, joille on määritelty seuraavat raja-arvot (vrt. Metsämuuronen 2011: 441):

$p \leq 0,05$: ero on tilastollisesti melkein merkitsevää

$p \leq 0,01$: ero on tilastollisesti merkitsevää

$p \leq 0,001$: ero on tilastollisesti erittäin merkitsevää

Analyysiosassa (luku 5) useimmat kuviot kuvaavat tutkittujen kielenpiirteiden esiintymistä prosentteina. Tilastolliset merkitsevyydet on kuitenkin laskettu todellisista havaituista lukumääristä vertaamalla niitä ns. odotettuihin lukumääriin. Odotetut lukumäärät kuvaavat sellaista teoreettista tilannetta, että eroa taitotasojen välillä ei ole. Havaituista ja odotetuista lukumääristä on laskettu khiin neliö -muuttujan arvo (χ^2) ja Excel-ohjelmalla edelleen p-arvo, joka mainitaan myös tekstissä säännöllisesti. Lisäksi χ^2 -muuttujan arvot, vapausasteiden lukumäärä (df) sekä p-arvot on taulukoitu liitteessä 1.

Joidenkin vähemmän frekventtien ilmiöiden osalta tilastollista merkitsevyyttä ei ole pystytty määrittämään tai sitä ei ole katsottu mielekkääksi määrittää. Tällainen on tilanne, jos otoskoko on pienempi kuin 40 (Metsämuuronen 2011: 361). Aki Taanila³¹ esittää hieman tiukemmat käyttöedellytykset khiin neliö -testille: "Taulukossa, jossa on kaksi riviä ja kaksi saraketta (2x2 taulukko), ei saa olla yhtään alle viiden suuruista odotettua frekvenssiä. Suuremmissa taulukoissa alle viiden suuruista odotettuja frekvenssejä saa olla viidesosa (20 %) kaikista odotetuista frekvensseistä. Alle yhden (1) suuruista odotettuja frekvenssejä ei saa olla lainkaan." Tällaisten vähemmän frekventtien piirteiden osalta joudutaan siis tyytymään kuvailevaan tarkasteluun esimerkkien kautta. Myös pedagogisen sovellettavuuden sekä yleisen havainnollisuuden vuoksi tekstissä kuljetetaan mukana runsaasti esimerkkejä. Uskoakseni myös vähemmän frekventit piirteet saattavat paljastaa asioita, joilla voi olla merkitystä laajemmassa kontekstissa erityisesti silloin, kun tutkittu piirre ei liity yksinomaan eksistentiaalilauseeseen.

³¹ <http://tilastoapu.wordpress.com/2011/10/14/6-ristiintaulukointi-ja-khiin-neliö-testi/> [5.6.2013]

4 RAJANKÄYNTIÄ: EKSISTENTIAALILAUSEEN PÄÄTYYPIT JA LÄHIKONSTRUKTIOT AINEISTOSSA

Tämän tutkimuksen yhtenä tavoitteena on kuvata, millaisia eksistentiaalilauseita oppijankielessä esiintyy. Toinen tavoite on etsiä eksistentiaalilauseista sellaisia kielenpiirteitä, jotka voisivat toimia taitotason indikaattoreina. Kuten luvussa 2 kävi ilmi, eksistentiaalilauseen kategoria ei ole tarkkarajainen vaan kielessä esiintyy myös sellaisia lauseita, jotka eivät kaikilta osin noudata prototyypissä eksistentiaalilauseessa esiintyviä piirteitä. Tässä luvussa esitellään ensiksi kolme eksistentiaalilauseen päätyyppiä (kohta 4.1) ja sen jälkeen tarkastellaan prototyypistä eksistentiaalilauseita lähelle tulevia rakenteita (kohdat 4.2–4.6). Näitä rakenteita lähestytään paitsi teoreettisesti myös aineistoesimerkein. Jyrkkää rajanvetoa siihen, mitkä näistä lähirakenteista mahdollisesti ovat eksistentiaalisia ja mitkä eivät, ei tässä luvussa tehdä. Lahirakenteita esiteltäessä pohditaan kuitenkin, mitkä näistä rakenteista on syytä ottaa lähempään tilastolliseen tarkasteluun. Lopuksi (kohdassa 4.7) havainnollistetaan vielä esimerkein, millaiset lauseet otetaan mukaan luvussa 5 tehtävään tilastolliseen tarkasteluun ja mitkä rakenteet jäävät tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle.

4.1 Lokaaliteemaiset, omistajateemaiset ja muut eksistentiaalilauseet

Tässä tutkimuksessa pyritään löytämään eksistentiaalilauseista taitotason indikaattoreita, joita etsitään luvussa 5 tilastollisin menetelmin. Määrällistä analyysia varten tarkasteltavat kategoriat on pyrittävä yksiselitteisesti rajaamaan. Koska kyse on oppijankielestä, on mahdollista, että aineistossa tulee vastaan lauseita, joissa ei ole yhtään prototyypin eksistentiaalilauseen muotopiirrettä (vrt. kohta 2.2) mutta joita silti voisi pitää eksistentiaalisina Ikolan (1954: 225–226, 1964: 32) tarkoittamassa mielessä. Sama pätee varmasti myös äidinkielisten

tuottamaan kieleen, sillä verbin inkongruenssi tai e-NP:n mahdollinen partitiivisija eivät kaikissa eksistentiaalilauseissa käy ilmi. Paikanilmauksen ei tarvitse myöskään olla alkuasemainen, ja koko paikanilmaus voi lauseesta puuttuakin. Täydellinen rajanveto on näistä syistä vaikeaa, joten on jossain määrin luotettava myös tutkijan omaan intuitioon ja mahdollisesti myös laajempaan kontekstiin, joka ehkä paljastaa, onko lause tarkoitettu eksistentiaaliseksi vai ei.

Tilastollista analyysia varten tehty rajausta on kaksivaiheinen. Ensiksi olen kiinnittänyt huomiota kahteen muotopiirteeseen: e-NP:n nominatiivi-partitiivivaihtelun mahdollisuuteen sekä verbin kongruoimattomuuteen. Toiseksi lauseet, joissa partitiivisijainen e-NP olisi mahdollinen ja joissa verbi ei kongruoi, on jaettu kolmeen ryhmään adverbiaalinen perusteella. Olen erotellut aineistosta ennen muuta lokaali- ja omistajateemaiset eksistentiaalilauseet ja kolmanneksi ryhmäksi sellaiset eksistentiaalilauseet, joiden teemana ei ole omistajan eikä paikan adverbialia. Näiden rakenteiden valintaan on kaksi syytä. Ensinnäkin kaikissa näissä rakenteissa partitiivimuotoinen e-NP ja sen kanssa kongruoimaton verbi ovat mahdollisia. Toiseksi edellä mainitut kolme rakennetyyppiä ovat aineistossa selvästi yleisempiä kuin muut eksistentiaalilauseen lähirakenteet, mikä mahdollistaa määrällisen tarkastelun. Näin tehty rajausta perustuu siis niihin luvussa 2.2 esitettyihin prototyypin eksistentiaalilauseen piirteisiin, joita myös varhempi tutkimus (mm. Ikola 1954 ja Hakanen 1972) on pitänyt keskeisinä eksistentiaalilauseen muotopiirteinä. Muunlaisia eksistentiaalilauseita sekä eksistentiaalilauseita jollakin tavalla muistuttavia rakenteita käsitellään tätä seuraavissa alaluvuissa. Aineistoa olen rajannut lisäksi niin, etten ole huomionnut irrallisia e-NP-ketjuja. Tällaiset luettelomaiset ilmaukset ovat tietyissä tehtävätyypeissä yleisiä (esim. ”Kerro, mitä hyvää ja mitä huonoa on lähikaupassasi”), ja pitkä luettelo luultavasti vääristäisi kokonaiskuvaa.

Eksistentiaalilauseita ja eksistentiaalilauseen lähirakenteita lähestytään tässä tutkimuksessa paljolti esimerkkien kautta. Esimerkit on poimittu aineistosta, ja seuraamisen helpottamiseksi kunkin esimerkin lopussa on lyhenne, joka kertoo, kummasta aineistosta ja mistä tehtävätyypeistä esimerkki on peräisin. Lyhenteen alkuosa kertoo arvioidun taitotason (A1–C2), ja taitotasoa seuraava pieni kirjain kertoo, onko esimerkki peräisin yksi-aineistosta (y) vai kouluaineistosta (k). Lyhenteen loppuosa kertoo tehtävätyypin. Esimerkeissä on käytetty tehtävätyypeistä seuraavia lyhenteitä:

- yMP yksi-aineiston mielipideteksti
- yMV yksi-aineiston muodollinen viesti
- yEM yksi-aineiston epämuodollinen viesti
- kMP kouluaineiston mielipideteksti
- kVV viesti verkkokauppaan, kouluaineiston muodollinen viesti
- kVO viesti opettajalle, kouluaineiston epämuodollinen viesti
- kVK viesti kaverille, kouluaineiston epämuodollinen viesti
- kKE kouluaineiston kertomus

Siten esimerkiksi lyhenne A2yMV kertoo, että esimerkki on peräisin yki-aineiston tason A2 muodollisista viesteistä, ja B1kMP tarkoittaa, että esimerkkilause on kouluaineiston tason B1 mielipidetekstistä.

4.2 Ajanilmaus eksistentiaalilauseen teemana

Ajanilmauksia esiintyy aineiston eksistentiaalilauseissa varsin monipuolisissa yhteyksissä. Ajanilmaus voi esiintyä eksistentiaalilauseessa yhdessä paikanilmauksen kanssa (esimerkki 4) tai omistajan adverbiaalilauseen kanssa (5), ja joskus kaikki kolme voivat esiintyä myös samassa lauseessa (6). Toisinaan ajanilmaus voi esiintyä eksistentiaalisessa lauseessa ilman paikan tai omistajan adverbiaalilauseen (7). Esimerkkejä tällaisista ajanilmausten käytöistä on kummassakin aineistossa eri tasoilla.

(4)

nähdään kello 20.00 illalla koska **sielä** ei ole paljoo ihmisiä **silloin**. (B1kVK)

Pitkäaikaistyöttömiä ei **tätä nykyä** enää olekaan **Tammisaaren kaupungissa!** (C2yMV)

Elokuussa metsässä on paljon marjoja ja sieniä. (B2yMP)

Oliko **koulussa** tapahtunut mitään **minun pois ollessani**? (B1kVO)

Valitettavasti sinua ei ollut **kotona kuin yritin maksaa velaat**. (B1yEM)

(5)

Minä tiedän **meilla** on koe **tänä viikoa**. (A2kVO)

koska **mulla** on **huomenna** reenit **koulun jälkeen**. (A2kVK)

Nyt sitä ei **minulla** ole liittää hakemukseeni ensi maaliskuussa. (C2yMV)

(6)

Meillä oli jalkapallo ottelu **kesällä Hesa cupissa**. (B1kKE)

nyt meilla perhessa kuusi henkilöä (B1yMP)

(7)

Sitten tuli pelastajani Matti (B1kKE)

Koulussa meille sanottiin, että **huomenna** on testi. (B2yEM)

Ajanilmauksen asema eksistentiaalilauseessa on monella tavalla erityinen verrattuna paikan ja omistajan adverbiaalilauseisiin. Esimerkiksi sijamerkin odotuksenmukaisuuden tarkastelu ei ajanilmauksen kohdalla tunnu mielekkäältä, sillä kuten esimerkeistäkin näkee, ajanilmauksissa on usein ajan adverbijä (*silloin, nyt, sitten*) ja sijamerkintä on muutenkin monipuolisempaa kuin paikan ja omistajan ilmauksissa (*tätä nykyä, tällä viikolla, huomenna, koulun jälkeen, kesällä vrt.*

tänä kesänä). Lisäksi ajanilmauksena voi olla myös sivulause tai nominaalinen rakenne (*kun yritin maksaa velat; minun pois ollessani*). Tästä syystä ajanilmauksia ei oteta huomioon sijamerkin määrällisessä tarkastelussa.

Tässä tutkimuksessa on katsottu, että paikan ja omistajan adverbialit voivat ilman muuta toimia eksistentiaalilauseen teemana. Ne ovat lauseeseen integroituneita "lausetyypin aktantteja" (Hakulinen & Karlsson 1979: 204) tai ISK:n termein "lausetyypin edellyttämiä adverbialitäydennyksiä" (ISK: 916). Ajanilmauksen voisi katsoa eksistentiaalilauseen teemaksi, mikäli lauseessa ei ole teemaksi sopivaa paikan tai omistajan adverbialia. Toinen vaihtoehto olisi katsoa tällaiset eksistentiaalilauseet ns. ilmiölauseisiin (ISK: 855–856) kuuluviksi, toisin sanoen että teemapaiikka olisi tyhjä ja ajanilmaus olisikin lauseeseen integroitunut puiteadverbialia (vrt. ISK: 917–918) eli ns. kehysadverbialia (Hakulinen & Karlsson 1979: 204) – siis määräite eikä täydennys. Tällöin eksistentiaalilauseen teemaksi olisi oletettava kontekstin perusteella jokin paikka tai omistaja, joka ei lauseessa kuitenkaan ole ilmipantuna.

Ikola (1954: 225–226) esittää, että lause on eksistentiaalinen, jos "siinä on kysymys jostakin (ilmaistusta tai ajatellusta) lokaliteetista tai olotilasta, jonka sisällöstä lause ilmoittaa jotakin (mitä se sisältää, rupeaa sisältämään, lakkaa sisältämästä jne.)", ja että lokaliteettia osoittava adverbialia voi puuttua vain silloin, kun muuten selviää, mistä lokaliteetista on kysymys. ISK:n mukaan tällainen ilmiölause ilmaisee jonkin asiailan toteutumista ajankohtana tai tilanteessa, josta tekstissä on kyse. Vaikka paikanilmausta ei ole, ilmiölause tulkitaan useimmiten tekstissä mainittua tai siitä pääteltävissä olevaa paikkaa koskevaksi (ISK: 855). Esimerkin (8) lauseista huomaa, että vaikka tällaiseen lauseeseen liittyisikin ajanilmaus, helposti on myös kuviteltavissa paikka, jota lauseeseen esittämä tilanne koskee. (Esimerkkilauseet olen poiminut aineistosta ja lisännyt lauseeseen sulkeissa olevan oman tulkintani mahdollisesta paikan tai omistajan ilmauksesta.)

(8)

Kahvia/teetä/mehua ja pullaa tarjoilla (talkoissa), ja töiden päätteeksi (talkooväelle) yhteiset grillijuhlat. (C1yEM)

ja nyt on tullut semmosia vikoja (pesukoneeseen) että se ei huuhtelee kunnolla ja välillä keskeyttää pesun. (B1yMV)

Lähetän teille selostuksen siitä mitä (minulle) tapahtui 25.10 kun matkustin Solkilasta Vaasaan junalla. (C1yMV)

Se ei onnistu, koska monenlaisia ongelmia on viime viikon aikana ilmestynyt (elämäni). (C2yMV)

Tällä kertaa valitettavasti ei (kenelläkään) ole aihetta tyytyväisyyteen. (C2yMV)

Silloin (ihmisillä) ei ollut niin paljon ruokaa (B1yMP)

Joka vuosi (liikenteeseen) tulle liisä tuhansia ja tuhansia autoja. (B1yMP)

Olisiko silloin (yhteiskunnassamme) niin paljon terveyshaittoja, ylipainoisuutta ja liikunnan tarvetta? (B2yMP)

80-luvulla oli kulutus kiihkeimmilleen. Sitten (Suomeen) tuli lama. (C1yMP)

yhtäkkiä valot sammuiivat, (kellarissa) kuului väin rottien piipitys (B1kKE)

Hän sanoi ettei tänään lähde (täältä sinne) mitään lentokonetta, mutta aamulla lähtee. (B1kKE)

Viikon päästä (meillä) oli matka Helsinkiin, kerhotilaisuus Nuortenparlamenttilaisille. (B2kKE)

(Pelissä) hahmoja katoaa ja ilmestyy viiden sekunnin välein. (B1kVV)

Onko (meillä) vielä joko aineen koe täällä viikolla? (A2kVO)

Onko mitään erikoista tapahtumaa tapahtunut viikon aikana (koulussa)? (B1kVO)

Silloin (elokuvatattereihin) tulee kuulema tosi hyvä leffa. Sopiiko? (B1kVK)

tänään tohon aikaan (minulla) on treenit. (B1kVK)

On selvää, että Ikolan määritelmän mukaan yllä olevan kaltaisia lauseita on pidettävä eksistentiaalisina, sillä niihin on ilman muuta kuviteltavissa paikan tai omistajan ilmaus. Lisäksi partitiivimuotoinen e-NP on mahdollinen eikä verbin inkongruenssi olisi kielenvastaista. Se, katsooko tällaisten eksistentiaalilauseiden teemaksi tämän kuviteltavissa olevan paikan tai omistajan ilmauksen vai ilmipannun ajanilmauksen, on tämän tutkimuksen kannalta vain rajauskysymys. On nimittäin ratkaistava, tarkastellaanko tällaisia lauseita ilmiölauseiden vai muiden eksistentiaalilauseiden kategoriassa. Olen ratkaissut asian niin, että tarkastelen tilastollisesti erikseen lokaaliteemaisia ja omistajateemaisia eksistentiaalilauseita, ja kolmantena ryhmänä ovat ns. muut eksistentiaalilauseet, joissa ei ole teemana paikan eikä omistajan ilmausta. Mihin tahansa näistä kolmesta lausetyypistä voi liittyä myös ajanilmaus ja omistuslauseeseen lisäksi myös paikanilmaus.

Ajanilmausten määrä (taulukko 1) jää aineistossa verraten pieneksi. Niitä esiintyy melko tasaisesti niin omistuslauseiden, lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden kuin muidenkin eksistentiaalilauseiden yhteydessä. Määrät ovat pieniä, ja ne kohdat, joissa ajanilmauksellisten eksistentiaalilauseiden osuus suhteessa lauseiden kokonaismäärään on suurimmillaan, ovat myös sanamäärältään selvästi pienimpiä (esimerkiksi kouluaineiston tasolla B2).

Jaottelusta käy ilmi, että ajanilmaukset ovat yleisimpiä omistuslauseissa kummassakin aineistossa. Mikäli ns. muihin eksistentiaalilauseisiin katsottaisiin kuuluviksi vain ne lauseet, joiden teemapaikassa ei ole mitään, voisi pelkän ajanilmauksen teemakseen ottavat lauseet laskea yhteen lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden ryhmään. Näin kolmanteen ryhmään jäisivät vain ns. ilmiölauseet ja ensimmäiseen kuuluisivat paikan tai ajan adverbiaalinen sisältävät eksistentiaalilauseet. Tällä tavoin tarkasteltuna ajanilmaukset jakautuisivat vielä hieman tasaisemmin omistuslauseiden ja lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden kesken.

TAULUKKO 1 Ajanilmauksien frekvenssi lausetyypeittäin /1000 sanaa

Yki-aineisto	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Sanoja yhteensä (kpl)	4974	5702	10861	9080	11550	10852
Lok. eksistentiaalilauseita	8,85	8,77	8,01	8,04	6,41	5,34
Ajanilmauksia lok. e-lauseissa	0,40	0,35	0,64	0,77	0,87	0,74
Omistuslauseita	6,03	7,02	7,55	5,73	4,42	5,44
Ajanilmauksia omistuslauseissa	1,21	1,40	1,93	1,65	0,69	0,65
Muita e-lauseita	3,42	4,56	5,06	4,52	4,24	2,86
Ajanilmauksia muissa e-lauseissa	0,80	0,00	0,83	0,44	0,78	0,55

Kouluaineisto	A1	A2	B1	B2
Sanoja yhteensä (kpl)	3479	9044	11317	2223
Lok. eksistentiaalilauseita	5,46	10,06	9,28	10,35
Ajanilmauksia lok. e-lauseissa	0,29	0,55	0,53	0,45
Omistuslauseita	10,35	10,39	10,07	9,00
Ajanilmauksia omistuslauseissa	1,44	1,88	2,03	1,80
Muita e-lauseita	8,05	4,98	6,36	4,50
Ajanilmauksia muissa e-lauseissa	0,29	0,55	1,59	1,80

Ajanilmauksia on eksistentiaalilauseissa verraten vähän, ja ne jakautuvat suhteellisen tasaisesti erityyppisiin eksistentiaalilauseisiin ja eri taitotasoille. Jätän ajanilmaukset tässä tutkimuksessa lähemmän tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle, sillä ajanilmausten sijamerkinän tarkastelu samassa ryhmässä lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden paikanilmausten kanssa ei välttämättä ole mielekäästä. Lisäksi ajanilmauksia esiintyy todennäköisesti runsaammin muualla kuin eksistentiaalilauseissa. Ajanilmauksia on tutkittu aiemmin laajemmin CEFLING-hankkeen kouluaineistosta (Varis 2010). Ajanilmausten taajuus on Variksen tarkastelussa ymmärrettävästi huomattavasti suurempi kuin pelkissä eksistentiaalilauseissa: ajanilmauksia esiintyy tasoilla A1–B1 n. 63–71 kappaletta tuhatta sanaa kohden, ja B2-tasolla ajanilmausten määrä on tätäkin suurempi (90,8 kpl/1000 sanaa). Tätäkin taustaa vasten ajanilmaus vaikuttaa eksistentiaalilauseessa hyvin marginaaliselta ilmiöltä (vrt. taulukko 1).

4.3 Predikatiiviadverbiaali eksistentiaalilauseen teimana

Predikatiiviadverbiaali (vrt. ISK: 927–932 ja Hakulinen & Karlsson 1979: 211–215) on aineiston e-lauseissa todella harvinainen ilmiö. Aineistoa läpikäydessä tuli esiin vain 29 predikatiiviadverbiaalia, jotka olivat tavalla tai toisella eksistentiaalilauseita muistuttavissa rakenteissa. Kuten tämän alaluvun esimerkeistäkin huomaa ja jäljempänä ilmenee, ainakaan kaikkia näistä lauseista ei voi ongelmitta pitää eksistentiaalisina. Kaikki havaitsemani predikatiiviadverbiaalit olivat ylempien tasojen teksteissä. Kummassakin aineistossa oli vain yksi tällainen lause tasolla B1 (esimerkki 9). Loput predikatiiviadverbiaaleista (27 kpl) olivat tasoilla C1 tai C2 ja siten yksi-aineistossa. Lauseiden tarkempi tarkastelu

paljastaa, että suurin osa poimimistani predikatiiviadverbiaalin sisältävistä lauseista on sellaisia, joita ei oikeastaan voi pitää eksistentiaalisina, sillä kongruoiva predikaatti olisi mahdollinen eikä partitiivisijainen NP tunnu mahdolliselta. Näin on myös esimerkin (9) lauseissa.

(9)

syynä oli se että en ole saanut uusi kortti pankista. (B1yEM)

ongelmana on se että kun pistän pelin päälle ja alan pelata se sammuu kesken kaiken ilman syytä. (B1kVV)

vrt. Syynä ~ ongelmana ei ole *sitä; Syynä ~ syinä ~ ongelmana ~ ongelmina ovat - -

Essiivisijaisen predikatiiviadverbiaalin tehtävänä on intransitiivisessa lauseessa luonnehtia subjektia ja sen ominaisuuksia (*Tuuli kulki viileänä rinteän yli*), kun taas translatiivisijainen predikatiiviadverbiaali ilmaisee muutosta subjektin roolissa (*Isokallio ryhtyi kauppamieheksi*) tai saa finaalin merkityksen määritteenä ollessaan (*Oliko jälkiruoaksi jätskiä vaiko omenapiiras?*) (ISK: 927-931).³² Kaksi ensimmäistä esimerkkiä eivät ole eksistentiaalilauseita mutta kolmas käsittääkseni on. Se, voiko predikatiiviadverbiaalia tässä tapauksessa pitää eksistentiaalilauseen teemana, on hieman kyseenalaista. ISK:han mainitsee predikatiivin tässä tapauksessa määritteeksi, ja lauseen voisi hyvin kuvitella koskevan jotain puheena olevaa paikkaa tai henkilöäkin (esim. *koulussa, teillä*).

Ikola (1964: 28-29) ja Hakanen (1972: 43) mainitsevat kuitenkin myös predikatiiviadverbiaalin mahdolliseksi eksistentiaalilauseen teemaksi, esimerkiksi lauseissa *Talonkin tyttäriä on palvelijoina* ja *Vastaajina oli nuoria ja vanhoja*. Aineistossa on ainoastaan neljä lausetta, jotka edes jollain tavalla muistuttavat Ikolan ja Hakasen esimerkkejä. Erityisesti esimerkissä (10) kongruoimaton verbi tai partitiivimuotoinen NP eivät tunnu aivan mahdottomilta, mutta esimerkissä (11) vaihtoehtoinen partitiivimuotoinen lause tuntuu vähintäänkin kyseenalaiselta, sillä predikatiiviadverbiaali ei enää kuvaakaan asemaa tai tehtävää, johon NP:n tarkoituksen voisi sijoittaa.

(10)

Matkan järjestäjänä toimii Humanistinen ammattikorkeakoulu. (C2yMV)

vrt. Matkan järjestäjinä toimii useita kouluja.

Mallina toimii usein mainosmaailman kaunis standardi-ihminen. (C2yMP)

vrt. Mallina ~ malleina toimii elokuvatähtiä ~ nuoria ja vanhoja ~ talonkin tyttäriä.

(11)

Plastikkakirurgian tavoitteena on kaunis standardi-ihminen (C1yMP)

vrt. ?Plastikkakirurgian tavoitteena on standardi-ihmisiä ~ ?ei ole standardi-ihmistä.

³² ISK puhuu tässä subjektista, mutta viimeisessä esimerkissä on kaksi "e-subjektia" tai e-NP:tä.

Ainona ratkaisuna näyttää olevan muuttaa muualle kertomatta uutta osoitetta!
(C2yMP)

vrt. ?Ratkaisuna ei ole muuttoa muualle.

Lisäksi neljässä lauseessa (esimerkki 12) on essiivi- tai translatiivimuotoinen passiivin partisiippi, mutta passiivimuodosta huolimatta nämä lauseet eivät lopulta ole kovin erilaisia kuin muutkaan eksistentiaaliset lauseet: kongruomaton verbi sekä nominatiivin ja partitiivin vaihtelu ovat mahdollisia. Esimerkeistä huomaa, että näihinkin lauseisiin olisi mahdollista kuvitella teemaksi muukin ilmaus (esim. *talkoissa, minulla*), ja ensimmäisessä lauseessa paikanilmaus on jopa ilmipantuna. Toinen vaihtoehto on ajatella, että predikatiiviadverbiaali tällaisissa lauseissa rinnastuu lokaaliteemaisen eksistentiaalilauseen paikkaan.

(12)

Siksi olisi tärkeää että tietoa eri järjestöiden toiminnasta olisi **saatavana** myös niiden viranomaisten ja terveydenhuollon toimipisteissä, jossa kriisin kohdannut ihminen asioi. (C2yMP)

vrt. Terveydenhuollon toimipisteissä on tietoa saatavana.

Reippaasti grillimakkaraa ja runsaasti olutta ja siideria on **tarjottavana**. (C1yEM)

vrt. Grillimakkaraa ja olutta on tarjottavana ~ tarjolla.

Syötäväksi ja **juotavaksi** on pieni yllätys! (C1yEM)

vrt. Syötäväksi on makkaroita. ~ Juotavaksi ei ole mitään.

turhat matkat jäisivät pois, eikä olisi isoja vakuutusmaksuja **maksettavana** enää. (B2yMP)

vrt. Maksettavana oli iso lasku.

Aineiston rajauksen kannalta predikatiiviadverbiaalin sisältävät lauseet ovat ongelmallisia. Useimmiten sellaiset rakenteet, jotka ensi näkemältä muistuttavat eksistentiaalilauseita, paljastuvat tavallisiksi kopulalauseiksi, joissa on kongruoiva verbi ja nominatiivimuotoinen subjekti. Tällaisia lauseita ei ole otettu mukaan tilastolliseen tarkasteluun (vrt. esimerkit 9 ja 11). Jos taas kongruomaton verbi ja partitiivimuotoinen e-NP ovat lauseissa mahdollisia, tarkastelen lauseita myöhemmin luvussa 5 osana tilastollista analyysia. On ehkä kyseenalaista rinnastaa esimerkissä (12) esiintyvät predikatiiviadverbiaalit eksistentiaalilauseen paikanilmauksiin, mutta teen näin kuitenkin kohdassa 5.3.1, jossa tarkastelen paikanilmausten abstraktiotasoa lokaaliteemaisissa e-lauseissa.

4.4 Tilalause

Helasvuon ja Huumon (2010: 191–192) e-NP:n määritelmässä eksistentiaalilauseiksi katsotaan myös ISK:n tilalauseen (ISK: 856–858) ja intransitiivisen tuloslauseen (ISK: 860–861) kategoriat, mutta toisaalta määritelmässä ei erikseen

mainita omistuslausetta (ISK: 852–854) eikä ilmiölausetta (ISK: 855–856). Ilmiö- ja omistuslauseen kuulumisesta eksistentiaalilauseisiin ei ole tietääkseni ollut erimielisyyttä. Tilalauseita ovat eksistentiaalisena pitäneet mm. Hakanen (1972), Vähämäki (1984) sekä Helasvuo & Huumo (2010), ja myös ISK (s. 849) pitää tilalauseita eksistentiaalilauseen alatyyppeinä. ISK (s. 856) pitää tilalauseen NP:tä predikatiivina tai predikatiiviadverbiaalina, mutta Helasvuo ja Huumo (2010: 184) ehdottavat, että jos tilalauseen loppuelementti edustaisi samaa syntaktista kategoriaa kuin e-NP ja jos sekä tila- että ilmiölausetta käsiteltäisiin aidosti eksistentiaalilauseen alatyypeinä, niiden välinen rajanveto olisi tarpeetonta. Toisaalta Helasvuo ja Huumo (2010: 181) itsekin toteavat, ettei tilalause muodosta muodon kannalta yhtenäistä kategoriaa vaan on selvästi merkityksen perusteella lausetyypiksi yhdistetty sikermä erilaisia konstruktioita. Hakulisen ja Karlssonin Nykysuomen lauseopista (Hakulinen & Karlsson 1979: 93) poimimani esimerkit havainnollistavat, millaisia lauseita on katsottu tilalauseen kategoriaan kuuluvaksi (vrt. myös esim. ISK: 856–858).

(13)

(Nyt ~ täällä) sataa.

(Täällä ~ Hämeessä) on kylmä ~ kaunista.

(Nyt) on yö ~ myöhä ~ torstai.

Mikäli esimerkin (13) lauseita tarkastelisi eksistentiaalilauseina kognitiivisen kieliopin hengessä, teemapaikan sulkeissa olevaa lauseketta olisi pidettävä predikaation kiintopisteenä. Tilalauseen teemapaikalla voi olla paitsi paikallissijainen lokaaliadverbiaali (*Hämeessä, täällä*) myös temporaalinen ilmaus (vrt. kohta 4.2). Kolmas vaihtoehto on, että teemapaikka on tyhjä. Aineistoissa nämä kolme vaihtoehtoa jakautuvat melko tasaisesti (taulukko 2), tosin paikanilmaukset ovat huomattavan yleisiä yksi-aineiston tilalauseissa tasolla A1 ja teemapaikaltaan tyhjät tilalauseet taas yleisiä yksi-aineiston tasolla C1.

Jakauman epätasaisuudet johtuvat luultavasti tehtävänannoista. A-tasolla yhtenä tehtävänä oli kurssipalaute (mielipideteksti), jossa piti kertoa, mikä kursilla oli hyvää ja mikä huonoa. Tästä tehtävänannosta kirjoitetuissa teksteissä onkin paljon lauseita, jotka ovat tehtävänantoa mukailleen muotoa *kurssilla oli hyvää* tai *kurssilla oli huonoa*. Teemapaikaltaan tyhjät tilalauseet puolestaan ovat yleisiä yksi-aineiston C-tasoilla, joilla piti kirjoittaa sähköposti (muodollinen viesti) kuvitteellisen työprojektin tilaajalle ja kertoa syitä, miksi sovittu projekti ei valmistukaan ajoissa. Teksteissä tyypillinen fraasi on *kävi ~ tapahtui niin, että –*, mikä näkyy taulukossa teemapaikaltaan tyhjien tilalauseiden yleisyytenä.

TAULUKKO 2 Ajan- ja paikanilmaukset tilalauseen teemapaikalla (kpl)

Taso	PAIKKA	AIKA	TYHJÄ	Taso	PAIKKA	AIKA	TYHJÄ
Yki yht.	26	20	24	Koulu yht.	12	20	16
A1	16	2	2	A1	1	5	0
A2	4	1	2	A2	5	6	7
B1	3	5	2	B1	5	6	7
B2	0	4	3	B2	1	3	2
C1	3	6	10	C1	-	-	-
C2	0	2	5	C2	-	-	-

TAULUKKO 3 Tilalauseiden ja eksistentiaalilauseiden määrät (kpl)

Yki-aineisto	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Sanoja yhteensä	4974	5702	10861	9080	11550	10852
Lok. eksistentiaalilauseita	44	51	84	74	73	56
Omistuslauseita	30	41	83	52	51	59
Muita e-lauseita	17	26	53	42	46	27
Tilalauseita	20	7	10	7	19	7

Kouluaineisto	A1	A2	B1	B2
Sanoja yhteensä	3479	9044	11317	2223
Lok. eksistentiaalilauseita	19	88	102	23
Omistuslauseita	36	96	115	21
Muita e-lauseita	26	42	69	9
Tilalauseita	7	18	17	6

Tilalause eroaa eksistentiaalilauseesta monessa suhteessa. Tilalauseessa teemanä oleva ajan tai paikan ilmaus on valinnainen, missä suhteessa se muistuttaa ns. ilmiölausetta, jossa teemapaikan paikanilmausta ei myöskään ole ilmipantuna. Toisaalta e-NP:n paikalla näyttää esiintyvän myös adjektiivilausekkeita, kun taas eksistentiaalilauseessa tällä paikalla on pelkkä adjektiivi vain, jos sitä on käytetty substantiivisesti (esim. *Vastaajina oli nuoria ja vanhoja*).³³ Eksistentiaalilauseen ja tilalauseen erona ISK (s. 857–858) mainitsee, että tämä NP ei ole referentiaalinen ilmaus eikä myöskään kiellon vaikutuksesta partitiivissa.

ISK:n (s. 857) mukaan tilalauseeseen sopivat verbit kuvaavat ulkoisia, aistittavia olosuhteita, esimerkiksi säätiloja. Jos katsomme vielä esimerkkiä (13), ensimmäisen lauseen kaltaiset säätilan ilmaukset (esim. *Sataa; Tuulee*) ovat niin kaukana prototyypisistä eksistentiaalilauseista, että ne on tässä tutkimuksessa jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Verbi on tällaisissa lauseissa toki vaihtelemattomasti yksikön kolmannessa persoonassa, kuten eksistentiaalilauseessakin, mutta mikäli lauseeseen liittyisi vielä verbinjälkeinen NP, tämä olisi ennem-

³³ Mainittakoon, että Vähämäki (1984: 408), joka pitää tilalauseita eksistentiaalisina, pitää samoin myös tilalauseen adjektiiveja substantiivisina. Hän tulkitsee esimerkiksi lauseen *Oli kylmä* niin, että adjektiivi *kylmä* on Lyonsin (1977) kolmijaossa ensimmäisen asteen entiteetti ja siten kiistatta substantiivi.

minkin objekti kuin e-NP (vrt. *Satoi lumen*). Lisäksi näissä lauseissa NP olisi kiellon vaikutuksesta partitiivissa, mikä taas muuten ei ole tyyppillistä tilalauseessa (esim. *Nyt ei ole *yötä ~ *torstaita*). On siis perusteltua pitää tällaisia lauseita omana konstruktionaan ja jättää ne tarkastelun ulkopuolelle.

Tilalauseen loppuelementtinä, jota nimitän tässä e-NP:ksi, esiintyy sekä substantiivi- että adjektiivilausekkeita. Adjektiivit kuvaavat säätä tai muita ulkoisia olosuhteita tai arvottavat tilannetta ihmisen kannalta, substantiivit puolestaan tarkoittavat paitsi säätä myös ajanjaksoja, esim. vuorokauden- tai vuodenaikoja tai juhlapäiviä (ISK: 857).

Kummassakin aineistossa tilalauseiden määrät jäävät pieniksi verrattuna eksistentiaalilauseiden määrään (taulukko 3). Niitä esiintyy kaikilla tasoilla, joskaan ei aivan tasaisesti.

Selvästi yleisin verbi aineiston tilalauseissa on *olla*, kuten seuraavissa esimerkeissä. Puheena olevaa paikkaa tai ajankohtaa kuvaillaan niin adjektiivein (esimerkki 14), substantiivein (15) kuin adverbienkin (16). Muita verbejä tilalauseissa oli vain muutamia. Kouluaineistossa muita kuin *olla*-verbillisiä tilalauseita oli ainoastaan 5 kappaletta ja yksi-aineistossakin vain 17 kappaletta. Useimmin käytettiin verbejä *käydä* tai *tapahtua*. Erityisesti näiden verbien yhteydessä e-NP:n paikalla esiintyy usein adverbi (esimerkki 17). Muiden verbien kanssa esiintyy lähes yksinomaan substantiiveja (esimerkki 18).

(14)

Suomen kurssilla on **hyvää** (A1yMP)

Huonessa oli liian **lammin**. (A1yMV)

Koska siel oli niin **mukavaa**. (A2kKE)

oli **pelottavaa** ja **pimeää** (A2kKE)

koska siellä oli **erillaista** kuin Suomessa. (B1kKE)

(15)

Oli **keskiyö**. (A2kKE)

Koska silloin on **viikonloppu** (B1kVK)

En jaksanut vaihtaa kesärenkaat ja on liukas **keli**. (B2yMP)

Nyt on paras **aika** siivota talomme pihan sorasta ja viime syksyn remontin jänneistä romusta. (C1yEM)

(16)

Esimerkiksi tällä hetkellä meidän maassamme Afganistanissa on **näin**. (B1yMP)

Näin ei saisi olla vaan vaihtoehtoisia rahoitusmalleja tulisi kehittää ensitilassa. (C2yMV)

(17)

olen pahoillani että näin **kävi** (B1yEM)Toisin kuitenkin **kävi**. (C2yMV)Joku unohda laita kiinni, joskus **voi käydä** niin. (A2kMP)Olen todella pahoillani, että **tapahtui** näin. (B2yEM)Juna oli myöhässä 45 minuuttia, eikä tämä ole läheskään ensimmäinen kertaa että näin **on tapahtunut**. (C1yMV)

(18)

Ja silloin **alkaa** paniikki. (B2yMP)**On** jälleen **koittanut** kevät. (C2yEM)Kuka neuvoo ystävällisesti, kun **tulee** tiukka paikka? (C1yMP)sillä huomenna **odotta** pitkä päivä. (A2kVK)Kuin näin hanta sit **tulee** hauskanpo ('hauskempaa') (A2kKE)

Adverbin esiintyminen e-NP:n paikalla vaikuttaa harvinaiselta ja on yleisempää vasta ylemmillä tasoilla. Kouluaineistossa adverbillisiä tilalauseita on vain kolme kappaletta ja yksi-aineistossakin vain 18 kappaletta, joista 12 on tasoilla C1 tai C2. Tilalauseiden e-NP:iden adjektiivi- ja substantiivilausekkeet puolestaan jakautuvat tasaisemmin: yksi-aineistossa esiintyy 22 substantiivi- ja 31 adjektiivilauseketta tilalauseen e-NP:nä, kouluaineistossa puolestaan 29 substantiivi- ja 22 adjektiivilauseketta. Adjektiivilausekkeet kuvaavat ISK:n (s. 857–858) esittämällä tavalla tyypillisimmin säätiloja tai muita ulkoisia olosuhteita (esimerkki 19) tai arvottavat tilannetta ihmisen kannalta (20).

(19)

Mutta jos lomalla, hyvä asia mennä luontoon, kun sinun ympärillä on **hilja, rauhallinen** (B1yMP)Luokassa olivat, joskus, **vähän kylmää**. (A2yMP)Hotelissa oli **huono**, koska oli **hyvin kuumma** (A2yMV)Ulkona oli **kylmä** satoi lunta ja oli **tosi liukasta** (B1kKE)

kaikkealla olimustaa (B1kKE)

(20)

oli **pelottavaa** ja **pimeää** (A2kKE)silloin kun mä heräsin oli **liian myöhään** (A1kVO)Yleensä kaupunkilomalla on myös **kallis**, me ostetaan muistoja, syömaan ulkona... (B1yMP)Hallituksen pitää herätä ja saada konkreettisia muutoksia aikaan ennen kuin on **liian myöhäistä**. (C1yMP)

Aineistojen tilalauseissa e-NP:n adjektiivilausekkeet ovat useimmiten nominatiivissa tai partitiivissa, mutta kuten esimerkeistä näkyy, joskus molemmat vaihtoehdot voisivat olla odotuksenmukaisia (esim. *Luokassa on kylmä ~ kylmää; Ulkona oli kylmä ja tosi liukasta*). Silti myös selvästi odotuksenvastaista sijamerkintää esiintyy (*oli liian *myöhään; kaupunkilomalla on myös *kallis*).

Tilalauseiden e-NP:istä substantiivilausekkeet tarkoittavat ISK:n (s. 857) mukaan säätä (esimerkki 21) tai ajanjaksoja, esimerkiksi vuoden- tai vuorokaudenaikoja tai juhlapäiviä (esimerkki 22). E-NP:nä voi esiintyä myös ilmaus *aika* tai *hetki* (ja jäljempänä esimerkkilauseissa myös *tilaisuus*), jotka voivat saada määritteekseen myös infinitiivilausekkeen (esimerkki 23). Kaikista näistä löytyy esimerkkejä kummastakin aineistosta.

Aineiston substantiivi-e-NP:n sisältäville tilalauseille on yhteistä, että partitiivimuotoinen e-NP tuntuu mahdottomalta toisin kuin adjektiivilausekkeissa, joissa siis toisinaan niin nominatiivi kuin partitiivikin voi olla odotuksenmukainen. Ehkä hieman odotuksenvastaisesti kolmeen tilalauseeseen on pujahtanut paikantäytteenä *se*-pronomini (esimerkki 24). Tällaisia paikantäytteitä esiintyy kuitenkin myös äidinkieleltään suomenkielisillä (vrt. ISK: 872–873 ns. subjektin paikanpitäjä, esim. *Se on sitten kevät; Se on ollut kylmää nyt*).

(21)

En tarvitse odottaa bussi puoli tuntia bussipysäkillä, seisoa siellä kun on **kylmä ilma**. (B1yMP)

En jaksanut vaihtaa kesärenkaat ja on **liukas keli**. (B2yMP)

(22)

Oli **täyskuu**. (B1kKE)

Oli **keskiviiko** ja **kuvis tunti**. (A2kKE)

Silloin oli **keski yö** (B2kKE)

minun täytyy sanoa omalle lapsille, ”vlelä on **ruokkaaika**”, istu (B1yMP)

no mutta jos on **välitunti**, siten voi soittaa kaveri tai isälle (A1kMP)

huomana on **ensimainen päivä** pastoa (A1kVK)

Oli **Jouluyö** Ja kello oli noin 22,30. (B1kKE)

silloin on **Aleksis kiven päivä** (A2kVK)

Koska tänään on **minun aidini syntymäpäivä**. (A1kVK)

(23)

Kaikki formit ja liikkeet olivat tehty, ja oli ”**sparrauksen**” **aika**. (B2kKE)

Mutta nyt on **aika puhua** hyonoista puoleista. (B1yMP)

Ehka nyt olisi **sopiva aika antaa** heille kaikille potkut (C1yMP)

Olen sitä mieltä, että nyt olisi **hyvä aika puhua** tästä asiasta isommalle yleisölle (C1yMV)

ja nyt olisi **tilaisuus katsoa ja kuunnella** mahtavaa musiikkia. (C1yEM)

(24)

Vaikka **se** ei ollut nauramisen aika. (A2kKE)

Se oli 7.2 ja olin odottanut sitä päivää monta kuukautta (B1kKE)

se on yksi pimeä yö (A2kKE)

Vaikka tilalause onkin aineistoissa selvästi eksistentiaalilauseetta harvinaisempi, voi silti sanoa, että tilalauseita käytetään kummassakin aineistossa juuri niihin ilmaisutarpeisiin, jotka ISK:n esimerkkien valossa ovat myös äidinkielisille tyyppillisiä.

Vaikuttaa siltä, että tilalauseen kategoria käsittää useita erilaisia konstruktioita, jotka muistuttavat prototyypistä eksistentiaalilauseetta vain joiltain osin. Esimerkiksi nominatiivin ja partitiivin vaihtelu on adjektiivilausekkeen e-NP:kseen ottavissa tilalauseissa vapaampaa kuin eksistentiaalilauseissa ja toisaalta substantiivilauseke on vaihteluttomasti nominatiivissa. Lisäksi tilalauseen e-NP:n paikalla voi olla myös adverbi, jolloin nominatiivin ja partitiivin vaihtelu ei tietenkään tule kysymykseen. Jo tämä puoltaa sitä, että tilalauseetta kannattaa tarkastella erillään eksistentiaalilauseista, joiden yksi keskeinen piirre on juuri nominatiivin ja partitiivin vaihtelu. Lisäksi on huomattava, että tilalause on aineistossa eksistentiaalilauseisiin verrattuna harvinainen, joten tilastollisesti merkitseviä eroja eri taitotasojen välillä tuskin löytyy. Siksi tilalauseet jätetään luvussa 5 tulevan tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle.

4.5 Kvanttorilause

Myös kvanttorilause muistuttaa jossakin määrin eksistentiaalilauseetta. Ison suomen kieliopin (ISK: 848, 858–860) mukaan kvanttorilauseetta yhdistävät eksistentiaalilauseeseen partitiivimuotoinen NP sekä verbi, joka on tyypillisesti *olla* tai ”muu eksistentiaaliverbi”. Eksistentiaalilauseella ja kvanttorilauseella on kuitenkin myös eroja. Ensinnäkin kvanttorilauseella on myös transitiivinen variantti (esim. *Vastauksia olemme nyt saaneet vajaan 3000*). Kvanttorilauseen NP on aina jaollistarkoitteinen toisin kuin eksistentiaalilauseen e-NP, ja transitiivisessa kvanttorilauseessa tämä NP on objektina. Eksistentiaalilauseetta ja kvanttorilauseetta erottaa jossain määrin myös sanajärjestys. Vaikka kvanttorilauseellakin on useita sanajärjestysvaihtoehtoja, tyypillisesti partitiivimuotoinen NP on verbin edellä ja verbin jäljessä on määränilmaus (*Väkeä oli paljon*; vrt. *Siellä oli paljon väkeä*).

Kvanttorilauseet ovat aineistossa erittäin harvinaisia. Yki-aineistossa niitä on vain 16 ja kouluaineistossa neljä kappaletta. Useimmat aineistojen kvanttorilauseet sopivat hyvin ISK:n kuvaukseen kvanttorilauseesta, kuten esimerkiksi

(25). Lauseenalkuisen NP:n sijamerkintä tuottaa joskus ongelmia varsinkin A-tasoilla, jolloin on myös toisinaan vaikea tietää, onko lause kvanttorilause vai ei (esimerkki 26).

(25)

Ihmisiä oli liian paljon, koska samana aikana järjestettiin kesäaikainen festivaali. (B1yMV)

Liha usein ei ole tarpeeksi ja myös liian paljon grillimakkaroita. (A2yMP)

Toivon kuitenkin että kurssi alkaa vasta klo 18 ja että **aloituspaikkoja on vähemmän**. (B1yMP)

mutta minua pelotti kuin **niitä pahoja olikin neljä eikä yksi**. (A2kKE)

Meitä oli viisi tyttöä + opettaja. (B2kKE)

Tavaroita on paljon ja ei ole helppo ostaa, on kallista. (A1yMP)

(26)

Ruokaa on halpaa ja **asiakat on tosi paljon**. (A2 yMV)

Sita **me olimme 5 ihmisiä** (A1kKE)

opiskelija on paljon (A1yMP)

Ihmiset jota myydä ruoka eivät ole ystävällinen. Ja **heillä ei ole paljon**. (A2yMP)

Huonot puolet on kuitenkin paljon. (B2yMP)

Kuten yllä olevista esimerkeistäkin selviää, kvanttorilauseiden yleisin määränilmaus on *paljon* tai *vähän*. Jonkin verran muitakin määränilmauksia esiintyy. ISK:n mukaan kvanttorilauseeseen voi liittyä myös paikan- tai omistajanilmaus. Tällaiset lauseet tulevatkin lähimmäs tyypillistä eksistentiaalilauseetta, mutta toisaalta lähes kaikista aineiston kvanttorilauseista paikanilmaus puuttuu. Usein siitäkin huolimatta kontekstista voi päätellä, mitä paikkaa kvanttorilause koskee, esimerkiksi kurssia tai lähikauppaa, josta tuli kirjoittaa mielipideteksti. Ainoastaan neljässä lauseessa (esimerkki 27) paikanilmaus oli mukana muutenkin kuin kontekstissa. Kvanttorilauseen tyypillisestä sanajärjestyksestä poiketaan vain yhdessä lauseessa (esimerkki 28).

(27)

Koulun paivat on viisi päivää **viikossa**. (B1kMP)

tällä hetkellä japanin kielen opettajia on yli 50 **helsingissä**. (C1yMV)

ainakin **Prahassa** sellaisia on yllin kyllin. (B2yMP)

Aliurakoitsijoita **yhdellä työmaalla** saattaa olla kymmeniä, joten pirukaan ei ota selvää kuka loppujen lopuksi vastaa ja mistä. (C1yMP)

(28)

Varmasti on paljon niitä, jotka menisivät kaupunkilomalle. (C1yMP)

Sanajärjestys ei sinänsä ole tässä tutkimuksessa eksistentiaalilauseen olennaisin piirre, mutta kun verrataan eksistentiaalilauseeseen ja kvanttorilauseeseen merkitysrakennetta, lauseiden esittämien predikaatioiden tasolla paljastuu tärkeä ero: eksistentiaalilauseessa on Ikolan (1954: 225–226) mukaan ”kysymys jostakin (ilmaistusta tai ajatellusta) lokaliteetista tai olotilasta, jonka sisällöstä lause ilmoittaa jotakin”. E-NP:n tarkoite ilmoittaa eksistentiaalilauseessa tämän lokaliteetin sisällön. Kvanttorilauseessa on sen sijaan sanajärjestyksestä huolimatta enemmän kyse nimenomaan partitiivimuotoisen NP:n tarkoitteesta, jonka määrän lause ilmoittaa. Vaikka eksistentiaali- ja kvanttorilauseilla joitakin yhtymäkohtia onkin, on mielestäni hyvin mahdollista, että lauseet eivät edusta samaa konstruktiota. Siksi niitä ei oteta luvussa 5 mukaan lähempään tilastolliseen tarkasteluun.

4.6 Kiteymät

Tässä tutkimuksessa yksi keskeisistä aineiston rajauskriteereistä on e-NP:n nominatiivi-partitiivi-vaihtelun mahdollisuus. Edellä on tullut esille, että prototyyppisessä eksistentiaalilauseessa partitiivimuotoinen e-NP on eksistentiaalilauseessa odotuksenmukainen, mikäli e-NP on jaollistarkoitteinen tai lause on sisällöltään kielteinen. Kohdassa 4.4 taas todettiin, että tilalauseessa (vrt. ISK: 857–858) e-NP ei ole kiellon vaikutuksesta partitiivissa. Aineistoa tarkasteltaessa tuli esille, että myös eksistentiaalilauseissa esiintyy erityyppisiä fraaseja ja kiteymiä, joissa nominatiivi-partitiivi-vaihtelu ei ole aivan samantyyppistä kuin prototyyppisessä eksistentiaalilauseessa. Tässä jaksossa tarkastellaan erikseen näitä tapauksia.

ISK:n (s. 853) mukaan omistuslauseella on variantteja, joissa nominatiivi on kieltolauseessakin verbinjälkeisen NP:n sijana. Nominatiivia käytetään lauseissa, joissa kieltö ei kohdistu koko lauseeseen vaan ainoastaan määritteeseen (*Kaikilla kyselijöillä ei kuitenkaan ole yhtä hyvää tuuri*), ja tämän lisäksi omistuslauseissa on erityyppisiä vaihteluttomia kiteymiä (*Minulla ei ollut hyvää olo ~ paha mieli ~ mikään kiire*; vrt. kuitenkin: *Minulla ei ollut mitään kiirettä*). Tämäntyyppisiä lauseita Hakulinen ja Karlsson (1979: 98–99) nimittävät kokijalauseiksi, jotka ilmentävät fyysistä tai psyykkistä tilaa. Lausetyyppiin kuuluu myös erityyppisiä sairauden ilmauksia (*Minulla ei ole nuha*), mutta tällaiset tauti-ilmaukset eivät Hakulisen ja Karlssonin (1979: 99) mukaan ole lauseenloppuisen NP:n sijaikäyttäytymisen kannalta ryhmiteltävissä omistusrakenteisiin. Lisäksi kokijalauseessa lauseenalkuinen NP voi olla genetiivissäkin (*Lapsen ~ lapsella on jano ~ nälkä ~ kylmä*).

Kummassakin aineistossa on lauseita, jotka voitaisiin hyvin luokitella kokijalauseiksi. Yksi yleisimmistä e-NP:istä tällaisissa lauseissa on substantiivi *kiire*, joka esiintyy yki-aineistossa 19 kertaa ja kouluaineistossa 5 kertaa. Vaikka substantiivin *kiire* sisältäviä lauseita voisikin pitää kiteyminä, aineiston perusteella näyttää kuitenkin siltä, että lauseita on erityyppisiä eikä sijamerkintäkään ole

niissä erityisen kiteytyntä (esimerkki 29). Vaikka substantiivia *kiire* käytetään aineistossa lähes yksinomaan myöntölauseissa, silti myös partitiivia esiintyy.

(29)

Minulla oli paljon työtä ja minulla oli **kiire**. (A2yEM)

Työntekijöillä on **kiireitä**. (C2yMP)

Minulla tuli **kiirettä**, vähän aikaa sitten. (A2kVK)

On myös huomattava, että aineistossa substantiivin *kiire* sisältävät kokijalauseet ottavat joskus teemakseen muunkin kuin henkilötarkoitteisen kokijan: teemana voi yhtä hyvin olla paikka (esimerkki 30) tai aikakin (31), ja teemapaiikka voi olla myös tyhjä (32).

(30)

Työpaikassani on kova kiire (B2yEM)

Toinenkin perustelu on, että **kaupungissa** paljon ihmisiä ja on aina riire ja pannikki. (B1yMP)

(31)

Luonto on rauhattava, varsinkin kun asut **kaupinkissa**, **missä** on aina kiirettä ja **lo-maaikaan** ei saisi olla kiirettä, pitäsi rentoutua ja otta lomaa rauhallisesti. (B2yMP)

(32)

Oma auto on hyvää joskus, kun on kiire. (B2yMP)

Samaan tapaan kuin *kiire* käyttäytyvät myös muutamat muut aineistossa esiintyvät substantiivit. Esimerkiksi *nälkä*, *ikävä*, *ilo* ja *kunnia* ovat sellaisia substantiiveja, joissa partitiivi ei tunnu sopivalta edes kieltolauseessa (esimerkki 33, huom. erityisesti viimeinen lause). Substantiivien *pula*, *puute* ja *tarve* yhteydessä partitiivi tuntuisi kieltolauseessa sen sijaan mahdolliselta, joskaan ei välttämättömältä (esimerkki 34). Sen sijaan esimerkin (35) kaltaisissa lauseissa, joissa mahdollinen kieltö kohdistuisi määritteeseen, partitiivi ei kuitenkaan tule kysymykseen, vaikka lause olisi kielteinenkin.

(33)

Minä olin väsynyt, ja minulla oli **nälkä**. (A2yMP)

Jos työn aikana tulee **nälkä** (C1yEM)

Minusta tulle **ikävä** sinusta (A1yEM)

Han kertoi että meille kävi **tuuri** (B2kKE)

meillä on **kunnia** kutsua Teidät "asiakkaaksinne". (C1yMP)

Minulla on siis **iloa** kutsua teitä kaikkia kevään sivoustalkoihin. (C1yEM)

vrt. kuitenkin:

Itselläni oli **onnea**. (C1yMP)

(34)

Siis on **puute** kertakäyttötavaroista. (C1yMP)

lääkäreistä on **pula** ja myös rahavaroista. (C2yMP)

Lapsia tai vanhempia voi nakata asioille silloin kun on **tarve**. (B2yMP)

(35)

Ihmiset joilla on **heikko itseluottamus** (C1yMP)

Minun mielessäni on aina **semmonen halu** että haluaisin katsoa ja kokea jotain ihan erilaista ja ihmeellistä. (B2yMP)

Edellä kuvatun kaltaiset substantiivi-e-NP:n sisältävät kokijalauseet on tässä tutkimuksessa otettu mukaan myös määrälliseen tarkasteluun. Niitä tarkastellaan omistajateemaisina e-lauseina, vaikka e-NP:n sijamerkintä ei niissä kaikilta osin olekaan samankaltaista kuin prototyypillisessä eksistentiaalilauseessa siinä mielessä, että sekä nominatiivi että partitiivi ovat molemmat useimmiten odotuksenmukaisia sijoja.

Kokijalauseessa e-NP:n paikalla esiintyy substantiivien ohella myös adjektiiveja (esimerkki 36). Adjektiivit voivat olla kokijalauseissa niin nominatiivissa kuin partitiivissakin, mutta – samoin kuin tilalauseissa – kierto ei aiheuta partitiivia. Koska tämä eksistentiaalilauseeseen keskeinen ominaisuus puuttuu näistä lauseista, adjektiivilliset kokijalauseet on tässä tutkimuksessa jätetty tilalauseiden tavoin tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle. Adjektiivillisiä kokijalauseita aineistossa on lisäksi erittäin vähän (yksi-aineistossa neljä ja kouluaineistossa seitsemän kappaletta).

(36)

Muistatte varmaan, kuinka **hauskaa** meillä oli viime vuonna. (C2yEM)

Meillä on **kylmä**. (A2yMP)

Kun meillä on **kylmä** silloin me emme ajattele oikein. (A2yMP)

kun lentokone nousee silloin minulla oli **hauska**. (A2kKE)

ja kaikilla oli **hauskaa**. (A2kKE)

meillä tulee **nauratava**. (A2kKE)

Erityisesti kouluaineistossa erityyppisiä sairauden ilmauksia sen sijaan on runsaasti varsinkin opettajalle suunnatussa epämuodollisessa viestissä. Tämä on ymmärrettävää, sillä tehtävänannossa edellytetään, että koululainen kertoo opettajalleen, miksi on ollut viikon poissa koulusta. Esimerkin (37) kaltaisia tauti-ilmauksia oli kouluaineistossa 64 kappaletta ja yksi-aineistossa 21 kappaletta.

Vaikka partitiivi ei kieltolauseessa aina tunnukaan aivan luontevalta (esim. *Minulle ei tullut huonoa oloa*), partitiivi vaikuttaa kuitenkin näissäkin lauseissa mahdolliselta, joskaan ei kieltolauseessa välttämättömältä (*Hänellä ei ole korvatulehdus ~ korvatulehdusta*). Esimerkin (38) kaltaisissa tauti-ilmauksissa odotuksenmukainen on sen sijaan vaihteluton nominatiivi.

(37)

Mulla on **kuumetta** ja **yskkä**. (A2kVO)

söin pilaantunutta ruokaa ja tuli **mahakipu**. (A2kVO)

Viikonloppuna minulle tuli **oksennus tauti** (A2kVO)

Hänellä on **korkea kuumetta** ja **korvan tulehdus**. (B1yEM)

Minulla on todenäköisesti **vatsatauti**. (C1yMV)

25.5. minulle tuli **silmäoireita** ja **kaksoiskuvia**, ja muutenkin **huono olo**. (C2yMV)

(38)

Minulla on **pää kipeä**. (A2kVO)

Opettaja minulla oli kuumeja vähä **kurkku kipeä**. (A2kVO)

minulla oli flunssa, kuumetta ja **jalka murtunut**. (B1kVO)

Minulla on **vatsa kipee**. (A2kVO)

minulla oli koko ajan flunssaa ja **nenä tukossa**. (C1yMP)

Tauti-ilmauksia tyyppiä *pää kipeä* on aineistoissa erittäin vähän: yksi-aineistossa 6 ja kouluaineistossa 7 kappaletta. E-NP:n nominatiivisijan vaihtelemattomuus ei näissä lauseissa oikeastaan muodosta mitään poikkeusta. Yksikään lauseista ei ole kielto- tai muoto-eroinen, ja lisäksi kaikissa lauseissa e-NP on yksikössä ja jaotontarkoitteinen, joten partitiivi ei siksi tulisi kyseeseen. Lisäksi on huomattava, että nominatiivi on partitiivin ohella odotuksenmukainen esimerkin (39) kaltaisissa omistuslauseissa. Ensimmäiset kaksi lausetta ovat aineiston ainoat negatiiviset.

(39)

ja hänellä ei ole **kännykä mukaan**, (A2kMP)

ja sull ei on **kännykä mukana** (B1kMP)

kun heräsin minulla oli **tikit kämmenessä** (B1kKE)

Heillä on **rooli hukassa**. (C2yMP)

ISK:n (s. 854) mukaan omistuslauseessa voi olla erilaisia valinnaisia jäseniä. Näistä tyyppi *pää kipeä ~ kipeänä* muodostaa ”yhtenäisen rakenteen, johon kielteisyyden vaikutus ei vaikuta”. Mikäli taas valinnaisena jäsenenä on paikanilmaus, kuten esimerkin 39 lauseissa, partitiivi on kieltolauseessa ISK:n mukaan mahdollinen

mutta ei välttämätön. Kuitenkin erityisesti esimerkin viimeisessä lauseessa partitiivi tuntuu kieltolauseessakin mahdottomalta (*Heillä ei ole *roolia hukassa*).

Aineistossa on muitakin omistuslauseita, joissa nominatiivi-partitiivi-vaihtelu ei tunnu välttämättömältä. Näin on aineistossa erityisesti pronominin *kaikki* yhteydessä, kun omistusrakenteeseen liittyy adverbi (esimerkki 40), tai jos omistusrakenteessa on predikatiiviadverbiaali (41) tai infiniittinen ilmaus (42).

(40)

Meillä on **kaikki hyvin**. (B1yEM)

MINULLA ON **KAIKKI ENNALLAAN**. (B1yEM)

(41)

että meillä olisi **aineistot valmiina** huomista esseehtävää varten. (B2yEM)

(42)

mulle oli aika paljon **laskuja maksamata**. (B1yEM)

Esimerkkien (40), (41) ja (42) kaltaisia kiteymiä on ainoastaan yksi-aineistossa ja sielläkin vain 14 kappaletta. Vaikka kyseessä onkin tietynlainen kiteymä ja omistuslauseen erikoistapaus, nämä lauseet on kuitenkin otettu mukaan myös tilastolliseen tarkasteluun. Lisäksi kaikki nämä ilmaukset ovat myöntölauseissa eikä partitiivin käytössä tule tässä suhteessa esiin mitään poikkeavaa.

Pronomini *kaikki* muodostaa joskus muissakin kuin omistuslauseissa vaihteluttoman kiteymän tyyppiä *siinä kaikki* (esimerkki 43). Tällaisia kiteymiä on yksi-aineistossa neljä ja kouluaineistossa kaksi kappaletta. Pronomini *muu* (esimerkki 44) menee negatiivisessa e-lauseessa odotuksenmukaisesti partitiiviin. Samoin partitiivi olisi odotuksenmukainen myös kielteisessä *ei hätää* -fraasissa (45), joka on fraasina toki hyväksyttävä mutta siinä mielessä vajaa, että siinä on verbinä pelkkä kieltoverbi. Seuraavat esimerkit ovat aineistojen ainoat.

(43)

No, siinä kaikki (B1yEM)

Tästä kaikki täällä nyt. (B1yEM)

Siinä on kaikki. (B2yEM)

Eikä siinä kaikki. (C2yMV)

Siinä oli kaikki. (B1kMP)

Siinä kaikki. (B1kVO)

(44)

Okei, ei siinä **mitään muuta** ollutkaan. (B1kVO)

Mutta ei mulla **muuta kysyttävää** ollutkaan. (B2kVO)

No ei **muuta** nytten. (A2kVV)

(45)

Noh ei **hätä** (A1kVK)

Fraasit *siinä kaikki* tai *ei muuta* ovat siis aineistossa harvinaisia, ja niitä käytetään odotuksenmukaisesti. Tilastolliseen tarkasteluun ei ole edellä mainituista fraaseista otettu verbittömiä variantteja eikä myöskään niitä, joissa on pelkkä kieltoverbi, sillä verbin puuttuminen ei kuitenkaan vaikuttaisi epäodotuksenmukaiselta. Verbin tarkkuuden määrällisessä tarkastelussa kyseiset sinänsä odotuksenmukaiset fraasit saattaisivat aiheuttaa jonkin verran vääristymää, ja toisaalta esimerkiksi e-NP:n sijamerkinän määrälliseen tarkasteluun näiden verbittömien fraasien pois rajaaminen ei juuri vaikuta, sillä viimeistä esimerkkilausesta (45) lukuun ottamatta kaikissa sijamuoto on odotuksenmukainen.

Samankaltaisia verbittömiä fraaseja esiintyy myös muutamia erityisesti tekstien aloituksissa ja lopetuksissa (esimerkki 46). Tällaiset tekstien aloituksissa ja lopetuksissa käytetyt verbittömät fraasit on jätetty tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle.

(46)

Tässä minun osoitteni. (A2kVV)

Ja tässä minun sähköposti. (A2kVV)

tässä posti osoiteni (A2kVV)

Hei, Tällä Matti Solki (B1kVV)

Moi! Tässä Maija. (B1kVK)

Vaihteluton nominatiivi olisi odotuksenmukainen myös fraaseissa *kyseessä on* tai *on kyse*, kuten esimerkin (47) lauseissa, jotka ovat aineistojen ainoat. Vaihteluton partitiivi on puolestaan odotuksenmukainen fraasissa *siitä on hyötyä ~ haittaa* (esimerkki 48), joka on aineistoissa hieman yleisempi. Yki-aineistossa niitä on 12 ja kouluaineistossa 4 kappaletta. Tällaiset fraasit on jätetty tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle vaihteluttomuutensa perusteella.

(47)

Kyseessä on pihatyötä (C1yEM)

sinun ei tarvitse huole ja ola ajoissa niin kuin pitää tehdä kuin kysymys on linja auto. (B1yMP)

mutta Elisan tapauksessahan on kyse vakavaraisesta yhtiöstä. (C2yMP)

Kyseessä on siis taas yksi nollatutkimus. (C2yMP)

(48)

puhumisesta ei sinänsä ole lasten ja nuorten kasvatuksessa mitään hyötyä (C2yMP)

Avustanne olisi minulle suuresti iloa (C2yMV)

onko omasta autosta eniten hyötyä vai haittaa. (C1yMP)

Koska ei niistä ole hyötyä kuunella musaa vain. (A2kMP)

miettikaa mitä hyötyä olisi jos emme käyttäisi kännyköitä! (B1kMP)

Vaihteluton nominatiivi tulee kyseeseen lauseissa, joissa kielto kohdistuisi enemminkin e-NP:n määritteeseen kuin koko lauseeseen (esimerkki 49). Tällaiset lauseet on katsottu tässä tutkimuksessa sijamerkinnältään odotuksenmukaisiksi ja otettu mukaan tilastolliseen tarkasteluun, sillä ne eivät ole kiteytyneitä ja paljastavat, hallitaanko e-NP:n sijan vaihtelemattomuus tällaisessa kontekstissa. Vastaavaa vaihteluttomuutta esiintyy myös monikollisissa lauseissa (esimerkki 50), joissa monikon nominatiivi e-NP:n sijana ei olisi odotuksenvastainen, vaikka lause olisi kielteinen. Kielto kohdistuisi näissäkin lauseissa määritteeseen, samoin kuin esimerkissä (49).

(49)

Pietarissa on **huono vesi**. (A2yMV)

Jos meillä on **reipäs työtahti**, (C2yEM)

Tulkaa KAIKKI mukaan, niin tulee aivan varmasti **hyvä kevätmieli** meille kaikille! (C2yEM)

SieLLä oN **Hyvä asiaKaspaLveLU**. (A1yMP)

Kun lapsi kasvaa, hän saa koulussa hyvin paljon tietoa, joilla on **iso rooli** lapsen elämässä (B2yMP)

Toisaalta meillä on **pitkät leikkausjonot** ja lääkäripula (C1yMP)

Siinä on **tarkein syy**, että meillä on kunnia kutsua Teidät ”asiakkaaksinne”. (C1yMP)

On valitettavasti yleensä **sellainen tendenssi** pienien kuntien kaupoissa. (C1yMP)

Elisalla on varmasti **täysi työ** luoda hyvä ilmapiiri vielä palkattujen joukossa. (C2yMP)

Tuli **minun vuoro**. (B1kKE)

Mutta jos opettajalla on **huono muisti** (B1kMP)

Joten nykyään olen ajatellut matkustaa Argentiinaan, vaikka sinne on **pitkä matka**. (B2yMP)

Juna-asemalta tapaamispaikalle ei ollut kuin **kilometrin matka**, jos sitäkään. (C2yMV)

Kaveriltani kotiin oli n. **20min matka**. (B2kKE)

(50)

Kaikki olisi kunnossa jos meillä olisi **teidän eteläiset kelit** (C2yMV)

tiedän, että yhdistyksenne alueella on **hyvät mahdollisuudet** metsästää metsäkanelintuja. (C2yMV)

kaupassa on **kokeennut** ja **ystävälliset myyjät**. (A2yMP)

omaa autoa ei tarvita kun on **hyvät liikenneyhteydet**. (B2yMP)

Täytyyhän olla **samankaltaiset rutiinit** sekä kotona että koulussa. (B2yMP)

Kouluissa on **hyvät virus torjunnat**. (A2kMP)

jossa oli **samanlaiset olomuodot** kuin omassa maapallossa. (B1yMP)

Miks on **tällaisen säänöt?** (A2kMP)

(51)

Ja paljastuu **koko talven roskaa...** (p.o. roskat) (C1yEM)

Huolehtikaa, että päällä olisivat **lammintä työvaatteita**. (p.o. lämpimät työvaatteet) (C1yEM)

tässä on **minun yhteystiedot** (B1yMV)

Tässä on **minun yhteystiedot:** (B2yMV)

Esimerkkien (49) ja (50) lauseisiin kongruoiva verbi ei sovi (esim. *Koulussa *ovat hyvät virustorjunnat; Kaupassa *ovat kokeneet ja ystävälliset myyjät*). Aineistoissa on kuitenkin myös lauseita, joissa kongruoiva verbi on mahdollinen mutta myöskään kongruoimaton verbi ei ole mahdoton (esimerkki 51). Vaikka kirjoittaja saattaakin käyttää kongruoivaa verbiä, kongruoimaton verbi ei olisi esimerkkilauseissa käsittääkseni kirjakielen vastainen. Nämä lauseet on siksi katsottu eksistentiaalisiksi ja otettu mukaan tilastolliseen tarkasteluun.

Lähempänä ns. normaalilauseetta (termistä ks. Hakanen 1972) ovat esimerkiksi (52) kaltaiset omistuslauseetta muistuttavat rakenteet, joissa verbinjälkeinen NP olisi kieltolauseessakin vaihteluttomasti nominatiivissa. Näitä lauseita ei ole tässä tutkimuksessa kuitenkaan pidetty eksistentiaalisina, sillä vaihteluttoman nominatiivin lisäksi myös kongruoiva verbi olisi kirjakielessä odotuksenmukainen (esim. *Miehellä alkavat kohta kesätyöt*).

(52)

Miehellä alkaa kohta kesätyö (B2yEM)

Mulla loppuu koulu silloin jos sopii (A2kVK)

Mulla alkaa tänään koulun jälkeen työ (B2kVK)

jos pikku veljellä siskolla unohtuu avaimet kottiin (B1kMP)

Kohdissa 4.2–4.6 on tarkasteltu erilaisia eksistentiaalilauseen lähirakenteita, joista suurin osa on aineistossa hyvin harvinaisia. Lisäksi muutamissa rakenteissa myöskään nominatiivin ja partitiivin vaihtelu ei aina toimi samoin ehdoin kuin prototyyppisessä eksistentiaalilauseessa. Vaikka monet tässä luvussa tutkitut lauseet ovatkin aineistoissa harvinaisia, esimerkit paljastavat kuitenkin, että ainakin jotkut kirjoittajista käyttävät myös näitä harvinaisempia rakenteita ja erityyppisiä kiteymiä. Pääosin niitä käytetäänkin samanlaisiin ilmaisutehtäviin, joita esimerkiksi ISK näille rakenteille esittää. Harvinaisempien rakenteiden esiintymistä voi hyvin pitää merkinä eksistentiaalilauseen käytön laajentumisesta perusalueen ulkopuolelle.

4.7 Tilastollisen tarkastelun rajaus

Kohdassa 4.1 esiteltiin tässä tutkimuksessa käytetty eksistentialilauseiden jako kolmeen päätyyppiin, jotka ovat mukana tilastollisessa tarkastelussa. Seuraavassa pyritään vielä esimerkein kokoamaan yhteen, mitkä kohdissa 4.2–4.6 esitetyistä eksistentialilauseen lähirakenteista otetaan mukaan luvussa 5 tehtävään tilastolliseen tarkasteluun missäkin kategoriassa.

Teemapaikan adverbiaalinen perusteella aineiston eksistentialilauseet on siis jaettu kolmeen tyyppiin: lokaaliteemaisiin eksistentialilauseisiin, omistajateemaisiin eksistentialilauseisiin sekä ns. muihin eksistentialilauseisiin, joissa ei ole omistajan eikä paikan adverbialia (taulukko 4). Olen poiminut esimerkit aineistosta mutta paikoin lyhentänyt virkkeitä, jotta taulukko olisi selkeämpi.

TAULUKKO 4 Esimerkkejä tilastolliseen tarkasteluun otetuista lauseista

Lokaaliteemaiset eksistentialilauseet	Minun lähikaupassani on joka päivä kauniit kukkat! (A1yMP) Tunnilla niitä ei näky. (B1kMP) Työpaikassani on kova kiire. (B2yEM) Klo 18.00. alkaen tarjolla on grillimakkaraa ja olutta. (C1yEM) Se lagaa ja silla on viirus ('tietokoneessa')(A2kVV)
Omistajateemaiset eksistentialilauseet	Minulla on kysymys. (A1yEM) Minulle tuli yksi asia. (A1yEM) Nyt meillä perhessä kuusi henkilöä. (B1yMP) Esi-isillämme ei ollut valittavanaan kevyttuotteita. (C2yMP) Minulla oli kiire. (A2yEM) Minulla on todenäköisesti vatsatauti. (C1yMV) Minulla on vatsa kipee. (A2kVO) Venäjällä ei ole oikeastaan etelärajaa. (C2yMP)
Muut eksistentialilauseet	Tuli tärkeä työjuttu. (B2yEM) Sitten tuli lama. (C1yMP) Valitus on aina. (B2yMP) Oma auto on hyvää joskus, kun on kiire. (B2yMP)

Lokaaliteemaisen eksistentialilauseen teemana on paikanilmaus. Se voi olla konkreettinen (*minun lähikaupassani*) tai abstraktimpikin (*tunnilla, tarjolla*). Lisäksi lokaaliteemaiseen e-lauseeseen voi liittyä esimerkiksi ajanilmaus, jota ei kuitenkaan ole pidetty lauseen teemana. Lokaaliteemaisten e-lauseiden ryhmässä tarkastellaan myös ns. erottamattoman omistuksen ilmauksia (*Tietokoneessa on viirus*, vrt. myös kohta 5.3.3). Kuten esimerkeistäkin näkyy, sanajärjestykseen ei ole rajauksessa kiinnitetty huomiota.

Omistajateemaisissa eksistentialilauseissa teemana on omistajan adverbiaalinen. Tämä omistajan adverbiaalinen on katsottu lauseen teemaksi, vaikka lauseessa olisi myös paikan adverbiaalinen (esim. *perheessä*), ajan adverbiaalinen (*nyt*) tai predikaatiiviadverbiaalinen (*valittavanaan*). Vaikka ns. kokijalauseet (*Minulla oli kiire; Minulla on vatsa kipee*) eivät aina noudatakaan kiellon partitiivia, niitä tarkastellaan osana omistajateemaisten e-lauseiden ryhmää. Kuten edellä on käynyt ilmi, substantiivi *kiire* saattaa olla toki muissakin kuin omistajateemaisissa lauseissa.

Omistajan ei myöskään aivan välttämättä tarvitse olla henkilöviitteinen³⁴ vaan habitiivinen (ISK: 937–939), omistamiseen tai hallussa pitämiseen kykenevänä esitetty entiteetti (esim. *Venäjällä ei ole oikeastaan etelärajaa*).

Muiden eksistentiaalilauseiden ryhmään jäävät lauseet, joissa ei ole omistajan eikä paikan adverbialia. Ajanilmauksia voi näissäkin lauseissa esiintyä, mutta niitä ei tässä tarkastelussa pidetä varsinaisina e-lauseiden teemoina. Sanajärjestystä ei ole myöskään ns. muiden eksistentiaalilauseiden kategoriassa pidetty rajauksessa ratkaisevana. Vaikka esimerkiksi ISK (s. 855–856) luonnehtikin ns. ilmiölausetta verbialkuiseksi, muitakin sanajärjestysvaihtoehtoja on (vrt. myös *Valitusta on aina* ja ISK:n esimerkki *Tappelujakin voi tulla*).

Edellä esitetyn jaottelun ulkopuolelle on jätetty joitakin vaihteluttomia fraaseja ja kiteymiä sekä eksistentiaalilauseen lähikonstruktioita, jotka ovat kauempana prototyyppisestä eksistentiaalilauseesta kuin yllä esitetyt kolme e-lauseyyppeä. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät rakenteet näkyvät taulukosta 5.

TAULUKKO 5 Esimerkkejä tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle jäävistä lauseista

Tilalauseet	Ulkona oli kylmä satoi lunta ja oli tosi liukasta. (B1kKE) Oli keskiyö. (A2kKE)
Kvanttorilauseet	Meitä oli viisi tyttöä + opettaja. (B2kKE) Liha usein ei ole tarpeeksi ja myös liian paljon grillimak- karoita. (A2yMP)
Lauseet, joissa on kongruoi- va verbi eikä nominatiivi- partitiivi-vaihtelua	Syynä oli se että en ole saanut uusi kortti pankista. (B1yEM) Miehellä alkaa kohta kesätyö. (B2yEM)
Kokijalauseet, joissa vain adjektiivilauseke	Meillä on kylmä. (A2yMP) Ja kaikilla oli hauskaa. (A2kKE)
Seuraavat vaihteluttomat kiteymät	Kyseessä on siis taas yksi nollatutkimus. (C2yMP) Avustanne olisi minulle suuresti iloa. (C2yMV) Onko omasta autosta eniten hyötyä vai haittaa? (C1yMP)
Aloitus- ja lopetusfraasien verbittömät kiteymät	Moi! Tässä Maija. (B1kVK) Siinä kaikki. (B1kVO) No ei muuta nytten. (A2kVV)

Tilalauseet on jätetty tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle, sillä niissä nominatiivin ja partitiivin vaihtelu ei toimi samoin ehdoin kuin aiemmin esitetyissä kolmessa e-lauseyypissä. Substantiivi-e-NP:t ovat vaihteluttomasti nominatiivissa, kun taas adjektiivi-e-NP:issä nominatiivi ja partitiivi kyllä vaihtelevat mutta eivät samoin ehdoin kuin e-lauseissa. Samankaltaisia ovat myös adjektiivein tuntemuksia luonnehtivat kokijalauseet, jotka nekin on jätetty pois tilastollisesta tarkastelusta. Lisäksi on huomattava, että e-lauseissa e-NP voi olla adjektiivi vain, jos adjektiivia on käytetty substantiivisesti. Varsinaisia adjektiiveja sisältäviä eksistentiaalilauseen lähirakenteita ei siis käsitellä tilastollisesti ollenkaan.

Myös kvanttorilauseet edustavat käsittääkseni eri konstruktioita kuin e-lauseet, joten niitäkään ei tilastollisesti tarkastella. Sama koskee myös lauseita,

³⁴ Ks. esim. P. Leino 2001.

joissa on kongruoiva verbi sekä vaihteluttomasti nominatiivimuotoinen subjekti. Näihin kuuluvat myös useimmat aineiston predikatiiviadverbiaalilauseista, joita pidän kopulalauseina.

Tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle on rajattu myös vaihteluttomat kiteymät *kyseessä on* ja *on kyse* sekä *siitä on* – *hyötyä* ~ *haittaa* ~ *iloa*. Pois on jätetty myös tekstien aloituksissa ja lopetuksissa käytetyt verbittömät fraasit, sillä ne saattaisivat vääristää verbin käyttöön liittyvää tilastollista tarkastelua.

5 EKSISTENTIAALILAUSEEN PIIRTEET ERI TAITOTASOILLA

Erityyppisiä eksistentiaalilauseita tarkastellaan tässä luvussa taitotasoin. Koska tarkoitus on saada esille eroja ennen kaikkea taitotasojen välillä, tehtävyyppin tai tehtävänannon vaikutusta saatuihin tuloksiin arvioidaan vain, mikäli sen katsotaan voivan selittää sellaisia ilmiöitä, jotka eivät ehkä pelkästään liity taitotason kasvuun. Edellisessä luvussa on käsitelty jo muutamia eksistentiaalilauseiden variantteja ja lähirakenteita, jotka esiintyvät aineistossa harvemmin tai jotka eivät muotonsa puolesta ole kovin lähellä prototyypistä eksistentiaalilauseetta. Tässä luvussa tarkastellaan kolmea yleisempää eksistentiaalilauseen tyyppiä: lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita, omistuslauseita sekä eksistentiaalilauseita, joiden teemapaikassa ei ole omistajan tai paikan adverbialia (ns. muut eksistentiaalilauseet). Koska tutkimuksen yhtenä tavoitteena on löytää eksistentiaalilauseista sellaisia kielenpiirteitä, jotka ovat tyyppillisiä tietyille kielitaidon funktionaaliselle tasolle, tarkastellaan näitä kolmea eksistentiaalilauseen tyyppiä tässä luvussa tilastollisesti.

Aineisto jakautuu kahtia ns. yksi-aineistoon ja kouluaineistoon, joiden tekstit on arvioitu Eurooppalaisen viitekehityksen (EVK) taitotasolle CEFLING-asteikkoa käyttäen (liite 2, ks. tarkemmin luku 3.1 ja arvioinnista myös Alanen ym. 2010). Koska aineistoa ei ole joka taitotasolla yhtä paljon, vertaillaan eri kielenpiirteiden esiintymistä aineistossa tuhatta tekstisanaa kohden. Tilastollisen tarkastelun tavoitteena on löytää merkitseviä eroja toisaalta eri taitotasojen ja toisaalta yksi-aineiston ja kouluaineiston välillä. Kohdassa 5.1 tarkastellaan eksistentiaalilauseiden frekvenssiä ja jakautumista em. kolmeen päätyyppiin taitotasoin ja tehtävyyteittäin, kun taas kohdassa 5.2 keskitytään tarkkuuteen eli odotuksenmukaisten ja odotuksenvastaisten muotojen esiintymiseen. Kohdassa 5.3 tutkitaan rakenteen sujuvuuden kehitystä kuvaavia piirteitä, ja luvun 5 tulokset esitetään vielä tiiviisti taitotasoin kohdassa 5.4. Analyysin tuloksia tulkitaan ja arvioidaan luvussa 6, jossa esitetään lopuksi myös vastaukset kohdassa 3.4 esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

5.1 Eksistentiaalilauseiden frekvenssi ja jakauma aineistossa

Seuraavissa alakohdissa käsitellään e-lauseiden jakaantumista kolmeen eri tyyppiin: eksistentiaalilauseisiin, omistuslauseisiin ja ns. muihin e-lauseisiin, joissa ei ole paikan eikä omistajan adverbialia. Tämä tarkastelu liittyy DEM-fad-mallin (ks. kohta 3.3) distribuution käsitteeseen, toisin sanoen niihin erilaisiin käyttöyhteyksiin, joissa eksistentiaalilauseita esiintyy.

Tekstien ja lauseiden pituudesta

Jakaumaa tarkasteltaessa on huomattava, että eksistentiaalilauseiden määrää verrataan tekstien sanamäärään. On kuitenkin selvää, että eksistentiaalilauseet niin kuin lauseet yleensäkin voivat olla sanamäärältään eripituisia ja luultavimmin myös lauseiden keskimääräinen pituus kasvaa kirjoitustaidon kehittyessä. Lauseiden pituutta ei ole kuitenkaan erikseen ryhdytty laskemaan, sillä oppijankielessä lauserajojen määrittäminen yksiselitteisesti on usein vaikeaa, kuten Martin (2013a) on osoittanut. Työmäärä olisi saatuun hyötyyn nähden suuri, sillä koko aineisto olisi koodattava uudelleen lauseittain. Menetelmän etuna olisi, että saataisiin tietoa siitä, miten lauseiden – myös eksistentiaalilauseiden – pituus kehittyy kirjoitustaidon kehittyessä. Aineiston kompleksisuudesta on kuitenkin suunnitteilla tutkimus (Mylläri, tulossa³⁵), jossa myös lause- ja virkepituus on tarkastelussa.

Havainnot olisi periaatteessa mahdollista suhteuttaa virkkeiden pituuteen, mutta toisaalta on selvää, että samassa virkkeessä voi olla useampikin eksistentiaalinen lause. Tekstit on koodattu CLAN-ohjelmalla virkkeittäin, mutta myös käään virkerajaa ei ole mahdollista yksiselitteisesti määrittää, jos välimerkkien, konjunktioiden, ison alkukirjaimen ja toisinaan myös finiittiverbin käyttö on horjuvaa, kuten esimerkistä (53) voi päätellä. Esimerkki on mielipideteksti yki-aineiston tasolta B1.

(53)

oman auton hyvät ja huonot puolet.

Ensiksi pitää kysyä itseltään mikä toi auton sana oikein tarkoittaa?! jos mietetään ihan kunnolla niin autosta Ei ole muuta kuin harmi normalille ihmiselle joka Ei välttämättä tarvitse sitä Esim. minä itse en tarvitse auton jos mulla Ei olisi ollut pitkä työmatka sekin Ei ole syy miksi mulla on koska voin herätä aikaisin ja käyttää bussia mutta kun työmatka-aika jos lasketaan niitä yhdessä ja jos menen bussilla se menee yli 12 tuntia ja kun työ on raskasta niin muuttama kuukauden päästä ei enää jaksa tehdä töitä ja kun joiden ammattissa ei saa kunnon palkkaa niin täytyy tehdä ylityötä Että mä ainakin tarvitsen auton sentakia Että se työmatka veisi vähemmän aikani mutta toisalta se autollakin on kuluja että se on toisalta ihan sama tekekö ylityöt Autolle vai itselle että se auto on semmonen juttu mihin jää koukun ja ei ainakaan pääse helpolla sitä eroon© että nyt voidaan sanoa että on vaikeä elää auton kanssa ja samalle on vaikeä elää ilman sitä ainakin mun mielessä koska jos on Auto hyvät puolet on se, että pääse paikasta toisen nopeampi ja jos joskus tapahtu jotain esim. jotain sairaus tai kipu niin pääse nopeampi sairaalaan Tai sitä on paljon muita hyötyä esim. talvella lumen auras-kuljetus ja paljon muita juttuja elikä autosta on paljon hyötyä vaikka se vahingoit-

³⁵ Maisa Martinin mukaan (suullinen tieto 3.6.2013).

takin Esim ilman- ihmisten terveys jne...Mutta ilman auto tule olemaan vaikea että ainoa mitä voidaan tehdä tämän asian eteen on se että keksitään keinoja millä voidaan välttää näitä vahingoja Mikä auto jätä.

Martin (2013a) on testannut lause- ja virkerajojen määrittämistä kokeessa, jossa 35 natiiville suomen kielen opiskelijalle annettiin tehtäväksi merkitä välimerkit ja isot alkukirjaimet (ja sitä kautta lauseiden ja virkkeiden rajat) muutamiin CEFLING-korpuksen teksteihin. Testauksessa oli mukana myös esimerkissä (53) oleva teksti (ks. Martin 2013a: 191–192), ja testi osoitti, että yleisimmin opiskelijat käsittivät mainitun tekstin koostuvan 12–14 virkkeestä (22 opiskelijaa) ja 43–45 lauseesta (26 opiskelijaa). Ehdotettujen virkkeiden määrä liikkui 9–17:n välillä ja lausemäärä 35–48:n välillä, joten rohkeampiakin tulkintoja esitettiin. Martinin koe osoittaa, että näkemys CEFLING-aineiston tekstien lause- ja virkemääristä voi olla hyvin subjektiivinen myös sellaisilla arvioijilla, joilla periaatteessa pitäisi olla hallussa suomen kielen oikeinkirjoitussäännöt. Jotta saataisiin edes jollain tavalla objektiivisempaa ja luotettavampaa tietoa virke- ja lausemääristä, täytyisi yrittää määritellä hyvin tarkkaan, millä perusteella lause- ja virkerajat oppijan kirjoittamassa kielessä tunnustettaisiin. Lisäksi täytyisi luultavasti käyttää useampaa arvioijaa.

Vaikka lauseiden määrästä suhteessa tekstien sanamäärään onkin vaikea sanoa mitään tarkkaa, on silti selvä, että aikuiset kirjoittavat keskimäärin pitempiä tekstejä kuin koululaiset ja tekstien pituudet myös kasvavat kummassakin aineistossa taitotason noustessa. Koululaistekstien sanamäärä on keskimäärin 49,5, kun aikuisten kirjoittamien tekstien sanamäärä on keskimäärin 79,3. Aikuisten tekstit ovat koululaisaineiston tekstejä keskimäärin pitempiä paitsi yhteensä myös kaikilla tasoilla erikseen (taulukko 6).

TAULUKKO 6 Tekstien sanamäärien keskiarvot yki- ja kouluaineistoissa

Taso	Yki-aineisto Sanamäärä: keskiarvo	Kouluaineisto Sanamäärä: keskiarvo
A1	44,0	30,3
A2	55,4	45,4
B1	86,2	61,5
B2	84,1	76,7
C1	98,7	-
C2	106,4	-
Yht.	79,3	49,5

Tässä tutkimuksessa eksistentialilauseiden jakaumaa tutkitaan siis suhteessa tekstien sanamäärään. Näin jää saamatta vertailukelpoinen tieto siitä, miten eksistentialilauseiden sanamäärä taitotasoittain kehittyy. Toisaalta kuitenkin tuotetaan ainakin jossakin määrin vertailukelpoista tietoa niihin tutkimuksiin nähden, joita CEFLING- ja Topling-hankkeissa on tehty ja joita parhaillaan tehdään. Näissä tutkimuksissa on käsitelty muitakin lausetason ilmiöitä, esimerkiksi passiivia ja nollapersoonaa (Seilonen 2013) ja transitiivikonstruktioita (Reiman 2011a ja 2011b, vrt. myös Martin ym. 2010). Vaikka kyseiset konstruk-

tiot eivät juuri menekään ristiin eksistentiaalilauseen kanssa, jakaumien vertaileva tarkastelu on silti mahdollista, kun käytetään samaa laskutapaa. Jakauman tarkastelua tärkeämpää on kuitenkin yksittäisten kielenpiirteiden tarkastelu mahdollisina taitotason indikaattoreina, esimerkiksi juuri sijamerkintä ja sen tarkkuuden kehitys taitotasoin. Sijamerkinnän tarkkuuden kehityksen tarkastelu onkin mielekkäämpää suhteessa tekstin koko sanamäärään, sillä nominatiivi-partitiivi-vaihtelua ja paikallissijoja esiintyy muissakin konstruktioissa kuin eksistentiaalilauseissa. Näin voidaan verrata esimerkiksi eksistentiaalilauseen e-NP:n sijamerkinnän tarkkuuden ja transitivilauseen objektin sijamerkinnän tarkkuuden kehitystä. Paikan- ja omistajanilmauksen sijamerkintä puolestaan liittyy yleisemminkin paikallissijojen käyttöön, josta on myös tutkimus tekeillä (Mustonen, tulossa).

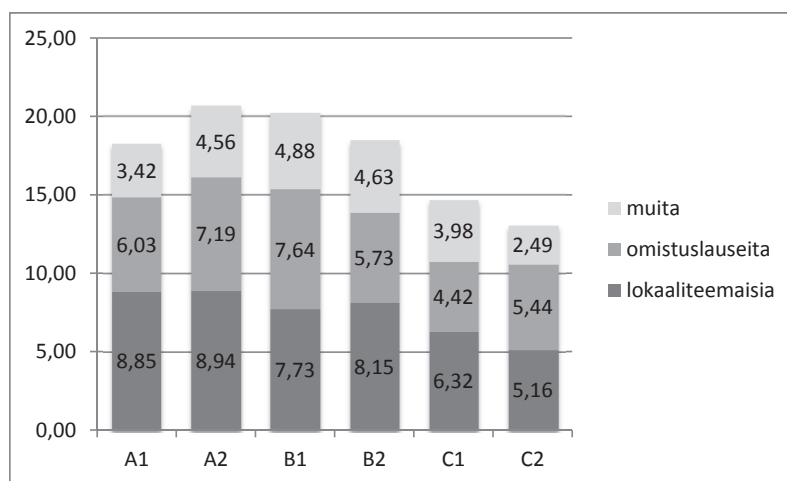
Lauseiden määrä tuhatta sanaa kohden taitotasoin

Kun erityyppisten eksistentiaalilauseiden määrää tarkastellaan tuhatta sanaa kohden, paljastuu yksi- ja kouluaineistojen välillä ero. Erityyppiset eksistentiaalilauseet ovat kouluaineistossa tuhatta sanaa kohti jonkin verran yleisempiä kuin yksi-aineistossa, mikä voikin olla ymmärrettävää, sillä kouluaineiston tekstit ovat kauttaaltaan keskimäärin lyhyempiä kuin aikuisten kirjoittamat yksi-aineiston tekstit. Siten mahdollisesti myös koululaisten kirjoittamat lauseet ovat sanamäärältään lyhyempiä. Määrällisestä erosta huolimatta aineistoissa esiintyvät tulevat jakaumat ovat kuitenkin varsin samankaltaiset.

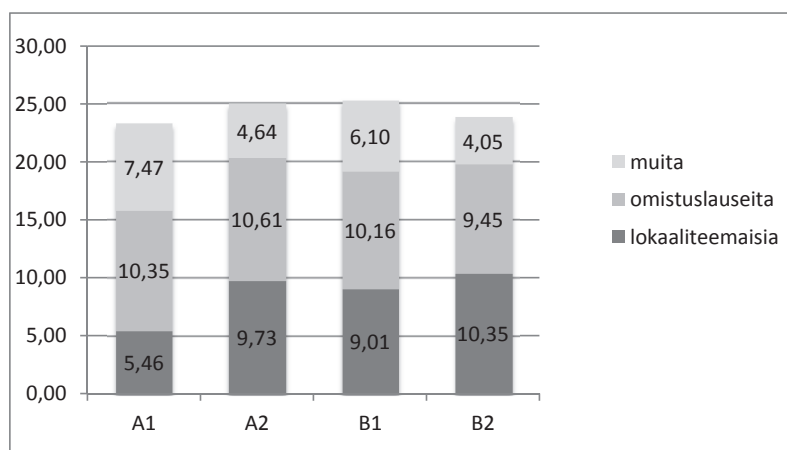
Tuhatta sanaa kohden esiintyy yksi-aineistossa tasoilla A1–B2 noin 18–20 e-lauseetta (kuvio 7). C-tasoilla lauseiden suhteellinen määrä tuhatta sanaa kohden laskee, mikä saattaa johtua siitä, että lauseet ovat näillä tasoilla luultavasti pitempiä. On mahdollista, että niin eksistentiaali- kuin muihinkin lauseisiin tulee ns. pakollisten jäsenien lisäksi yleisillä tasoilla enemmän vapaita määrittäjiä, mikä kasvattaa lauseiden pituutta ja samalla vähentää lauseiden kokonaismäärää suhteessa tekstin sanamäärään.

Yleisimmin eksistentiaalilauseet ovat yksi-aineistossa lokaaliteemaisia. Näitä on A-tasoilla liki 9 kappaletta tuhatta sanaa kohden, B-tasoilla määrä laskee tästä hieman, ja C-tasoilla lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita on enää 5–6 kappaletta tuhatta sanaa kohden. Toiseksi yleisin eksistentiaalilauseetyyppi on yksi-aineistossa omistuslause. Kaikilla tasoilla lukuun ottamatta tasoa C2 omistuslauseita on ainoastaan hieman vähemmän kuin lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita. Selvästi harvinaisimpia ovat ns. muut eksistentiaalilauseet, joissa ei ole lokaalista eikä omistajan adverbialia.

Kouluaineistossa (kuvio 8) e-lauseita on tuhatta sanaa kohti enemmän kuin yksi-aineistossa, tasoilla A1–B2 23–25 kappaletta, ja e-lauseiden kokonaismäärä pysyy näillä tasoilla suhteellisen tasaisena samoin kuin yksi-aineistossakin. Varsinkin omistuslauseiden määrä säilyy hyvin tasaisena tasoilla A1–B1: noin kymmenessä kappaleessa tuhatta sanaa kohden. Omistuslauseita on lähes kaikilla tasoilla kouluaineistossa enemmän kuin lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita, kun taas yksi-aineistossa lokaaliteemainen eksistentiaalilause on lähes joka tasolla yleisempi kuin omistuslause. Tässä suhteessa yksi- ja kouluaineisto siis eroavat toisistaan.

KUVIO 7 Yki-aineisto: eksistentialilauseiden määrä /1000 sanaa

KUVIO 8 Kouluaineisto: eksistentialilauseiden määrä /1000 sanaa

Lokaaliteemaisten eksistentialilauseiden määrä kasvaa kouluaineistossa suuresti tasojen A1 ja A2 välillä, mutta ero on tilastollisesti ainoastaan melkein merkitsevä.³⁶ Siirryttäessä tasolta A1 tasolle A2 lokaaliteemaisten eksistentialilauseiden määrä kouluaineistossa lähes kaksinkertaistuu. Yki-aineistossa lokaaliteemaisia eksistentialilauseita on tasolla A1 enemmän tuhatta sanaa kohden (lähes 9 kpl/1000 sanaa) kuin kouluaineistossa ja määrä vähenee hieman siirryttäessä ylemmille tasoille. Omistuslauseiden määrä sen sijaan pysyy n. 6-7 lauseessa tuhatta sanaa kohden tasoilla A1-B2. C-tasoilla, joilla e-lauseiden määrä

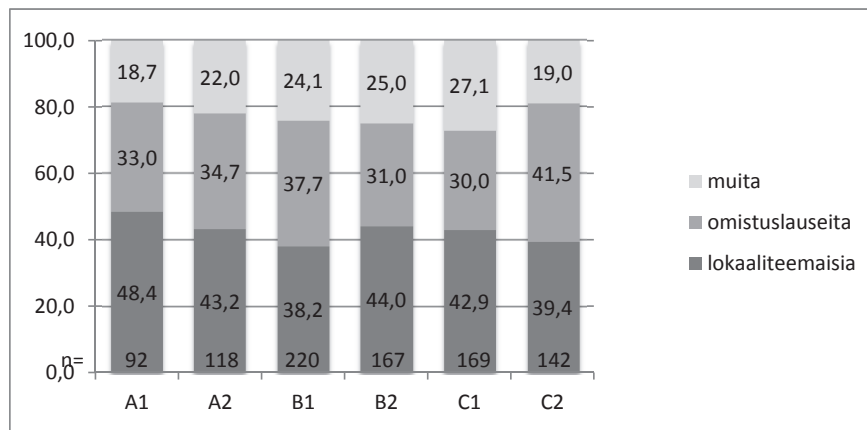
³⁶ $\chi^2=9,07$; $df=2$; $p=0,011$, ks. myös liite 1. Ero kouluaineiston taitotasojen A1 ja A2 välillä on siten tilastollisesti melkein merkitsevä ($p<0,05$). Muiden taitotasojen välillä tilastollisesti merkitseviä eroja ei ole.

on muutenkin pienempi, myös omistuslauseiden määrä tuhatta sanaa kohden pienenee.

Lauseiden jakauma prosentteina

Jakauman tarkasteleminen prosentteina ei ole välttämättä mielekästä, jos lauseiden kokonaismäärä jää pieneksi, kuten esimerkiksi yksi-aineiston tasolla A1 ja kouluaineistossa tasoilla A1 ja B2. Toisaalta aineistojen vertailu on näin helppompaa, sillä koulutekstit ovat selvästi yksi-tekstejä lyhyempiä, ja näin eksistentiaalilauseidenkin määrässä on tuhatta sanaa kohden melko suuri ero aineistojen välillä. Jos jakaumaa kuitenkin tarkastellaan prosentteina, aineistot muistuttavat enemmän toisiaan.

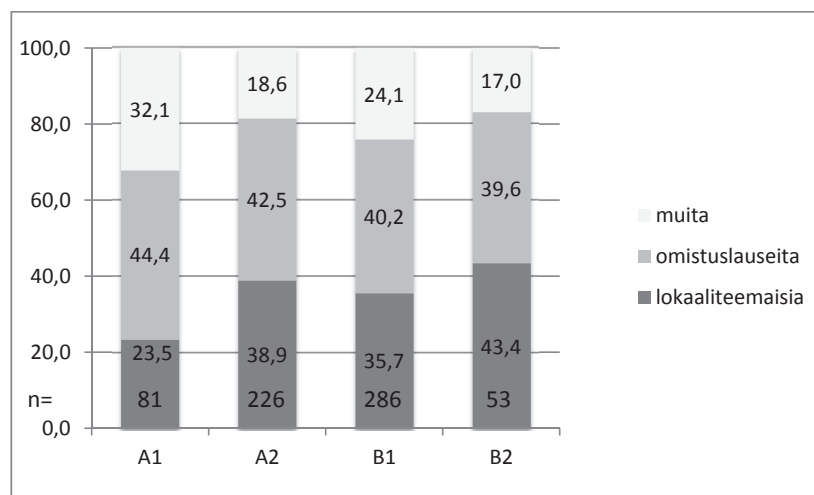
Karkeasti ottaen voi sanoa, että yksi-aineistossa (kuvio 9) lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet ja omistuslauseet kattavat n. 80 prosenttia kaikista eksistentiaalilauseista ja muita eksistentiaalilauseita on kaikista eksistentiaalilauseista noin viidennes. Lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita on vastaavasti hieman yli neljäkymmentä prosenttia ja omistuslauseita hieman alle neljäkymmentä prosenttia kaikista eksistentiaalilauseista. Tämä jakauma säilyy suhteellisen tasaisena läpi taitotasojen, vaikka eksistentiaalilauseiden kokonaismäärä tuhatta sanaa kohden väheneekin varsinkin C-tasoilla.

KUVIO 9 Yksi-aineisto: eksistentiaalilauseiden jakauma (%)

Melko samankaltainen on jakauma myös kouluaineistossa (kuvio 10) lukuun ottamatta tasoa A1, jolla lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet ovat yllättävän harvinaisia (vain 23,5 prosenttia) ja teemapaikaltaan tyhjiä muita e-lauseita on huomattavasti enemmän kuin muilla tasoilla: kolmannes kaikista e-lauseista. Lauseiden kokonaismäärä jää tosin alle sadan samoin kuin tasolla B2. Tasoa A1 lukuun ottamatta lauseiden keskinäinen jakauma on kouluaineistossa samantyyppinen kuin yksi-aineistossakin: n. 20 prosenttia kaikista e-lauseista on teemapaikaltaan tyhjiä, ja loput jakautuvat melko tasaisesti omistus- ja lokaaliteemaisiin eksistentiaalilauseisiin. Kouluaineistossa omistuslauseet ovat lähes joka

tasolla kuitenkin jonkin verran yleisempiä kuin lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet, päinvastoin kuin yksi-aineistossa.

KUVIO 10 Kouluaineisto: eksistentiaalilauseiden jakauma (%)

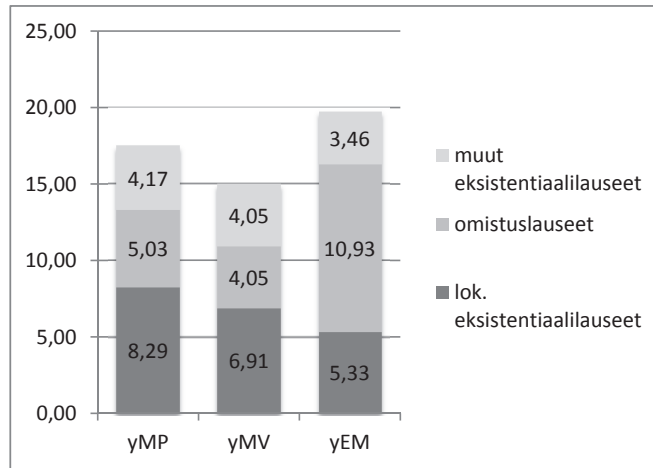
Kaiken kaikkiaan voi todeta, että mikään kolmesta puheena olevasta lausetyypistä ei jakaumansa puolesta voi toimia taitotason indikaattorina kummassakaan aineistossa. Kaikkia kolmea lausetyyppiä esiintyy suhteellisen tasaisesti kaikilla tasoilla.

Lauseiden jakauma tehtävätyypeittäin

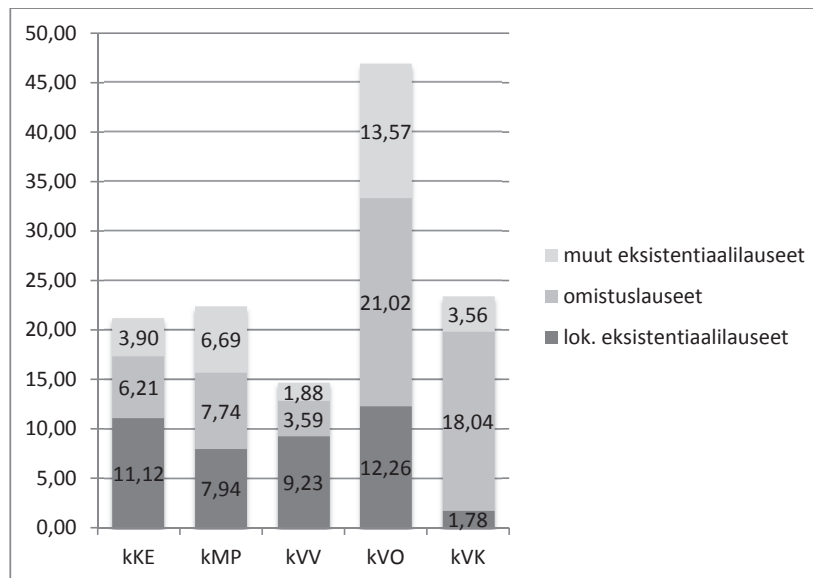
Eksistentiaalilauseella on konstruktiona itsenäinen merkitys, laajasti ymmärrettynä olemassa oleminen, olemaan tuleminen ja olemasta lakkaaminen, ja lisäksi myös nyt tutkituilla kolmella eksistentiaalilauseen tyyppillä on merkitysero sen suhteen, millaiseen paikkaan tai haltuun e-NP:n tarkoite sijoitetaan. Siten konstruktion valinta on sidoksissa siihen, mitä oikeastaan halutaan ilmaista. Tällä saattaa olla yhteyksiä myös tehtävätyyppeihin, joten lauseiden jakaumaa on syytä tarkastella myös tehtävätyypeittäin (kuviot 11 ja 12).

Kummassakin aineistossa muodolliset viestit (yMV, kVV) suosivat eksistentiaalilauseita vähiten, kun taas epämuodollisissa viesteissä (yEM, kVO, kVK) eksistentiaalilauseita esiintyy enemmän kuin muissa tehtävätyypeissä. Aineistojen vertailussa silmiinpistävää on eksistentiaalilauseiden huomattavan suuri osuus koululaisten viesteissä opettajalle (kVO). Koska kouluaineistossa on toinenkin epämuodollinen viesti (kVK, viesti kaverille), voi sanoa, että pelkkä tehtävätyyppi ei voi selittää tätä eroa. Eksistentiaalilauseiden runsaus viestissä opettajalle selittyy käsittääkseni tehtävänannolla. Viestissä opettajalle on kyseessä kuvitteellinen tilanne, jossa oppilas on ollut poissa koulusta. Yleisimmin oppilaat kertovat poissaolon syyksi jonkin sairauden (esim. *minulla oli flunssa, kuumetta ja jalka murtunut* [B1kVO]). Lisäksi tehtävänannossa käsketään kysyä kaksi asiaa suomen kielen kokeesta, joka on tulossa (esim. *Mitä kaikki juttuja*

tulee äikän kokeeseen? [B1kVO]), ja usein kysytään myös, mitä on tullut läksyksi. Lisäksi tehtävänannossa pyydetään kysymään kaksi asiaa viikon muista tapahtumista (esim. *onko meile loma tai retki tänä viikona* [A2kVO]). Erityyppisten eksistentiaalilauseiden runsauteen on selvästi vaikuttanut tehtävänanto ainakin tässä tehtävässä.

KUVIO 11 Yki-aineisto: e-lauseiden määrä tehtävittäin /1000 sanaa

KUVIO 12 Kouluaineisto: e-lauseiden määrä tehtävittäin /1000 sanaa

Mikäli tehtävänannon vaikutuksen viestissä opettajalle jättää huomiotta, eksistentiaalilauseiden esiintyminen on eri tehtävätyypeissä kummassakin aineistossa melko samankaltaista. Epämuodolliset viestit suosivat omistuslausetta ja muodolliset viestit ja kertomus jonkin verran enemmän lokaaliteemaista eksistentiaalilauseetta, kun taas mielipideteksteissä jakauma kolmeen päätyyppiin on tasaisempi.

5.2 Eksistentiaalilauseen tarkkuuden kehitys

Tässä alaluvussa tarkastellaan pääasiassa e-NP:n, paikanilmauksen, omistajanilmauksen ja verbin tarkkuutta. Tarkkuuden lisäksi kiinnitetään huomiota myös siihen, mitä sijamuotoja e-NP:issä sekä paikan- ja omistajanilmauksissa esiintyy, mikä ei välttämättä suoraan liity tarkkuuteen. Sijamuotojakauman runsastumista voisi ehkä paremminkin pitää merkinä sujuvuuden kehityksestä. Esimerkiksi se, että paikan tai omistajan adverbialeissa alkaa olosijojen lisäksi esiintyä suuntasijoja tai e-NP:n sijana muutakin kuin yksikön nominatiivia, osoittaa eksistentiaalilauseen käyttöalueen laajentumista, mikä on tässä tutkimuksessa nähty merkinä konstruktion rikastumisesta ja siten sujuvuuden kehityksestä. Sijamuotojakaumaa tarkastellaan kunkin eksistentiaalilauseen osan kohdalta kuitenkin heti tarkkuuteen liittyvien havaintojen jälkeen, jotta olisi helpompi nähdä, liittyykö sijamuotojen käytön monipuolistuminen mahdollisesti myös tarkkuuden kehitykseen.

5.2.1 E-NP:n sijamerkinän tarkkuus kaikissa e-lauseissa

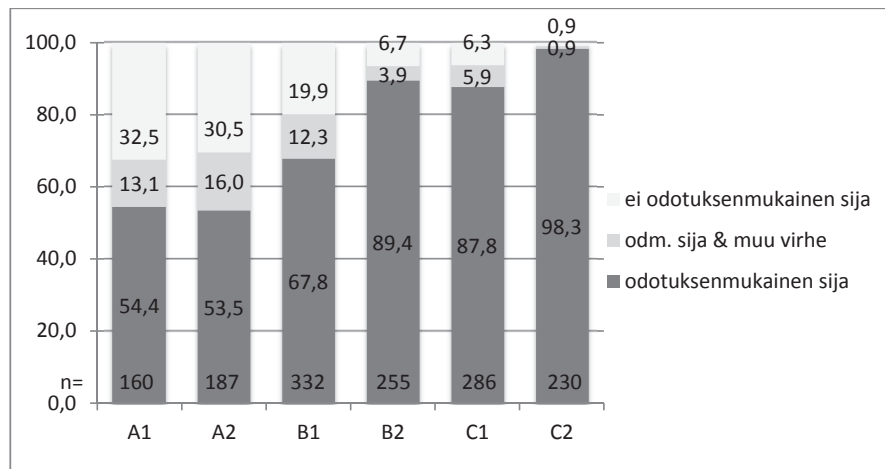
Kuviot 13 ja 14 kuvaavat e-NP:n sijamerkinän odotuksenmukaisuutta prosentteina yksi-aineistossa ja kouluaineistossa. Alin tummanharmaa palkki kuvaa odotuksenmukaista sijamerkintää ja seuraava vaaleampi palkki lauseita, joissa sijamerkintä on odotuksenmukainen mutta joiden e-NP:ssä on jokin muu virhe. Sijamuoto on ollut kuitenkin tunnistettavissa odotuksenmukaiseksi. Ylin, vaalein palkki kuvaa odotuksenvastaista sijamerkintää.

Jos sijamerkinän hallinnan rajaksi asetetaan se, että sijoista 80 prosenttia on odotuksenmukaisia, voi sanoa, että e-NP:n sijamerkintä hallitaan yksi-aineistossa (kuvio 13) tasolta B1 lähtien. Tasolla B2 myös muut virheet e-NP:ssä vähenevät, niin että täysin virheetömiä e-NP:itä on jo liki 90 prosenttia.

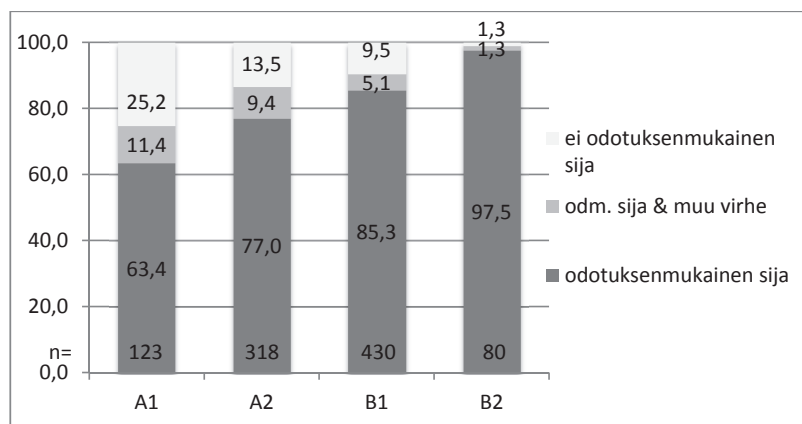
Täysin oikeiden e-NP:iden osuus siis lisääntyy kahdessa vaiheessa: siirryttäessä tasolta A2 tasolle B1 täysin oikeiden e-NP:iden osuus kasvaa yli kymmenen prosenttiyksikköä ja tasolta B1 tasolle B2 siirryttäessä yli 20 prosenttiyksikköä. Ero tasojen A2 ja B1 välillä on tilastollisesti merkitsevä³⁷ ja tasojen B1 ja B2 välillä erittäin merkitsevä.³⁸

³⁷ p=0,004, ks. liite 1.

³⁸ p<0,001, ks. liite 1.

KUVIO 13 Yki-aineisto: e-NP:n sijamerkinän tarkkuus (%)

KUVIO 14 Kouluaineisto: e-NP:n sijamerkinän tarkkuus (%)

Kouluaineistossa (kuvio 14) sijamerkinä hallitaan hieman paremmin. Jo tasolla A2 odotuksenmukaisia sijoja on selvästi yli 86 prosenttia, ja tasolla B1 yli 85 prosenttia sijoista on muutenkin virheettömiä. Tasolla B2 lähes kaikki e-NP:t (reilut 97 prosenttia) ovat virheettömiä niin sijamerkinältään kuin muutenkin. Yki-aineistossa tämä tarkkuus saavutetaan vasta tasolla C2 (reilut 98 prosenttia).

Täysin oikeiden e-NP:iden määrä kasvaa kouluaineistossa suhteellisen tasaisesti. Tasojen A1 ja A2 välillä on suurin muutos tässä suhteessa (n. 14 prosenttiyksikköä), ja siitä eteenpäin täysin oikeiden e-NP:iden määrä kasvaa noin

kymmenen prosenttiyksikköä kunkin taitotason välillä.³⁹ Tässä suhteessa aineistot eroavat toisistaan. Yki-aineistossa virheettömien muotojen määrä kasvaa huomattavasti kahdessa vaiheessa, kun taas kouluaineistossa virheettömien muotojen osuus kasvaa tasaisemmin ja nopeammin. Jos tarkkuuden rajaksi asetetaan 80 prosenttia odotuksenmukaisia sijoja, kouluaineistossa tämä tarkkuus saavutetaan yhtä taitotasoa aikaisemmin (A2) kuin yki-aineistossa (B1). Aineistojen välillä on sekä taitotasolla A2 että taitotasolla B1 tilastollisesti erittäin merkitsevä ero.⁴⁰

5.2.2 E-NP:n sijamerkin­nän tarkkuus lausetyypeittäin

Jos e-NP:n sijamerkin­nän odotuksenmukaisuutta tarkastellaan kokonaisuutena, huomataan, että tarkkuus kasvaa nopeammin ja tasaisemmin kouluaineistossa kuin yki-aineistossa. Lausetyypeittäin tarkasteltuna (taulukko 7) lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden, omistuslauseiden ja muiden e-lauseiden sijamerkin­nän tarkkuuden kehityksessä on yki-aineistossa nähtävissä jonkin verran eroja. Kouluaineistossa tarkkuuden kehitys ei näyttäisi olevan yhtä paljon sidoksissa lausetyyppiin vaan lausetyypeittaiset erot tulevat melko lähelle kaikkien e-lauseiden keskimääräisiä kehityslinjoja.

Kun vaadittu 80 prosentin raja saavutetaan kaikkien e-lauseiden osalta yki-aineistossa tasolla B1 (vrt. kuvio 13 ja taulukko 7), lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa jäädyään tasolla B1 vielä selvästi tämän alle (74,5 prosenttia). Omistuslauseissa päästään selvästi yli keskimääräisen tarkkuuden (86,5 prosenttia), ja myös muissa e-lauseissa raja ylitetään tasolla B1 selvästi (n. 83 prosenttia). Sijamerkin­nän osalta tarkkuuden kehitys on siis lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa jonkin verran keskimääräistä hitaampaa ja omistuslauseissa sekä muissa e-lauseissa hieman keskimääräistä nopeampaa.

Lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden sijamerkin­nän osalta huomattavin kehitysvaihe on yki-aineistossa siirryttäessä tasolta B1 tasolle B2, jolloin odotuksenvastaisten sijojen osuus vähenee huomattavasti. Samoin tässä vaiheessa vähenevät huomattavasti muutkin virheet e-NP:issä siten, että tasolta B2 lähtien sijamuodoiltaan odotuksenmukaisia e-NP:itä on yli 90 prosenttia, kun tätä alemmilla tasoilla odotuksenmukaisia sijoja on vain noin 65–75 prosenttia. Myös muiden virheiden määrä on huomattavasti pienempi tasolta B2 lähtien. Ero taitotasojen B1 ja B2 välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä.⁴¹ Muiden vierekkäisten taitotasojen välillä tilastollisesti merkitseviä eroja ei ole, mutta erot taitotasojen A, B ja C välillä ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä.⁴²

³⁹ Tasoilla A2–B2 p-arvot vaihtelevat välillä 0,011–0,013, joten erot eivät ole tilastollisesti yhtä merkitseviä kuin yki-aineistossa. Ainoastaan tasojen A1 ja A2 välillä ero on tilastollisesti merkitsevä (p=0,007).

⁴⁰ Vertailuun on otettu taitotasot A2 ja B1 siitä syystä, että näillä taitotasoilla saavutetaan aineistoissa 80 prosentin tarkkuuden raja. Toisekseen vertailu on mahdollista, koska e-NP:itä on kouluaineistossakin näillä tasoilla tarpeeksi. Erot ovat aineistojen välillä kummallakin tasolla tilastollisesti erittäin merkitseviä (p<0,001), ks. liite 1.

⁴¹ p<0,001, ks. liite 1.

⁴² p<0,001, ks. liite 1.

TAULUKKO 7 Yki-aineisto: e-NP:n sijamerkinnän tarkkuus lausetyypeittäin (%)

Lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet						
Taso	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Odotuksenmukainen sija (%)	51,1	55,1	58,6	92,4	87,0	99,1
Odm. sija & muu virhe (%)	13,6	10,1	15,9	3,4	7,5	0,0
Ei odotuksenmukainen sija (%)	35,2	34,8	25,5	4,2	5,5	0,9
n=	88	89	145	119	146	108

Omistuslauseet						
Taso	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Odotuksenmukainen sija (%)	64,4	60,7	75,7	85,7	90,4	96,6
Odm. sija & muu virhe (%)	8,9	17,9	10,8	4,3	2,7	2,2
Ei odotuksenmukainen sija (%)	26,7	21,4	13,5	10,0	6,8	1,1
n=	45	56	111	70	73	89

Muut eksistentiaalilauseet						
Taso	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Odotuksenmukainen sija (%)	48,1	40,5	73,7	87,9	86,6	100,0
Odm. sija & muu virhe (%)	18,5	26,2	9,2	4,5	6,0	0,0
Ei odotuksenmukainen sija (%)	33,3	33,3	17,1	7,6	7,5	0,0
n=	27	42	76	66	67	33

Kun vaadittu 80 prosentin raja saavutetaan kaikkien e-lauseiden osalta yksi-aineistossa tasolla B1, omistuslauseissa varsin lähellä tätä tarkkuusrajaa ollaan jo tasolla A2, jossa odotuksenmukaisia sijoja on jo 78,6 prosenttia. Tasolla B1 päästäänkin jo selvästi yli keskimääräisen tarkkuuden (86,5 prosenttia). Suurin muutos e-NP:n sijamerkinnän tarkkuuden suhteen on omistuslauseissa siirryttäessä tasolta A2 tasolle B1, jossa sijamerkinnältään ja muutenkin täysin odotuksenmukaisten e-NP:iden osuus kasvaa n. 15 prosenttiyksikköä. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä ($p=0,134$), sillä e-NP:iden määrä tasolla A2 on yllättävän alhainen. Taitotasojä yhdistämällä tilastollinen merkitsevyys on kuitenkin luotettavasti laskettavissa. A- ja B-tasojen välillä ero on tilastollisesti merkitsevä⁴³ ja tasojen B ja C välillä jopa erittäin merkitsevä.⁴⁴ Karkeasti voi siis sanoa, että vaadittu 80 prosentin tarkkuus saavutetaan yksi-aineiston omistuslauseissa B-tasoilla ja tarkkuus kehittyy edelleen merkittävästi C-tasoilla.

Kun yksi-aineistossa 80 prosentin tarkkuus siis saavutetaan kaikissa e-lauseissa keskimäärin tasolla B1, e-NP:n sijamerkintä on muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa lauseissa hieman tätä tarkempaa (n. 83 % odotuksenmukaisia sijoja tasolla B1). Tasolle B1 siirryttäessä myös täysin oikeiden e-NP:iden suhteellinen määrä kasvaa huomattavasti: tasolla B1 lähes 74 prosenttia kaikista e-NP:istä on täysin virheettömiä niin sijamerkinnältään kuin muutenkin, kun A-tasoilla täysin oikeita muotoja on selvästi alle puolet. Täysin oikeiden e-NP:iden määrä siis lisääntyy huomattavasti tultaessa tasolle B1 ja tarkkuus kasvaa edelleen tasojen B1 ja B2 sekä C1 ja C2 välillä. Tasojen A2 ja B1 välinen ero

⁴³ $p=0,007$, ks. liite 1.

⁴⁴ $p=0,001$, ks. liite 1.

on tilastollisesti erittäin merkitsevä⁴⁵ samoin kuin ero tasojen A ja B välilläkin. Tasojen B ja C välillä sen sijaan ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa.⁴⁶ Merkitseviä eroja ei myöskään ole muiden vierekkäisten taitotasojen välillä.

Kootusti voi todeta, että e-NP:n sijamerkinnän osalta tavoitteeksi asetettu 80 prosentin tarkkuus saavutetaan yksi-aineistossa taitotasolla B1. Lausetyyppitäinen tarkastelu paljastaa kehityslinjoissa pieniä eroja niin, että lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa e-NP:n sijamerkintä ei ole yhtä tarkkaa yhtä varhain kuin omistuslauseissa tai muissa eksistentiaalilauseissa. 80 prosentin tarkkuus saavutetaankin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa vasta tasolla B2, kun omistuslauseissa ja muissa eksistentiaalilauseissa 80 prosentin tarkkuus saavutetaan jo tasolla B1, jolla sijamerkintä on vastaavasti hieman tarkempaa kuin kaikissa e-lauseissa keskimäärin. Erityisesti muissa kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa vierekkäisten taitotasojen erot tai e-NP:iden kokonaismäärät jäävät niin pieniksi, että tilastollisesti merkitseviä eroja voi todeta vain yhdistämällä taitotasoja. Näin tarkasteltuna taitotasojen A ja B välinen ero on tilastollisesti merkitsevä myös, jos lausetyyppijä tarkastellaan erikseen. Omistuslauseissa sijamerkinnän tarkkuus kehittyy merkitsevästi myös taitotasojen B ja C välillä.

Kouluaineistossa (taulukko 8, vrt. kuvio 14) e-NP:n sijamerkinnän hallinnan rajaksi asetettu 80 prosenttia saavutetaan kaikissa e-lauseissa keskimäärin jo tasolla A2 reilusti (86,4 prosenttia odotuksenmukaisia sijoja) ja myös lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa päästään samaan tarkkuuteen samalla tasolla (86,8 prosenttia tasolla A2), toisin kuin yksi-aineistossa. Sama koskee myös muita lausetyyppijä: omistuslauseissa odotuksenmukainen sijamerkintä on tällä tasolla 84,2 prosentissa lauseista ja muissa e-lauseissa tarkkuus on jo yli 90 prosenttia, tosin e-NP:itä on tällä tasolla huomattavasti vähemmän muissa e-lauseissa kuin omistuslauseissa ja lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa. Tilastollisesti merkitsevä ero on omistuslauseiden kehityksessä tasojen A2 ja B1 välillä.⁴⁷ Näiden tasojen välillä omistuslauseiden e-NP:iden odotuksenmukaisen sijojen määrä kasvaa huomattavasti samalla, kun odotuksenvastaiset sijat sekä muut virheet e-NP:issä vähenevät selvästi. Taitotasojen A ja B välinen ero on omistuslauseissa tilastollisesti jopa erittäin merkitsevä.⁴⁸

Ns. muissa eksistentiaalilauseissa (teemana ei paikan eikä omistajan adverbialia) on tilastollisesti melkein merkitsevä ero jo taitotasojen A1 ja A2 välillä.⁴⁹ Näissä lauseissa siis tarkkuus kehittyy huomattavasti kahden ensimmäisen taitotason välillä samoin kuin kaikissa lauseissa keskimäärin. Muilla tasoilla ja muissa lauseissa e-NP:iden määrät tai taitotasojen väliset erot jäävät myös taitotasojen yhdistämällä (A vs. B) niin pieniksi, etteivät ne ole tilastollisesti merkitseviä.⁵⁰

⁴⁵ $p=0,001$, ks. liite 1.

⁴⁶ $p=0,068$, ks. liite 1.

⁴⁷ $p=0,002$, ks. liite 1.

⁴⁸ $p<0,001$, ks. liite 1.

⁴⁹ $p=0,048$, ks. liite 1.

⁵⁰ Lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa taitotasojen A ja B välinen p -arvo on 0,105, ja muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa eksistentiaalilauseissa vastaava p -arvo on 0,108, ks. liite 1.

TAULUKKO 8 Kouluaineisto: e-NP:n sijamerkinän tarkkuus lausetyypeittäin (%)

Lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet				
Taso	A1	A2	B1	B2
Odotuksenmukainen sija (%)	57,1	80,6	84,0	93,1
Odm. sija & muu virhe (%)	10,7	6,2	4,3	3,4
Ei odotuksenmukainen sija (%)	32,1	13,2	11,7	3,4
n=	28	129	162	29

Omistuslauseet				
Taso	A1	A2	B1	B2
Odotuksenmukainen sija (%)	66,1	69,9	86,5	100,0
Odm. sija & muu virhe (%)	8,9	14,3	5,5	0,0
Ei odotuksenmukainen sija (%)	25,0	15,8	8,0	0,0
n=	56	133	163	34

Muut eksistentiaalilauseet				
Taso	A1	A2	B1	B2
Odotuksenmukainen sija (%)	64,1	85,7	85,7	100,0
Odm. sija & muu virhe (%)	15,4	5,4	5,7	0,0
Ei odotuksenmukainen sija (%)	20,5	8,9	8,6	0,0
n=	39	56	105	17

Sijamerkinän tarkkuuden kehitys näyttäisi olevan kouluaineistossa vähemmän riippuvainen lausetyypistä, sillä kovin suuria eroja keskimääräiseen kehitykseen ei lausetyypeittäin tarkasteltuna ole. Eniten keskimääräistä kehitystä seuraavat tällä tasolla lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet. Keskimääräistä tarkempaa on ns. muiden eksistentiaalilauseiden e-NP:iden sijamerkinä, ja hieman keskimääräistä huonommin e-NP:n sijamerkinä hallitaan omistuslauseissa. Raja-arvoksi asetettu 80 prosentin tarkkuus saavutetaan kuitenkin kouluaineistossa jo tasolla A2 selvästi, tarkasteltiinpa kaikkia e-lausetyyppejä yhdessä tai erikseen. Vaikka tilastollisesti merkitseviä eroja ei kouluaineiston eri taitotasojen välillä juuri olekaan (aineistoa on liian vähän tai erot ovat pieniä), ero yksi-aineistoon on kuitenkin selvä niillä tasoilla, joilla vertailu on mielekäästä: e-NP:n sijamerkinän osalta koululaisten tekstit ovat tarkempia noin yhtä taitotasoaa varhemmin kuin yksi-tekstit.

Kouluaineistossa on havaittavissa lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden e-NP:n sijamerkinän tarkkuudessa kaksi vaihetta, joissa tarkkuus kasvaa huomattavasti. Siirryttäessä tasolta A1 tasolle A2 odotuksenvastaisten sijojen osuus vähenee lähes 20 prosenttiyksikköä (vastaavanlainen muutos yksi-aineistossa on vasta tasojen B1 ja B2 välillä), ja vastaavasti täysin oikeiden e-NP:iden osuus kasvaa 57 prosentista yli 80 prosenttiin. Odotuksenvastaisten sijojen osuus putoaa kouluaineistossa huomattavasti myös tasojen B1 ja B2 välillä, ja itse asiassa kumpikin aineisto on tällä tasolla varsin samankaltainen: täysin odotuksenmukaisia e-NP:itä on yli 90 prosenttia ja muita muotoja alle kymmenen prosenttia, joista sijamerkinältään odotuksenvastaisia on enää vain noin puolet. Tilastollisesti merkitsevää eroa ei kouluaineistosta kuitenkaan löy-

dy: Tasoja A1 ja B2 ei voi luotettavasti verrata viereisiin tasoihin, sillä havaitut lukumäärät ovat liian pieniä. Tasojen A2 ja B1 välillä taas tilastollisesti merkitsevää eroa ei ole ($p=0,701$).

Kouluaineisto poikkeaa muiden kuin lokaali- tai omistajateemaisten eksistentiaalilauseiden osalta eniten keskimääräisestä: 80 prosentin tarkkuus saavutetaan reilusti jo tasolla A2, jolla yli 90 prosenttia e-NP:iden sijamuodoista on odotuksenmukaisia ja jopa täysin oikeita muotoja on reilusti yli 80 prosenttia. Suurin muutos tapahtuu näissäkin lauseissa juuri siirryttäessä tasolta A1 tasolle A2, jolla virheellisten muotojen määrät putoavat huomattavasti. Ero taitotasojen välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä.⁵¹

Tähän mennessä on tarkasteltu e-NP:n sijamerkinän osalta lähinnä 80 prosentin tarkkuusrajaa, joka siis saavutetaan kouluaineistossa keskimäärin tasolla A2 ja yksi-aineistossa tasolla B1. Vastaava yhden taitotason ero näkyy myös ylemmillä tasoilla. Tarkasteltiinpa lausetyyppejä yhdessä tai erikseen, 90 prosentin tarkkuus ylitetään kouluaineistossa tasolla B1 ja yksi-aineistossa vasta tasolla B2.

5.2.3 Eri sijamuotojen esiintyminen e-NP:issä

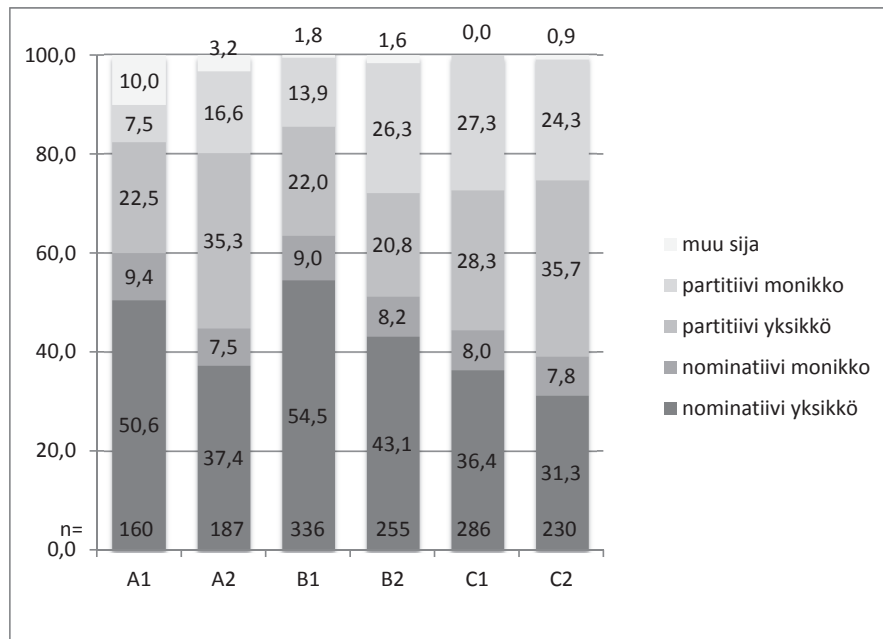
Edellä esitetyssä e-NP:n sijamerkinän tarkastelussa ei ole huomioitu virheiden laatua, ts. sitä, mitä sijoja odotuksenvastaiset sijat itse asiassa ovat. (Odotuksenvastaisia sijoja eritellään tarkemmin kohdassa 5.2.4.) Odotuksenvastaisia sijoja ovat luonnollisesti kaikki muut sijat kuin nominatiivi ja partitiivi. Odotuksenvastaiseksi on tulkittu lisäksi partitiivin käyttäminen nominatiivin asemesta ja päinvastoin (esimerkiksi odotuksenvastainen nominatiivi monikossa, jaollistarkoitteisissa sanoissa tai kieltolauseessa) sekä myös lukukongruenssiin liittyvät virheet (esimerkiksi määrite yksikössä ja pääsana monikossa). Sijat on laskettu sanoittain, ei lausekkeittain.

E-NP voi siis olla odotuksenmukaisesti neljässä eri sijassa: yksikön tai monikon nominatiivissa tai partitiivissa. Näiden sijojen käyttöä yksi-aineistossa esittävät kuvat 15 ja 16.

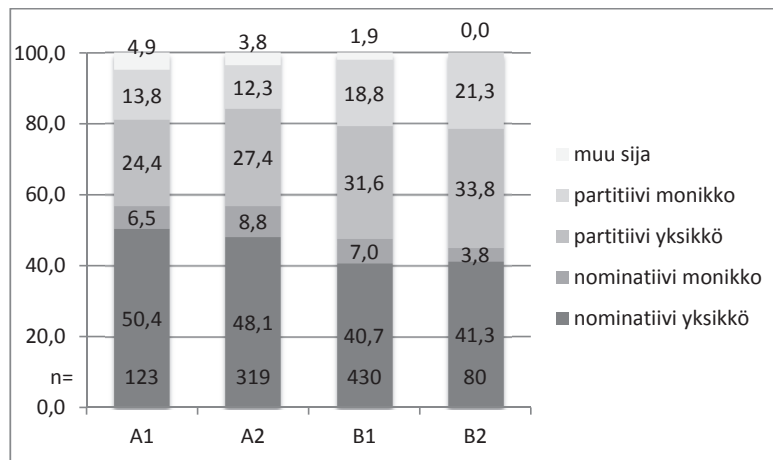
Yleisesti voi todeta, että yksi-aineistossa (kuvio 15) yksikön nominatiivi on aluksi selvästi yleisin e-NP:n sija. Tasoilla A1 ja B1 yksikön nominatiiveja on yli puolet kaikista sijoista. Tasolla A2 yksikön nominatiivin käyttö notkahtaa yksikön partitiivin kustannuksella. Tasolla B1 yksikön nominatiivin käyttö vastaa jälleen lähtötilannetta, josta sen osuus tämän jälkeen melko tasaisesti laskee.

Kouluaineistossa (kuvio 16) sijojen käyttö on alkutilanteessa melko samankaltaista kuin yksi-aineistossakin. Tasolla A1 yksikön nominatiivi on yleisin e-NP:n sija (puolet kaikista sijoista) mutta toisaalta yksikön partitiivin käyttö on jo alkuvaiheessa hieman yleisempää kuin yksi-aineistossa. Yksikön nominatiivin osuus kaikista sijoista laskee tasaisesti partitiivin yleistyessä. Yksi-aineistossa havaittua notkahdusta nominatiivin käytössä ei kouluaineiston tasolla A2 tapahdu eikä partitiivi myöskään yliyleisty, vaan sen osuus kasvaa tasaisesti niin yksikössä kuin monikossakin.

⁵¹ $p=0,048$, ks. liite 1.

KUVIO 15 Yki-aineisto: e-NP:n sijat kaikissa e-lauseissa (%)

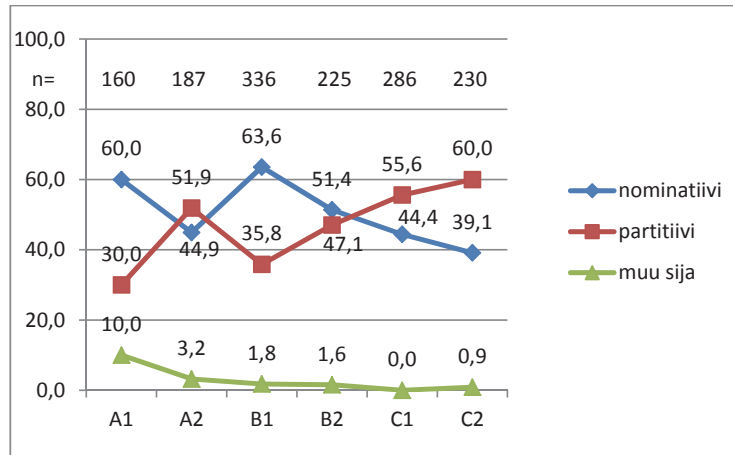

KUVIO 16 Kouluaineisto: e-NP:n sijat kaikissa e-lauseissa (%)

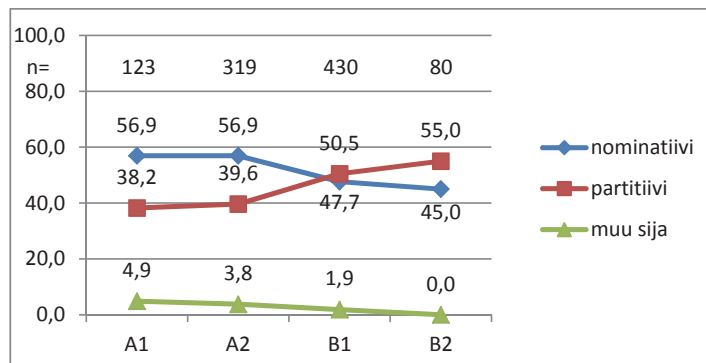
Nominatiivi vs. partitiivi

Koska nominatiivin ja partitiivin vaihtelu on yksi eksistentiaalilauseen keskeisistä piirteistä, näiden sijamuotojen käyttöä pyritään havainnollistamaan vielä erikseen. Nominatiivi- ja partitiivisijan määräytymiseen vaikuttavat lauseen kielteisyys sekä e-NP:n omat piirteet, joten toisaalta on kysymys siitä, otetaanko lauseissa puheeksi jaollisia tai kvantiteetiltaan avoimia tarkoituksia ja käytetäänkö sisällöltään kielteisiä vai myönteisiä lauseita. Seuraavat kuvat kuvaavat

nominatiivin ja partitiivin sekä muiden sijojen käyttöä yki- ja kouluaineistoissa, eikä niistä käy ilmi, mikä olisi ollut e-NP:n odotuksenmukainen sija. Konteksteja, joissa virheitä esiintyy, eritellään tarkemmin jäljempänä kohdassa 5.2.4.

KUVIO 17 Yki-aineisto: nominatiivi, partitiivi ja muut e-NP:n sijat (%)

KUVIO 18 Kouluaineisto: nominatiivi, partitiivi ja muut e-NP:n sijat (%)

Kun tarkastellaan sekä yksikkö- että monikkomuotoja yhdessä, näyttää siltä, että yki-aineistossa (kuviot 17 ja 18) nominatiivin ja partitiivin käyttö on tasolla B2 suurin piirtein yhtä yleistä, minkä jälkeen partitiivin käyttö on yleisempää kuin nominatiivin käyttö. Kouluaineistossa nominatiivin ja partitiivin käyttö on yhtä yleistä jo tasolla A1, eli tasolla B1 (partitiivi on kuitenkin jo tässä vaiheessa hieman nominatiivia yleisempi sija).

Partitiivin (yksikköjen ja monikkojen) käyttö on kouluaineistossa (kuviot 17 ja 18) jonkin verran yleisempää kuin yki-aineistossa: lähtötilanteessa kouluaineistossa vajaat 60 prosenttia sijoista on nominatiiveja ja vajaat 40 prosenttia partitiiveja. Kouluaineistossa tasolla B1 nominatiivien ja partitiivien osuudet ovat lähes yhtä suuret ja tasolla B2 partitiivi on jo yleisempi kuin nominatiivi (55 %

vs. 45 %). Vastaavanlainen kehitys (partitiivin ylileistymistä lukuun ottamatta) näkyy myös yksi-aineistossa, paitsi että partitiivien ja nominatiivien määrät kohtaavat yhtä tasoa myöhemmin (yksi-aineistossa tasolla B2, kouluaineistossa jo tasolla B1), ja yksi-aineistossa vasta tasolla C2 on päästy samaan 60/40 % jakumaan, jota lähellä kouluaineistossa ollaan jo tasolla B2.

On huomattava, että kouluaineistoa on varsinkin B2 tasolla kuitenkin varsin vähän eikä valitettavasti C-tasoilla ollenkaan, mutta toisaalta näyttää jälleen siltä, että samansuuntainen kehityskulku on kummassakin aineistossa havaittavissa, tosin kouluaineistossa yksi-aineistoa varhemmin. Yksi-aineistossa muutos on tilastollisesti erittäin merkitsevä tasojen B1 ja B2 välillä⁵² ja merkitsevä myös tasojen B2 ja C2 välillä.⁵³ Muutos on siis merkitsevä risteyskohdan molemmin puolin. Kouluaineistossa vastaavissa käännekohtissa on tilastollisesti merkitsevä ero vain tasojen A2 ja B1 välillä,⁵⁴ jolloin siis nominatiivin osuus lähtee laskuun ja partitiivin osuus lisääntyy. Vaikka kouluaineiston taso B2 jossain määrin muistuttaakin yksi-aineiston tasoa C1 nominatiivien ja partitiivien osuuksissa, tilastollisesti merkitsevää eroa ei kuitenkaan ole kouluaineiston tasojen B1 ja B2 välillä.⁵⁵ Toisaalta yksi-aineistostakin tilastollisesti merkitsevä ero on vasta kaksi taitotasoa risteyskohdan jälkeen. Tämä vastaisi kouluaineistossa tasoa C1, mutta kouluaineistossa ei ole C-tasoilla yhtään tekstiä.

Yksikkö vs. monikko

Nominatiivin ja partitiivin käytön lisäksi on syytä vielä eritellä yksikkö- ja monikkomuotojen käyttöä e-NP:ssä nominatiivin ja partitiivin osalta. Laajemmin ajateltuna on tietenkin kyse siitä, millaisia tarkoituksia otetaan puheeksi, ts. puhutaanko yhdestä vai useammasta. Tämä ilmiö ei tietenkään kytkeydy pelkästään eksistentiaalilauseeseen vaan myös laajemmin yksikön ja monikon käyttöön, mutta eksistentiaalilauseessa e-NP:n monikollisuudella on toisaalta selvät yhteydet partitiivin käyttöön. Siksikin yksikkö- ja monikkomuotoja kannattaa tarkastella lähemmin.

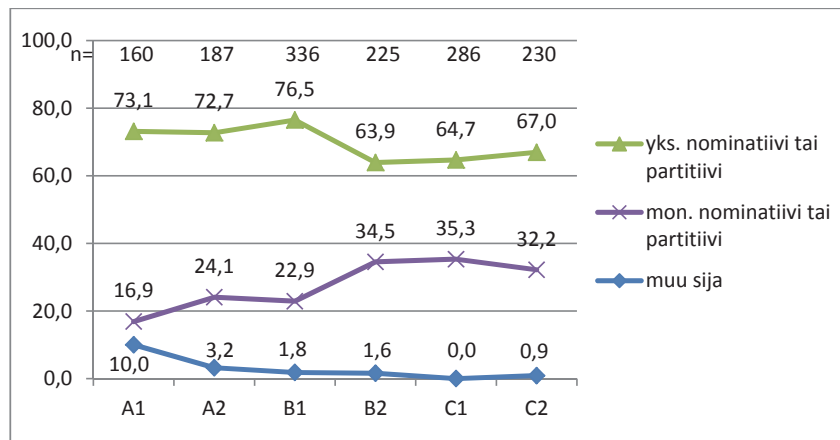
Nominatiivin ja partitiivin yksikkömuodot ovat selvästi yleisempiä kuin monikkomuodot e-NP:n sijoissa kummassakin aineistossa. Yksi-aineistossa (kuvio 19) noin kolme neljäsosaa e-NP:n sijoista on yksikköjä tasolle B1 asti ja tasolta B2 lähtien yksikköjen osuus on noin kaksi kolmasosaa. Partitiivin ja nominatiivin monikkomuotoja on vastaavasti aluksi noin neljännes ja tasolta B2 lähtien noin kolmasosa. Tasolla A1 monikkomuotoja on kuitenkin selvästi tätä vähemmän (vajaat 17 prosenttia), mutta toisaalta juuri tällä alimmalla tasolla muu kuin nominatiivi tai partitiivi (ja siten siis odotuksenvastainen sija) on selvästi yleisempi kuin muilla tasoilla (tasolla A1 10 %, muilla tasoilla näiden odotuksenvastaisten muiden sijojen käyttö on lähes olematonta). Se, että e-NP:n sija on nominatiivi tai partitiivi, näyttää siis olevan jo tasolta A2 lähtien lähes yksiselitteistä.

⁵² p=0,001, ks. liite 1.

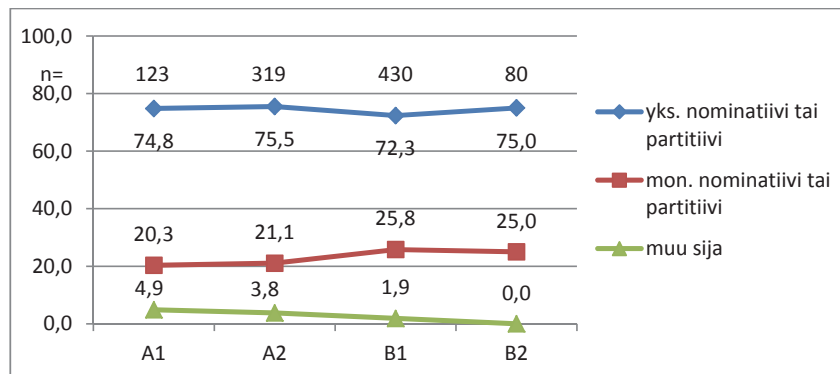
⁵³ p=0,003, ks. liite 1.

⁵⁴ p=0,006, ks. liite 1.

⁵⁵ p=0,557, ks. liite 1.

KUVIO 19 Yki-aineisto: e-NP:n yksikkö- ja monikkomuodot (%)

KUVIO 20 Kouluaineisto: e-NP:n yksikkö- ja monikkomuodot (%)

Jakauma yksikkö- ja monikkomuotoihin noudattelee samoja linjoja kummassakin aineistossa: kouluaineistossakin (kuviota 20) noin kolme neljännestä kaikista sijoista on yksikköjä ja neljännes monikkoja, tosin tasolla A1–A2 monikkomuotoja on hieman vähemmän ja toisaalta taas enemmän muita (odotuksenvastaisia) sijoja. Yki-aineistossa tasolla B2 näkyvää monikkomuotojen yleistymistä ei tapahdu kouluaineistossa. Yki-aineistossa muutos tasojen B1 ja B2 välillä sen sijaan on tilastollisesti erittäin merkitsevä.⁵⁶

5.2.4 E-NP:n odotuksenvastainen sijamerkintä

Kuten edellä on käynyt ilmi, e-NP:n odotuksenvastainen sijamerkintä on kummassakin aineistossa melko yleistä alemmilla taitotasoilla. Yki-aineistossa e-NP:n sijamerkinnän osalta tavoitteeksi asetettu 80 prosentin tarkkuus saavutetaan tasolla B1. Kouluaineistossa 80 prosentin tarkkuus ylitetään reilusti jo ta-

⁵⁶ $p < 0,001$, ks. liite 1.

solla A2. Sijamerkinnältään odotuksenvastaisia e-NP:itä on yksi-aineistossa kaikkiaan 212 kappaletta (n. 14,6 % kaikista e-NP:istä) ja kouluaineistossa 116 kappaletta (n. 12,2 % kaikista e-NP:istä), ja pääosa näistä odotuksenvastaisista e-NP:istä siis sijoittuu tasoille A1–B1 (vrt. kuviot 13 ja 14). Odotuksenvastaisten e-NP:iden lukumäärät jäävät niin pieniksi, että tarkkaa tilastollista vertailua taitotasojen välillä ei tehdä. Tässä jaksossa tarkastellaan kuitenkin lähinnä esimerkkien kautta, millaisia virheitä e-NP:n sijamerkinnässä on ennen 80 prosentin tavoitetasoa saavuttamista.

Kiellon partitiivi

Kielteisiä e-lauseita esiintyy kummassakin aineistossa selvästi vähemmän kuin myönteisiä (taulukko 9). Kieltomuotoja on korkeintaan n. 13–18 prosentissa e-lauseista ja yksittäisillä tasoilla vähemminkin. Yksi-aineistossa kielteiset e-lauseet ovat jonkin verran yleisempiä kuin kouluaineistossa. Vaikka yksittäisillä tasoilla jonkin verran vaihtelua onkin, kielteiset e-lauseet eivät näyttäisi olevan sen harvinaisempia alkeistasoilla kuin ylempilläkin tasoilla.

TAULUKKO 9 Verbien myönteisyys, kielteisyys ja puuttuminen e-lauseissa

Yki-aineisto	A1		A2		B1		B2		C1		C2	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
Verbejä	78	100	106	100	201	100	154	100	157	100	139	100
Myönt. verbi	63	68,5	85	72,0	172	78,2	132	79,0	143	86,7	117	82,4
Kielt. verbi	15	16,3	21	17,8	29	13,2	22	13,2	14	8,5	22	15,5
Verbi puuttuu	14	15,2	12	10,2	19	8,6	13	7,8	8	4,8	3	2,1
n=	92		118		220		167		165		142	

Kouluaineisto	A1		A2		B1		B2	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
Verbejä	77	100	220	100	281	100	52	100
Myönt. verbi	66	81,5	210	92,9	243	84,7	46	86,8
Kielt. verbi	11	13,6	10	4,4	38	13,2	6	11,3
Verbi puuttuu	4	4,9	6	2,7	6	2,1	1	1,9
n=	81		226		287		53	

Sisällöltään kielteisissä lauseissa e-NP:n odotuksenmukainen sija on tyypillisesti partitiivi. Tämä eksistentiaalilauseen piirre osataan kouluaineistossa hieman paremmin kuin yksi-aineistossa. Yksi-aineiston kielteisissä e-lauseissa e-NP:n odotuksenvastainen sijamerkintä on melko tavanomaista tasolle B1 asti. Tasoilla A1–B1 vähintään kolmasosassa (33,3–38,5 %) kielteisten eksistentiaalilauseiden e-NP:istä on odotuksenvastainen sijamerkintä. Tasolla B2 enää n. 11 prosenttia kielteisten lauseiden e-NP:istä on sijamerkinnältään odotuksenvastaisia, ja tätä ylempillä tasoilla e-NP:n sijamerkintä on kaikissa kielteisissä e-lauseissa odotuksenmukainen. Kun ottaa huomioon, että tasolla B1 odotuksenvastaista sijamerkintää on 19,6 prosentissa kaikista e-NP:istä ja 80 prosentin tavoitetaso odotuksenmukaisissa sijoissa ylittyy, hallitaan siis kieltolauseen partitiivi tällä ta-

solla vielä keskimääräistä huonommin, ja 80 prosentin tavoitetaso ylittyy kieltolauseissa vasta tasolla B2.

Kouluaineistossa e-NP:n sijamerkin­nän tarkkuudessa saavutetaan 80 prosentin tavoitetaso jo tasolla A2, jolla hieman yli 86 prosenttia e-NP:n sijoista on odotuksenmukaisia. Tämän tason kieltolauseiden e-NP:istä odotuksenmukaisia on kuitenkin vain 80 prosenttia. Tasolla B1 odotuksenvastaisia sijoja on kaikissa lauseissa 9,5 prosenttia ja kielteisissä lauseissa hieman tätä vähemmän (6,4 %). Tasolta B2 lähtien kieltolauseiden e-NP:iden sijamerkintä on täysin odotuksenmukaista, tosin kielteisiä e-lauseita on tällä tasolla enää kuusi kappaletta. Vaikka kieltolauseiden määrä jää kummassakin aineistossa pieneksi, vaikuttaa siltä, että virheet kieltolauseiden e-NP:n sijamerkin­nässä vähenevät hieman hitaammin kuin myöntölauseiden sijamerkintävirheet.

Usein odotuksenvastainen e-NP:n sija on kieltolauseessa nominatiivi partitiivin asemesta, kuten esimerkissä (54). Nominatiivin ja partitiivin ero perustuu usein kuitenkin vain kvantiteettioppositioon (esim. *raha~rahaa*), kuten esimerkissä (55). Koska nyt tutkitaan kirjoitettua kieltä, on lyhytvokaalinen variantti tulkittu nominatiiviksi. On mahdollista, että kirjoitusasusta huolimatta tällainen nominatiivi saattaisi olla oppijan lukemana partitiivikin.

(54)

minä soittin sinulle kotona, mutta ei ole **vastaus**. (B1yEM)

Voin sanoa että minä olen tyytyväinen minusta autosta ei ole **kesketuslukointus**, ei ole **sähköpeli**, ei ole **sähköikkunat**, ei ole **penkki lämitus**, ei ole **ilmaistointi**, ei ole **sumuvalot**. Mutta se toimi. (B1yMP)

Mikään ei tallenttu muistinkortille (A1kVV)

(55)

minulle ei ollu **raha** maksa sinulle (A2yEM)

mutta minulle ei olin **raha**. (B1yEM)

mutta minä olit tosi hirre ja ei **aika**. (A2yEM)

jos silloin ei ole **kännykä** mitä se ihminen Tekee! (A2kMP)

ja ei kenelekään ole **kännykä** (B1kMP)

mulla ej jo **raha** (A1kVV)

Myös monikon nominatiivia esiintyy kieltolauseissa jonkin verran, kuten esimerkiksi (56). Ehkä hieman yllättäen joidenkin persoonapronominien yhteydessä käytetään toisinaan objektin sijaa (t-päätteinen akkusatiivi *sinut* esimerkissä 57).

(56)

Mulla ei olut **rahat** antaa sinulle aikamissen. (A1yEM)

lähikauppa ei ole **kaikkilla tavarat**. (A2yMP)

Kännykät ei saa olla koulussa. (A2kMP)

(57)

SINUT EI OLE KOTONA. (A1yEM)Minä annan RAHAA sinun pojalle, koska **sinut** ei ole KOTONA. (A2yEM)

Jos kieltolauseisiin liittyviä virheitä tarkastellaan taitotasoinen, voi sanoa, että kiellon partitiiviin liittyvät virheet ovat yleisempiä A-tasoilla. Joitakin tällaisia virheitä esiintyy silti vielä myös tasolla B1.

Jaollisuus ja avoin kvantiteetti

Vaikka erityisesti alemmilla tasoilla on kiellon partitiiviin liittyviä virheitä, kaikkein yleisimmät e-NP:n sijamerkintävirheet eivät kuitenkaan liity kieltolauseeseen partitiiviin. Kaikista odotuksenvastaisista e-NP:n sijamerkinnöistä kieltolauseissa on yksi-aineistossa n. 14,5 prosenttia ja kouluaineistossa vain 8,5 prosenttia. Selvästi yleisempää virheellinen sijamerkintä on lauseissa, joissa e-NP:n tarkoite on jaollinen tai kvantiteetiltaan avoin. Sijamuodoltaan odotuksenvastaisista e-NP:istä on tällaisia yksi-aineistossa reilu kolmasosa (34,9 %) ja kouluaineistossa lähes puolet (48,3 %). Odotuksenvastaisia nominatiiveja on näissäkin tapauksissa kummassakin aineistossa niin yksikössä kuin monikossakin. Yksikön nominatiivia esiintyy niin ainesanoissa (esimerkki 58) kuin abstrakteissakin tarkoiteissa (esimerkki 59).

(58)

vuori-kodissa on paljon **kulta** ja viisi (A1kKE)Ajotietokone antaa tietoa, kuinka paljon **bensa** on tankissa (B1yMP)

(59)

ja joka päivä että sinulla on **aika** (A1yEM)Jos sinulla olisi **aika** huomiseen (A2kVK)**Valitus** on aina. (B2yMP)Kyllä **työpaikkahäirintä** löytyy Suomessa (C1yMP)

Sijavalinnassa tehdään myös virheitä, kun jaottomista tarkoiteista puhutaan monikossa. Jos kvantiteetti on avoin, odotuksenmukainen sija on monikon partitiivi. Sen asemesta käytetään kuitenkin nominatiivia (esimerkki 60). Tässä yhteydessä myös verbi saattaa kongruoida.

(60)

Haluatteko uutta koiraa? Meillä **koirat!** Nuori **koirat**, vain kuusi viikot vanha! (A2yMV)Lapset voivat mennä tai avata sellaisia sivuja missä ovat **viirukset** (A2kMP)Kotelossa ovat **narmut** (B2yMV)kerroin isälle että minun huonessa on **hamut** (B1kKE)

Avoimeen kvantiteettiin liittyy myös adverbien *paljon* tai *vähän* käyttö. Niiden kanssa tulisi käyttää partitiivia, ja oppitunneillakin huomaa usein tämän säännönmukaisuuden juurtuneen niin syväälle, että adverbia *paljon* käytetään myös selkeästi nominatiivia vaativissa lauseyhteyksissä (esim. **Paljon ihmisiä menevät lomalle pro Monet ihmiset menevät lomalle*). Tästä huolimatta adverbien *paljon* kanssa tehdään samantyyppisiä virheitä kuin edelläkin ainesanojen (61) ja abstraktisanojen (62) kanssa sekä puhuttaessa jaottomista tarkoitteista monikossa (63). Esimerkissä (64) adverbi *vähän* on mahdollisesti sekoittunut adjektiiviin *pieni*.

(61)

Nyt minä olen Saksa ja se on hyvää mutta paljon **vanha lumi**. (A1yEM)

kadulla on paljon **kakka** ja vähän huono olo. (A1yMV)

kun hänellä oli niin paljon **finnien peite neste**. (A2kKE)

Koska on Paljon **Kala** ja minä ei Pidään Kala (A2yMV)

(62)

Minulla on nyt vähän **kysyttävä** suomen kielen kokeesta (B1kVO)

ei vanhemilla ole paljon **aika** kaikenlaisten asioihin opettamiseen. (B2yMP)

(63)

Seillä paljon **ihemet**. (A1yEM)

mulla oli paljon **kaverit** (A1kKE)

Kurssilla on paljon **erilaiset ihmiset** (A1yMP)

Ravintolassa ovat paljon **perheen** lapset kanssa. (A2yMP)

mökillä on paljon **kärpäset**, kylmä ja minun täytyy laittaa ruokaa paljon minulle, pojalle ja miehelle. (B1yMP)

On aika paljon, **tärkeät asiat**. (B1kMP)

(64)

minulla on vähän **ongelma** ja se on titokonepeli. (A2kVV)

Jaollisuuteen ja avoimeen kvantiteettiin liittyvät sijamerkintävirheet ovat siis aineiston perusteella tyypillisempiä kuin kiellon partitiiviin liittyvät virheet. Edellä olevat esimerkit on järjestetty taitotasoin, mistä huomaa tällaisten virheiden keskittyvän erityisesti A-tasolle kummassakin aineistossa.

Kongruenssivirheet

E-NP:n odotuksenvastainen sijamerkintä saattaa liittyä myös kongruenssiin. Esimerkistä (65)–(69) huomaa, kuinka jokin sijamuoto e-NP-lausekkeessa saattaa olla odotuksenmukainen mutta esimerkiksi määritteet tai rinnasteiset e-NP:t eivät välttämättä kongruoi. Silti se, että ainakin osa e-NP-lausekkeen sanoista

on saanut odotuksenmukaisen sijamerkinnän, osoittaa jonkinasteista nominatiivi-partitiivi-vaihtelun hallintaa.

Odotuksenvastainen sija ei ole myöskään aina nominatiivi partitiivin asemesta (esimerkki 65), vaan samassa lauseessa voi esiintyä monenlaisia odotuksenvastaisia sijoja. Odotuksenmukaisen nominatiivin kanssa voi esiintyä partitiivi (esimerkki 66) tai jopa genetiivi (67). Joskus sekä nominatiivi että partitiivi olisivat odotuksenmukaisia, jolloin on vaikea tietää, onko oppija pyrkinyt partitiiviin vai nominatiiviin (68). Kongruenssi voi horjua myös yksikön ja monikon välillä (69).

(65)

koska minulla on **muu** tekemistä (A2kVK)

Siinä ei ole mitään ääneä tai **ääni merkki**. (B1kVV)

mutta meillä ei olis ilmaan mua sitä toista **hyvä** hyökajaa. (B1kVK)

ihmissuhteessa saa olla ongelmia muttei **väkivalta** (B1yMP)

Ite soittavat, jos on jotain **tärkeä kerrottava**. (B1kMP)

(66)

Suomessa on hyvä päiväkodin ja peruskoulutuksen **syysteemia**. (B1yMP)

(67)

Jos on oma **auton** se on hyvä minun mielestä (B1yMP)

Minulle tuli vakava **ongelman** mieheni kanssa. (B1kVK)

(68)

meillä on siellä **tärkeä asiaa** (A1kMP)

Jos vanhimmalla olis **jokun asi** (A2kMP)

(vrt. *tärkeä asia ~ tärkeää asiaa; jokin asia ~ jotain asiaa*)

Aion epäillä, että asunnon ilmassa oli **joku vikaa**. (C1yMP)

(vrt. **joku tai jokin vika ~ jotakin vikaa*)

(69)

Onko **muita koetta** tulossa. (A2kVO)

vara-osa on kallista pitäisi olla **Hyvä Tullo**. (B1yMP)

Nykyään Melkein Kaikkissa kaupungeissa Meillä on tosi **hyvät** juna ja Bussi **palveluita**. (B2yMP)

Myös lukusanakongruenssi tuottaa joillekin kirjoittajille ongelmia. Lukusanan *yksi* kanssa odotuksenmukainen olisi esimerkin (70) tapauksessa nominatiivi, mutta kirjoittaja käyttää genetiiviä. Muiden (nominatiivimuotoisten) lukusanojen ja partitiivimuotoisen pronominin *monta* kanssa odotuksenmukainen olisi

yksikön partitiivi, kuten esimerkeissä (71) ja (72). Joissakin lauseissa myös monikon partitiivimuoto *monia* tai adverbi *paljon* tulisi kyseeseen.

(70)

Mutta vuoressa on **yhen kotin** (A1kKE)

(71)

Meilla joko viiko **kolme harjoiten**. (A1kKE)

Koulussa on **nelja sata opilat** (A1kMP)

Minulla on **kaksi sohva** minä haluan myydän. (A2yMV)

Siskolle on **kahdet lasta** (B1yMP)

Siina on **kaksi ongelmia**. (B1kVV)

(72)

Oli paljon tehdä ja paljon hyvää ihmistä. **Monet paikat** mennä ostoksille. (A2yMV)

Pietarissa on **monta museoja**. (A2yMV)

Monta valot tiellä ne ajavat sinne ja tänne (A2yMV)

Tässä on **monta historian taloja!** (p.o. siellä, Pietarissa) (A2yMV)

mulla oli monta **monta hauskoja jutuja** tai **tapahtumia** (A2kKE)

Elämässä on **monia tärkeä asiaa**. (B1yMP)

Voi ajatella, että mikäli sijamerkintävirhe liittyy pelkästään kongruenssiin niin, että e-NP-lauseke on sijamerkinnältään kuitenkin joiltakin osin odotuksenmukainen, nominatiivi-partitiivi-oppositio on jonkinasteisesti omaksuttu. Sijamerkintä horjuu myös, mikäli e-NP-lausekkeissa on lukusanoja, muita määrittäviä tai useampia e-NP:itä. Edellä olevista esimerkeistä näkyikin, että kongruenssi-
virheitä esiintyy hieman vielä yleisilläkin tasoilla (B2 ja C1).

Sijamerkintävirheiden esiintymisympäristöt

Edellä on tarkasteltu sitä, millaisia e-NP:n sijamerkintävirheitä aineistossa esiintyy. Tyypillisimmät virheet liittyvät kummassakin aineistossa tarkoitteen jaollisuuteen tai avoimeen kvantiteettiin. Jonkin verran harvinaisempia ovat virheet negatiivisten e-lauseiden sijamerkinnässä. Nämä kaksi luokkaa menevät tietenkin osittain päällekkäin siinä tapauksessa, että negatiivisessa lauseessa e-NP:n tarkoite on jaollinen tai kvantiteetiltään avoin. Toisaalta kielteisiä e-lauseita on kummassakin aineistossa selvästi myönteisiä vähemmän, joten siksikin kielteisissä lauseissa esiintyviä virheitä on vähemmän. Lisäksi melko yleisiä ovat myös erityyppiset kongruenssi-
virheet, joissa osa e-NP:istä on odotuksenmukaisessa ja osa odotuksenvastaisessa sijassa eri syistä.

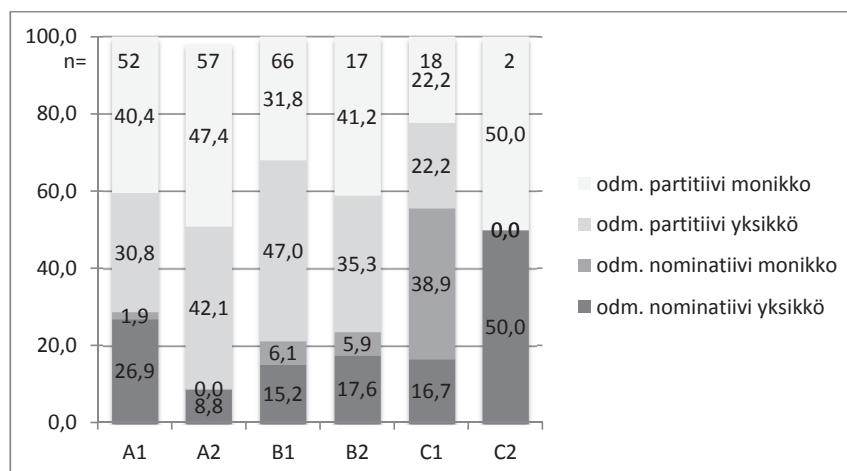
Yki-aineistossa e-NP:n odotuksenmukainen sijamerkintä ylittää 80 prosentin tavoitetason taitotasolla B1, jolla odotuksenvastaisia sijoja on 19,6 prosenttia kaikista e-NP:n sijoista. Tällä tasolla virheet liittyvät tyypillisimmin tarkoitteen

jaollisuuteen tai avoimeen kvantiteettiin (n. 7,7 % kaikista e-NP:istä) tai ovat kongruenssivirheitä (n. 7,1 % kaikista e-NP:istä).

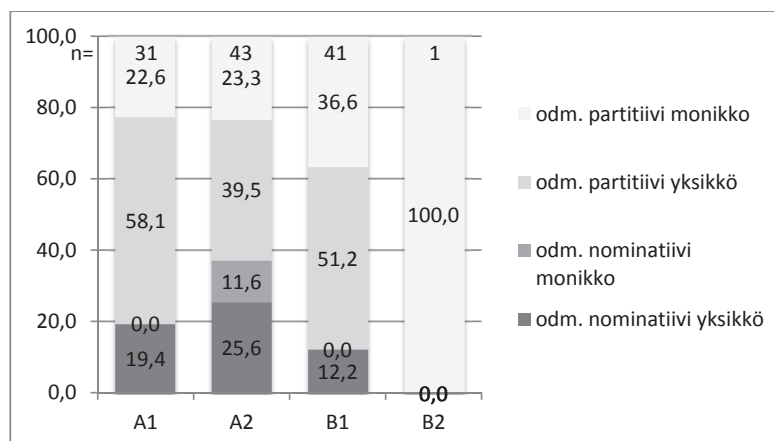
Kouluaineistossa 80 prosentin tavoitetaso saavutetaan jo tasolla A2, jolla odotuksenvastainen sijamerkintä oli noin 13,5 prosentissa e-NP:istä. Myös tällä tasolla tyypillisimpiä ovat tarkoitteen jaollisuuteen tai avoimeen kvantiteettiin liittyvät virheet (lähes 6 prosenttia kaikista e-NP:istä) ja kongruenssivirheet (3,8 % kaikista e-NP:istä).

Kuten tässä jaksossa esitellyistä esimerkeistä voi päätellä, e-NP:n odotuksenvastainen sijamerkintä on kummassakin aineistossa varsin monitahoinen ilmiö ja on vaikea löytää mitään yksittäistä tyypillistä virhettä miltään tasolta. Sen sijaan voidaan tarkastella sijamerkintävirheiden esiintymisympäristöjä. Odotuksenvastaista sijamerkintää esiintyy niin kielteisissä kuin myönteisissäkin e-lauseissa, samoin jaottomien ja jaollisten tai kvantiteetiltaan avoimien tai sulkeisten tarkoitteiden yhteydessä. Virheet näyttävät kuitenkin liittyvän varsinkin A-tasoilla sellaisiin lauseisiin, joissa odotuksenmukainen sija olisi ollut partitiivi. Kuviot 21 ja 22 näyttävät, miten odotuksenvastainen sijamerkintä suhteutuu odotuksenmukaisiin sijoihin yki- ja kouluaineistossa.

Yki-aineiston (kuvio 21) tasoilla A1 ja A2 odotuksenvastaista sijamerkintää on 30,5–32,5 prosentissa e-NP:istä. Virheellisistä e-NP:istä suurin osa on sellaisia, joiden odotuksenmukainen sija olisi yksikön tai monikon partitiivi (tasolla A1 n. 71 prosenttia ja tasolla A2 jopa lähes 90 prosenttia). Tasolla B1, jossa 80 prosentin tarkkuus siis saavutetaan ja odotuksenvastaisia sijoja on hieman vajaat 20 prosenttia, odotuksenvastaisista sijamerkinnöistä edelleen 78,8 prosenttia on sellaisissa e-NP:issä, joiden odotuksenmukainen sija olisi yksikön tai monikon partitiivi. Virheiden määrä on tasolla B2–C1 huomattavasti pienempi (enää n. 6,3–6,7 prosenttia sijoista on odotuksenvastaisia), mutta virheiden jakauma on tasolla B2 edelleen samaa luokkaa: 76,5 prosentissa yksikön tai monikon partitiivi olisi ollut odotuksenmukainen. Vasta C-tasoilla virheistä suurin osa on muissa kuin odotuksenmukaisesti partitiivimuotoisissa sijoissa.

KUVIO 21 Yki-aineisto: e-NP:n odotuksenvastaisten sijojen esiintymisympäristöt (%)

KUVIO 22 Kouluaineisto: e-NP:n odotuksenvastaisten sijojen esiintymisympäristöt (%)

Kouluaineistossa (kuviota 22) e-NP:n sijamerkinntän tarkkuus on alle 80 prosentin tavoitetason ainoastaan tasolla A1. Tällä tasolla virheellistä sijamerkinntää on n. 25 prosentissa e-NP:istä. Virheistä n. 80 prosenttia on sellaisissa e-NP:issä, joiden odotuksenmukainen sija olisi yksikön tai monikon partitiivi. Tasolla A2, jolla tarkkuuden tavoitetaso siis saavutetaan ja odotuksenvastaista sijamerkinntää on enää n. 13,5 prosentissa e-NP:istä, virheet ovat edelleen enimmäkseen (n. 63 %) sellaisissa e-NP:issä, joiden odotuksenmukainen sija olisi yksikön tai monikon partitiivi. Tasolla B1, jolla odotuksenvastaista sijamerkinntää on enää alle kymmenessä prosentissa e-NP:istä, lähes 88 prosenttia virheistä on sellaisissa e-NP:issä, joiden odotuksenmukainen sija olisi partitiivi.

Vaikka virheiden määrä siis vähenee kummassakin aineistossa, virheet näyttävät C-tasojen lukuun ottamatta sijoittuvan enimmäkseen partitiivimuotoista e-NP:tä vaativiin konteksteihin.

5.2.5 Paikanilmauksen sijamerkinntän tarkkuus

Sekä yksi-aineiston että kouluaineiston paikanilmauksissa esiintyy monentyypistä virheellistä sijamerkinntää. Erityisesti alemmilla tasoilla paikanilmaus saattaa olla muussa kuin paikallissijassa (esimerkki 73). Ilmaus voi olla myös väärässä paikallissijassa (esimerkki 74). Toinen ongelma ovat pronominit, joiden sijamerkinntä menee helposti väärin (esimerkki 75). Lisäksi sijamerkinntä on usein epätarkkaa myös ns. erottamattoman omistuksen ilmauksissa (esimerkki 76), joita käsitellään tarkemmin kohdassa 5.3.3. Myös rektiosta johtuva sija voi olla väärin (esimerkki 77).

(73)

asiat huonosti jo lähikaupa ei ole jotain (A1yMP)

Muta lautanen iso annos (A1yMP)

Paika oli pajon ihmisiä ja ei oli valosian. (A2yMV)

ja tuleko meidan **luokka** se uusi oppilas (A1kVO)

(74)

opitunnissa aina on magdollisuus kuulla eritain paljon uutta (A2yMP)

Ennen minua ja äitiä **bussinpysäkissä** oli vielä 2 tyttöä. (B1kKE)

Junalla oli humollinen mies (A2yMV)

(75)

tässä on lunta vielä! (p.o. *siellä*) (A1yEM)

Siine oli milienkintoinen lasten "Bummsi Club" (p.o. *siellä*) (A1yMV)

Tässä on monta historian taloja! (p.o. *siellä, Pietarissa*) (A2yMV)

minä luulisin että **täältä** puutuu johtoja. (p.o. *siitä, paketista*) (A2kVV)

(76)

huomasin, että **tuotteella** oli kaksi vikaa. (B1yMV)

mutta kuintekin **oman auton** on enemmän hyvät puolet (B1yMP)

Sillä on iso moottori ja nahkapenkit. (B2yMP)

(77)

Kamerassa on ilmeistynyt kaksi vikaa (B2yMV)

Harvoin "trimmatun" pinnan **alla** löytyy syvä, herkkä ja sivistynyt ihminen. (C1yMP)

lapsi lähtee ulos, **kadulla** löytyy kavereita, jä niistä saa esimerkki (B2yMP)

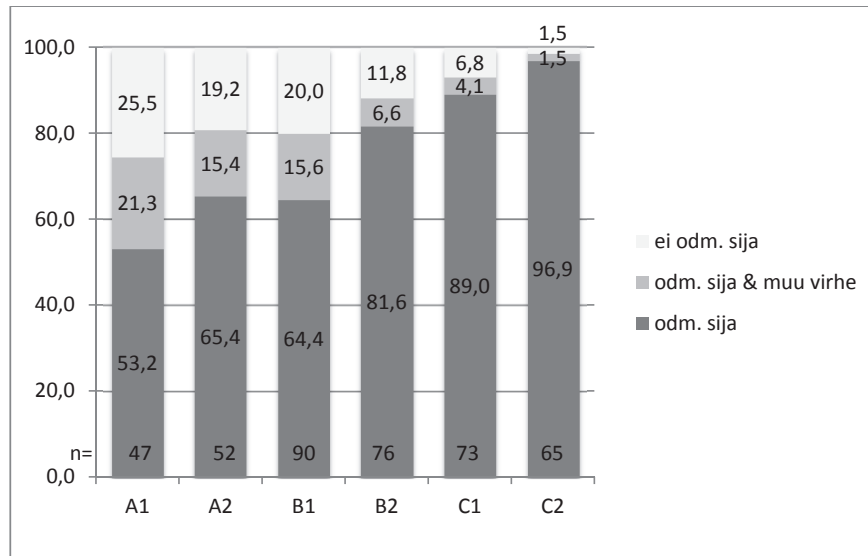
Kuviot 23 ja 24 kuvaavat lokaaliteemaisen eksistentiaalilauseen paikanilmauksen sijamerkinntän tarkkuutta. Alin palkki kuvaa odotuksenmukaista sijamerkinntää, keskimmaisessä harmaassa palkissa ovat sanat, joiden sijamerkinntä on odotuksenmukainen (eli sijamuoto on ollut tunnistettavissa oikeaksi), mutta sanassa on jokin muu virhe joko päätteessä tai vartalossa. Ylin vaalea palkki kuvaa odotuksenvastaisten sijojen osuutta.

Jos tarkkuuden rajaksi asetetaan 80 prosenttia odotuksenmukaisia sijoja, tälle tasolle päästään yksi-aineistossa (kuvio 23) tasolla A2, ja jakauma on hyvin samantyyppinen myös tasolla B1. Tasolla B2 paikanilmaukset ovat niin sijamerkinntältään kuin muutenkin virheettömiä yli 80-prosenttisesti ja tasolla C1 liki 90-prosenttisesti. Ero taitotasojen B1 ja B2 välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä.⁵⁷ Koska tilastollisesti merkitsevää eroa ei tasojen A1 ja A2 välillä ole⁵⁸ ja myös tasolla A1 sijamerkinntän tarkkuus on lähellä 80 prosentin rajaa (n. 75 prosenttia odotuksenmukaisia sijoja), ei 80 prosentin tarkkuuden saavuttamista voi tässä aineistossa pitää paikanilmauksen sijamerkinntän suhteen mer-

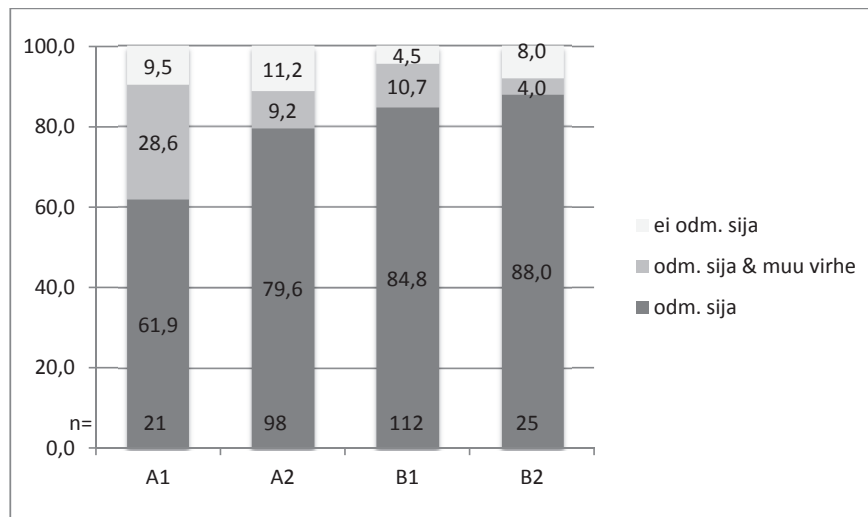
⁵⁷ p=0,044, ks. liite 1.

⁵⁸ p=0,510, ks. liite 1.

kittävänä taitotason indikaattorina, vaan tilastollisen tarkastelun valossa on hyvinkin mahdollista, että perusjoukossa tämä 80 prosentin tarkkuus voidaan saavuttaa jo taitotasolla A1. Merkittävin muutos on havaittavissa siirryttäessä taitotasolle B2, jolloin ollaan hyvin lähellä 90 prosentin tarkkuutta ja ero alempiin taitotasoihin nähden on tilastollisesti ainakin melkein merkitsevä.

KUVIO 23 Yki-aineisto: paikanilmauksen sijamerkinän tarkkuus (%)

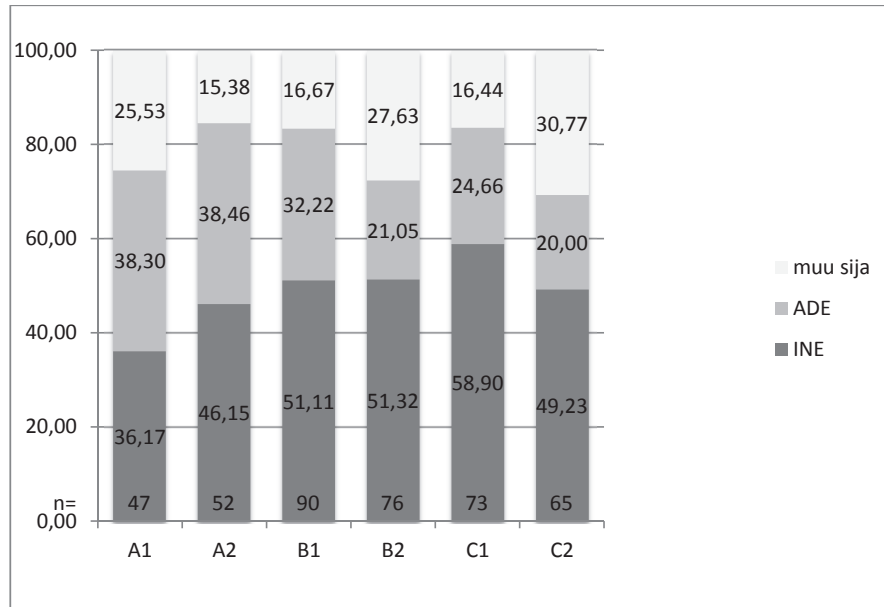
KUVIO 24 Kouluaineisto: paikanilmauksen sijamerkinän tarkkuus (%)

Kouluaineistossa (kuvio 24) vaadittu 80 prosentin tarkkuus saavutetaan jo tasolla A1 reilusti ja yksi-aineistoa vastaava lähes 90 prosentin tarkkuus jo tasolla A2, jolla paikanilmauksen sijoista 88,8 prosenttia on odotuksenmukaisia ja täysin virheettömiä paikanilmauksiakin on lähes 80 prosenttia. Vastaava jakauma on yksi-aineistossa vasta tasolla B2. Kouluaineistossa tasojen A1 ja A2 välinen ero on periaatteessa samankaltainen kuin yksi-aineistossakin ($p=0,052$), mutta eroa ei voi pitää tilastollisesti merkitsevänä, sillä paikanilmausten lukumäärä jää tasolla A1 niin pieneksi, että khiin neliö -testiä ei voi pitää luotettavana (alle viiden suuruisia odotettuja lukumääriä on enemmän kuin viidesosa). Vaikka eroa kouluaineiston tasojen A1 ja A2 välillä ei voikaan osoittaa, tarkastelu paljastaa, että sama tarkkuus (lähes 90 prosenttia odotuksenmukaisia sijoja), joka yksi-aineistossa saavutetaan vasta tasolla B2, saavutetaan kouluaineistossa viimeistään tasolla A2 eli vähintään kahta taitotasoa aikaisemmin.

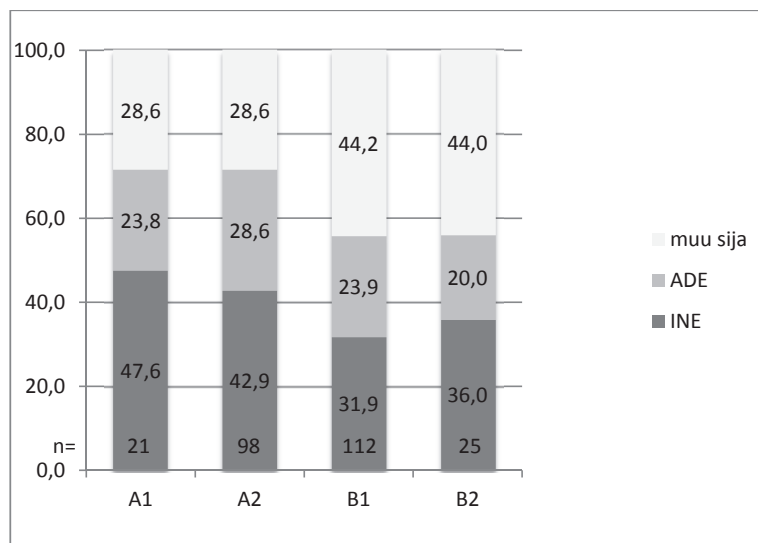
5.2.6 Eri sijamuotojen käyttö paikanilmauksissa

Paikanilmausten sijamuotovalikoima ei ole tarkkuuteen liittyvä ilmiö, mutta sitä tarkastellaan tässä alakohdassa, jotta nähtäisiin, onko eri sijamuotojen käytöllä yhteyttä tarkkuuden kehitykseen. Eksistentiaalilause ei aseta kovin tiukkoja rajoja sille, mitä sijamuotoja paikanilmauksessa voi käyttää. Kuviot 25 ja 26 kuvaavat paikanilmauksissa esiintyviä sijoja yksi- ja kouluaineistossa.

Yksi-aineistossa (kuvio 25) selvästi yleisintä on inessiivin ja adessiivin käyttö eksistentiaalilauseen paikanilmauksen sijana. Tasoa A1 lukuun ottamatta inessiivi on hieman adessiivia yleisempi, ja kun inessiivi kattaa kaikista sijoista melkein joka tasolla karkeasti ottaen puolet sijoista, adessiivin osuus vähenee erityisesti tasolta B2 lähtien muiden sijojen kustannuksella. Joka tasolla n. 70–85 prosenttia paikanilmauksista onkin inessiivissä tai adessiivissa. Muiden sijojen käyttö on jonkin verran runsaampaa tasoilla B2 ja C2, ja kun ottaa huomioon, että tasolta B2 lähtien odotuksenvastaisten sijojen osuus on korkeintaan kymmenisen prosenttia, voi sanoa, että näillä ylemmillä tasoilla sijojen käyttö on monipuolisempaa tarkkuuden siitä suuremmin kärsimättä. Sijamuotojakaumat säilyvät kuitenkin yksi-aineistossa taitotasoinnain varsin samankaltaisina eikä tilastollisesti merkitseviä eroa vierekkäisten taitotasojen välillä ole.

KUVIO 25 Yki-aineisto: paikanilmausten sijat lokaaliteemaisissa e-lauseissa (%)

KUVIO 26 Kouluaineisto: paikanilmausten sijat lokaaliteemaisissa e-lauseissa (%)

Kouluaineistossa (kuvio 26) paikanilmausten käyttö on monipuolisempaa kuin yksi-aineistossa, jossa lähes joka tasolla yli puolet paikanilmauksissa käytetyistä sijamuodoista on inessiivejä ja kaikista paikallissijoista n. 70–85 prosenttia on olosijoja. Kouluaineistossa inessiiviä esiintyy joka tasolla alle puolessa e-

lauseiden paikanilmauksista ja adessiivin osuus on noin neljännes kaikista sijoista. Muut sijat ovat A-tasoilla yhtä yleisiä kuin adessiivi ja B-tasoilla sekä inessiiviä että adessiivia yleisempiä. Kouluaineistossa muiden sijojen kuin inessiivin ja adessiivin käyttö lokaaliteemaisen eksistentiaalilauseen paikanilmauksessa on siis selvästi yleisempää kuin yksi-aineistossa. Kun vielä ottaa huomioon sen, että kouluaineistossa käytetyistä paikanilmausten sijoista lähes joka tasolla yli 90 prosenttia on odotuksenmukaisia (yksi-aineistossa vasta tasoilla A2–B1 ylittyy 80 prosentin raja), voi sanoa, että kouluaineistossa eri sijamuotojen käyttö paikanilmauksissa on monipuolisempaa ja siitä huolimatta tarkempaa jo selvästi alemmilla tasoilla kuin yksi-aineistossa. Erityisesti ero näkyy tasolla B1, jolla myös 80 prosentin tarkkuus on kummassakin aineistossa saavutettu. Sijamuotojen jakauma on aineistojen välillä tasolla B1 huomattavan erilainen ja ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä.⁵⁹ Muilla taitotasoilla aineistojen välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Samoin kuin yksi-aineistossa, myös kouluaineistossa sijamuotojakauma säilyy taitotasoin tasaisena eikä tilastollisesti merkitseviä eroja vierekkäisten taitotasojen välillä ole.

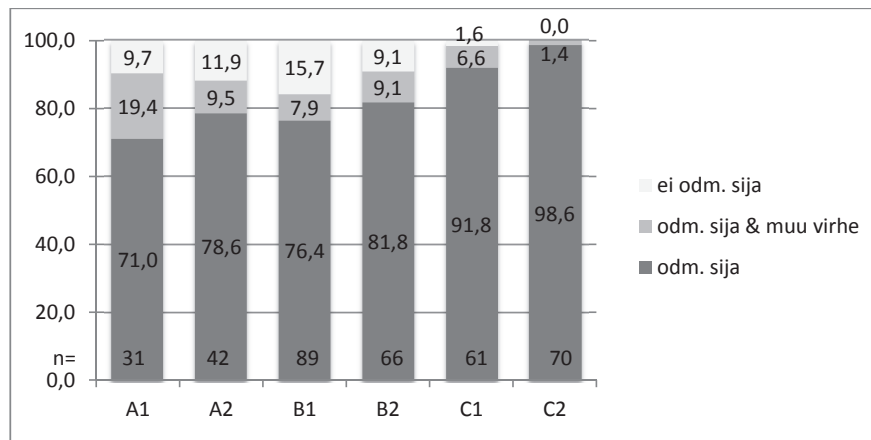
5.2.7 Omistajanilmauksen sijamerkin­nän tarkkuus

Omistuslauseessa omistajan adverbiaalinen sija on tyypillisesti adessiivi, mutta myös suuntasijoja esiintyy näissä lauseissa. Vaikka suomen omistusrakenne onkin erilainen kuin kielissä, joissa on omistamista ilmaiseva verbi, on kuitenkin niin, että suomen omistusrakenne on melko pitkälle kiteytynyt konstruktio, joka on opetuksessa läsnä aivan alusta lähtien. Se, että omistuslauseessa käytetään omistajan adessiivia ja *on*-verbiä, ei oman opetuskokemukseni perusteella vaikuta kovin haastavalta oppia. Myös nyt tutkittu aineisto näyttää, että omistajanilmauksen sijamerkin­tä hallitaan varsin hyvin.

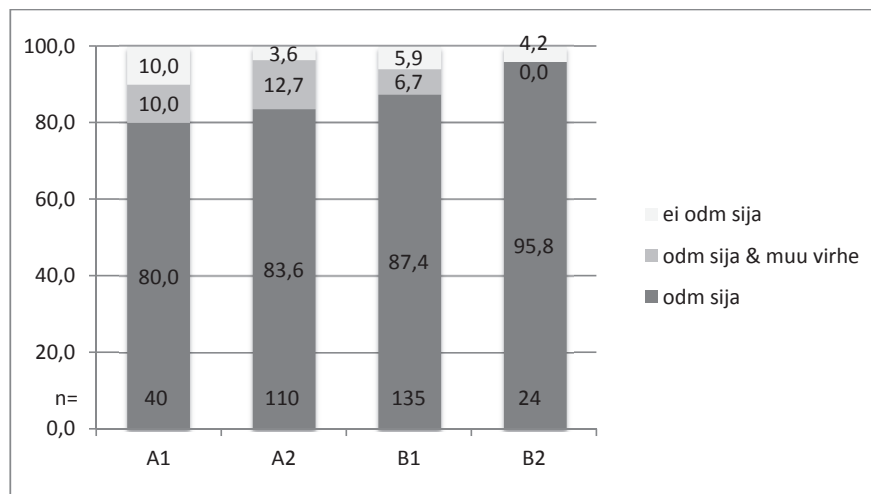
Yksi-aineiston omistajanilmauksessa (kuvio 27) sijamerkin­nän tarkkuus ylittää 80 prosenttia selvästi jo tasolla A1, ja tasolla B2 muutkin virheet ovat omistajanilmauksista 80-prosenttisesti kadonneet, tosin hyvin lähellä 80 prosentin rajaa ollaan myös alemmilla tasoilla A2 ja B1. Lähes sataprosenttinen virheettömyys saavutetaan vasta tasolla C2.

Myös kouluaineistossa (kuvio 28) omistajanilmauksen sijamerkin­nän 80 prosentin tarkkuus saavutetaan jo tasolla A1. Kouluaineistossa odotuksenmukainen sija on yli 90 prosentissa omistuslauseista kaikilla tasoilla, mutta yksi-aineistossa ei yllätä aivan samaan tarkkuuteen, varsinkin jos tarkastellaan täysin virheettömien omistajanilmausten osuutta: kouluaineistossa jo tasolta A1 lähtien omistajanilmaus on muutenkin virheetön 80-prosenttisesti, mutta yksi-aineistossa tämä tarkkuus saavutetaan vasta tasolla B2. Tasolla B2 kouluaineiston omistajanilmaukset ovat sijamerkin­nältään odotuksenmukaisia ja muutenkin virheettömiä lähes sataprosenttisesti, kun yksi-aineistossa vastaava tarkkuus saavutetaan vasta tasolla C2.

⁵⁹ $p < 0,001$, ks. liite 1.

KUVIO 27 Yki-aineisto: omistajanilmauksen sijamerkin­nän tarkkuus (%)

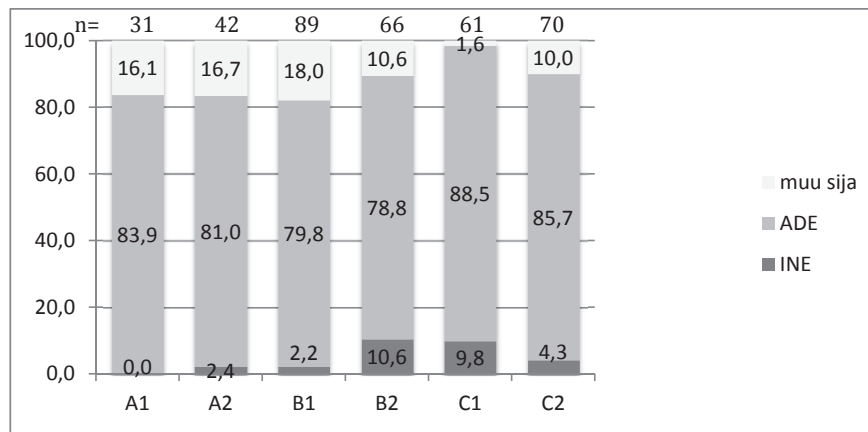
KUVIO 28 Kouluaineisto: omistajanilmauksen sijamerkin­nän tarkkuus (%)

Jos omistuseläuseita vertaa lokaaliteemaisiin eksistentiaaliläuseisiin, voi todeta, että yki-aineiston omistajanilmaukset ovat sijamerkin­nältään tarkempia alemmilla tasoilla kuin paikanilmaukset (vrt. kuvioita 23 ja 24 kuvioihin 27 ja 28). Sijamerkin­nältään odotuksenvastaisten omistajanilmausten määrät jäävät kummassakin aineistossa kaikilla tasoilla niin pieniksi, ettei vierekkäisten taitotasojen välillä ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Omistajanilmaukset ovat sijamerkin­nältään oikein käytännössä 90-prosenttisesti kummassakin aineistossa alusta lähtien. Kouluaineistossa myös paikanilmauksen sijamerkin­ntä ylittää kaikilla tasoilla samaan tarkkuuteen, mutta yki-aineistossa paikanilmausten 90-prosenttiseen tarkkuuteen päästään vasta tasolla B2.

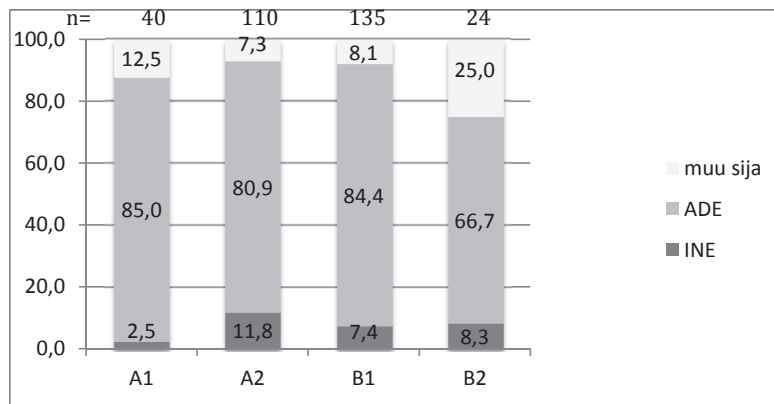
5.2.8 Eri sijamuotojen käyttö omistuslauseen teemapaikalla

Omistuslauseen teemapaikan sijamuotovalikoimaa tarkastellaan tässä tutkimuksessa sujuvuuteen liittyvänä ilmiönä, mutta sitä käsitellään tässä kohdassa, jotta sitä olisi helpompi verrata tarkkuuden kehitykseen, jota käsiteltiin edellä. Molemmat aineistot osoittavat, että omistuslauseissa tyypillisin teemapaikalla olevan ilmauksen sijamuoto on adessiivi. Muitakin sijamuotoja lauseissa toki esiintyy, esimerkiksi niin, että omistajan adessiivin kanssa samassa lauseessa on myös paikanilmaus, tai niin, että omistajan adessiivin tilalla on suuntasijainen henkilöviitteinen adverbialli. Tarkkaan ottaen seuraavat kuviot eivät siis kuvaa pelkästään omistajanilmauksen sijamerkinä, vaan mukana ovat myös mahdolliset paikan adverbialit omistuslauseissa. Teemapaikalla ei myöskään tarkoiteta välttämättä verbinetistä asemaa, vaan teemaksi on tässä katsottu sanajärjestyksestä riippumatta omistajan tai paikan ilmaus, johon e-NP:n tarkoite predikoidaan. Eri sijamuotojen käyttöä omistuslauseiden teemapaikalla havainnollistavat kuviot 29 ja 30.

Adessiivi on kummassakin aineistossa kaikilla tasoilla yleisin omistuslauseen adverbialin sija. Kouluaineiston tasoa B2 lukuun ottamatta omistuslauseen adverbialli on käytännössä vähintään 80-prosenttisesti adessiivissa. Muiden sijojen lukumäärät suhteessa adessiiviin jäävät kummassakin aineistossa niin pieniksi, ettei vierekkäisten taitotasojen välisiä tilastollisia merkitsevyyseroja pysty luotettavasti laskemaan.

KUVIO 29 Yki-aineisto: omistuslauseen teemapaikan sijat (%)

KUVIO 30 Kouluaineisto: omistuslauseen teemapaikan sijat (%)

Jonkinlaisena osoituksena omistusrakenteen kehittymisestä voi pitää sitä, että omistajan adessiivin ohella lauseessa esiintyy myös paikanilmauksia tai että omistajan adverbiaali on suuntasijainen. Toki on mahdollista, että muu kuin adessiivi omistajanilmauksen sijana on myös odotuksenvastainen, mutta kuten edellä todettiin, lähes kaikilla tasoilla kummassakin aineistossa sijamerkintä on omistuslauseissa vähintään 90-prosenttisesti odotuksenmukainen. Tämä tarkoittaa, että myös alemmilla tasoilla käytetään nähtävästi jonkin verran muitakin odotuksenmukaisia sijoja kuin adessiivia, ja mitä pitemmälle tarkkuus kehittyy, sitä enemmän näissä muissa sijoissa on myös odotuksenmukaisia sijoja – siis myös muita kuin adessiivia. Määrät jäävät kuitenkin niin pieniksi, ettei merkitseviä eroja omistuslauseiden adverbiaalien sijamuotojakaumassa taitotasojen välillä ole.

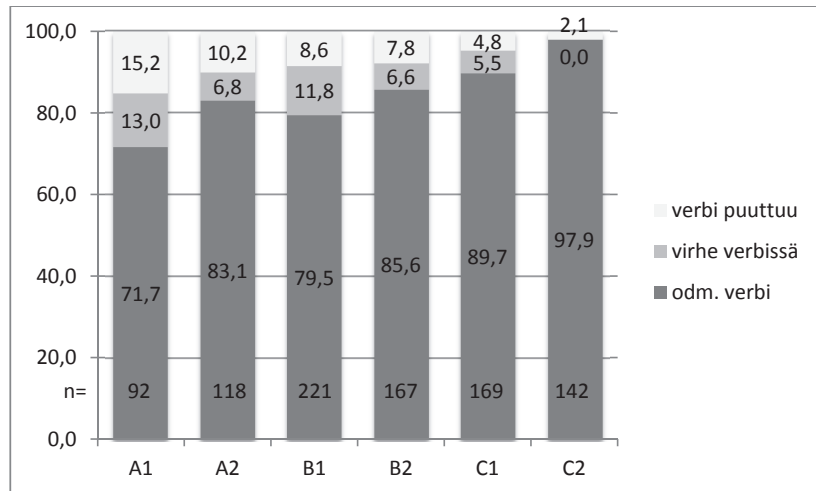
5.2.9 Verbin tarkkuus, puuttuminen ja odotuksenvastaiset verbimuodot

Verbin keskeisin piirre e-lauseissa, vaihtelematon yksikön kolmannen persoonan muoto, on molemmissa aineistoissa, kaikilla tasoilla ja kaikissa tehtävyytyypeissä hyvin hallussa. Kuviot 31 ja 32 esittävät odotuksenmukaisten ja odotuksenvastaisten sekä puuttuvien verbien osuudet yksi- ja kouluaineistoissa taitotasoin. Verbeissä voi olla monentyyppisiä virheitä, esimerkiksi väärän persoonan tai monikkomuodon käyttö tai yksinkertaisesti kirjoitusvirheet. Virheenä voi pitää myös sitä, että verbi puuttuu. Kuvioissa virheprosentit on laskettu kutakin verbipaikkaa kohden (=n), ja mikäli verbi puuttuu, on puuttuvaksi laskettu yksi verbi.

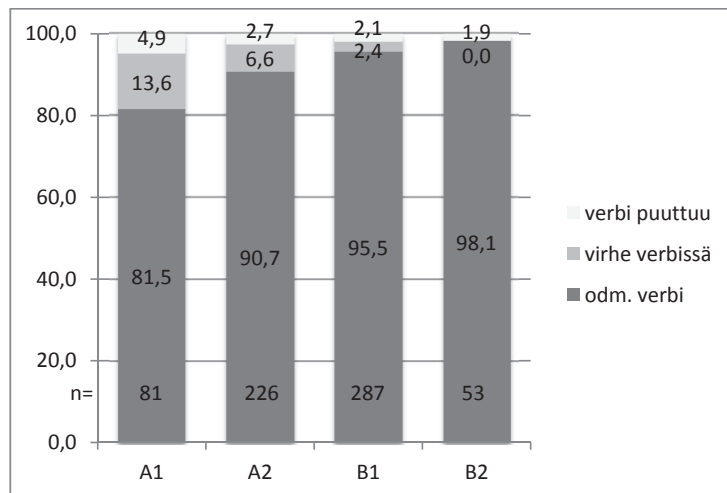
Eniten virheellisiä verbimuotoja on kummassakin aineistossa tasolla A1 (13–13,6 %), jonka jälkeen virheellisten verbimuotojen osuus lähtee laskuun, tosin kouluaineistossa yksi-aineistoa nopeammin varsinkin tasolta B1 lähtien. Kaikki tuotetut verbimuodot ovat virheettömiä yksi-aineistossa vasta tasolla C2, kun kouluaineistossa jo tasolla B2 ei ole yhtään virheellistä verbimuotoa.

Verbin puuttuminen on yleisintä yksi-aineistossa tasoilla A1 (n. 15 %) sekä A2 (10 %). B-tasoilla verbi puuttuu vielä lähes 8 prosentissa e-lauseista, minkä jälkeen puuttuvien verbien osuus vielä laskee. Kouluaineistossa verbin puut-

tuminen on tätäkin harvinaisempaa kaikilla tasoilla, yleisimmillään tasolla A1 4,9 prosenttia. Kun kouluaineistossa verbi puuttuu tasolla A2 enää vain n. 2,7 prosentissa e-lauseista, yksi-aineistossa saavutetaan tämä taso vasta taitotasolla C2.

KUVIO 31 Yki-aineisto: verbin tarkkuus (%)

KUVIO 32 Kouluaineisto: verbin tarkkuus (%)

Tästä kaikesta voi päätellä, että vaikka verbi jäisi poisikin, ei se ainakaan yksinään johda tulkintaan, että teksti edustaisi alemmaa taitotasoa. Varsinkin yksi-aineisto nimittäin osoittaa, että jopa lähes 8 prosentissa e-lauseista verbi voi puuttua myös tason B2 tekstissä, kun kouluaineistossa verbin poisjätö ei edes tasolla A1 ole tätä luokkaa. Luulisi, että verbin pois jättäminen hankaloittaa

tekstin ymmärrettävyyttä ja siten laskee tulkintaa tekstin taitotasosta, mutta ilmeisesti näin ei ole. Varsinkin vielä A-tasojen teksteissä (esimerkki 78) verbi puuttuu usein sellaisista lauseista, joissa se tuntuisi välttämättömältä. Myös B-tasoilla (esimerkki 79) esiintyy samantyyppisiä virheitä.

(78)

Tänään minulla tärkeä asia. (A1yEM)

Lähikaupassa tervellinen myyjä. (A1yMP)

Mutta meillä hyvää mahdollisuus tavata viikon kulutua, sunnuntaina kello 12 (A2yEM)

Museossa ihan monta esinettä. (A2yMV)

Kaupassa liian pieni tilaa (A2yMP)

(79)

nyt meillä perhessä kuusi henkilöä (B1yMP)

Toinenkin perustelu on, että kaupungissa paljon ihmisiä ja on aina riire ja pannikki. Lisääkin, ruuhka tiellä. (*Lisäksi tiellä on ruuhkaa.*) (B1yMP)

kuukauden päästä huomasi että auton motorissa jotain ongelma (B1yMP)

Hyvä puolella, että kaupungissa (esimerkiksi - Milanossa, Roomassa, Savonlinnassa) paljon hotellia (B1yMP)

soitat minulle jos jotakin kysyttävä. (B1yMV)

Tarkeempi on että opettajat ja vähemmällä hyvää yhteistyö ja aina vähit mielenpidejä. (B2yMP)

Mikäli kysyttävää, niin vastaan mielelläni. (B2yMV)

minun puolesta on hyvää jos lapsenlla mahdollisuus oppivat teidän oma uskonto koulussakin. (B2yMP)

Toivattavasti Matilla mahdollisuus tulee mukaan. (B2yEM)

B-tasojen e-lauseissa on kuitenkin jo myös sellaisia, joissa verbin puuttumista ei välttämättä voi pitää virheenä (esimerkki 80). C-tasoilla (esimerkit 81–83) verbi puuttuu enää vain harvoin ja silloinkin varsin luontevasti. Seuraavat esimerkit ovat pikemminkin osoitus siitä, että kirjoittaja hallitsee myös vähemmän prototyypistä eksistentiaalilauseen käyttöä. Eksistentiaalilauseen käyttö on siis muuttunut tältä osin sujuvammaksi. Osa e-lauseista on elliptisiä (esimerkki 81), mutta verbittömyyttä esiintyy myös talkookutsujen otsikoissa ja ohjeistavissa lauseissa (82) sekä joissakin kiteytyneissä sanonnoissa ja fraaseissa (83). (Vrt. myös ISK: 1124–1125; 839–841.)

(80)

Ajoneuvorekisteristä taas lasku? Eiköhän minä äsken sen maksanut? (B2yMP)

varsinkin kaupungeissa pitäisi vaan hankita oman auton, jos tällaiseen on hyvä syy, tai ei vaihtoehtoja. (B2yMP)

keskustelutaidon osalta kehitys niukka, koska osallistujoiden määrä liian iso ja siitä johtujen ei riittävästi mahdollisuuksia puhua (B2yMP)

(81)

Mökissä oli kaikki tarvittava, mutta ei kuitenkaan televisiota. (C1yMP)

Maailma on töynnä erilaisia ihmisiä, tarjolla erilaisia työpaikkoja. (C1yMP)

Aamupäivällä on kahvitauko ja työn jälkeen grillaaminen. (C2yEM)

(82)

Ensi lauantaina kevään siivoustalkoot pihallamme! (C1yEM)

Kahvia/teetä/mehua ja pullaa tarjoilla, ja töiden päätteeksi yhteiset grillijuhlat. (C1yEM)

Sään salliessa grillikutsut talonmiehen takapihalla siivouksen jälkeen. (C2yEM)

(83)

Ei hyvää ilman huonoa! (C1yMP)

Tässä muutamia ideoita mistä minä voin puhua. (C1yMV)

Tässä meidän perheen viimeisin loma - Mökki oli keskellä hiljaista metsää. (C1yMP)

Tässä lyhyt tiivistelmä esityksestäni: (C2yMV)

Jos sekä verbin puuttumista että muita verbivirheitä tarkastellaan yhdessä, 80 prosentin tavoitetaso jää saavuttamatta ainoastaan yksi-aineiston tasolla A1, jossa 28,2 prosentissa kaikista e-lauseista verbi joko puuttuu tai siinä on virhe. Muilla tasoilla yksi-aineistossa ja koko kouluaineistossa 80 prosentin raja on saavutettu. Jakaumat säilyvät kummassakin aineistossa taitotasoinnin tasaisina, ettei tilastollisesti merkitseviä eroja vierekkäisten taitotasojen välillä ole.

5.3 Eksistentiaalilauseen sujuvuuden kehitys

Sujuvuus on tässä tutkimuksessa ymmärretty toisin kuin perinteisesti. Merkkinä sujuvuuden kehityksestä pidetään eksistentiaalilausekonstruktion variaatioon liittyviä piirteitä: rakenteen monipuolistumista ja kasvua prototyyppistä eksistentiaalilauseesta rikkaammaksi konstruktioksi. Jo edellä tarkkuuden yhteydessä on käsitelty joitakin tällaisia piirteitä: eri sijamuotojen käyttöä e-NP:ssä (kohta 5.2.3), paikanilmauksissa (5.2.6) sekä omistuslauseen teemapaikalla (5.2.8). Muita sujuvuuspiirteitä käsitellään seuraavaksi.

5.3.1 Teemapaikan paikanilmausten abstraktiotaso

E-lauseiden paikanilmausta voi tarkastella myös semanttisesta näkökulmasta, ts. millaisia paikan- ja omistajanilmauksia eksistentiaalilauseissa käytetään. Eksistentiaalilauseet jakautuvat tässä suhteessa kolmeen ryhmään: lokaaliteemaisiksi eksistentiaalilauseiksi olen laskenut sellaiset, joissa esiintyy paikanilmaus ilman habitiivista adverbialia. Omistajateemaisiksi olen laskenut sellaiset e-lauseet, joissa teemana on habitiivinen adverbialia (ISK: 937-938). Ns. erottamatonta omistusta eli kiinteää osa-kokonaisuussuhdetta tyyppiä *Autossa on talvirenkaat* (vrt. Hakulinen & Karlsson 1979: 97 ja ISK: 938-939) tarkastelen kuitenkin lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden yhteydessä ja erikseen kohdassa 5.3.3. Kolmanteen ryhmään jäävät ns. muut eksistentiaalilauseet, joissa teemana ei ole paikan eikä omistajan adverbialia.

Eksistentiaalilauseiden paikanilmaukset olen jakanut karkeasti kolmeen ryhmään mukaillen Lyonsin (1977: 442-447, ks. myös Hakulinen & Karlsson 1979: 76) esittämää kolmijakoa. Kolmijako pyrkii erottelemaan toisistaan abstraktit ja konkreettiset tarkoitteet, ja abstraktit tarkoitteet on jaettu edelleen vielä kahteen ryhmään: havaittaviin ja ei havaittaviin.

Tarkoitteiden abstraktisuus tai konkreettisuus liittyy referentiaalisuuteen, ts. siihen, millaisiin olioihin paikanilmaus eksistentiaalilauseissa viittaa. Ns. ensimmäisen asteen tarkoitteiden referenttejä ovat ne oliot, jotka arkiajattelun ja havaitsemisen kannalta ovat ilman muuta aikapaikkaisesti olemassa, esimerkiksi ihmiset, eläimet, esineet jne. Näitä voisi pitää myös ns. konkreettisina tarkoitteina. Abstraktimmat tarkoitteet on jaettu kahteen ryhmään sen mukaan, ovatko ne kokemusperäisesti havaittavissa vai eivät. Ns. toisen asteen tarkoitteet pikemminkin "tapahtuvat" kuin "ovat olemassa" (esim. *esitys, kuolema, mitätaus, moite, paluu, tilanne*). Kolmannen asteen oliot taas ovat kuvittelun, muistamisen, unohtamisen ym. henkisen toiminnan kohteita tai tuloksia, eikä niillä ole kielenulkoisessa maailmassa sellaista selvärajasta olomuotoa, jonka kuka tahansa pystyisi kokemusperäisesti toteamaan. Kolmannen asteen tarkoitteita ovat sellaiset oliot, joita kuvaavat esim. substantiivit *ajatus, idea, luulo, syy, toisiseikka, tunne, väite*. (Hakulinen & Karlsson 1979: 76.)

Lyonsin (1977: 444) mukaan ensimmäisen ja toisen asteen oliot eroavat siten, että ensimmäisen asteen oliot voivat olla vain yhdessä paikassa yhtenä ajankohtana, ts. ne eivät voi olla kahdessa paikassa yhtä aikaa. Toisen asteen oliot sen sijaan eivät ole samalla tavalla paikkaan sidottuja, vaan esimerkiksi sama tapahtuma voi olla käynnissä useassa eri paikassa samaan aikaan. Kolmannen asteen tarkoitteista nämä eroavat kuitenkin siten, että toisen asteen tarkoitteet voi kokemusperäisesti havaita, kun taas kolmannen asteen tarkoitteita ei voi. Toisen asteen tarkoitteella voi olla myös temporaalinen ulottuvuus, kun taas kolmannen asteen tarkoitteiden ei voi sanoa sijaitsevan missään ajassa tai paikassa. (Lyons 1977: 444-445.)

On syytä korostaa, että tässä luvussa tekemäni jaottelu ei ole ainoa mahdollinen. Varsinkin abstraktimmat toisen ja kolmannen asteen tarkoitteet saataisi voida luokitella toisinkin. Lyonsin (1977: 442-443, 446-447) mukaan ensimmäisen asteen tarkoitteet ovat konkreettisia, toisen asteen tarkoitteet ovat

tapahtumia, prosesseja ja asiainiloja ja kolmannen asteen tarkoitteet puolestaan propositioita, mutta on kielikohtaista, millaisilla ilmauksilla näihin tarkoitteisiin viitataan. Abstraktit (toisen ja kolmannen asteen) substantiivit, joilla siis viitataan vastaavasti toisen tai kolmannen asteen tarkoitteisiin, ovat Lyonsin mukaan ainakin englannissa ja mahdollisesti muissakin kielissä yleensä johdoksia tai yhdyssanoja ("e.g., 'arrival', 'death', 'amazement', 'house-keeping' - - are complex or compound rather than simple") mutta eivät välittämättä. Esimerkkeinä muista ("simple") toisen asteen tarkoitteista hän mainitsee englannin substantiivit *event*, *process*, *state* ja *situation*. Kolmannen asteen substantiiveja ovat esimerkiksi *reason*, *theorem*, *proposition* ja tietyissä yhteyksissä myös *idea*. Lyons kuitenkin korostaa, että jaottelun ei ole tarkoitus olla tyhjentävä ja että esimerkiksi kolmannen asteen tarkoitteita voisi jakaa edelleen alaluokkiin (vrt. Lyons 1977: 446–447).

Langacker (esim. 1999: 209; 2008a: 269–272) on kritisoinut edellä esitetyn kaltaista perinteistä käsitystä referenssistä, ja kognitiivisen kieliopin viitekehyyksessä referenssi näyttääkin liittyvän puhetilanteeseen ja siinä rakentuviin käsitteistyksiin eikä ole niinkään keskeistä, onko referentti "olemassa" reaali maailmassa vai ei. Referenssi on Langackerin mukaan viittaus käsitteistykseen ("*reference within a conception*"). Käsitteistykset ovat tietenkin aina abstrakteja, mutta toisaalta voisi hyvin ajatella, että Lyonsin ensimmäisen asteen entiteetit – konkreettiset reaali maailmassakin havaittavissa olevat tarkoitteet – ovat ilman muuta sellaisia, jotka kognitiivisessa kieliopissa profiloituvat olioina. Langacker mainitsee useaan otteeseen (esim. Langacker 1999: 209; 2008a: 106), että substantiivit hahmottavat olion. Niinpä olioihin viittaavina olisi siis pidettävä myös tekoja ja tapahtumia hahmottavia substantiiveja (esim. *kuolema*, *saapuminen*, vrt. Lyonsin esimerkit toisen asteen substantiiveista edellä) sekä myös kolmannen asteen entiteettejä, mikäli niitä kuvataan substantiivilla (esim. *syy*, *teoreema*, *propositio* ja *ajatus* tai *idea*). Koska olen kuitenkin halunnut tehdä jonkinlaista jaottelua sen suhteen, millaisiin reaali maailman näkökulmasta konkreettisiin ja abstraktimpiin tarkoitteisiin eksistentiaalilauseiden paikan adverbiaalit ja e-NP:t oppijankielessä viittaavat, olen soveltanut perinteisempää Lyonsin lähestymistapaa.

Ensimmäisen asteen tarkoitteet

Käytännössä rajanveto ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen entiteettien välillä ei ole aivan ongelmatonta, mutta eksistentiaalilauseiden paikanilmausten jaottelu näihin kolmeen ryhmään paljastaa kuitenkin jotakin eksistentiaalilauseiden abstraktiotason kehityksestä eri taitotasojen välillä. Ensimmäisen asteen olioita, käytännössä konkreettisiin tarkoitteisiin viittaavia paikanilmauksia, esiintyy aineistoissa kaikilla tasoilla (esimerkki 84).

(84)

Minun lähikaupassani on joka päivä kauniit kukkat! (A1yMP)

Itäkeskuksessa on hyvää paika. (B1yEM)

Siellä on monta hyvää Ravintoloita joka Lailta eri ruoka. (B1yEM)

Solkialla on upouusi urheilukeskus (B2yEM)

Onhan **Suomessakin** paljon venäläisiä lääkäreitä, jotka tulevat hyvin toimeen. (C1yMP)

Mutta on **autossa** myöskin huonot puolensa. (C1yMP)

Siinä on myös suositus: "Jos et halua mainosmateriaalia jatkossa pyydän soittamaan tai mailaamaan seuraavaan." (C2yMP)

Edellisten esimerkkien paikanilmaukset viittaavat käytännössä konkreettisiin tarkoitteisiin, jotka ovat siis olemassa yhdessä paikassa yhtenä ajankohtana. Kuka tahansa voi lisäksi havaita nämä paikat kokemuseräisesti. Kuten esimerkiksi (84) huomaa, olen laskenut konkreettisiksi paikoiksi myös pronominit, jotka tällaisiin paikkoihin viittaavat. Aivan joka lauseessa ei ole kuitenkaan selvää, mihin pronomini viittaa. Jos pronominilla ilmaistun paikan abstraktiotasoa on ollut mahdoton määrittää, kuten esimerkissä (85), lauseet on jätetty tässä kohdassa pois tarkastelusta.

(85)

Siinä oli kaikki. (B1kMP)

-- tietokonepeli ja **siitä** tule huono juttu kun se ei toimi täällä hetkellä. (A2kVV)

mutta **siinä** ei ollutkaan tarpeeksi. (B1kVV)

Epäselviä pronomini viittauksia oli kouluaineistossa ja yksi-aineistossa kummassakin kuitenkin vain kuusi kappaletta, joten kovin suurta vaikutusta analyysin tuloksiin näillä lauseilla ei ole. Lisäksi näistä epäselvistä viittauksista oli suurin osa tyyppiä *siinä kaikki*. Vaikka nämä fraasit ilmeisesti viittaavat kaikkeen edellä sanottuun tai kirjoitettuun, on tulkinnanvaraista, onko viittaus konkreettinen (teksti) vai abstraktimpi (aiemmin sanottu). Jos viittaus koskee aiemmin sanottua tai tapahtunutta, kyseessä olisi käsittääkseni ns. toisen asteen tarkoite.

Toisen asteen tarkoitteet

Toisen asteen tarkoitteiden joukko on varsin monenkirjava (vrt. esimerkeissä 86–89 lihavoidut ilmaukset). Toisen asteen tarkoitteiksi olen laskenut Lyonsia mukaillen sellaiset tarkoitteet, jotka ovat kyllä havaittavissa mutta eivät silti varsinaisia konkreettisia paikkoja. Monet näistä tarkoitteista ovat tilanteita, tekoja ja tapahtumia (esimerkki 86), esimerkiksi *koe*, *työ*, *iltavuoro*, *elämä*, *juhlat*, *matkailualan kehittämistehtävät* sekä *lasten ja nuorten kasvat*us.

(86)

Mitä **kokeeseen** tulee? (A2kVO)

Työssä on aika paljon hommia. (B2yEM)

Iltavuorossa ei ole toisesta työntekijästä (B2yEM)

Elämässä on monia tärkeä asiaa. (B1yMP)

Yhtäkkiä ilmestyi pari tuntematonta henkilöä pelleilee minun **juhliini**. (B1kKE)

Matkailualan kehittämistehtävissä on nykyään oltava joustava moniosaja. (C2yMV)
 puhumisesta ei sinänsä ole **lasten ja nuorten kasvatuksessa** mitään hyötyä (C2yMP)

Konkreettisen ja abstraktin raja on kuitenkin jossain määrin liukuva (esimerkki 87). Toisen asteen tarkoitteiksi olen katsonut mm. ilmaukset *kurssilla*, *tunnilla* ja *luokassa*, mikäli niillä viitataan ihmisryhmään tietyssä tilanteessa eikä esimerkiksi konkreettiseen luokkahuoneeseen. Vastaavasti *auton ratti* on tietenkin konkreettinen olio, mutta esimerkin lauseessa viitataan auton ratissa olemiseen (auton ajamiseen), joka tietenkin on havaittavissa oleva teko tai tilanne. Ilmaus *pelissä* on tulkittavissa kahdella tavalla. Olen tulkinnut sen ensimmäisen asteen tarkoitteeksi, mikäli viittaus kohdistuu konkreettiseen esineeseen (esim. *Pelissä on naarmu*), mutta toisen asteen tarkoitteeksi, mikäli sillä viitataan pelitapahtumaan (*Pelissä on ongelmia*).

(87)

Kursilla on oman kameraan. (A1yMP)

Tunnilla niitä ei näky (B1kMP)

Auton ratissa tulee ihana vapauden tunne (C1yMP)

Pelissä on ongelmia (A1kVV)

(88)

Kyllä **lapsiperheessä** aina on odotamattomia hetkiä. (B1yMP)

Taloyhtiössämme on ollut ongelmia lämpöeristeissä (C1yMP)

Esimerkiksi **joukossa** on myös paljon koulutettomia opettajia (C1yMV)

montako jäsentä on **yhdistyksessä** tällä hetkellä? (C2yMV)

(89)

mutta lopulta **siinä** ('sairastaessa') meni viikko (B2kVO)

jos laittaa kännykän äänettömälle ei **siinä** ois mitään ongelmia! (B1kMP)

minun mielestä **siinä** että puhelin on koulussa mukana ei ole mitään pahaa. (B1kMP)

Monitulkintaisia ovat myös ihmisryhmiin viittaavat ilmaukset (esimerkki 88). Monet kollektiivit ovat kiistatta havaittavissa olevia asioita, ja ne voisi siten laskea myös ensimmäisen asteen tarkoitteiksi. Toisaalta nämä ryhmät ovat konkreettisesti olemassa vain tietyssä tilanteessa tai kontekstissa olematta kuitenkaan sidoksissa tiettyyn paikkaan, joten olen katsonut nämä tarkoitteet astetta abstraktimmaksi kuin ns. ensimmäisen asteen tarkoitteet (vrt. esim. *Pelissä on naarmu* vs. *Perheessä on odottamattomia hetkiä*). Vastaavia tilannesidonnaisia ryhmiä ovat esimerkiksi kurssit tai oppilaiden muodostamat koululuokat, joihin jo edelläkin viitattiin.

Pronomini *siinä* viittaa esimerkin (89) lauseissa selvästi puheena olevaan tilanteeseen. Tällaiset pronominit olen katsonut siksi toisen asteen tarkoitteeseen viittaaviksi.

Kolmannen asteen tarkoitteet

Tässä tarkastelussa ns. kolmannen asteen tarkoitteiden ero toisen asteen tarkoitteisiin on se, että kolmannen asteen tarkoitteet ovat enemmän henkisen toiminnan kohteita tai tuloksia eivätkä siten kokemusperäisesti kenen tahansa havaittavissa (esimerkit 90–92). Esimerkeistä osa on sellaisia, joita on pidetty epäreferentiaalisina (vrt. ISK: 851), mutta olen laskenut ne tässä tarkastelussa kuitenkin osaksi abstrakteinta, kolmannen asteen tarkoitteiden ryhmää.

(90)

onko lisää kokeita **tulossa**. (A2kVO)

Klo 18.00. alkaen **tarjolla** on grillimakkaraa ja olutta, pienelle väelle limsaa. (C1yEM)

Illaksi on **luvassa** lämmintä ja aurinkoista säätä. (C2yEM)

Onko Power-point **käytettävissä**? (C1yMV)

lääkäri joutuu hoitamaan ison alueen asukkaita eikä asian muutosta ole vielä **odotettavissa**. (C2yMP)

turhat matkat jäisivät pois, eikä olisi isoja vakuutusmaksuja **maksettavana** enää. (B2yMP)

(91)

Hyvästä työilmapiiristä puhuen tulee **mieleen** marilainen sanonta eli sutkaus ”työhön kuin juhlaan”. (C2yMP)

Maailmassa ei ole **aihetta, missä** eivät olleet huonoja ja hyvija puoleja (B2yMP)

Tulevaisuuden haasteisiin kuuluvat mm. lisääntyvä ihmiskauppa ja alaikäisten turvapaikkahakijoiden kasvava määrä. (C2yMP)

(92)

Tiedetään, että on **olemassa** sellainen ihme kuin plastiikkakirurgia. (C1yMP)

Huomattava osa ns. kolmannen asteen tarkoitteista on fraasinomaisia: *tulossa, tarjolla, luvassa, käytettävissä, maksettavana, odotettavissa, käytettävissä* (esimerkki 90). Kolmannen asteen tarkoitteiksi olen katsonut myös muutaman muun sellaisen viittauksen, jotka liittyvät mentaalisiin prosesseihin eivätkä siten ole suoraan kokemusperäisesti havaittavissa: *tulevaisuuden haasteet, mieli, (puheen)aihe* (esimerkki 91). Olen lisäksi katsonut ns. kolmannen asteen tarkoitteisiin kuuluvaksi sellaiset viittaukset, joissa jotakin ilmoitetaan olevan *olemassa* (esimerkki 92) viittaamatta kuitenkaan mihinkään tiettyyn paikkaan. (Tällaisia lauseita oli kuitenkin vain viisi, kaikki yksi-aineistossa.) Ilmaus *on olemassa* on samalla tavalla fraasinomainen kuin *on luvassa, tarjolla* tms., ja toisaalta *olemassa* ei ole myöskään samalla tavalla tiettyyn paikkaan sidonnainen kuin esimerkiksi naarmu CD-levyssä. Toisaalta, koska koko eksistentiaalilauseen tarkoitus on olemassa-

olon ilmoittaminen, voisi ajatella, että tällainen *on olemassa* -ilmaus on teema-paikaltaan tyhjä. Tässä yhteydessä edellä mainitut viisi lausetta on kuitenkin katsottu paikanilmauksen sisältävien eksistentiaalilauseiden joukkoon.

Paikanilmauksen abstraktiotaso yksi- ja kouluaineistossa

Taulukot 10 ja 11 kuvaavat paikanilmausten abstraktiotasoa yksi- ja kouluaineistossa. Viittaukset ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen tarkoitteisiin on ryhmitelty tasoittain ja tehtävätyypeittäin, ja abstraktiotasoa tarkastellaan prosentteina suhteessa kaikkiin teemana oleviin paikanilmauksiin.

Molemmassa aineistoissa on yleisintä, että paikanilmaukset viittaavat konkreettisiin ensimmäisen asteen tarkoitteisiin, joita on kummassakin aineistossa karkeasti 70 prosenttia kaikista paikanilmauksista keskimäärin. A-tasoilla yksi-aineistossa (taulukko 10) konkreettisten paikanilmausten osuus on liki 90 prosenttia, ja määrä laskee hieman tasoilla B1 ja B2 (75–82 prosenttiin). Suurin muutos on havaittavissa siirryttäessä tasolle C1, josta lähtien konkreettisia paikanilmauksia on enää alle puolet. Tasojen B2 ja C1 välinen ero onkin yksi-aineistossa tilastollisesti erittäin merkitsevä.⁶⁰ Alempia tasoja keskenään verrattaessa tilastollisia eroja voi laskea vain yhdistämällä tasot A1 ja A2 sekä tasot B1 ja B2, sillä muuten toisen ja kolmannen asteen paikanilmausten määrät jäävät liian pieniksi. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei tasojen A1–B2 välillä kuitenkaan ole tälläkään tavalla laskettuna.

Toisen asteen paikanilmausten osuus on tasolta A1 tasolle B2 n. 10–15 prosenttia, ja toisen asteen ilmausten määrä nousee jyrkästi siirryttäessä C-tasoille, liki 30 prosenttiin. Vielä suurempi on muutos kolmannen asteen paikanilmauksissa, joita ennen tasoa B2 ei ole käytännössä ollenkaan. Ensimmäiset kolmannen asteen ilmaukset ilmestyvät tasolla B2 (viisi kappaletta, n. 7 prosenttia), kun C-tasoilla paikanilmauksista jo yli 20 prosenttia on kolmannen asteen abstraktiotasolla. Yksi-aineiston perusteella vaikuttaa siis siltä, että eksistentiaalilauseiden paikanilmausten abstraktiotasossa on selvä harppaus abstraktimpaan suuntaan siirryttäessä tasolta B2 tasolle C1. Ehkä hieman yllättäen kolmannen asteen tarkoitteet eivät keskity muodollisiin teksteihin (mielipide ja muodollinen viesti), vaan ehdottomasti suurin osa kolmannen asteen tarkoitteista on epämuodollisissa viesteissä. Aiheena näissä teksteissä oli talkookutsu, jossa useimmiten kerrottiin, millaista ohjelmaa on *luvassa* ja mitä syötävää *tarjolla*. Tehtävänannossa näitä muotoja (*tarjolla*, *luvassa*) ei kuitenkaan mainittu, tosin pyydettiin kertomaan, millaiset talkoot on *tulossa*. Tätä muotoa ei kuitenkaan tästä tehtävänannosta kirjoitettujen tekstien eksistentiaalilauseissa käytetty.

⁶⁰ p=0,001, ks. liite 1.

TAULUKKO 10 Yki-aineisto: paikanilmausten abstraktiotaso lokaaliteemaisissa e-lauseissa

Taitotaso	Ensimmäinen aste		Toinen aste		Kolmas aste		Epäselvä	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
Kaikki (n=384)	272	70,8	73	19,0	33	8,6	6	1,6
A1 (n=44)	39	88,6	5	11,4	0	0,0	0	0,0
A2 (n=50)	45	90,0	5	10,0	0	0,0	0	0,0
B1 (n=89)	73	82,0	14	15,7	0	0,0	2	2,2
B2 (n=72)	54	75,0	11	15,3	5	6,9	2	2,8
C1 (n=71)	33	46,5	21	29,6	15	21,1	2	2,8
C2 (n=58)	28	48,3	17	29,3	13	22,4	0	0,0

Tehtävätyyppi	Ensimmäinen aste		Toinen aste		Kolmas aste		Epäselvä	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
yMP (n=202)	130	64,4	54	26,7	14	6,9	4	2,0
yMV (n=121)	104	86,0	12	9,9	5	4,1	0	0,0
yEM (n=61)	38	62,3	7	11,5	14	23,0	2	3,3

TAULUKKO 11 Kouluaineisto: paikanilmausten abstraktiotaso lokaaliteemaisissa e-lauseissa

Taitotaso	Ensimmäinen aste		Toinen aste		Kolmas aste		Epäselvä	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
Kaikki (n=241)	165	68,5	57	23,7	13	5,4	6	2,5
A1 (n=19)	13	68,4	5	26,3	1	5,3	0	0,0
A2 (n=92)	68	73,9	18	19,6	4	4,3	2	2,2
B1 (n=107)	69	64,5	28	26,2	6	5,6	4	3,7
B2 (n=23)	15	65,2	6	26,1	2	8,7	0	0,0

Tehtävätyyppi	Ensimmäinen aste		Toinen aste		Kolmas aste		Epäselvä	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
kKE (n=77)	72	93,5	5	6,5	0	0,0	0	0,0
kMP (n=39)	25	64,1	8	20,5	4	10,3	2	5,1
kVK (n=8)	8	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
kVO (n=58)	20	34,5	28	48,3	8	13,8	2	3,4
kVV (n=59)	40	67,8	16	27,1	1	1,7	2	3,4

Kouluaineistossa (taulukko 11) taitotasojen väliset erot ovat niin pieniä, etteivät ne ole tilastollisesti merkitseviä vierekkäisillä tasoilla tai edes silloin, jos taitotasot A1 ja A2 sekä B1 ja B2 yhdistetään. Taulukon prosenttiosuudet eivät myöskään välttämättä kuvaa jakaumaa kovin hyvin, sillä varsinkin abstraktimpien

tarkoitteiden kokonaismäärät jäävät melko pieniksi erityisesti tasoilla A1 ja B2. Tasoilla A2 ja B1 määrät ovat suuremmat mutta silti hyvin lähellä toisiaan.

Päällisin puolin vaikuttaa siltä, että konkreettisiin paikkoihin viittaaminen eksistentiaalilauseissa on kouluaineistossa alemmilla tasoilla (A1–B2) hieman harvinaisempaa kuin yksi-aineistossa ja toisen asteen tarkoitteisiin viittaaminen puolestaan yleisempää. Kouluaineiston paikanilmauksissa viittaaminen toisen ja kolmannen asteen tarkoitteisiin on kuitenkin huomattavasti yksipuolisempaa kuin yksi-aineistossa. Huomattavan suuri osa toisen asteen paikanilmauksista keskittyy viesteihin opettajalle (kVO) ja viesteihin verkkokauppaan (kVV). Lähes kaikissa näistä toisen asteen paikanilmauksista viitattiin tulossa olevaan *kokeeseen*, koulun *oppitunteihin* tai *peleihin*, jossa oli ongelmia. Kolmannen asteen paikanilmaukset liittyivät lähes yksinomaan kysymykseen, onko muita kokeita tai tapahtumia *tulossa*. Muut toisen tai kolmannen asteen viittaukset olivat käytännössä yksittäistapauksia. Jos edellä mainitut, tehtävänannon ohjailemat abstraktimmat paikat jättäisi laskuista pois, voisi sanoa, että kouluaineistossa käytettiin lähes yksinomaan konkreettisia paikanilmauksia.

Kouluaineistoon verrattuna abstraktien paikanilmausten käyttö on yksi-aineistossa selvästi monipuolisempaa. Yksi-aineistossa ei ole kolmannen asteen paikanilmauksia ennen tasoa B2. Tälläkin tasolla niitä on vain viisi kappaletta. Toisen asteen ilmauksia sen sijaan on melko tasaisesti tasoilla A1–B2 (10–15 prosenttia), mutta on huomattava, että jo tässä vaiheessa paikkavalikoima on yksi-aineistossa varsin monipuolinen, kuten edellä esitetyistä esimerkeistäkin voi päätellä. A-tasoilla yksi-aineistossa lähes ainoa toisen asteen viittaus on *kursilla* (yhtenä tehtävänantona oli kurssipalaute), mutta B-tasoilta lähtien mukana on viittauksia varsin monenlaisiin toisen asteen tarkoitteisiin (*ihmissuhteet, elämä, auton omistaminen* jne.) eikä kouluaineistossa havaitusta yksipuolisuudesta voi puhua.

Molemmassa aineistossa lokaaliteemaisen eksistentiaalilauseen paikanilmauksen abstraktiotaso on siis melko alhainen tasoilla A1–B2 ja nousee yksi-aineistossa huomattavasti tasolta C1 lähtien. Tätä alemmillakin tasoilla abstraktimpia paikanilmauksia käytetään, mutta niiden käyttö on kouluaineistossa yksipuolista, samoin kuin yksi-aineistossa tasolla A1 ja A2. Yksi-aineistossa abstraktimpien paikanilmausten käyttö selvästi monipuolistuu tasolta B1 lähtien, vaikka abstraktimpien paikanilmausten määrä ei huomattavasti kasvakaan ennen tasoa C1. Kolmannen asteen abstraktiotasolle ylletään vasta C-tasoilla, joilla pääosa näistä ilmauksista on fraasinomaisia. Huomattava on kuitenkin, ettei tällaisia ilmauksia alemmilla tasoilla esiinny.

5.3.2 E-NP:n tarkoitteen abstraktiotaso

Samaan tapaan kuin edellä on tarkasteltu paikanilmausten abstraktiotasoa, myös e-NP:n tarkoitteet voidaan luokitella sen mukaan, viittaavatko ne ensimmäisen, toisen vai kolmannen asteen tarkoitteisiin. Jaottelussa on käytetty samoja periaatteita kuin edellä paikanilmausten yhteydessä.

Myös e-NP:n tarkoitteissa on kummassakin aineistossa sellaisia, joiden abstraktiotasoa ei aivan yksiselitteisesti pysty määrittämään. Tällaisia viittauk-

sia esiintyy erityisesti lauseissa, joissa e-NP:n paikalla on pronomini tai substantiivisesti käytetty adjektiivi.

Esimerkissä (93) pronominit *jotain* ja *kaikki* viittaavat kahdessa ensimmäisessä lauseessa melko selvästi kaupasta ostettaviin tavaroihin (ensimmäisen asteen tarkoite) ja pronomini *muu* kaupungissa oleviin tapahtumiin (toisen asteen tarkoite). Jos lause ei tarjoa yhtä selvää kontekstia, *muu* tai *ei mitään* voivat viitata niin konkreettisiin kuin abstrakteihinkin tarkoitteisiin: luonnossa voi olla vaikkapa *marjoja, eläimiä* tai *rauhaa* ja kaupungissa voi olla paitsi *konsertteja* ja *näyttelyitä* myös *museoita* ja *kirkkoja*. Samalla tavalla tulkinnanvaraa jättävät myös substantiivisesti käytetyt adjektiivit (esimerkki 94).

Fraasi *mitä tapahtuu ~ on tapahtunut*, kuten esimerkiksi (94), on hyvin tavallinen kouluaineiston viesteissä opettajalle. Tässä näkyy selvästi tehtävänannon vaikutus, sillä tehtävänannossa täytyi kuvitella, että oppilas oli ollut poissa koulusta, ja oppilaan käskettiin kysyä opettajalta kaksi asiaa kokeesta ja kaksi asiaa viikon muista tapahtumista. Teksteissä kysytäänkin usein, *mitä on tapahtunut* tai *onko jotain tapahtunut, mitä tulee kokeeseen* ja *mitä on tullut läksyksi*. Tällaiset pelkän pronomini-e-NP:n sisältävät lauseet on siksi jätetty tarkastelusta pois, vaikka niiden voisi sinänsä katsoa viittaavan erilaisiin tapahtumiin tai tehtäviin (toisen asteen tarkoitteisiin).

(93)

asiat huonosti jo lähikaupa ei ole **jotain** tai ei löytä ja muitakin ei saa ostaa siksi ei hyvä (A1yMP)

ja siellä on **kaikki** mitä tarvitse. (A1yMP)

Joskus kaupungeissa, mihin turistikin matkustavat, on paljon tapahtumia: marssit, konsertit tai **muu**. (B1yMP)

Minusta on parempi lapset voivat ymmärtää elämästä ja ei **mitään** tulee ilmaiseksi. (B1yMP)

Jos ajattelen missä Suomi geograafisesti sijaitsee ja **mitä** luonnolla on meille tarjottavana? (B2yMP)

Minulla ei ole periaatteessa **mitään** tätä systeemiä vastaan. (C1yMP)

(94)

No ei meillä sen **kummempaa**. (B1yEM)

Tottakai on kaupunkissagi **kiinnostava** ihmisille kuka asuvat maaseutulla. (B1yMP)

Voimme nyt vain pitää huolta, ettemme antaa tietoa enää, ja toivoa, että **mitään ikävää** tapahtuu toistaiseksi. (C1yMP)

Luokitteluongelmia aiheuttivat myös substantiivit *asia* ja *juttu*, jotka sinänsä ovat abstrakteja yläkäsitteitä. Usein niillä viitataankin selvästi abstraktimpiin tarkoitteisiin (esimerkki 95). Pääosin substantiivit *asia* ja *juttu* on luokiteltu kolmannen asteen tarkoitteiksi. Joskus ne viittaavat kuitenkin selvästi konkreettisiin tarkoitteisiin, esimerkiksi kaupassa tai museossa oleviin tavaroihin (96).

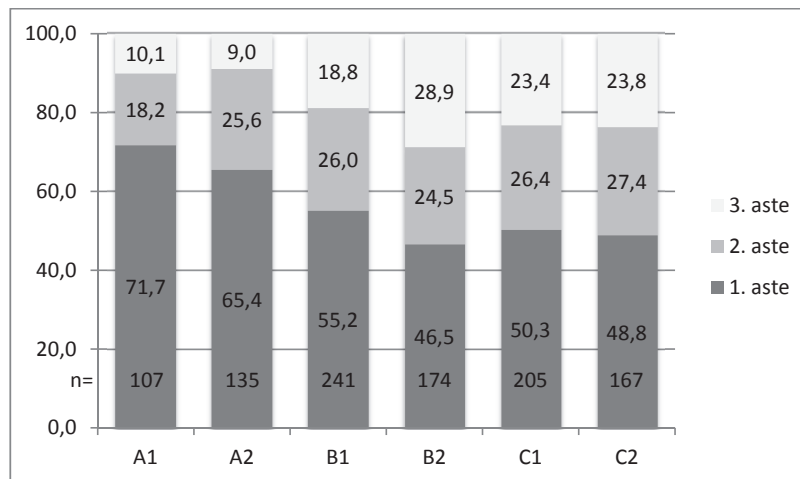
(95)

Tänään minulla tärkeä **asia**. (A1yEM)minulla oli **asia** hänelle (B1yEM)Sellaisia positiivisia **asioita** tapahtuvat kun kilpailu on reilu ja terveellinen. (B1yMP)Tuli tärkeä **työjuttu** ja sen pitää hoidaa heti. (B2yEM)

(96)

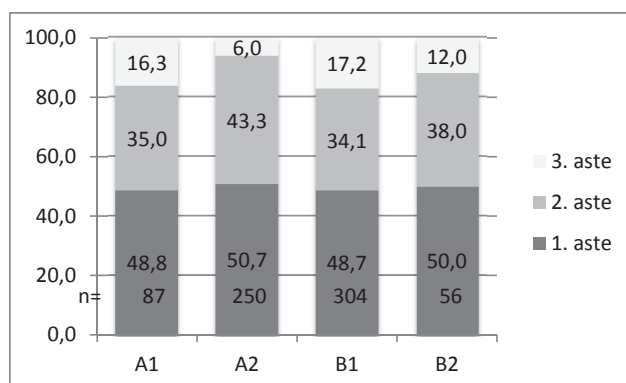
siellä on monta muuta **asiaa** että ovat tärkeämpää kuin niitä (A1yMP)kaikki on halva siela - - ja aina on minun Lempi **jutu**. (A1yMP)museot - olivat hyvä koska siellä oli erilaisia **asioita** ja vanhat käsityöt. (A2yMV)

E-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso nousee hieman yksi-aineistossa taitotason kasvaessa (kuvio 33). Erityisesti konkreettisten ensimmäisen asteen tarkoitteiden osuus vähenee melko tasaisesti tasoilla A1–B2 ja konkreettisten tarkoitteiden osuus vakiintuu noin puoleen tasoilla C1 ja C2. Toisen ja kolmannen asteen tarkoitteita on kaikilla taitotasolla, ja niiden määrä lisääntyy niin, että ensin yleistyvät toisen asteen tarkoitteet tasolla A2 ja sitten kolmannen asteen tarkoitteet tasoilla B1 ja B2. Ero taitotasojen A2 ja B1 välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä,⁶¹ kun taas tasojen A1 ja A2 välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. Ero taitotasojen B1 ja B2 välillä ei myöskään ole tilastollisesti merkitsevää,⁶² mutta ero on silti lähes samanlainen kuin tasojen A2 ja B1 välillä. Tällä perusteella voi väittää, että abstraktiotason kehityksen merkittävin rajapyykki on yksi-aineistossa tasojen A2 ja B1 välillä, josta lähtien ensimmäisen asteen tarkoitteita on noin puolet ja toisen ja kolmannen asteen tarkoitteita kumpiakin noin neljäsosa.

KUVIO 33 Yksi-aineisto: e-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso

⁶¹ p=0,034, ks. liite 1.⁶² p=0,063, ks. liite 1.

KUVIO 34 Kouluaineisto: e-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso

Kouluaineistossa (kuviio 34) e-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso ei juuri kehity konkreettisten ensimmäisen asteen tarkoitteiden osalta, vaan näitä on joka taitotasolla noin puolet, eli saman verran kuin mihin niiden määrä vakiintuu yksi-aineistossa suurin piirtein tasolta B1 lähtien. Kouluaineistossa taitotasojen välillä havaittavat erot liittyvät abstraktimpien tarkoitteiden osuuksiin, joista kolmannen asteen tarkoitteita on tasolla A2 selvästi vähemmän kuin muilla tasoilla ja toisen asteen tarkoitteita vastaavasti enemmän. Tämä muutos näkyy myös tilastollisessa tarkastelussa niin, että ero taitotasojen A1 ja A2 välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä⁶³ ja taitotasojen A2 ja B1 välillä jopa erittäin merkitsevä.⁶⁴ Vaikka e-NP:itä onkin selvästi enemmän kuin edellä tarkasteltuja paikanilmauksia ja tilastollinen vertailu on siksi luotettavaa myös tasoilla A1 ja B2 (toisin kuin paikanilmauksia tarkasteltaessa), ei pelkkä abstraktiotason prosentiosuuksien tarkastelu anna kovin hyvää kuvaa siitä, miten koululaisten e-lauseiden abstraktiotaso kehittyy verrattuna yksi-aineistoon. Päällisin puolin vaikuttaa siltä, että koululaiset käyttäisivät alusta lähtien konkreettisia e-NP-ilmauksia vähemmän kuin yksi-aineiston kirjoittajat, ja kun konkreettisten e-NP-ilmausten osuus vakiintuu n. 50 prosenttiin yksi-aineistossa vasta B-tasoilla, ollaan kouluaineistossa tällä tasolla jo aikaisemmin. Kun kouluaineiston abstrakteja paikanilmauksia kuitenkin tarkastelee lähemmin, paljastuu, että monien abstraktimpien ilmausten käyttö on selvästi tehtävätyypin ohjailmaa.

Tehtävätyypin ja tehtävänannon vaikutus e-NP:n abstraktiotasoon

Kouluaineistossa on kaikkiaan 697 e-NP-lauseketta, ja näistä 606 on otettu mukaan abstraktiotason tarkasteluun. Pois on jätetty esimerkiksi fraasit *mitä on tapahtunut* ja *mitä on tullut läksyksi* tai *mitä tulee kokeeseen*, jotka olivat selvästi tehtävänannon ohjailmia. Lisäksi pois on jätetty muut epäselvät pronominein ja adjektiivein tehdyt viittaukset sekä e-NP:n paikalla olleet kokonaiset lauseet. Myös yksi-aineisto on rajattu samalla tavalla.

⁶³ p=0,019, ks. liite 1.

⁶⁴ p=0,001, ks. liite 1.

Kouluaineistossa tarkasteltujen 609 e-NP-lausekkeen joukossa on kaikkiaan 77 kolmannen asteen ilmausta. Tehtävätyypin vaikutus näkyy hyvin substantiivin *asia* käytössä, sillä koululaisten mielipideteksteissä perustellaan usein kännyköiden käyttöä koulussa sillä, että oppilaalla voi olla *asiaa* ('sanottavaa', kolmannen asteen tarkoite) vanhemmille tai päinvastoin. *Asia* onkin tässä yhteydessä erityisen yleinen e-NP koululaisten mielipideteksteissä. Sitä käytetään 18 kertaa, joista 14 juuri mielipideteksteissä. Muussa yhteydessä substantiivina *asia* tai *juttu* käytetään 12 kertaa.

Toinen tehtävätyypin vaikutuksesta yleinen abstrakti e-NP on *ongelma*, joka on hyvin yleinen viestissä verkkokauppaan (kouluaineiston muodollinen viesti). Tehtävänannossa pyydetään suoraan kertomaan kaksi ongelmaa tietokonepelistä, joka on ostettu tästä verkkokaupasta. Substantiivina *ongelma* käytetään kaikkiaan 26 kertaa, joista 19 kertaa viestissä verkkokauppaan.

Jos substantiivit *asiaa* ('sanottavaa') ja *ongelma* olisi jätetty kouluaineistossa kokonaan tarkastelun ulkopuolelle, kolmannen asteen tarkoitteiden määrä olisi huomattavasti pienempi: 33 kappaletta eli 5,4 % kaikista tarkastelluista e-NP:istä, kun muutoin kolmannen asteen tarkoitteita on 12,6 % e-NP:istä.

Myös toisen asteen tarkoitteiden osuus on kouluaineistossa suurempi kuin yksi-aineistossa. Kouluaineistossa on kaikkiaan 229 toisen asteen tarkoitteita, joista 78 kappaletta (33,6 %) liittyy *läksyihin*, *kokeeseen* tai *tehtäviin*, joita viestissä opettajalle käsketään kysyä. Erilaisia muita tekoja ja tapahtumia on kaikkiaan 86 kappaletta, ja tässäkin voi nähdä tehtävätyypin vaikutuksen, vaikka e-NP:itä käytetäänkin monipuolisemmin: kertomuksen tehtävänannossa pyydetään kertomaan jokin hauska tai pelottava *tapahtuma*, ja lisäksi täytyy vielä perustella, miksi tämä tapahtuma oli pelottava tai hauska. Erilaisia tapahtumia luetellaan myös paljon mielipideteksteissä, joissa perustellaan kännykän käyttöä. Kännykkä on hyvä olla mukana, jos tapahtuu jotain, esimerkiksi *hätätilanne*, tai vanhempi voi soittaa, jos oppilas unohtaa, että hänellä on vaikkapa *treenit* tai *hammaslääkäri* koulun jälkeen. Vieläkin runsaammin erilaisia tekoja ja tapahtumia on viestissä kaverille, jossa kirjoittajan täytyy kertoa, ettei hän voi tulla kahvilaan, koska hänellä on muuta tekemistä. Hyvin usein kirjoittajalla onkin näissä teksteissä *muuta menoa*, *muuta tekemistä*, *harjoitukset* tai *treenit*.

Tehtävänannon vaikutus ei käy yhtä selvästi ilmi yksi-aineiston teksteistä. Esimerkiksi yksi-aineiston A-tason mielipidetekstin tehtävänannossa pyydetään kirjoittamaan, mitkä *asiat* ovat hyvin ja mitkä huonosti lähikaupassa tai kurssilla. Erikseen pyydetään vielä mainitsemaan kaksi tai kolme *asiaa*. Samankaltainen tehtävänanto on myös muodollisissa viesteissä, joissa pyydetään antamaan palautetta matkatoimistoon tai ravintolaan ja mainitsemaan "kolme hyvää ja kolme huonoa asiaa". Myös B-tason mielipideteksteissä yksi mahdollinen otsikko on "Kodin ja koulun yhteistyö - mitkä asiat lapsen pitää oppia kotona ja mitkä koulussa". Tästä huolimatta substantiivina *asia* tai *juttu* käytetään yksi-aineistossa vain 25 kertaa, vaikka tarkasteltuja e-NP-lausekkeitä on jopa selvästi enemmän kuin kouluaineistossa: 975 kappaletta.

Tehtävänannon vaikutusta ei voine abstraktiotasoa tarkasteltaessa täysin eliminoida. Varsinkin kouluaineistossa osa abstrakteista tarkoitteista on suo-

raan tehtävänannosta kopioituja ja osa taas muutoin selvästi tehtävänannon ohjailemia. Vaikka kummassakin aineistossa on kertomusta lukuun ottamatta periaatteessa samankaltaiset tehtävätyypit, tehtävänannot ovat kuitenkin kouluaineistossa ja yki-aineistossa erilaiset. Mikäli ilmiselvä tehtävänannon vaikutus pystyttäisiin paremmin rajaamaan pois, saattaisi abstraktimpien tarkoitteiden määrä olla kouluaineistossa jonkin verran pienempi kuin miltä nyt näyttää.

5.3.3 Omistajan henkilötarkoitteisuus, erottamaton omistus ja omistajaan viittaaminen

Omistuslauseiksi on tässä tutkimuksessa laskettu vain sellaiset lauseet, joissa on habitiivinen adverbiaali (ISK: 937-939), useimmiten adessiivisijassa. (Sijamerkintää on käsitelty erikseen edellä kohdassa 5.2.8.) Omistuslauseiksi voitaisiin katsoa kuitenkin myös ns. erottamatonta omistusta kuvaavat lauseet (*Autossa on talvoirenkaat*), joissa tyypillistä on sisäpaikallissijojen käyttö. Sijamerkinnästä johtuen tällaiset lauseet on tässä tutkimuksessa käsitelty lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden yhteydessä. Tässä kappaleessa kuitenkin tarkastellaan erottamatonta omistusta erikseen, vaikka tällaiset lauseet sisältyvätkin jo edellisissä kappaleessa esiteltyyn eksistentiaalilauseiden paikanilmausten abstraktiotason tarkasteluun. Lopuksi käsitellään omistajaan viittaamista persoonapronominilla ja muuten.

Erottamaton omistus

Erottamattoman omistuksen (Hakulinen & Karlsson 1979: 97) eli ns. kiinteän osa-kokonaisuussuhteen (ISK: 938-939) ilmaukset eivät ole aineistossa kovin yleisiä. Yki-aineistossa tällaisia on 354 eksistentiaalilauseen joukossa 31 kappaletta (n. 8,8 %) ja kouluaineistossa 232 eksistentiaalilauseen joukossa 17 kappaletta (n. 7,3 %).

Erottamattoman omistuksen sijamerkintä on A-tasoilla vielä varsin horjuvaa. On tavanomaista, että odotuksenmukaisen sisäpaikallissijan asemesta käytetään ulkopaikallissijaa kuten tavallisessa omistuslauseessakin (esimerkki 97). Toisaalta yhtä usein sijamerkintä on odotuksenmukaista (esimerkki 98).

(97)

Lohi oli kylmä ja **siellä** ei ollut riitaa suolta. (A2yMV)

Siellä ei ollu saldo raja ('puhelimessa') (A2kKE)

se lagaa ja **silla** on viirus (A2kVV)

Joo levy on rikki **hänella** on ongelma. (A2kVV)

(98)

sielä **pelissa** oli raha (A1kKE)

Se oli pelottavaa koska siin **elokuvas** oli raakoi kohtauksii (A1kKE)

Siinä on 2vuotta takuuta. (A2kVV)

Siinä **pelissä** on kauhea naarmu (A2kVV)

Suurin piirtein samanlainen on tilanne myös tasolla B1, jolla paikallissijoja käytetään sekä odotuksenvastaisesti (esimerkki 99) että odotuksenmukaisesti (esimerkki 100). Toisaalta on huomattava, että kaikki odotuksenvastaiset sijavalinnat ovat tällä tasolla yksi-aineistossa. Oikeista sijavalinnoista vain kaksi on yksi-aineistossa (ensimmäiset lauseet) ja loput ovat kouluaineiston teksteissä, joten kouluaineistossa erottamattoman omistuksen sijavalinta hallitaan jo tasolla B1, kun taas yksi-aineistossa erottamattoman omistuksen sijamerkinä horjuu tälläkin taitotasolla.

(99)

Seilla on kova ääni, ja vettä mene pois lattialla. (B1yMV)

Hänellä on kaksi vikaa. ('kahvinkeitinillä/-ssä') (B1yMV)

silla puutu osaja ('siitä puuttuu osia') (B1yMV)

huomasin, että **tuotteella** oli kaksi vikaa. (B1yMV)

kone ei saa virta tai onko **siella** minkäläinen muu virhe. (B1yMV)

Se on peugeot miestenpyöra **jolla** on 5 vaihdetta ja vaihden vipu on ohjaustangolle. (B1yMV)

vaihdeella on vika joskus toimii ja joskus ei toimi. (B1yMV)

Sillä on melua kun kuuntelen musiikkia (B1yMV)

Voin sanoa että minä olen tyytyväinen **minusta autosta** ei ole kesketuslukkoitus, ei ole sähköpeli, ei ole sähköikkunat, ei ole penkki lämitus, ei ole ilmaistointi, ei ole sumuvalot. Mutta se toimi. (B1yMP)

mutta kuintekin **oman auton** on enemmän hyvät puolet (B1yMP)

No kyllähän **sillä** on hyvät puoletkin Näytä hyvältä, hyvät renkaat, viehättävä väri, ja ajo luksus. Turva tyynyt, turvavyöt, lasten penki. (B1yMP)

viimen vuonna **autolla** oli paljon asioita mitä pitänyt korjattaa ja se maksoi paljon. (B1yMP)

Olin sanottu että **kahvikeittimella** on kaksi vuotta takuulla. (B1yMV)

(100)

Valitettavasti, **tuoteessa** on jotain vika, koska ei toimii. (B1yMV)

Minun mielestä **laitteessa** on vika. (B1yMV)

kynnykselle, **jossa** oli kiinni naula, (B1kKE)

Se pätkee ja **siinä** on naarmuja. (B1kVV)

siinä tietokone **pelissä** vähän ongelmia (B1kVV)

cd:ssä on takana aikamoinen naarmu. (B1kVV)

Siinä on kaksi ongelmia. (B1kVV)

Siina ei ole mitään ääneä tai ääni merkki. (B1kVV)

huomasin että **siinä** oli naarmuja sekä vihreitä väriläiskä. (B1kVV)

ja annatte minulle uusi **jossa** on tarpeeksi komponentteja. (B1kVV)

Mutta **siina pelissa** on vahan ongelmia (B1kVV)

Myös tasolla B2 odotuksenvastaisia (esimerkki 101) ja odotuksenmukaisia (esimerkki 102) sijavalintoja on lähes yhtä paljon. Tällä tasolla ei kuitenkaan enää ole kuin yksi lause koululaisaineistosta. Sen sijamerkintä on väärin.

(101)

Olen tilannut teiltä vihreän T-paidan, **jolla** on leijona printti (B2yMV)

vaaleapunaisen naisten paidan, **jolla** oli valkoisia kukkia! (B2yMV)

Sillä on iso moottori ja nahkapenkit. (B2yMP)

Kuitenkin **silläkin** on nykyaikoina sekä hyvät että huonot puolensa ('autolla') (B2yMP)

Siellä on ääni-virhe, siis ääni ei kuulostu ollenkaan. (B2kVV)

(102)

Ja **siinä** oli vielä reikäkin! (B2yMV)

mutta ilmeisesti **siinä** on jotain vikaa (B2yMV)

Tässä on jokin vika! (B2yMV)

Tasoilla C1 ja C2 ei ole enää yhtään koululaistekstiä. Tällä tasolla kuitenkin sijamerkintä on erottamattomassa omistuksessa oikein (esimerkki 103) yhtä poikkeusta lukuun ottamatta (esimerkki 104).

(103)

Koska tilauksenne **valmistusprosessissa** tullut ilmi pieniä virheitä, en voi lähettää teille tilausta tänään. (C1yMV)

Kyllä **autosta** löytyy haittojakin, kuten sen korkea vakuutusmaksu (C1yMP)

Mutta kuitenkin ennen kuin **joukkoliikentestäkin** löytyy samanlaisia mukavuuksia kuin autosta siihen asti minäkin käytän omaa autoani mieluummin. (C1yMP)

Mutta on **autossa** myöskin huonot puolensa. (C1yMP)

Aion epäillä, että **asunnon ilmassa** oli joku vika. (C1yMP)

ajan kuluessa olen tullut miettemään, että tämä ei ole maailman loppu ja ja **asiassa** on tärkeämpiä asioita, joita kannattaa pohtia (C1yMP)

Ehkä **tässä asiassa** on myös vähän höydyllistä. (C1yMP)

niin **minussa** ei ollut mitään vikaa (C2yMV)

(104)

(104)

Sillä on erinomainen ajettavuus. (C1yMP)

Vaikka erottamatonta omistusta kuvaavia lauseita on aineistossa varsin vähän verrattuna kaikkien e-lauseiden määrään (edellä on esitetty kaikki aineistossa esiintyvät tapaukset), voi sanoa, että erottamattoman omistuksen sijamerkinä on A-tasoilla vielä horjuvaa. B-tasoilla aineistojen välillä on selvä ero: kouluaineistossa lähes kaikki sijavalinnat ovat B-tasoilla oikein, kun taas yksi-aineistossa on tälläkin tasolla enimmäkseen odotuksenvastaista sijamerkinä. Erottamattoman omistuksen sijamerkinä hallitaan yksi-aineistossa vasta tasolta C1 lähtien, siis jälleen vähintään yhtä taitotasoa myöhemmin kuin kouluaineistossa. Koska aineistojen välillä on näin selvä ero ja koska erottamattoman omistuksen ilmauksia on aineistoissa kaikkiaan varsin vähän, ei erottamattoman omistuksen sijamerkinän tarkkuutta voi yleisesti pitää minkään tietyn taitotason indikaattorina.

Henkilötarkoitteisuus

On tietysti jossain määrin tulkintakysymys, kuvaavatko kaikki edellä mainitut lauseet erottamatonta omistusta tai kiinteää osa-kokonaisuussuhdetta. Yhtä lausetta lukuun ottamatta (esimerkki 103: *minussa ei ollut mitään vikaa*) kaikki teemapaikan ilmaukset viittaavat muuhun kuin henkilötarkoitteiseen olioön. Varsinaisissa omistuslauseissa on kuitenkin useita lauseita, joissa omistajan adessiivi ei varsinaisesti ole henkilöviitteinen.⁶⁵ Näin ei tarvitse ollakaan, vaan muunkinlainen ilmaus voi saada habitiivisen tulkinnan, ts. muukin kuin henkilötarkoitteinen entiteetti voidaan esittää lauseessa omistamiseen tai hallussa pitämiseen kykenevänä (ISK: 937–939). Tällaisia lauseita esiintyy yksi-aineistossa harvakseltaan B-tasoilla ja enemmän vasta C-tasoilla. Kouluaineistossa vastavia lauseita ei ole yhtään.

Esimerkin (105) lauseissa omistajanilmaus on siinä mielessä henkilöviitteinen, että se viittaa laajassa mielessä henkilöiden muodostamiin kollektiiveihin, esimerkiksi yhtiöihin tai yhdistyksiin. Kahta lukuun ottamatta kaikki tällaiset lauseet olivat C-tasoilla.

(105)

kun **meidän firmalla** nyt ulkamaalaisia vieraita (B1yEM)

Taloyhtiöllä on myöskin joitakin työ- ja korjausvälineitä. (C1yEM)

Taloyhtiöllä on runsaasti työrukkasia (C2yEM)

Onko **Suomi-seuralla** osastoja Venäjällä? (C2yMV)

millaiset toimintaperiaatteet on **Kaivo ry:llä**? (C2yMV)

Elisalla on varmasti täysi työ luoda hyvä ilmapiiri vielä palkattujen joukossa. (C2yMP)

Mutta silti **koulun** ja **kodin** on oma roolinsa lapsen kehittämisestä. (B1yMP)

⁶⁵ Ks. esim. P. Leino 2001.

Omistuslauseiden joukossa on myös muutamia sellaisia lauseita, joissa teema-paikan adessiivi viittaa selvästi johonkin muuhun kuin henkilötarkoitteeseen olioon (esimerkki 106). Adessiivi on näissä lauseissa kuitenkin odotuksenmu-kainen. Esimerkin (107) lauseissa myös inessiivi olisi käsittääkseni mahdollinen.

(106)

Ette siis voi väittää että **asialla** on vähän merkitystä. (C1yMV)

Jos ajattelen missä Suomi geograafisesti sijaitsee ja mitä **luonnolla** on meille tarjotta-vana? (B2yMP)

jokaisella sanalla on merkitystä, jota ei kannata missään tapauksessa huuta maail-malle (C1yMP)

Kovan työn lisäksi myös **saunomisella** on painonhallinnassa suuri merkitys (C2yMP)

Uudella tietotekniikalla on näet niin paljon mahdollisuuksia. (C2yMP)

Venäjäällä ei ole oikeastaan etelärajaa (C2yMP)

(107)

Olin sanottu että **kahvikeittimella** on kaksi vuotta takuulla. (B1yMV)

Tiedän että **laitiella** on takuu (B1yMV)

Edellä olevat esimerkit ovat oikeastaan esimerkkejä eksistentiaalilauseen käy-tön monipuolistumisesta tai käytön laajenemisesta perusalueiden ulkopuolelle. Kuten esimerkeistä näkyy, tällainen muiden kuin henkilöviitteisten tarkoittei-den käyttö omistusrakenteessa on selvästi ylempien taitotasojen ilmiö.

Omistajaan viittaaminen

Omistajaan voi viitata persoonapronominilla, mutta myös substantiivit sekä monet muut pronominit sopivat omistajanilmauksen paikalle. Yleisimmin omistajaan viitataan persoonapronominilla (kuviot 35 ja 36). Yki-aineistossa jopa kaikki viittaukset tasolla A1 ovat tällaisia, ja kouluaineistossa omistajan paikalla on muu kuin persoonapronomini tällä tasolla ainoastaan kolmessa lau-seessa (esimerkki 108).

(108)

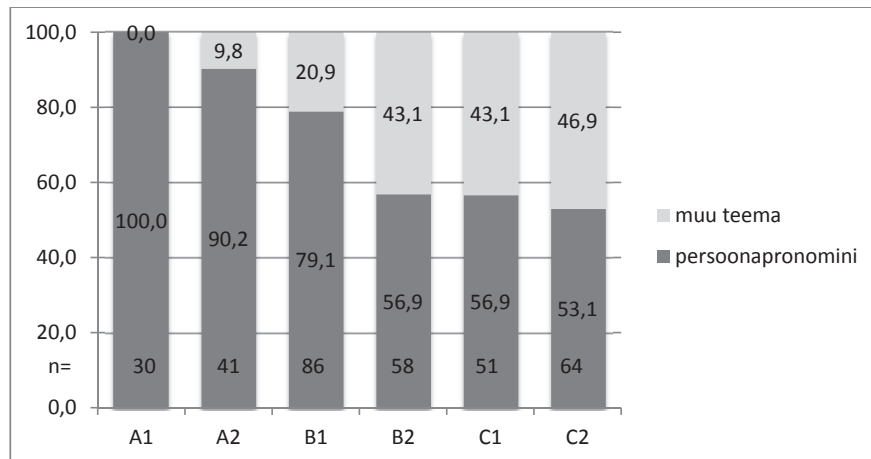
kolme sata **oppilot** on kännykä (A1kMP)

kaikilla ei ole hyviä vanhempia. (A1kMP)

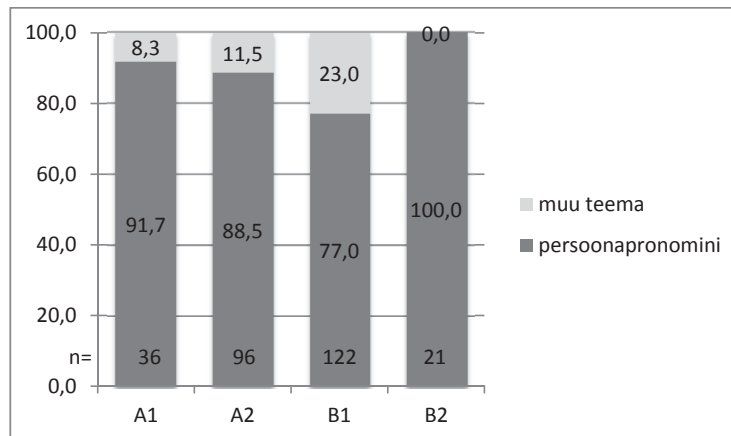
Vanhemilla on valta kodin viihde-kalustoihin. (A1kMP)

Persoonapronominien osuus omistajanilmauksissa vähenee taitotason noustessa, ja molemmat aineistot ovat tässä suhteessa melko samankaltaisia. Tasolla A1 siis lähes kaikki viittaukset omistajaan tehdään persoonapronominilla. Tasolla A2 kummassakin aineistossa persoonapronominien määrä omistajanilmauksissa on vähentynyt niin, että persoonapronomineja on enää n. 90 prosenttia omistajanil-mauksista, ja määrä vähenee vielä huomattavasti tultaessa tasolle B1, jossa enää

vajaat 80 prosenttia viittauksista omistajaan tehdään persoonapronominilla. Tätäkin suurempi muutos näkyy yksi-aineistossa siirryttäessä taitotasolle B2, josta lähtien persoonapronominien osuus on enää hieman yli puolet kaikista omistajan adverbiaaleista. Tämä muutos ei näy enää kouluaineistossa, jossa omistuslauseita on tasolla B2 luotettavaan vertailuun nähden liian vähän. Yksi-aineistossa tasojen B1 ja B2 välinen ero sen sijaan on tilastollisesti merkitsevä.⁶⁶ Myös kouluaineiston tasojen A2 ja B1 välinen ero on tilastollisesti melkein merkitsevä.⁶⁷

KUVIO 35 Yksi-aineisto: omistajaan viittaaminen (%)

KUVIO 36 Kouluaineisto: omistajaan viittaaminen (%)

⁶⁶ p=0,004, ks. liite 1.

⁶⁷ p=0,028, ks. liite 1.

5.3.4 Omistuseläuseen valinnaiset jäsenet

Tässä tarkastelussa omistuseläuseiksi on katsottu e-läuseet, joissa teemapaikalla on henkilöviitteinen omistajanilmaus. Henkilöviitteisyydestä on kuitenkin joitakin poikkeuksia, jotka on käsitelty edellisessä kohdassa. On kuitenkin niin, että omistusrakenne sallii omistajan adessiivin lisäksi teemapaikalle muitakin valinnaisia jäseniä (ISK: 854). Teemapaiikka voi rikastua esimerkiksi paikanilmauksella, joka ilmoittaa omistettavan paikan. Tällaisia paikanilmauksia on ilmipantuna sekä yki-aineistossa (esimerkki 109) että kouluaineistossa (esimerkki 110) käytännössä kaikilla tasoilla. Esimerkit on järjestetty taitotasoin.

(109)

siellä minull ei ole kavereita (A1yMV)

Minulla oli paljon ongelmia **Brasiliassa** (A2yEM)

nyt meillä **perhessä** kuusi henkilöä (B1yMP)

voisitteko kertoa onko teillä vielä **varastossa** samalaisia televisioita (B2yMV)

Nykyään **Melkein Kaikkissa kaupungeissa** Meillä on tosi hyvät juna ja Bussi palveluita. (B2yMP)

Etelämaissa perheellä on nykyisinkin suuri rooli omaisten hoidossa. (C1yMP)

Paljon kauniiman kokonaiskuvan luo luonnolinen ihminen, jolla on **vartalossaan** myös heikot kohtansa (C2yMP)

(110)

meillä on **siellä** tärkeä asiaa (A1kMP)

jos minulla olisi ollut **taskussa** kännykkä. (A1kMP)

mutta minulla on **koivukyllässä** peli (A2kVK)

Minulla on muuta tekemistä **kotona**. (A2kVK)

mutta minulla on varattu aika **hammaslääkärissä** (A2kVK)

sillä oli laukku **kädessä** (A2kKE)

Olen tarkistanut että mulla on riittävästi muistia **minun koneessa** (B1kVV)

He asuivat **pilvissä**, **jossa** heillä oli oma talo. (B1kKE)

Meillä oli jalkapallo ottelu kesällä **Hesa cupissa**. (B1kKE)

kun heräsin minulla oli tikit **kämmentä** (B1kKE)

Vaikka paikanilmauksia esiintyykin omistuseläuseissa, on kyseessä ainakin tässä aineistossa niin harvinainen ilmiö (vrt. myös taulukot 12 ja 13), ettei siitä yksinään ole taitotason indikaattoriksi, vaikka se omalla tavallaan kertookin eksistentiaaliläusekonstruktion rikastumisesta.

Omistajanilmauksen seurana voi olla paikanilmauksen lisäksi myös predikatiivi (esim. *Minulla on pää kipeä*. Vrt. tauti-ilmaukset kohdassa 4.6) tai predikatiiviadverbiaali, kuten esimerkissä (111). Samassa tehtävässä voi esiintyä myös adverbi tai adpositioilmaus (esimerkki 112) tai infiniittinen ilmaus (esimerkki 113). (Vrt. myös ISK: 854.) Tällaiset ilmaukset keskittyvät B-tasoille, mutta niitä on yksittäin myös tasoilla C2 ja A2.

(111)

syynä minulla on keuhkokuume. (B1kVO)

(112)

ja sull ei on kännykä **mukanaa** (B1kMP)

Minulla on **mukana** kuitti. (B1kVV)

jos teillä ei ole enää siitä peliä **tallessa** (B1kVV)

mutta meillä on silloin hakumatka **edessä**. (B2yEM)

Muuten meillä kaikki on **järjestyksessä**. (B2yEM)

heillä kaikki on **kunnossa** (B2yEM)

Minulla on ongelma **pelin kanssa**. (A2kVV)

minulla ongelmia **tietokone pelini kanssa** (B1kVV)

Meillä on toinen lapsen adoptioprosessi **menossa** (B2yEM)

minulla on hirvitävä koe määrä **tullossa** (A2kVK)

Onko meidän luokalle retkeja **tullossa**? (B1kVO)

Muistaakseni meillä oli koe **tullossa**. (B2kVO)

(113)

Monella nuorella on **olemassa** kännykkä. (B1kMP)

Esi-isillämme ei ollut **valittavanaan** kevyttuotteita (C2yMP)

Samoin kuin paikanilmaukset, myöskään muut omistuslauseen valinnaiset jäsenet eivät riitä taitotason indikaattoriksi. Omistuslauseen valinnaisia jäseniä esiintyy aineistoissa harvoin, eikä niiden esiintyminen näytä erottelevan taitotasoa toisistaan.

Paikanilmauksen abstraktiotaso omistuslauseissa

Kannattaa huomata, että kohdassa 5.3.1, jossa käsiteltiin paikanilmausten abstraktiotasoa, huomio kiinnitettiin vain lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden paikanilmauksiin. Kuten edellä esitellyistä esimerkeistä kuitenkin huomaa, myös omistuslauseisiin voi liittyä erilaisia paikanilmauksia. Tässä tarkastelussa on katsottu, että omistuslauseen varsinaisena teemana toimii omistajan adverbiali, ja tämä henkilöviitteinen adverbiali viittaa ilman muuta ns. ensimmäi-

sen asteen tarkoitteeseen (vrt. Lyons 1977: 442–447), ja samalla omistajan adverbialin lisäksi omistuslauseeseen voi liittyä abstraktiotasoltaan erilaisia valinnaisia adverbialiaaleja. Koska paikanilmausten määrät omistuslauseissa jäävät pieniksi, taulukoissa 12 ja 13 on esitetty ainoastaan paikanilmausten kappalemäärät taitotasoin.

TAULUKKO 12 Yki-aineisto: paikanilmausten abstraktiotaso omistuslauseissa (kpl)

	ensimmäinen aste	toinen aste	kolmas aste	yhteensä
Kaikki tasot	17	6	7	30
A1	1	0	0	1
A2	1	0	0	1
B1	2	2	0	4
B2	3	0	4	7
C1	6	3	0	9
C2	4	1	3	8

TAULUKKO 13 Kouluaineisto: paikanilmausten abstraktiotaso omistuslauseissa (kpl)

	ensimmäinen aste	toinen aste	kolmas aste	yhteensä
Kaikki tasot	16	11	11	38
A1	2	1	0	3
A2	7	4	3	14
B1	7	5	6	18
B2	0	1	2	3

Se, että omistuslauseeseen liittyy paikanilmaus, on harvinaista yki-aineiston A-tasoilla ja kouluaineiston tasolla A1. Jos paikanilmaus näillä tasoilla esiintyy, se on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta konkreettinen ensimmäisen asteen tarkoite (esim. *Minulla on kännykkä taskussa ~ peli Koivukylässä*). Toisen asteen tarkoitteita esiintyy muutamia yki-aineistossa tasolta B1 lähtien, ja kolmannen asteen tarkoitteita on vain tasoilla B2 ja C2. Kouluaineistossa sekä toisen että kolmannen asteen tarkoitteita on muutamia jo tasolta A2 lähtien, mutta niiden käyttö on varsin yksipuolista. Kaikista 11:sta kolmannen asteen tarkoitteesta 9 oli muotoa *tulossa* (esim. *Meillä on tulossa koe [A2kVO]*). Toisen asteen tarkoitteistakin suurin osa viittasi tehtävänannon ohjaamana *peliiin* tai *kokeeseen*, ja vastaavia toisen asteen tarkoitteita esiintyi myös lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden paikanilmauksissa erityisesti viestissä opettajalle ja viestissä verkkokauppaan (vrt. kohta 5.3.1). Yki-aineistossa toisen asteen tarkoitteita oli vähemmän, mutta niitä käytettiin monipuolisemmin: kaikki kuusi toisen asteen tarkoitetta omistuslauseissa viittasivat eri asioihin (*perheessä*, *paneelikeskustelussa*, *konferenssissa*, *painonhallinnassa*, *elämässä* ja *pronomini tässä*, joka viittasi VR:n palveluun).

Omistuslauseen valinnaisia jäseniä esiintyy siis harvakseltaan kaikilla tasoilla, eikä teemapaikan rikastuminen tässä suhteessa paljasta merkittäviä eroja kummankaan aineiston tai eri taitotasojen välillä. Paikan- ja omistajanilmauk-

sen yhteydessä aineistoissa esiintyy toki myös muita valinnaisia määritteitä (esim. adjektiiveja), mutta niiden esiintymistä ei tässä yhteydessä tarkastella erikseen.

5.3.5 Eksistentiaalilauseissa käytetyt verbit

E-lauseen tyypillisin verbi on *olla*, mutta muitakin verbejä tässä lausetyypissä esiintyy. Verbivalikoiman monipuolistumista e-lauseessa voi pitää yhtenä merkinä sujuvuuden kehityksestä. Taulukko 14 kertoo, kuinka yleinen *olla*-verbi on yksi-aineiston ja kouluaineiston e-lauseissa.

TAULUKKO 14 *Olla*-verbin osuus yksi- ja kouluaineiston kaikissa e-lauseissa

Yksi-aineisto	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Verbejä (kpl)	78	106	201	154	157	139
<i>olla</i> (%)	91,0	96,2	81,1	75,3	71,3	73,4
Muu verbi (%)	9,0	3,8	18,9	24,7	28,7	26,6

Kouluaineisto	A1	A2	B1	B2
Verbejä (kpl)	77	220	280	52
<i>olla</i> (%)	77,9	74,1	66,1	63,5
Muu verbi (%)	22,1	25,9	33,9	36,5

Prosentuaalisesti *olla*-verbi on kummassakin aineistossa kaikilla tasoilla yleisin. A-tasoilla yksi-aineistossa yli 90 prosenttia verbeistä on *olla*-verbejä, ja niiden osuus laskee B1-tasolla 80 prosentin tuntumaan ja B2–C2 C-tasoilla 75 prosentin tuntumaan. Muutos yksi-aineiston tasojen A2 ja B1 välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä.⁶⁸ Kouluaineistossa verbien käyttö vaikuttaa alusta lähtien monipuolisemmalta, sillä *olla*-verbin osuus on joka taitotasolla pienempi kuin yksi-aineistossa. Jo tasoilla A1 ja A2 *olla*-verbin osuus on alle 80 prosenttia, mikä vastaa suurin piirtein yksi-aineiston tasoja B1 ja B2, ja B-tasoilla *olla*-verbin osuus on jo alle 70 prosenttia kaikista verbeistä e-lauseissa. Tasojen A2 ja B1 välinen ero on lähellä tilastollisesti merkitsevää.⁶⁹ Yhdistämällä tasot A1 ja A2 sekä B1 ja B2 paljastuu, että tasojen A ja B välinen ero on tilastollisesti merkitsevä.⁷⁰ *Olla*-verbin osuus laskee siis kummassakin aineistossa taitotason noustessa, mitä voisi pitää myös rakenteen sujuvuuden kehittymisenä. Aineistojen välillä on tässä suhteessa melko suuret erot, mutta kummassakin *olla*-verbin osuus siis vähenee huomattavasti tasojen A ja B välillä.

Olla-verbin osuus omistuslauseissa

Verbien käyttöä on syytä tarkastella vielä lausetyypeittäin, sillä oletettavasti juuri muiden kuin *olla*-verbien luokka saattaa eri lausetyypeissä olla erilainen ja toisaalta esimerkiksi omistusrakenteissa *olla*-verbin käyttö on luultavasti yleis-

⁶⁸ p<0,001, ks. liite 1.

⁶⁹ p=0,053, ks. liite 1.

⁷⁰ p=0,010, ks. liite 1.

sempää kuin muissa e-lauseissa. Lisäksi verbien käytön monipuolisuudesta saa paremman kuvan, kun katsoo tarkemmin, mitä eri verbejä e-lauseissa esiintyy. Tarkastelen ensiksi *olla*-verbin osuutta omistuslauseissa kummassakin aineistossa (taulukko 15).

TAULUKKO 15 *Olla*-verbin osuus omistuslauseissa (%)

Yki-aineisto	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Verbi (kpl)	24	36	77	44	50	59
<i>olla</i> (%)	91,7	94,4	94,8	93,2	98,0	86,4
Muu verbi (%)	8,3	5,6	5,2	6,8	2,0	13,6

Kouluaineisto	A1	A2	B1	B2
Verbi (kpl)	34	95	112	21
<i>olla</i> (%)	94,1	93,7	94,6	76,2
Muu verbi (%)	5,9	6,3	5,4	23,8

Omistuslauseissa *olla*-verbin käyttö on kummassakin aineistossa melko samankaltaista. Kaikista e-lausetyypeistä omistuslauseissa *olla*-verbi on keskimääräis-täkin yleisempi. Kouluaineiston omistuslauseissa *olla*-verbin osuus on hieman alle 95 prosenttia ja yki-aineistossa hieman tätä enemmän. Yksittäisillä tasoilla *olla*-verbin osuus voi olla hieman pienempikin: yki-aineistossa tasolla C2 (86,4 prosenttia) ja A1 (92 prosenttia) ja kouluaineistossa tasolla B2 (76,2 prosenttia), tosin tällä tasolla verbien määräkin on selvästi pienempi kuin muilla tasoilla.

Omistuslauseiden verbivalikoima

Tässä tarkastelussa omistusrakenteiksi on laskettu sellaiset lauseet, joissa on teemana habitiiviadverbiaali. Jotkin näistä rakenteista sallivat muunkin verbin kuin *olla*-verbin, tosin verbivalikoima ei ole kovin monipuolinen.

Yki-aineistossa verbivalikoima on omistuslauseissa hieman laajempi kuin kouluaineistossa (taulukko 16). Kaikkiaan yki-aineiston omistuslauseissa käytetään *olla*-verbin lisäksi seitsemää muuta verbiä, kun kouluaineistossa käytetään vain neljää muuta verbiä.

Omistuslauseissa eniten käytetyt verbit näkyvät taulukosta 17. Eniten käytetty verbi *olla*-verbin jälkeen on *tulla* (kouluaineistossa 14 esiintymää, yki-aineistossa 11 esiintymää). Yki-aineistossa lähes kaikki *tulla*-verbit ovat epämuodollisissa viesteissä (10 esiintymää) ja ne jakautuvat melko tasaisesti kaikille tasoille (1–3 esiintymää kaikilla tasoilla). Kouluaineistossa pääosa *tulla*-verbeistä on samoin epämuodollisissa viesteissä: viestissä kaverille esiintymiä on kuusi ja viestissä opettajalle neljä. Kaikilla tasoilla esiintymiä on 2–5. Kouluaineistossa muita useammin kuin kerran esiintyviä verbejä on vain yksi: *tapahtuu*, jota käytettiin kolme kertaa. Yki-aineistossa muita kuin kerran käytettyjä verbejä ovat *koituu* (3 esiintymää) ja *löytyy* (2 esiintymää). Muut verbit ovat kaikki yksittäistapauksia.

TAULUKKO 16 Omistuslauseiden verbivalikoiman koko

Yki-aineisto (kpl)	Kouluaineisto (kpl)
Eri verbejä	7
TASO	
A1	1
A2	1
B1	4
B2	1
C1	1
C2	5
TEHTÄVÄ	
	kKE
yMP	4
yEM	3
	kVK
	kVO
yMV	2
	kVV

TAULUKKO 17 Omistuslauseissa käytetyt verbit

Yki-aineisto	kpl	Kouluaineisto	kpl
<i>olla</i>	270	<i>olla</i>	243
Muita verbejä yhteensä	20	Muita verbejä yhteensä	19
<i>tulee</i>	11	<i>tulee</i>	14
<i>koituu</i>	3	<i>tapahtuu</i>	3
<i>löytyy</i>	2	<i>käy</i>	1
<i>puuttuu</i>	1	<i>jää</i>	1
<i>riittää</i>	1		
<i>sattuu</i>	1		
<i>välittyy</i>	1		

Laajimmillaan omistuslauseiden verbivalikoima on kouluaineiston kertomuksissa, joissa käytetään *olla*-verbin lisäksi neljää muuta verbiä: *jäädä*, *tapahtua*, *tulla*, *käydä*, kaikkia vain kerran. Yki-aineistossa käytetään *olla*-verbin lisäksi 2–4 eri verbiä kaikissa kolmessa tehtävätyypissä, joten yki-aineiston omistuslauseissa verbin käyttö on monipuolisempaa kuin kouluaineistossa. Laajimmillaan verbivalikoima on tasolla C2, jossa käytössä on *olla*-verbin lisäksi 5 muutakin verbiä.

Kuten myös esimerkeistä (114) näkyy, muut kuin *tulla*-verbit ovat yki-aineiston omistuslauseissa vasta ylempillä taitotasolla esiintyvä ilmiö. Tosin on huomattava, että kaikki kolme *koituu harmia* -fraasia ovat samasta tekstistä. Vaikka esiintymiä onkin vähän ja ne ovat usein yksittäisiä, kertovat esimerkit kuitenkin jotain omistuslausekonstruktion rikastumisesta. Esimerkit on järjestetty taitotasoin.

(114)

minulle **tuli** yksi asia (A1yEM)

Sen takkia minulle **tulee** kova kiire. (A2yEM)

Eilen minulle **tuli** palka tilille (A2yEM)

Mulle **sattui** vähäisen ongelmia. (B1yEM)

Ja tämä poika ei mene ulos juoma tai tehdä muut huono asiat kaupungissa, koska hänellä **löydy** harrastus. (B1yMP)

koska minulle **tuli** odottamaton tai oikeastaan kyllä, odotettu pitkään tärkeä laksu. (B2yEM)

koska äidille **tuli** menoa (B2yEM)

Valitettavasti minulle **tuli** este, (C1yEM)

Tulkaa KAIKKI mukaan, niin **tulee** aivan varmasti hyvä kevätmieli meille kaikille! (C2yEM)

löytyy jokaiselle tekemistä (C2yEM)

Tästä minulle nimittäin **koitui** oikeasti harmia! (C2yMV)

sillä niin suuri myöhästyminen minulle **koitui** junan myöhästelemisestä (C2yMV)

Olen varma, että muillekin **koituu** harmia junien todellakin jatkuvista myöhästymisistä! (C2yMV)

25.5. minulle **tuli** silmäoireita ja kaksoiskuvia, ja muutenkin huono olo (C2yMV)

Kouluaineistossa (esimerkki 115) omistuseläimien verbivalikoima ei ole yhtä monipuolinen. *Tulla*-verbin lisäksi muita verbejä käytetään vain harvoin, ja voi myös sanoa, että ainakin *tulla*-verbin yleisyyteen on vaikuttanut myös tehtävätyyppi. Erityisesti epämuodolliset viestit (kVO, viesti opettajalle ja kVK, viesti kaverille) suosivat *tulla*-verbiä, ja lähes yksinomaan kertomuksissa käytetään harvakseltaan muitakin verbejä. Esimerkit on järjestetty tehtävätyypeittäin.

(115)

sitten mulle **tulee** pelottava viesti omistajalta (A2kKE)

ja tähän päivään mennessä minulla **on jäänyt** arpi. (B1kKE)

Kerroimme toisillemme, mitä meille **on** joskus **tapahtunut** (B2kKE)

joskus mulla **tulle** vanhemmalta jotain tärkeä asiaa (A1kMP)

Jossa oppilalla **tapahtu** mittä (A1kMP) ('jos')

Tuliko meil läksyy äidinkielestä? (A1kVV)

Minulla **tuli** ongelma ostamani tietokonepelin kanssa. (B1kVV)

Haluan kysyä mitkä asiat meille **tulee** maanantaina (A2kVO)

Viikonloppuna minulle **tuli** oksennus tauti (A2kVO)

Minulla **tuli** kiirettä, vähän aikaa sitten. (A2kVK)

Minulle **tuli** vakava ongelman mieheni kanssa. (B1kVK)

Minulla **tuli** yhtäkkiä kiire (B1kVK)

meille **tulee** vieraita Ruotsissa (B1kVK)

Mulle **on** itseasiassa **tullut** vastaus mun kesätyöhakemuksesta. (B2kVK)

Mul **tuli** pieni este (B2kVK)

Omistuslauseissa, joissa ymmärrettävästi *olla*-verbi on muutenkin yleisin, verbivalikoima on kaikkein yksipuolisin. Verbiä *tulla* lukuun ottamatta verbivalikoimaa monipuolistavat käytännössä hyvin harvat yksittäiset muiden verbien esiintymät.

***Olla*-verbin osuus lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa**

Lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa verbien käyttö on selvästi monipuolisempaa kuin omistuslauseissa, ainakin jos sitä mitataan *olla*-verbin osuuksilla (taulukko 18). Lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa sekä aineistojen että taitoasojen välillä on myös selvemmin eroa siinä, kuinka *olla*-verbiä keskimäärin käytetään.

TAULUKKO 18 *Olla*-verbin osuus lokaaliteemaisissa e-lauseissa (%)

Yki-aineisto	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Verbejä (kpl)	40	48	75	71	63	54
<i>olla</i> (%)	95,0	97,9	82,7	73,2	68,3	66,7
Muu verbi (%)	5,0	2,1	17,3	26,8	31,7	33,3

Kouluaineisto	A1	A2	B1	B2
Verbejä (kpl)	19	86	99	22
<i>olla</i> (%)	89,5	60,5	54,5	54,5
Muu verbi (%)	10,5	39,5	45,5	45,5

Yki-aineiston lokaaliteemaisista eksistentiaalilauseista *olla*-verbillisiä ovat lähes kaikki tasoilla A1 ja A2, tasoilla B1 ja B2 *olla*-verbin osuus laskee n. 83–73 prosenttiin ja C-tasoilla alle 70 prosenttiin kaikista verbeistä. Ero tasojen A2 ja B1 välillä on tilastollisesti merkitsevä,⁷¹ mutta muiden vierekkäisten taitotasojen välillä ei tilastollisesti merkitsevää eroa ole. Samoin kuin kaikissa e-lauseissa keskimäärin, *olla*-verbin käyttö vähenee siis merkittävästi siirryttäessä taitotasolta A2 tasolla B1.

Kouluaineistossa jo tasolla A1 *olla*-verbin osuus lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa on huomattavasti pienempi kuin yki-aineistossa, 89,5 prosenttia, ja tasolta A2 lähtien enää noin 60 prosenttia tai vähemmän. Verbien määrät ovat kouluaineistossa tosin tasoilla A1 ja B2 huomattavasti pienemmät kuin yki-aineistossa, mutta tästä huolimatta ero tasojen A1 ja A2 välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä.⁷² Tasojen A2 ja B1 välinen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä, ja kuten taulukostakin huomaa, tasojen B1 ja B2 välillä ei ole eroa *olla*-verbin osuuksissa. Kouluaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa *olla*-verbin käyttö on siis joka tasolla harvinaisempaa kuin yki-aineiston vastaavissa lauseissa. Huomattavimmin *olla*-verbin osuus vähenee kouluaineistossa jo

⁷¹ p=0,009, ks. liite 1.

⁷² p=0,016, ks. liite 1.

yhtä taitotasoa aiemmin kuin yksi-aineistossa. Kouluaineistossa *olla*-verbin osuus vähenee samoin myös yhtä taitotasoa aiemmin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa kuin kaikissa kouluaineiston e-lauseissa keskimäärin (vrt. taulukko 14). Erot yksi-aineistoon ovat huomattavan suuret tasoilla A2 ja B1, ja erot aineistojen välillä näillä tasoilla ovatkin tilastollisesti erittäin merkitseviä.⁷³

Lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden verbivalikoima

Lokaaliteemaistenkaan eksistentiaalilauseiden verbivalikoima ei ole kovin suuri (taulukko 19), mutta silti kummassakin aineistossa käytetään selvästi suurempaa verbivalikoimaa lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa kuin omistuslauseissa. Samoin kuin omistuslauseissa, myös lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa kouluaineiston verbivalikoima on suppeampi kuin yksi-aineiston.

TAULUKKO 19 Verbivalikoiman koko lokaaliteemaisissa e-lauseissa

Yki-aineisto	kpl	Kouluaineisto	kpl
Eri verbejä	30	Eri verbejä	22
TASO		TASO	
A1	2	A1	2
A2	1	A2	11
B1	10	B1	11
B2	11	B2	7
C1	10		
C2	13		
TEHTÄVÄ		TEHTÄVÄ	
		kKE	13
yMP	23	kMP	7
yEM	7	kVK	1
		kVO	5
yMV	12	kVV	7

Yki-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa käytetään *olla*-verbin lisäksi 30:tä muuta verbiä, kun omistuslauseissa käytetään vain seitsemää. Eriyisesti A-tasoilla verbivalikoima on suppea (1–2 verbiä *olla*-verbin lisäksi) ja tasolta B1 lähtien verbivalikoima on selvästi suurempi (kymmenen tai hieman enemmän). Myös kouluaineistossa verbivalikoima on aluksi suppea: tasolla A1 käytetään vain kahta verbiä *olla*-verbin lisäksi. Toisin kuin yksi-aineistossa, verbivalikoima laajenee kouluaineistossa yli kymmeneen jo tasolla A2 eli yhtä taitotasoa aikaisemmin kuin yksi-aineistossa.

Yki-aineistossa mielipidetekstien verbivalikoima on selvästi suurempi kuin muodollisten ja epämuodollisten viestien. Kouluaineistossa verbien käyttö on monipuolisinta kertomuksissa, jota vastaava tehtävätyyppi yksi-aineistosta puuttuu.

Koululaisaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa käytetään tasolla A1 vain kahta eri verbiä *olla*-verbin lisäksi, kun tasoilla A2 ja B1 käytössä on jo yli kymmenen eri verbiä. Yki-aineistossa vastaavankokoinen verbivali-

⁷³ $p < 0,001$, ks. liite 1.

koima on käytössä vasta tasolla B1. Kouluaineistossa verbivalikoima on suurin kertomuksissa (13 verbiä *olla*-verbin lisäksi). Verbivalikoima on hieman tätä suppeampi kouluaineiston mielipideteksteissä (kMP) ja muodollisessa viestissä (kVV, viesti verkkokauppaan). Viestissä opettajalle (kVO) käytetään vain viittä eri verbiä *olla*-verbin lisäksi ja viestissä kaverille (kVK) vain yhtä verbiä. Myös yki-aineistossa juuri epämuodollisissa viesteissä verbivalikoima on suppein. Lokaaliteemaisissa e-lauseissa käytetyt verbit näkyvät taulukosta 20.

TAULUKKO 20 Lokaaliteemaisissa e-lauseissa käytetyt verbit

Yki-aineisto	kpl	Kouluaineisto	kpl
<i>on</i>	277	<i>on</i>	135
Muita verbejä yhteensä	73	Muita verbejä yhteensä	92
<i>tulee</i>	11	<i>tulee</i>	39
<i>löytyy</i>	10	<i>tapahtuu</i>	20
<i>ilmenee, kuuluu</i>	5	<i>lukee</i>	7
<i>lukee, menee, näkyy</i>	4	<i>puuttuu, näkyy</i>	3
<i>puuttuu, tapahtuu</i>	3	<i>löytyy, ilmestyy, jää</i>	2
<i>kuolee, liittyy, mahtuu</i>	2		
<i>kokoontuu, riittää, vuotaa, esiintyy, hallitsee, ilmestyy, kasaantuu, kumpuaa, käy, paljastuu, syntyy, särkyä, tarttuu, tuntuu, työ(skentelee), vallitsee, valuu, su</i>	1	<i>sattuu, vuotaa, ajaa, asuu, häiritsee, käy, lähtee, liikkuu, menee, nukkuu, pyörii, tallentuu, vastaa, istuu</i>	1

Verbivalikoima on siis kummassakin aineistossa suurempi lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa kuin omistuslauseissa. Erityisesti *tulee* ja *löytyy* ovat sellaisia verbejä, joita useammatkin yki-aineiston kirjoittajat käyttävät, mutta esimerkiksi *puuttuu* on jo harvinaisempi (esimerkit 116 ja 117). Yki-aineistossa on myös enemmän ainoastaan kerran käytettyjä verbejä (esimerkki 118).

(116)

ja myön kun käännetään yöllä silta **tule** ääni. (B1yMV)

Tätä asiaa voi muuttaa siinä tapauksessa, jos **tulee** muutoksia koko yhteiskunnassa. (C1yMP)

Auton ratissa **tulee** ihana vapauden tunne (C1yMP)

Pikkuhilja **tulee** työelämään epämukavia hetkiä, epävarmuutta, epäystävällisyyttä, epäytytyväisyyttä, epäluotettavuutta jne. (C1yMP)

(117)

Kyllä autosta **löytyy** haittojakin, kuten sen korkea vakuutusmaksu (C1yMP)

Joukkoliikenteestä **puuttuu** yksityisyyttä, jota **löytyy** oman auton käytöstä (C1yMP)

huomasin, että sieltä **puuttui** kasaukseen tarvittavia osia, sekä alareunaan laitettava kumina osa suojaamaan lattia. (C1yMV)

(118)

me voimme tehdä kollari, missä **kuolevat** ihmisiä. (B1yMP)

Ei syö paljon polttoaineita öljy tai **vuota** nesteita koneesta. (B1yMP)

nykyään työntekijöiden keskuudessa **vallitsee** "Levottomuus" (C1yMP)

Jälleen **on** sulaneen lumen alta **paljastunut** karu piha (C2yEM)

Selvästi yleisin muista verbeistä on *tulla* kummassakin aineistossa. Kouluaineistossa erityisesti *tulla* ja *tapahtua* -verbien osuus on huomattavan suuri, mikä johdetaan tehtävännannosta: viestissä opettajalle tuli kysyä, mitä koulussa on oppilaan poissa ollessa tapahtunut, ja lisäksi näissä teksteissä kysytään usein, mitä on tullut läksyksi. Kouluaineistossa viestissä opettajalle *tulla*-verbiä käytetään lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa jopa 24 kertaa ja verbiä *tapahtua* 9 kertaa. *Tapahtua* on lähes yhtä yleinen verbi myös koululaisten mielipideteksteissä (8 esiintymää), joissa on perusteltava kännykän käyttöä koulussa. Useamman kerran koululaiset kirjoittavat, että kännykkä on hyvä olla mukana koulussa, jos kotona tai koulussa tapahtuu jotain ikävää, josta on syytä ilmoittaa lapselle tai vanhemmille. Verbi *löytyä*, joka on melko yleinen yksi-aineistossa (10 esiintymää), on koululaisaineistossa puolestaan harvinainen (vain 2 esiintymää). Periaatteessa *löytyä*-verbin yleisyyteen voi vaikuttaa myös vastaajan äidinkieli, mutta tätä muuttujaa ei tässä tutkimuksessa ole tarkasteltu erikseen.

Tämän alaluvun alussa vertailtiin *olla*-verbin ja muiden verbien osuuksia kummassakin aineistossa kaikissa e-lauseissa, ja kävi ilmi, että *olla*-verbiä käytetään selvästi enemmän yksi-aineistossa kuin kouluaineistossa. Tämä ero näkyy selvimmin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa. Toisaalta yksi-aineiston kirjoittajilla on käytössään suurempi verbivalikoima, sillä kouluaineistossa huomattavan suuri osa verbeistä, joita käytetään *olla*-verbin lisäksi, keskittyy kahteen verbiin: *tulla* ja *tapahtua*. Yksi-aineiston verbivalikoima on laajempi ja tasaisemmin jakautunut. Kahta yleisintä verbiä (*tulla*, *löytyä*) käytetään selvästi harvemmin kuin kouluaineistossa. Muita enemmän kuin kerran esiintyviä verbejä on yksi-aineistossa 10 kappaletta kun niitä kouluaineistossa on vain kuusi. Samoin myös yhden kerran esiintyviä verbejä on jonkin verran enemmän yksi-aineistossa (18 kappaletta) kuin kouluaineistossa (14 kappaletta).

Kootusti voi sanoa, että lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa muiden kuin *olla*-verbin käyttö on yksi-aineistossa harvinaisempaa kuin kouluaineistossa, mutta kun muita verbejä käytetään, verbivalikoima on kaikkia tasoja yhdessä tarkasteltaessa laajempi. Taitotasoin tarkasteltuna verbivalikoiman laajuudessa ei silti ole suuria eroja: aluksi käytetään vain yhtä tai kahta muuta verbiä, ja kirjoitustaidon karttuessa verbivalikoima monipuolistuu niin, että käytössä on vähintään kymmenen muuta verbiä. Tämä taso saavutetaan kouluaineistossa yhtä taitotasoa varhemmin (A2) kuin yksi-aineistossa (B1). Vaikka määrät ovat näiden tasojen jälkeen suurin piirtein yhtä suuret, käytetään yksi-aineistossa verbejä kuitenkin monipuolisemmin.

Olla-verbin osuus muissa eksistentialilauseissa

Muissa kuin lokaali- ja omistajateemaisissa e-lauseissa *olla*-verbin käyttö (taulukko 21) vaihtelee enemmän tasoittain varsinkin yksi-aineistossa verrattuna siihen, kuinka *olla*-verbiä käytetään kaikissa e-lauseissa keskimäärin. Yksi-aineistossa verbien käyttö on tasoilla A1 ja varsinkin tasolla A2 *olla*-verbivoittoista (78,6 ja 95,5 prosenttia käytetyistä verbeistä), ja *olla*-verbin osuus laskee tasolta B1 lähtien alle 60 prosenttiin.

TAULUKKO 21 *Olla*-verbin osuus muissa e-lauseissa (%)

Yksi-aineisto	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Verbejä (kpl)	14	22	49	39	44	26
<i>olla</i> (%)	78,6	95,5	57,1	59,0	45,5	57,7
Muu verbi (%)	21,4	4,5	42,9	41,0	54,5	42,3

Kouluaineisto	A1	A2	B1	B2
Verbejä (kpl)	24	39	69	9
<i>olla</i> (%)	45,8	56,4	36,2	55,6
Muu verbi (%)	54,2	43,6	63,8	44,4

Yksi-aineiston muissa eksistentialilauseissa käytetään *olla*-verbiä joka tasolla vähemmän kuin lokaaliteemaisissa eksistentialilauseissa, omistuslauseissa tai kaikissa e-lauseissa keskimäärin. Muita eksistentialilauseita on yksi-aineistossa kuitenkin selvästi vähemmän kuin esimerkiksi lokaaliteemaisia eksistentialilauseita, joten prosenttiosuudet eivät ehkä ole täysin vertailukelpoisia. Huomattavimmin *olla*-verbin käyttö vähenee siirryttäessä taitotasolle B1, ja ero taitotasojen A2 ja B1 välillä onkin tilastollisesti erittäin merkitsevä.⁷⁴ Muiden vierekäisten taitotasojen välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa.

Kouluaineistossa *olla*-verbin käyttö muissa eksistentialilauseissa on joka tasolla harvinaisempaa kuin yksi-aineistossa. Tasoilla A1 ja B1 *olla*-verbejä on jopa alle puolet muiden eksistentialilauseiden verbeistä, muilla tasoilla hieman yli puolet. Ero taitotasojen A2 ja B1 välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä.⁷⁵ Toisaalta jos taitotasot A1 ja A2 sekä B1 ja B2 yhdistetään, tilastollisesti merkitsevää eroa ei enää ole.⁷⁶

Muiden eksistentialilauseiden osuus kouluaineistossa jää niin pieneksi, että selvää käännekohtaa *olla*-verbin käytön vähentymisessä on vaikea löytää. Vertailun vuoksi mainittakoon, että lokaaliteemaisissa eksistentialilauseissa tilastollisesti melkein merkitsevä ero on jo taitotasojen A1 ja A2 välillä, kun taas omistuslauseissa *olla*-verbin osuudet taas säilyvät tasaisina. Kaikissa e-lauseissa keskimäärin *olla*-verbin käyttö vähenee kouluaineistossa tasojen A ja B välillä tilastollisesti merkitsevästi, mutta vierekäisten taitotasojen A2 ja B1 välinen ero on myös melko lähellä tilastollisesti merkitsevää.

⁷⁴ p=0,001, ks. liite 1.

⁷⁵ p=0,042, ks. liite 1.

⁷⁶ p=0,098, ks. liite 1.

Verbivalikoima muissa eksistentialilauseissa

Vaikka muissa e-lauseissa käytetäänkin muuta kuin *olla*-verbiä useammin kuin lokaaliteemaisissa eksistentialilauseissa kummassakin aineistossa, verbivalikoima on silti kummassakin aineistossa suppeampi, mikä näkyy myös taulukosta 22.

TAULUKKO 22 Verbivalikoiman koko muissa e-lauseissa

Yki-aineisto	kpl	Kouluaineisto	kpl
Eri verbejä	21	Eri verbejä	11
TASO		TASO	
A1	2	A1	4
A2	1	A2	2
B1	7	B1	9
B2	7	B2	3
C1	13		
C2	7		
TEHTÄVÄ		TEHTÄVÄ	
		kKE	6
yMP	12	kMP	4
yEM	9	kVK	1
		kVO	2
yMV	11	kVV	6

Kun yksi-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentialilauseissa käytetään 30:tä eri verbiä *olla*-verbin lisäksi, esiintyy muissa e-lauseissa vain 21 eri verbiä. Kouluaineistossa ero on vielä suurempi. Kouluaineiston lokaaliteemaisissa eksistentialilauseissa käytetään 22:tä eri verbiä *olla*-verbin lisäksi, mutta muissa e-lauseissa verbivalikoima on vain puolet tästä (11 eri verbiä *olla*-verbin lisäksi). Muiden e-lauseiden verbivalikoima ei kuitenkaan kasva tasaisesti. Kummassakin aineistossa on näissä lauseissa A-tasoilla käytössä 2–4 eri verbiä, mutta kouluaineistossa käytetään tasolla B1 jo yhdeksää eri verbiä *olla*-verbin lisäksi. (Tasolla B2 käytetään vain kolmea verbiä, mutta verbejäkin on vain 9, koska tällä tasolla on vähemmän tekstejä. Luku ei siksi ehkä ole vertailukelpoinen.) Yki-aineistossa eri verbejä on B-tasoilla sekä tasolla C2 seitsemän *olla*-verbin lisäksi. Suurimmillaan verbivalikoima on tasolla C1, jolla vastaajat käyttävät 13:a eri verbiä. Kummassakin aineistossa verbivalikoima monipuolistuu huomattavasti siirryttäessä taitotasolle B1 ja yksi-aineistossa vielä taitotasolla C1. Verbivalikoima on monipuolisin mielipideteksteissä (MP, kMP) ja muodollisissa viesteissä (yMV, kVV) sekä kouluaineiston kertomuksissa. Suppein verbivalikoima on käytössä kummankin aineiston epämuodollisissa viesteissä (yEM, kVK, kVO).

Kun tarkastellaan, mitä muita verbejä vastaajat käyttävät ns. muissa e-lauseissa (taulukko 23), huomataan, että *tulla* ja *tapahtua* ovat kummassakin aineistossa selvästi yleisimmät verbit *olla*-verbin jälkeen. Nämä verbit ovat kouluaineistossa selvästi yleisempiä kuin yksi-aineistossa, mikä johtuu paljolti tehtävänannosta (vrt. lokaaliteemaisiin eksistentialilauseisiin edellä taulukossa 20). Kouluaineiston runsaat *tulla*-verbin esiintymät ovat pääosin viestissä opet-

tajalle (jopa 28 esiintymää), sillä teksteissä kysytään varsin usein, mitä läksyä on tullut ja mitä on tapahtunut oppilaan poissa ollessa. *Tapahtuu* on siten myös melko yleinen viestissä opettajalle (6 esiintymää), ja samaa verbiä käytetään muita useammin myös mielipideteksteissä (5 esiintymää), joissa perustellaan kännykän käyttöä koulussa. Myös kertomuksissa *tapahtua*-verbi on melkein yhtä yleinen (4 esiintymää) ja verbiä *tulla* käytetään 10 kertaa.

TAULUKKO 23 Muissa e-lauseissa käytetyt verbit

Yki-aineisto	kpl	Kouluaineisto	kpl
<i>on</i>	118	<i>on</i>	61
Muita verbejä yhteensä	76	Muita verbejä yhteensä	80
<i>tulee</i>	24	<i>tulee</i>	49
<i>tapahtuu</i>	12	<i>tapahtuu</i>	17
<i>löytyy</i>	8	<i>kuuluu</i>	3
<i>riittää, näkyy, syntyy</i>	4	<i>lähtee, näkyy, syntyy</i>	2
<i>ilmestyy, jää</i>	3	<i>ilmestyy, katoaa, käy, menee, soi</i>	1
<i>menee</i>	2		
<i>sopii, osallistuu, sattuu, alkaa, ilmenee, koituu, ker-tyy, kuuluu, kuluu, paljas-tuu, osoittautuu, säästyy</i>	1		

Jos tehtävänannon ohjaaman *tulla*- ja *tapahtua*-verbien käytön viestissä opettajalle (28 ja 6 esiintymää) jättää tarkastelussa huomiotta, on näiden verbien käyttö kummassakin aineistossa melko samankaltaista. Kokonaisuutena muiden e-lauseiden verbivalikoima on yki-aineistossa kuitenkin selvästi monipuolisempi, varsinkin jos vielä huomioi sen, että kertomusta ei yki-aineiston tehtävätyypeisissä ollut. Verbejä, jotka esiintyvät useammin kuin kerran, on yki-aineistossa 9 kappaletta ja kouluaineistossa 6 kappaletta, ja kouluaineistossa nämä verbit esiintyvät *tulla* ja *tapahtua* -verbejä lukuun ottamatta vain kaksi tai kolme kertaa. Myös kerran esiintyviä verbejä on yki-aineistossa enemmän (12 kappaletta) kuin kouluaineistossa (5 kappaletta).

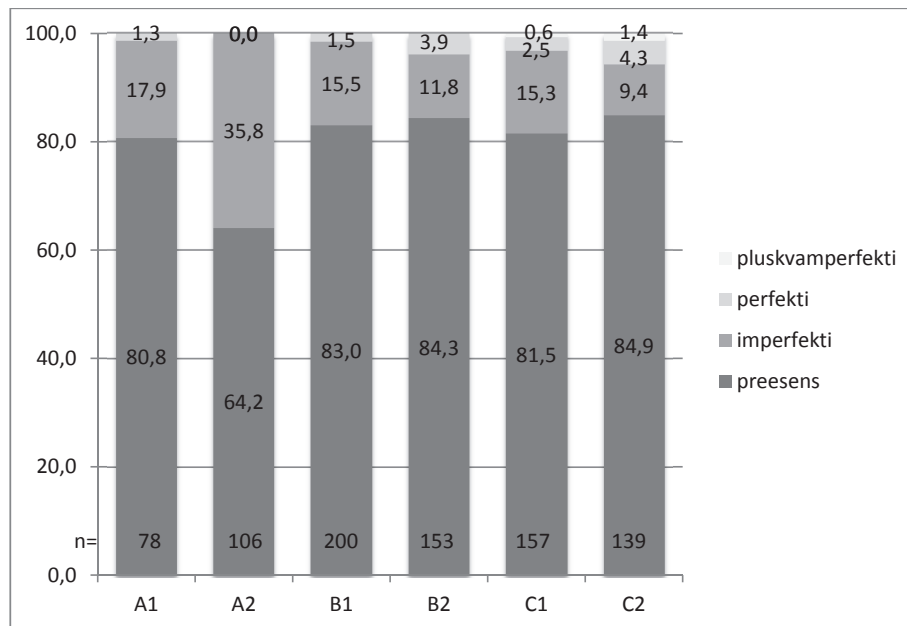
Myös muihin eksistentiaalilauseisiin pätee sama, mikä todettiin jo lokaaliteemaisista eksistentiaalilauseista: muiden kuin *olla*-verbin käyttö on yki-aineistossa harvinaisempaa kuin kouluaineistossa, mutta kun muita verbejä käytetään, verbivalikoima on kaikkia tasoja yhdessä tarkasteltaessa laajempi. Taitotasoihin tarkasteltuna verbivalikoiman laajuudessa ei silti ole suuria eroja yki- ja kouluaineiston välillä: verbivalikoima on kummassakin aineistossa suppein A-tasoilla ja monipuolistuu siirryttäessä tasolle B1, jossa verbivalikoima on kuitenkin hieman suppeampi (7-9 eri verbiä) kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa (10-11 verbiä). Ns. muissa eksistentiaalilauseissa verbivalikoima monipuolistuu myös yki-aineiston taitotasolla C1 samaan (13 verbiä) kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasolla C2.

5.3.6 Tempus

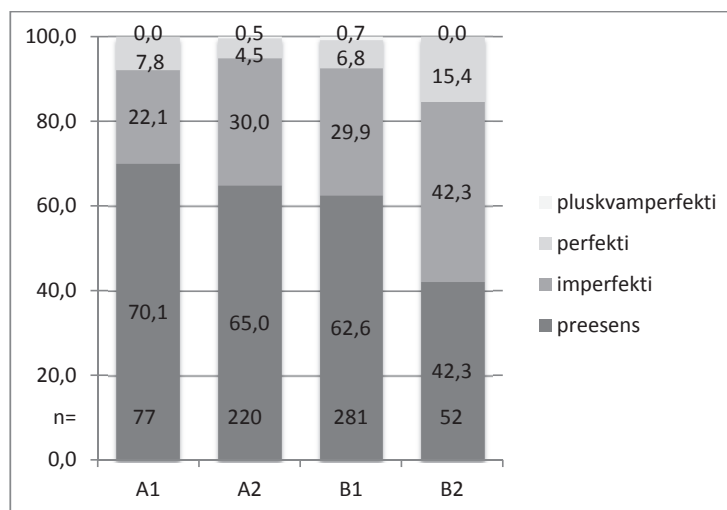
E-lauseiden sujuvuuden kehitystä voi tarkastella verbin käytön osalta useasta näkökulmasta. Edellä on esitelty verbivalikoimaa, ts. kuinka tyyppillistä milläkin tasolla on, että rakenteisiin ilmaantuu muitakin kuin *olla*-verbejä. Toinen kysymys on, mitä muotopiirteitä näihin verbeihin sisältyy. Verbin persoonamerkin-tään en tässä yhteydessä puutu, sillä odotuksenmukaisesti verbin tulisi olla vaihtelematta yksikön kolmannessa persoonassa. Tämä yksikön kolmannen persoonan muotoinen verbi voi kuitenkin vaihdella tempukseltaan ja modukseltaan, ja lisäksi verbi voi saada myös muita seuralaisia, esimerkiksi modaali-sen tai nesessiivisen apuverbin, tai verbiin voi liittyä myös liitepartikkeli tai konjunktio. On selvää, että eri modukset ja tempukset ovat käytössä muissakin lausetyypeissä kuin e-lauseissa, eikä lukemassani kirjallisuudessa ole mainittu mitään modusta tai tempusta eksistentiaalilauseessa prototyypiksi, toisin kuin esimerkiksi *olla*-verbi tai vaihtelemattomasti kolmannen persoonan muotoinen verbi. Tästä huolimatta tarkastelen tempukseen liittyviä muotopiirteitä tässä lyhyesti ja kohdassa 5.3.7 myös modaalisuutta, nesessiivisyyttä, verbin liitepartikkeleita sekä verbiin liittyviä konjunktioita.

Eniten käytetty tempus on kummassakin aineistossa preesens kaikilla ta-soilla, lukuun ottamatta kouluaineiston tasoa B2, jolla muutenkin on vain vähän e-lauseita (ja tekstejä). Menneen ajan tempusten käyttö on kouluaineistossa (kuvio 38) lähes kaikilla tasoilla yleisempää kuin yki-aineistossa (kuvio 37). Yki-aineistossa on tasoa A2 lukuun ottamatta käytetty menneen ajan tempuksia n. 15–20 prosentissa e-lauseiden verbeistä, kun kouluaineistossa menneen ajan tempusta on käytetty n. 30–37 prosentissa e-lauseiden verbeistä, jälleen lukuun ottamatta tasoa B2.

Yki-aineistossa imperfekti on tasolla A2 selvästi yleisempi kuin muilla ta-soilla. Tämä johtuu luultavasti tehtävänannosta. A-tason muodollisissa viesteis-sä on tehtävänanto, jossa pyydetään antamaan palautetta lomamatkasta tai ra-vintolan ruoasta. Luonnollisesti tästä johtuvasta lomamatkasta tai menneestä ravintolavierailusta kerrotaan imperfektissä.

KUVIO 37 Tempus yki-aineiston e-lauseissa (%)

KUVIO 38 Tempus kouluaineiston e-lauseissa (%)

Kouluaineistossa menneen ajan tempusten käyttö on runsasta viestissä opettajalle, jossa kirjoittajaa pyydetään kertomaan poissaolonsa syy ja kysymään, mitä läksyjä on tullut ja mitä koulussa on tapahtunut oppilaan poissa ollessa. Vieläkin enemmän menneen ajan tempuksia käytetään kouluaineiston kertomuksissa, jota vastaavaa tehtävyyppiä yki-aineistossa ei siis ole. Tämä varmasti osaltaan selittää sen, miksi kouluaineiston teksteissä menneen ajan tempuksia käytetään.

tetään enemmän kuin yksi-aineistossa. Tehtävätyyppi näyttäisi vaikuttavan menneen ajan tempusten käyttöön, mutta taitotasoittain tarkasteltuna tempusten jakauma säilyy melko tasaisena. Menneen ajan tempuksista perfekti lisääntyy jonkin verran yksi-aineiston taitotasolla B1, ja sama on havaittavissa myös kouluaineistossa, jos jätetään huomiotta taitotasot A1 ja B2, joilla on selvästi vähemmän tekstejä ja e-lauseita. Pluskvamperfekti sen sijaan on hyvin harvinaisen (olen poistanut kuviosta 37 pluskvamperfektin osuutta kuvaavat nollat tasoilta A1–B2 luettavuuden helpottamiseksi). Pluskvamperfekti esiintyy vain esimerkin (119) kuudessa lauseessa, joista kouluaineiston lauseita (kolmea jälkimmäistä) pitäisin tempusmerkinnältään epäodotuksenmukaisina.

(119)

Aika meni ja kohta käynnistäni **oli kulunut** kolme viikkoa (C1yMV)

– – jotain ongelmia, joista ei meille matkustajille ensinnäkään kerrottu, ennenkuin aikaa **oli kulunut** jo reilun vartin. (C2yMV)

Kun juna sitten taas pääsi liikkeelle **oli** aikaa jo **kulunut** reilut puoli tuntia. (C2yMV)

Oliko jotain **tapahtuu** kouluss? (A2kVO)

Oliko koulussa **tapahtunut** mitään minun pois ollessani?(B1kVO)

Voisitko kertoa, mitä läksyjä **oli tullut** Suomi-2?(B1kVO)

Tilastollisesti merkitseviä eroja tempusten käytössä on vaikea löytää, sillä varsinkin perfektin ja pluskvamperfektin määrät jäävät aineistoissa pieniksi. Yksi-aineiston taso A2 eroaa preesensin ja imperfektin käytössä tilastollisesti merkitsevästi⁷⁷ viereisistä taitotasoina, mutta toisaalta muiden taitotasojen keskinäiset erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Kun eri tasoilla on vielä hieman erilaiset tehtävänannot ja kun ottaa huomioon, että A-tasojen muodollinen viesti selvästi ohjaa käyttämään menneen ajan muotoja, voisi eroa tasojen A1 ja A2 välillä pitää tärkeänä ainakin muodollisten viestien osalta, koska molemmissa on sama tehtävänanto. Muiden tasojen muodollisten viestien tehtävänannot eivät kuitenkaan samalla tavalla ohjaa menneen ajan muotojen käyttöön, joten vertailu ei sikäli ole järkevää.

Kouluaineistossa ainoa tilastollisesti merkitsevä ero tempusten käytössä on taitotasojen B1 ja B2 välillä. Tällä tasolla sekä imperfekti että perfekti yleistyvät ja preesensin osuus on huomattavasti pienempi kuin muilla tasoilla. Vaikka e-lauseita onkin tällä tasolla vähemmän kuin muilla tasoilla, on ero silti tilastollisesti merkitsevä.⁷⁸

Ainakin eksistentiaalilauseissa tempuksilla näyttää olevan yhteys myös tehtävätyyppiin. Vaikka tempusten jakaumassa ei ole taitotasoittain suuria eroja, tehtävätyypeittäin eroja on jonkin verran yksi-aineistossa ja selvästi enemmän kouluaineistossa. Yksi-aineiston mielipideteksteissä preesens (n. 90 % tempuksista) on selvästi yleisempi kuin menneen ajan muodot, kun taas muodollisissa

⁷⁷ p=0,009 verrattuna tasoon A1 ja p<0,001 verrattuna tasoon B1, ks. liite 1.

⁷⁸ p=0,010, ks. liite 1.

ja epämuodollisissa viesteissä preesensia käytetään jonkin verran vähemmän. Viestityyppisissä teksteissä menneen ajan muodoista käytetyin on imperfekti, jonka osuus on n. 20–25 prosenttia.

Jos tarkastellaan kaikkia tekstejä, kouluaineistossa menneen ajan tempuksia käytetään enemmän kuin yksi-teksteissä, mutta erityisesti kouluaineistossa tempusten käyttö vaihtelee tehtävyyteittäin. Preesensia käytetään eniten mielipideteksteissä (95,2 %) ja viestissä kaverille (92,2 %) ja lähes yhtä paljon myös viestissä verkkokauppaan (86,4 %). Tehtävänannon vaikutuksesta preesensin osuus on selvästi pienempi viestissä opettajalle (52,9 %), ja tehtävyyppinä erityisesti kertomus suosii menneen ajan muotoja. Preesensin osuus jääkin tässä tehtävyyppisissä pienimmäksi (21,5 %). Lähes ainoa menneen ajan tempus on kertomuksissa imperfekti (75,7 %). Yllättävää on se, että pluskvamperfektiä ei juurikaan esiinny. Pluskvamperfektin voisi olettaa toimivan imperfektin parina kuten esimerkin (119) ensimmäisissä lauseissa, mutta ainakin eksistentiaalilauseissa tällainen pluskvamperfektin käyttö on aineistoissa hyvin harvinaista.

5.3.7 Modaalisuus ja nesessiivisyys, verbin liitepartikkelit ja konjunktiot

Verbin käytön monipuolistumista e-lauseissa voi kuvata myös modusten ja mahdollisten muiden verbin seuralaisten kannalta. Verbiin voi liittyä – niin e-lauseissa kuin muissakin lauseissa – esimerkiksi moduksen tunnus, liitepartikkeli tai konjunktio, ja lisäksi lauseessa voi olla modaalinen tai nesessiivinen apuverbi. Näiden esiintymistä yksi- ja kouluaineistossa kuvaa taulukko 24 (jäljempänä). Taulukossa prosenttiosuudet on laskettu verbiä kohden, ja koska samassa verbissä voi olla useitakin edellä mainituista piirteistä yhtä aikaa, eivät prosenttiosuudet taulukossa 24 summaudu sataan.

Konditionaali

Suurin osa kaikista verbeistä kummassakin aineistossa on indikatiivimuotoisia verbejä, joita on aineistoissa lähes kaikilla tasoilla yli 95 prosenttia (taulukko 24). Indikatiivin lisäksi ainoa aineiston e-lauseissa esiintyvä modus on konditionaali, joka ei kuitenkaan ole kummassakaan aineistossa kovin yleinen modus. Yki-aineistossa näkyy selvemmin, kuinka indikatiivimuotoisten verbien osuus hie-man laskee ja konditionaalien osuus nousee taitotason kasvaessa.

Aineistojen erona voisi mainita, että yksi-aineiston tasolla A1 kaikki verbit ovat indikatiivimuotoisia ja konditionaalien osuus on tasolla A2 samaa luokkaa kuin kouluaineiston tasoilla A1 ja A2. Kouluaineistossa konditionaalia käytetään tasolla B1 saman verran kuin yksi-aineiston tasolla B2. Konditionaalien osuus kasvaa edelleen tasoilla C1 ja C2, mutta kouluaineistossa ei ole vastavantasoisia tekstejä verrattavaksi. Konditionaaleja oli yksi-aineiston e-lauseissa 29 kappaletta ja kouluaineiston e-lauseissa 16 kappaletta. Konditionaalimuotoisten verbien määrät jäävät joka tasolla niin pieniksi, ettei tilastollista vertaailua taitotasojen välillä tehdä.

TAULUKKO 24 Modaalisuus, nesessiivisyys, verbin liitepartikkelit ja konjunktio (%)

Yki-aineisto	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Verbejä (kpl)	78	106	201	154	157	139
Indikatiivi (%)	100,0	98,1	97,5	96,1	94,9	94,2
Konditionaali (%)	0,0	1,9	2,5	3,9	5,1	5,8
Liitepartikkeli tai konjunktio (%)	0,0	0,0	2,5	5,8	7,0	10,1
Mod. tai nesess. apuverbi (%)	0,0	0,9	2,0	1,9	0,6	0,7

Kouluaineisto	A1	A2	B1	B2
Verbejä (kpl)	77	220	281	52
Indikatiivi (%)	98,7	98,6	96,1	98,1
Konditionaali (%)	1,3	1,4	3,9	1,9
Liitepartikkeli tai konjunktio (%)	3,9	12,7	5,7	7,7
Mod. tai nesess. apuverbi (%)	1,3	0,9	4,3	0,0

Yki-aineiston alemmilla tasoilla (A1–A2) on vain kaksi konditionaalia, kummatkin tasolla A2 (esimerkki 120). Näistä toinen on myös nesessiivinen. Näitä kahta lausetta lukuun ottamatta kaikissa A-tason e-lauseissa on vain indikatiivimuotoinen verbi ilman tunnuksia ja liitepartikkeleita.

(120)

siellä oli vähän kuma ja ulkomalaise **pitäisi olla** hyviä. (A2yMV)

voi olla mielenkiintoisempi, jos esimerkiksi kaupassa **olisi** myös virolaisia mehua ja turkkilaisia papuja. (A2yMP)

Vaikka konditionaalien osuudet kouluaineistossa näyttävät taulukossa 24 hiekan suuremmilta, konditionaalien käyttö on kouluaineiston A-tasoilla silti käytännössä lähes yhtä harvinaista. Tasolla A1 on vain yksi konditionaalimuoto, tasolla A2 konditionaaleja on kolme kappaletta, ja käyttö runsastuu tasolla B1 (11 kpl). Tasolla B2 on vain yksi konditionaalimuotoinen verbi.

Lähes kaikki konditionaalien tunnuksukset ovat kummassakin aineistossa *olla*-verbissä, ainoat poikkeukset ovat seuraavat yki-aineiston (esimerkki 121) ja kouluaineiston (esimerkki 122) lauseet. Vaikka konditionaalien tunnus esiintyykin aineistoissa pääosin *olla*-verbissä, voi myös ilmauksen *pitäisi olla* ajatella muodostavan oppijoiden kielitajussa jonkinlaisen muita konditionaalimuotoja yleisemmän kiteymän, jota esimerkkien valossa esiintyy erityisesti B-tasojen eksistentiaalilauseissa.

(121)

siellä oli vähän kuma ja ulkomalaise **pitäisi olla** hyviä. (A2yMV)

Kädulla ei **kuulusi** tai tuntuun mitää. (B1yMP)

vara-osa on kallista **pitäisi olla** Hyvä Tullo. (B1yMP)

pitäisi olla vähän uudet auto ('uudempi auto') (B1yMP)

Ja varmaasti rahakin **säästyisi** (B2yMP)

lapsille **sopisi** mehua ja voileipiä. (C1yEM)

Olisi jopa mahdollista järjestää kilpailuita, ja sitä kautta **syntyisi** varmasti hienoja urbaanitaideteoksia. (C1yMP)

Sen lisäksi **ei jäisi** enää aikaa "villisprayauksiin". (C1yMP)

(122)

vaikka vahingos **tulisi** hätätilanne tai on hammaslääkäri sinä koulupäivänä tai, vaikka treenit heti koulun jälkeen. (A2kMP)

ja sit koulumatkalla **tapahtuisi** jotain hirveätä tai jotain (B1kMP)

Lapsella **pitäisi olla** oikeus pitää omaa salaisuutta (B1kMP)

Opetajilla **pitäisi olla** oikeus ottaa oppilasen kännykän pois (B1kMP)

Siksi niitä **pitäisi saada olla** aina mukana. (B1kMP)

Konditionaalimuotojen käytöstä e-lauseissa tuskin on taitotason indikaattoriksi siksi, että konditionaalimuotojen määrät ovat aineiston e-lauseissa varsin pienet. Silti aineiston perusteella vaikuttaa, että konditionaalien käyttö lisääntyy ainakin e-lauseissa taitotason kasvaessa, eivätkä erot aineistojen välillä ole kovin suuret.

Liitepartikkelit ja konjunktiot

Yki-aineistossa e-lauseiden verbeihin alkaa ilmestyä liitepartikkeleita ja verbiin liittyviä konjunktioita tasolta B1 (2,5 prosenttia) ja runsaampaa niiden käyttö on vasta tasolta B2 eteenpäin: n. 6–10 prosenttia (ks. taulukko 24). Kouluaineistossa verbiin liittyviä liitepartikkeleita ja konjunktioita on joka tasolla suhteessa enemmän kuin yki-aineistossa. Tasolla A2 erityisesti liitepartikkeleiden käyttö on runsaampaa kuin millään muulla tasolla kummassakaan aineistossa (12,7 prosenttia).

Liitepartikkeleita oli kouluaineistossa kaikkiaan 49 ja yki-aineistossa 29 kappaletta. Kouluaineistossa liitepartikkeleita esiintyy jo tasolta A1 lähtien, ja yki-aineistossa ensimmäiset liitepartikkelit ilmestyvät e-lauseisiin vasta tasolla B1. On kuitenkin huomattava, että vaikka liitepartikkeleiden käyttö vaikuttaa kouluaineistossa runsaammalta, niiden käyttö on yki-aineistossa jonkin verran kouluaineistoa monipuolisempaa. Kouluaineistossa on runsain määrin kysyviä liitepartikkeleita *-ko* tai *-kö*, joita oli aineistossa kaikkiaan 44 kappaletta, ja näistä melkein kaikki (42 kpl) ovat viesteissä opettajalle, joissa tehtävänanto ohjasi muodostamaan runsaasti kysymyksiä. Muita kuin kysyviä liitepartikkeleita kouluaineistossa esiintyy niukasti, ainoastaan esimerkissä (123) mainitut.

(123)

Olipa kerran kolme roistoa luolassa. (A1kKE)

mutta siinä ei ollut**kaan** tarpeeksi. (B1kVV)

Okei, ei siinä mitään muuta ollut**kaan**. (B1kVO)

Mutta ei mulla muuta kysyttävää ollut**kaan**. (B2kVO)

mulla on**kin** to vapaata illalla (B2kVK)

Yki-aineistossa liitepartikkeleiden käyttö alkaa tasolla B1, jossa on viisi verbiin liittyvää kysyvää liitepartikkeliä. Tasoilla B2 ja C1 liitepartikkeleita on suurin piirtein saman verran (7 ja 5 kappaletta, mutta näistä kaikki eivät ole enää kysyviä. Tasolla C2 liitepartikkeleiden käyttö runsastuu selvästi: tasolla C2 on jo 12 liitepartikkeliä, joista 10 on kysyviä. Esimerkissä (124) ovat kaikki lauseet, joissa yki-aineistossa oli käytetty muuta kuin kysyvää liitepartikkeliä e-lauseen verbissä. Esimerkit on järjestetty taitotasoittain.

(124)

Tiedysti on**han** kävely, sauvakävely. (B2yMP)

Mutta ovat**kin** huonot puolet. Esimerkiksi autokollarit. (B2yMP)

Täytyy**hän** olla samankaltaiset rutiinit sekä kotona että koulussa. (B2yMP)

vaikka minulla oli**kin** lihasreuma! (C1yMV)

Mutta toisaalta niillä, joilla ylipainon tai tupakoinnin aiheuttamat ongelmat ovat edelleet niin pitkälle, ettei henkilö enää pysty itse selvittämään niitä ilman erikoista terveyshoitoa, ei useimmin ole**kaan** varaa maksaa kaikki kulut. (C1yMP)

Minusta kaunista standardi-ihmistä ei ole olemass**akaan**! (C2yMP)

Pitkäaikaistyöttömiä ei tätä nykyä enää ole**kaan** Tammisaaren kaupungissa! (C2yMV)

Liitepartikkeleiden esiintymisessä ei ole aineistojen välillä suurta eroa, paitsi että liitepartikkeleiden käyttö alkaa yki-aineistossa kahta taitotasoa myöhemmin kuin kouluaineistossa. Liitepartikkeleiden määrät jäävät niin pieniksi, ettei tilastollista merkitsevyyttä pysty laskemaan. Suurempi ero aineistojen välillä on kieltoverbiin liittyvän konjunktion käytössä. Tällaisia lauseita on kouluaineiston e-lauseissa selvästi vähemmän kuin yki-aineiston lauseissa, mikä onkin ymmärrettävää, sillä melkein kaikki tällaiset e-lauseet ovat C-tasoilla, joilla ei ole kouluaineiston tekstejä. Esimerkin (125) lauseet ovat kaikki yki-aineistosta, ja ne on järjestetty taitotasoittain. Kouluaineiston e-lauseissa verbiin liittyvää konjunktiota käytetään sen sijaan vain yksittäistapauksissa (esimerkki 126).

(125)

Bensa loppunut, e**ikä** ole bensaautomaattia lähellä. (B2yMP)

turhat matkat jäisivät pois, e**ikä** olisi isoja vakuutusmaksuja maksettavana enää. B2yMP

Työviikko on järjestetty joskus niin, e**ttei** ole lepopäiviäkään(C1yMP)

E**llei** ole rahaa, sellainen ihminen ei mene hoitoon (C1yMP)

e**ikä** hänen kirjoittamista lääkkeistä ole ollut edes mitään lievennusta oireihini. (C1yMV)

Monesti nykyiset mummot ovat muodikkaita ja kiireisiä, **eikä** heillä ole aikaa näyttää lapsenlapsille luontoa ja ympäristöä, kuten oli ennen. (C1yMP)

eikä meillä ole kovin paljon keinoja vaikuttaa tähän etenkin globalisaation aikana (C1yMP)

eikä näy yrityksiä tilanteen korjaamiseen (C1yMP)

eikä työnantajalla ole selkeitä toimintatapoja tilanteen ratkaisemiseksi (C2yMP)

lääkäri joutuu hoitamaan ison alueen asukkaita **eikä** asian muutosta ole vielä odotettavissa. (C2yMP)

(126)

Hän sanoi **ettei** tänään lähde mitään lentokonetta, mutta aamulla lähtee. (B1kKE)

eikä ole ketään joka voisi hoitaa häntä. (B1kVK)

Molemmista aineistoista voi sanoa, ettei liitepartikkeleita juuri esiinny A-tasoilla lukuun ottamatta kysyvää liitepartikkeliä, jota sitäkin esiintyy runsaasti vain sellaisissa teksteissä, jossa tehtävänanto on ilmeisesti vaikuttanut suoraan tuotettuihin teksteihin (kouluaineiston viestit opettajalle). B-tasoilta lähtien muitakin liitepartikkeleita alkaa esiintyä e-lauseiden verbeissä. Runsaampaa liitepartikkeleiden käyttö on vasta tasolla C2, ja sielläkin suurin osa partikkeleista on kysyviä. Selvä C-tason ilmiö on myös kieltoverbiin liittyvien konjunktioiden ilmaantuminen tekstiin.

Edellä mainittu koskee tietenkin vain e-lauseiden verbejä, ja voi olla, että liitepartikkeliä ja konjunktioiden käyttöä kannattaisi selvittää muidenkin lauseiden yhteydessä.

Modaaliset ja nesessiiviset verbit

Verbin seuraksi voi e-lauseissakin tulla modaalisia ja nesessiivisiä apuverbejä. Näitä on aineistossa kuitenkin vain vähän (vrt. taulukko 24). A-tasoilla esiintymät ovat yksittäisiä, ja ylemmilläkin tasoilla modaalisia tai nesessiivisiä apuverbejä on vain muutamia. Kaikkein eniten niitä esiintyy koululaisten mielipideteksteissä. Tehtävässä tuli kirjoittaa joko otsikosta ”Kännykät pois koulusta!” tai vaihtoehtoisesti mielipideteksti siitä, saavatko vanhemmat päättää lapsen internetin käytöstä. Myös yksi-aineistossa modaalisia ja nesessiivisiä verbejä esiintyy lähinnä mielipideteksteissä. Seuraavassa ovat kaikki esimerkit yksi-aineistosta (esimerkki 127) ja kouluaineistosta (esimerkki 128). Yksi-aineistossa on lisäksi kaksi nesessiivistä verbiliittoa (esimerkki 129, vrt. ISK: 1502–1504).

(127)

siellä oli vähän kuma ja ulkomalaise **pitäisi olla** hyviä. (A2yMV)

Autossa **pitsi olla** tilaa vaimolle ja lapsille (B1yMP)

ihmissuhteessa **saa olla** ongelmia muttei väkivalta (B1yMP)

Pitää olla hiljaisuus ja rauha maailmassa. (B1yMP)

Kaupungissa on aina kiire, **voi olla** vaikea löydä ravintola, **voi olla** jono museossa. (B1yMP)

Opettajalla **täytyy olla** sen verran aikaa (B2yMP)

lomaaikaan **ei saisi olla** kiirettä (B2yMP)

Täytyyhän olla samankaltaiset rutiinit sekä kotona että koulussa. (B2yMP)

(128)

pakko olo puhelina mukana. (A1kMP)

Kännykät **ei saa olla** koulussa. (A2kMP)

Kyllä kännykkä **saa olla** jossain tilanteessa jos äiti soittaa. (A2kMP)

anteeksi ihan kamalasti **taitaa olla** väärä numero (B1kKE)

Kotona ymmärsimme, että mitä **olisi voinut tapahtua**. (B1kKE)

Koska yleensä oppilalla tai vanhemmalla **voi olla** jtn asiaa (tärkeää) (B1kMP)

Koska jos se hukkaa **voi tulla** ongelmia. (B1kMP)

Lapsella **pitäisi olla** oikeus pitää omaa salaisuutta (B1kMP)

Isä tai äidillä **voi olla** asiaa. (B1kMP)

Joskus **voi tulla** hätätilanne (B1kMP)

jos ei varo **voi tapahtua** pahoja asioita sekä tietokoneeseen, että meidän vielä kehittymässä mieleeme. (B1kMP)

seuravalla tunnilla **voi tulla** hankaluuksia. (B1kMP)

Opetajilla **pitäisi olla** oikeus ottaa oppilasan kännykän pois (B1kMP)

Minun mielestä, kännyköitä **saa olla** koulussa, (B1kMP)

Siksi niitä **pitäisi saada olla** aina mukana. (B1kMP)

(129)

Päällä **on hyvä olla** työvaatteet. (C1yEM)

Matkailualan kehittämistehtävissä **on** nykyään **oltava** joustava moniosaaja. (C2yMV)

Neljää lausetta lukuun ottamatta kaikki modaalisia tai nesessiivisiä apuverbejä sisältäneet e-lauseet ovat tasolla B1 tai sitä korkeammalla tasolla ja pääosin mielipideteksteissä. Näyttää siltä, että asiaa kannattaisi selvittää myös laajemmassa kontekstissa, sillä on mahdollista, että modalisuuteen ja nesessiivisyyteen liittyvät kielen piirteet saattaisivat indikoida tekstin sijoittumista tasolle B1 tai sitä korkeammalle taitotasolle. Pelkkien e-lauseiden perusteella näin ei kuitenkaan voi väittää.

5.4 Tilastollisen tarkastelun koontia

Luvussa 5 tilastollisen tarkastelun kohteena on ollut kolme erilaista eksistentiaalilauseityyppiä: lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet, omistajateemaiset eksistentiaalilauseet sekä ns. muut eksistentiaalilauseet, joiden teemapaikassa ei ole omistajan eikä paikan adverbialia. Mikään kolmesta mainitusta lauseityypistä ei näyttäisi olevan jakaumansa perusteella sopiva taitotason indikaattoriksi, vaan kaikkia kolmea lauseityyppiä esiintyy suhteellisen tasaisesti kaikilla tutkittuilla taitotasoilla. Yki- ja kouluaineiston välillä eroa sen sijaan on: erityyppiset eksistentiaalilauseet ovat kouluaineistossa tuhatta sanaa kohden jonkin verran yleisempiä kuin yki-aineistossa. Määrällisistä eroista huolimatta aineistoissa esiin tulevat prosentuaaliset jakaumat ovat silti melko samankaltaiset. Lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet ja omistuslauseet ovat kummassakin aineistossa lähes kaikilla tasoilla yhtä yleisiä ja kattavat n. 75–80 prosenttia kaikista e-lauseista. Muita e-lauseita on selvästi vähemmän: n. 20–25 prosenttia e-lauseista.

Vaikka jakaumissa yllä mainittuihin kolmeen eri tyyppiin ei löytynyt suuria eroja, on eksistentiaalilauseissa sen sijaan yksittäisiä kielenpiirteitä, jotka ovat tyypillisiä tietyillä taitotasoilla. Osa näistä piirteistä liittyy tarkkuuteen – käytännössä siihen, onko e-lauseen verbi, e-NP, paikan- tai omistajan adverbialia muodoltaan odotuksenmukainen. Toiset piirteet taas liittyvät sujuvuuden kehitykseen, jonka merkinä on tässä tutkimuksessa pidetty e-lauseen ja sen eri osien käytön rikastumista. Tällaisena rikastumisena on tutkittu esimerkiksi paikannilmauksen abstraktiotason kehitystä lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa, e-NP:n abstraktiotasoa kaikissa e-lauseissa, omistajaan viittaamisen tapoja omistuslauseissa sekä verbivalikoiman monipuolistumista kussakin kolmessa e-lauseityypissä.

Aineistosta on kuitenkin vaikea löytää sellaisia yksittäisiä e-lauseita, jotka olisivat jollakin tavalla erityisen tyypillisiä tietyille taitotasolle. Enemminkin on kyse tietyistä e-lauseen piirteistä, joita e-lauseissa esiintyy tai ei esiinny, ja niistä keskeisimmät esitän seuraavaksi taitotasoittain. Erityisesti pyrin nostamaan esille ne piirteet, jotka voisivat toimia taitotason indikaattoreina tietyissä e-lauseityypeissä jommassakummassa tai molemmissa aineistoissa. Luvussa 6 otetaan kantaa siihen, mitä näistä piirteistä voisi lopulta pitää taitotason indikaattoreina ja millä perusteella.

5.4.1 Taso A1

E-NP

E-NP:n sijamerkinän tarkkuus on tasolla A1 molemmissa aineistoissa selvästi alle 80 prosenttia. Yki-aineistossa odotuksenvastaisia sijoja on noin kolmasosassa ja kouluaineistossa noin neljäsosassa kaikkien eksistentiaalilauseiden e-NP:istä. Lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa odotuksenvastaisten sijojen osuus on tätäkin suurempi, ja muissa eksistentiaalilauseissa e-NP:n sijamerkintä on vastaavasti tarkempaa.

Nominatiivi on kummassakin aineistossa selvästi yleisempi e-NP:n sija kuin partitiivi. Kummassakin aineistossa tasolla A1 nominatiiveja on n. 60 prosenttia kaikista e-NP:n sijoista ja muita sijoja vastaavasti noin 40 prosenttia. Nominatiivin ja partitiivin ohella e-NP:issä esiintyy myös jonkin verran muita sijoja. Kouluaineistossa näitä on vajaat 5 prosenttia, yksi-aineistossa n. 10 prosenttia.

Suurin osa e-NP:istä (n. 70 %) viittaa yksi-aineistossa konkreettisiin ensimmäisen asteen tarkoitteisiin, mutta myös abstraktimpia toisen ja kolmannen asteen tarkoitteita esiintyy e-NP:issä.

Paikanilmaus

Yksi-aineistossa paikanilmausten sijamerkinän tarkkuus on n. 75 prosenttia. Ero taitotasoihin A2 ja B1 ei ole tilastollisesti merkitsevä, joten on mahdollista, että 80 prosentin tarkkuus saavutetaan jo tasolla A1. Kouluaineiston paikanilmausten sijamerkinässä saavutetaan 80 prosentin tarkkuus tasolla A1 selvästi.

Paikanilmausten yleisimmin käytetyt sijat ovat yksi-aineistossa kaikilla tasoilla inessiivi ja adessiivi, joista inessiivi on jonkin verran yleisempi kuin adessiivi muilla tasoilla paitsi tasolla A1. Jakaumat säilyvät kuitenkin taitotasoin varsin samankaltaisina, eikä tilastollisesti merkitseviä eroja taitotasojen välillä ole. Lähes joka tasolla inessiivissä on vähintään puolet kaikista paikanilmauksista ja inessiivi kattaa yhdessä adessiivin kanssa n. 70–85 prosenttia kaikista paikanilmausten sijoista.

Paikanilmausten sijamerkinää käytetään kouluaineistossa jonkin verran monipuolisemmin kuin yksi-aineistossa. Inessiivejä on joka tasolla alle puolet kaikista paikanilmausten sijoista, adessiiveja on karkeasti ottaen neljännes paikanilmausten sijoista, ja muita kuin olosijoja on A-tasoilta lähtien vähintään neljännes. Samoin kuin yksi-aineistossa, kouluaineistossakin jakaumat säilyvät läpi taitotasojen melko tasaisina, eikä vierekkäisten taitotasojen välillä ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

Paikanilmausten abstraktiotasoa tarkasteltaessa on huomattava, että abstraktimpien toisen ja kolmannen asteen paikanilmausten määrät jäävät lähes joka tasolla niin pieniksi, ettei tilastollista merkitsevyyttä pysty kaikkien vierekkäisten taitotasojen välillä luotettavasti laskemaan, tai sitten vierekkäisten taitotasojen väliset erot jäävät niin pieniksi, ettei tilastollisesti merkitseviä eroja ole. Myöskään prosenttiosuudet eivät anna luotettavaa kuvaa aineistojen välisistä eroista erityisesti tasoilla A1 ja B2, joilla kouluaineiston tekstejä on vähän. Taitotasojen välillä on tästä huolimatta eroja siinä, milloin abstraktimpia paikanilmauksia alkaa e-lauseissa esiintyä.

Paikanilmaukset viittaavat useimmiten konkreettisiin ns. ensimmäisen asteen tarkoitteisiin, joita on kaikilla yksi-aineiston tasoilla keskimäärin n. 70 prosenttia kaikista lokaaliteemaisten e-lauseiden paikanilmauksista. Tasolla A1 konkreettisiin paikanilmauksiin viittaaminen on keskimääräistä yleisempää yksi-aineistossa. Paikanilmauksista lähes 90 prosenttia viittaa ensimmäisen asteen tarkoitteisiin. Kouluaineistossa ensimmäisen asteen tarkoitteisiin viittaaminen on harvinaisempaa: teemana olevista paikanilmauksista n. 68 % viittaa ensimmäisen asteen tarkoitteisiin, mikä on saman verran kuin kouluaineistossa kaikilla tasoilla keskimäärin.

Myös toisen asteen tarkoitteita esiintyy tason A1 lauseissa, kummassakin aineistossa tosin vain viisi kappaletta. Kolmannen asteen viittaukset ovat vieläkin harvinaisempia: niitä oli ainoastaan kouluaineistossa yksi kappale.

Omistajanilmaus

Omistajanilmauksen sijamerkinä on selvästi tarkempaa kuin paikanilmauksen sijamerkinä. Kummassakin aineistossa jo tasolla A1 saavutetaan 90 prosentin tarkkuus omistajanilmauksen sijamerkinä.

Adessiivi on kummassakin aineistossa kaikilla tasoilla yleisin omistuslauseen adverbiaalinen sija. Kouluaineiston tasoa B2 lukuun ottamatta omistuslauseen adverbiaali on käytännössä vähintään 80-prosenttisesti adessiivissa.

Omistajaan viitataan yleisimmin persoonapronominilla kaikilla tasoilla. Omistajaan viittaaminen persoonapronominilla kuitenkin vähenee taitotason noustessa, ja molemmat aineistot ovat tässä suhteessa melko samankaltaisia. Yki-aineistossa kaikki ja kouluaineistossa lähes kaikki viittaukset omistajaan tehdään tasolla A1 persoonapronominilla. Kouluaineistossa on tällä tasolla muutamia lauseita, jossa omistajaan viitataan myös substantiivilla.

Erottamatonta omistusta ilmaisevat lauseet eivät ole aineistossa kovin yleisiä, joten niitä ei ole tarkasteltu edellä tilastollisten merkitsevyyksien kannalta. Sijamerkinä tällaisten lauseiden omistajanilmauksissa on A-tasoilla horjuvaa: oikeita ja vääriä sijamerkinä on suurin piirtein yhtä paljon.

Omistuslauseessa voi olla valinnaisena jäsenenä myös paikanilmaus. Paikanilmauksen sisältäviä omistuslauseita on kummassakin aineistossa harvakseltaan kaikilla tasoilla.

Verbi

Verbin tarkkuudessa ei ole kummassakaan aineistossa havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja vierekkäisten taitotasojen välillä. Tarkkuudessa on kuitenkin havaittavissa jonkin verran eroja aineistojen välillä, vaikka virheettömien verbimuotojen osuus ylittääkin 80 prosentin tavoitetason lähes joka tasolla. 80 prosentin tarkkuus jää saavuttamatta ainoastaan yki-aineiston tasolla A1, jossa odotuksenmukaisia verbimuotoja on n. 71 prosenttia. Kummassakin aineistossa virheellisiä verbimuotoja on tasolla A1 n. 13 prosenttia. Verbin puuttuminen sen sijaan on yleisempää yki-aineistossa. Tasolla A1 verbi puuttuu jopa 15 prosentissa yki-aineiston e-lauseista, kun kouluaineistossa samalla tasolla verbi puuttuu vajaassa viidessä prosentissa lauseista.

Olla-verbi on eniten käytetty e-lauseen verbi kaikilla tasoilla kummassakin aineistossa, ja erityisesti omistuslauseissa sen osuus säilyy selvästi yli 90 prosentissa kaikilla tasoilla.

Yki-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa *olla* on verbinä 95 prosentissa lauseista. Kouluaineistossa *olla*-verbin käyttö on hieman harvinaisempaa (89,5 prosenttia), mutta eroa ei voi pitää merkitsevänä, sillä kouluaineiston tasolla A1 on luotettavaan vertailuun nähden liian vähän lokaaliteemaisien eksistentiaalilauseiden verbejä (19 kpl).

Olla-verbin käyttö myös muissa kuin lokaali- ja omistajateemaisissa e-lauseissa on tasolla A1 varsin yleistä. Prosenttiosuuksien vertailu tässä lause-

tyypissä on kuitenkin ongelmallista, sillä näitä muita kuin lokaali- tai omistajateemaisia e-lauseita on tasolla A1 huomattavan vähän: yksi-aineistossa 14 kappaletta ja kouluaineistossa 24 kappaletta. Verbi *olla* ei näissä lauseissa ole tasolla A1 aivan yhtä yleinen kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa.

Jos tarkastellaan kaikkia tasoja, lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden verbivalikoima on yksi-aineistossa selvästi suurempi kuin kouluaineistossa. Yksi-aineistossa käytetään kaikkiaan kolmeakymmentä eri verbiä *olla*-verbin lisäksi, kun kouluaineistossa käytössä on vain 22 muuta verbiä *olla*-verbin lisäksi. Taitotasoin tarkasteltuna erot eivät kuitenkaan ole aina suuret. Tasolla A1 lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden verbivalikoima on kummassakin aineistossa suppea: *olla*-verbin lisäksi lauseissa on käytössä 2 muuta verbiä.

Muissa kuin lokaali- ja omistajateemaisissa e-lauseissa verbivalikoima on pienempi kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa, kun kaikkia tasoja tarkastellaan yhdessä. Verbivalikoima on yksi-aineistossa tässäkin lausetyypissä selvästi suurempi kuin kouluaineistossa. Yksi-aineistossa käytössä on *olla*-verbin lisäksi 21 muuta verbiä ja kouluaineistossa vain 11. Taitotasoin tarkasteltuna verbivalikoiman suuruudessa ei ole kuitenkaan kovin suuria eroja. Tasolla A1 käytetään näissä lauseissa yksi-aineistossa kahta ja kouluaineistossa neljää verbiä *olla*-verbin lisäksi, joten verbivalikoima on lähes yhtä suppea kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissakin.

Verbeissä ei myöskään juuri esiinny liitepartikkeleita A-tasoilla lukuun ottamatta kysyvää liitepartikkeliä, joka on tehtävänannon vaikutuksesta yleinen erityisesti kouluaineiston viesteissä opettajalle.

5.4.2 Taso A2

E-NP

Yksi-aineistossa e-NP:n sijamerkinän tarkkuus on samaa luokkaa kuin tasolla A1. Kouluaineistossa sen sijaan raja-arvoksi asetettu 80 prosentin tarkkuus sijamerkinässä saavutetaan tasolla A2 selvästi, tarkasteltiinpa kaikkia e-lausetyyppejä yhdessä tai erikseen. Odotuksenvastainen sijamerkintä oli noin 13,5 prosentissa kouluaineiston e-NP:istä. Tyypillisimpiä ovat tarkoitteen jaollisuuteen tai avoimeen kvantiteettiin liittyvät virheet (lähes 6 prosenttia kaikista e-NP:istä) ja kongruenssivirheet (3,8 % kaikista e-NP:istä).

Nominatiivi ja partitiivi ovat kouluaineistossa suurin piirtein yhtä yleisiä tasolla A2 kuin tasolla A1. Yksi-aineistossa partitiivi sen sijaan ylläleistyä niin, että partitiivimuotoisia e-NP:itä on tasolla A2 yli puolet (n. 52 %) ja nominatiivimuotoisia e-NP:itä on selvästi vähemmän (n. 43 %). Muiden sijojen osuus on selvästi alempi kuin tasolla A1: yksi-aineistossa n. 3,2 %, kouluaineistossa n. 3,5 %. Tasolta A2 lähtien on siis kummallakin tasolla lähes selvää, että nominatiivi ja partitiivi ovat e-NP:n odotuksenmukaiset sijat.

Paikanilmaus

Yksi-aineiston paikanilmausten sijamerkinässä saavutetaan 80 prosentin tarkkuus, ja jakauma on hyvin samantyyppinen myös tasolla B1. Kouluaineiston paikanilmausten sijamerkintä on tasolla A2 tarkempaa kuin yksi-aineistossa:

sijamerkintä on odotuksenmukainen 88,8 prosentissa paikanilmauksista. Tarkkuus on siis samaa luokkaa kuin yksi-aineistossa tasolla B2.

Paikanilmausten abstraktiotaso on samaa luokkaa kuin tasolla A1. Lähes kaikki paikanilmaukset ovat kummassakin aineistossa konkreettisia ensimmäisen asteen tarkoitteita. Toisen asteen tarkoitteita esiintyy kummassakin aineistossa joitakin: yksi-aineistossa 5 kappaletta (10 %) ja kouluaineistossa 18 kappaletta (19,5 %). Kolmannen asteen tarkoitteita ei ole yksi-aineistossa ollenkaan, mutta kouluaineistossa niitä on tasolla A2 neljä kappaletta (4,3 %).

Omistajanilmaus

Erottamatonta omistusta ilmaisevissa lauseissa omistajanilmauksen sijamerkintä on edelleen horjuvaa samoin kuin tasolla A1.

Tasolla A2 kummassakin aineistossa persoonapronominien määrä omistajanilmauksissa on vähentynyt niin, että persoonapronomineja on enää n. 90 prosenttia omistajanilmauksista.

Verbi

Kouluaineistossa verbin käyttö on tarkempaa kuin yksi-aineistossa myös tasolla A2. Virheettömiä verbimuotoja oli yksi-aineiston tasolla A2 n. 83 prosenttia, kun kouluaineistossa tarkkuus ylittää jo 90 prosenttiin. Aineistojen ero on myös tasolla A2 siinä, että yksi-aineistossa verbin puuttuminen on yleisempää kuin kouluaineistossa, joskaan ei aivan yhtä yleistä kuin tasolla A1. Tasolla A2 verbi puuttuu n. 10 prosentissa yksi-aineiston e-lauseista, kun kouluaineistossa verbi puuttuu enää 2,7 prosentissa e-lauseista. Virheellisiä verbimuotoja on kummassakin aineistossa suurin piirtein yhtä paljon (6,6–6,8 %) mutta kuitenkin vähemmän kuin tasolla A1.

Yksi-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa *olla*-verbiä on vieläkin runsaammin kuin tasolla A1. Tasolla A2 lähes kaikki lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet (n. 98 prosenttia) ovat *olla*-verbillisiä. Kouluaineistossa *olla*-verbin osuus sen sijaan vähenee huomattavasti: *olla* on verbinä enää n. 60 prosentissa lokaaliteemaisista eksistentiaalilauseista. Vaikka verbien määrä tasolla A1 onkin huomattavan pieni, on ero taitotasojen A1 ja A2 välillä tilastollisesti melkein merkitsevä. Lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden *olla*-verbin käytössä on tasolla A2 huomattava ero aineistojen välillä. Tämä ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä.

Yksi-aineiston lokaaliteemaisissa lauseissa verbivalikoima on tasolla A2 hyvin suppea: käytössä on *olla*-verbin lisäksi vain yksi muu verbi. Kouluaineiston lokaaliteemaisten e-lauseiden verbivalikoima sen sijaan monipuolistuu huomattavasti: käytössä on *olla*-verbin lisäksi 11 muuta verbiä.

Muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa e-lauseissa verbivalikoima ei sen sijaan monipuolistu tasoon A1 verrattuna. Yksi-aineistossa käytetään näissä lauseissa tasolla A2 yhtä ja kouluaineistossa kahta muuta verbiä *olla*-verbin lisäksi.

Kummassakin aineistossa muissa kuin lokaali- ja omistajateemaisissa e-lauseissa *olla*-verbin osuus on hieman pienempi kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa. Yksi-aineiston tasolla A2 näistä lauseista *olla*-verbillisiä on 95,5

prosenttia ja kouluaineistossa 56,5 prosenttia. Näiden lauseiden määrät ovat kuitenkin selvästi pienemmät kuin lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden määrät, joten prosenttiosuuksien vertailu ei välttämättä ole kovin luotettavaa.

5.4.3 Taso B1

E-NP

E-NP:n sijamerkin­nän tarkkuus ylittää yksi-aineistossa 80 prosenttia. Odotuksenvastaisia sijoja on 19,6 prosenttia kaikista e-NP:n sijoista. Tällä tasolla virheet liittyvät tyypillisimmin tarkoitteen jaollisuuteen tai avoimeen kvantiteettiin (n. 7,7 % kaikista e-NP:istä) tai ovat kongruenssivirheitä (n. 7,1 % kaikista e-NP:istä).

Kouluaineistossa e-NP:n sijamerkin­nän tarkkuus ylittää 90 prosenttia, kun kaikkia e-lauseita tarkastellaan yhdessä. Lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa e-NP:n sijamerkin­nän tarkkuus jää vielä hieman alle 90 prosentin (88,4 %).

Yksi-aineistossa nominatiivi ja partitiivi ovat jälleen suurin piirtein yhtä yleisiä kuin tasolla A1, eli nominatiivi on selvästi yleisempi sija kuin partitiivi. Nominatiivimuotoisia e-NP:itä on reilut 63 prosenttia kaikista e-NP:istä ja partitiivimuotoisia vastaavasti vajaan 36 prosenttia, eikä muita sijamuotoja juuri esiinny.

Kouluaineistossa nominatiivi ja partitiivi ovat suurin piirtein yhtä yleisiä e-NP:n sijoina, partitiivi on tosin jo hieman nominatiivia yleisempi. Muita sijoja on enää 1,8 prosenttia e-NP:n sijoista.

E-NP:n abstraktiotaso nousee niin, että konkreettisia tarkoituksia on enää noin puolet kaikista e-NP:istä. Toisen ja kolmannen asteen tarkoituksia on kumpikin noin neljäsosa.

Paikanilmaus

Yksi-aineistossa paikanilmausten sijamerkin­nän tarkkuus säilyy n. 80 prosentissa. Lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa paikanilmausten abstraktiotaso kasvaa siten, että mukaan tulee aiempaa enemmän ns. toisen asteen tarkoituksia: yksi-aineistossa niitä on 14 (15,7 %) ja kouluaineistossa 28 kappaletta (n. 26 %). Kouluaineistossa kolmannen asteen viittausten osuus kasvaa hieman: niitä on 6 kappaletta (5,6 % paikanilmauksista). Viittauksia kolmannen asteen tarkoituksiin ei ole yksi-aineiston tasolla B1 ollenkaan.

Omistajanilmaus

Persoonapronominien osuus omistajanilmauksissa vähenee edelleen kummasakin aineistossa: enää vajaan 80 prosenttia viittauksista omistajaan tehdään persoonapronominilla.

Erottamatonta omistusta kuvaavissa lauseissa on selvä ero yksi- ja kouluaineistojen välillä: kouluaineistossa lähes kaikki sijavalinnat ovat tältä tasolta läh­tien oikein, kun taas yksi-aineistossa on B-tasoilla enimmäkseen odotuksenvastaisia sijamerkin­ntä.

Omistuslauseisiin ilmaantuu valinnaisina jäseninä predikatiiveja, predikaatiivadverbiaaleja ja adverbeja. Tällaiset ilmaukset keskittyvät B-tasolle, mutta niitä on yksittäin myös muilla tasoilla.

Verbi

Yki-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa *olla*-verbin osuus laskee n. 83 prosenttiin. Ero tasojen A2 ja B1 välillä on tilastollisesti merkitsevä. Samoin kuin kaikissa e-lauseissa keskimäärin, *olla*-verbin käyttö vähenee merkittävästi siirryttäessä taitotasolta A2 tasolle B1. Kouluaineistossa *olla*-verbin osuus (54,5 %) on lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa selvästi pienempi kuin yki-aineistossa, ja aineistojen välinen ero onkin tasolla B1 tilastollisesti erittäin merkitsevä. Ero tasoihin A2 ja B2 ei ole kouluaineistossa kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä, ja *olla*-verbin osuus siis säilyy melko samanlaisena tasolta A2 lähtien.

Muissa kuin lokaali- ja omistajateemaisissa e-lauseissa *olla*-verbin osuus laskee yki-aineistossa selvästi tultaessa taitotasolle B1. *Olla*-verbillisiä on näistä lauseista enää n. 57 prosenttia, mikä on selvästi vähemmän kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa. *Olla*-verbin osuus vähenee huomattavasti myös verrattuna taitotasoon A2, ja ero näiden taitotasojen välillä onkin yki-aineistossa tilastollisesti erittäin merkitsevä. Kouluaineistossa *olla*-verbin käyttö on näissä lauseissa selvästi harvinaisempaa kuin tasolla A2 tai B2, mutta tilastollisesti merkitsevää eroa on silti vaikea löytää. Ero taitotasojen A2 ja B1 välillä on tilastollisesti melkein merkitsevä, mutta jos A-taitotasot ja B-taitotasot yhdistetään (sillä tasoilla A1 ja B2 on vain vähän näitä lauseita), ei taitotasojen A ja B välillä enää ole tilastollisesti merkitsevää eroa.

Verbivalikoima monipuolistuu yki-aineistossa: tasolta B1 lähtien lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa on käytössä *olla*-verbin lisäksi yli 10 muuta verbiä. Kouluaineistossa verbivalikoima on tällä tasolla käytännössä yhtä suuri. Kouluaineistossa käytetään lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa *olla*-verbin lisäksi 11:tä muuta verbiä, ja verbivalikoima säilyy siis yhtä suurena kuin tasolla A2.

Myös muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa eksistentiaalilauseissa verbivalikoima monipuolistuu sen sijaan kummassakin aineistossa verrattuna tasoon A2. Yki-aineistossa on käytössä 7 eri verbiä ja kouluaineistossa 9 eri verbiä *olla*-verbin lisäksi. Verbivalikoima on näissä lauseissa hieman suppeampi kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa.

B-tasolta lähtien muitakin kuin kysyviä liitepartikkeleita alkaa esiintyä e-lauseiden verbeissä. Samoin lähes kaikki modaalisia tai nesessiivisiä apuverbejä sisältävät e-lauseet ovat tasolla B1 tai sitä korkeammilla tasoilla.

5.4.4 Taso B2

E-NP

Lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa e-NP:n sijamerkintä ei ole aivan yhtä tarkkaa yhtä varhain kuin omistuslauseissa tai muissa eksistentiaalilauseissa. 80 prosentin tarkkuus saavutetaan yki-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaali-

lauseissa vasta tasolla B2. Jos lausetyyppejä tarkastellaan yhdessä, ylitetään yksi-aineistossa silti tasolla B2 jo 90 prosentin tarkkuus e-NP:n sijamerkinnessä.

Yksi-aineistossa nominatiivin ja partitiivin käyttö on tasolla B2 suurin piirtein yhtä yleistä (n. 51 prosenttia nominatiiveja ja 47 prosenttia partitiiveja, 1,6 % muita sijoja), minkä jälkeen partitiivin käyttö on yleisempää kuin nominatiivin käyttö. Kouluaineistossa tasolla B2 partitiivi on jo yleisempi kuin nominatiivi (55 % partitiiveja ja 45 % nominatiiveja).

Nominatiivi- ja partitiivimuotoisissa e-NP:issä yksikkö on selvästi yleisempi sijamuoto kuin monikko kaikilla tasoilla kummassakin aineistossa. Monikkomuodot lisääntyvät merkittävästi yksi-aineistossa tasolla B2, mutta kouluaineistossa vastaavaa monikkomuotojen yleistymistä ei ole havaittavissa.

Paikanilmaus

Yksi-aineiston paikanilmausten sijamerkinnsä tarkkuus kasvaa edellisiin tasoihin verrattuna ja on lähes 90 prosenttia. Muutos taitotasoon B1 nähden on tilastollisesti melkein merkitsevä.

Toisen asteen tarkoitteiden osuus säilyy suurin piirtein samana kuin tasolla B1. Tasolla B2 toisen asteen tarkoitteita on yksi-aineistossa 11 kappaletta (15,3 %) ja kouluaineistossa 6 kappaletta (n. 26 %). Viittauksia kolmannen asteen tarkoitteisiin on yksi-aineiston e-lauseiden paikanilmauksissa vasta tasolta B2 lähtien. Niitä on yksi-aineiston tasolla B2 viisi kappaletta (6,9 %). Kouluaineistossa viittauksia kolmannen asteen tarkoitteisiin on tasolla B2 kaksi kappaletta (8,7 %).

Omistajanilmaus

Omistajaan viittaaminen persoonapronominilla vähenee huomattavasti: tasolta B2 lähtien enää hieman yli puolessa (n. 53–57 %) yksi-aineiston omistuslauseista omistajaan viitataan persoonapronominilla. Tämä muutos ei näy kouluaineistossa, jossa omistuslauseita on tasolla B2 luotettavaan vertailuun nähden liian vähän. Yksi-aineistossa tasojen B1 ja B2 välinen ero sen sijaan on tilastollisesti merkitsevä.

Verbi

Virheellisiä verbimuotoja on yksi-aineistossa 6,6 prosentissa e-lauseista, siis lähes saman verran kuin tasolla A2.

Olla-verbin osuus on laskenut yksi-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa n. 73 prosenttiin. Ero edelliseen tai seuraavaan taitotasoon ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä. Verrattuna kouluaineistoon *olla*-verbin käyttö on tälläkin tasolla tässä lausetyypissä yleisempää yksi-aineistossa.

Muissa kuin lokaali- ja omistajateemaisissa lauseissa *olla*-verbin osuus on yksi-aineistossa 59 prosenttia ja siten melkein sama kuin tasolla B1. Taitotasojen välillä ei ole tässä suhteessa tilastollisesti merkitsevää eroa. Kouluaineistoa ei pysty tällä tasolla vertaamaan, sillä verbien määrä jää tässä lausetyypissä liian pieneksi, yhdeksään kappaleeseen. *Olla*-verbejä on näistä viisi ja muita verbejä neljä.

Verbivalikoima on yksi-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa käytännössä yhtä suuri (11 kappaletta) kuin tasolla B1 (10 kappaletta). Kouluaineistossa verbivalikoima ei ole aivan yhtä suuri (7 eri verbiä *olla*-verbin lisäksi) mutta se on silti huomattavan suuri siihen nähden, että tällä tasolla verbejä oli lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa yhteensäkin vain 22 kappaletta.

Muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa e-lauseissa verbivalikoima säilyy yksi-aineistossa yhtä laajana kuin tasolla B1: käytössä on seitsemän eri verbiä *olla*-verbin lisäksi. Kouluaineistossakin käytetään kolmea eri verbiä, vaikka verbejä näissä lauseissa onkin vain yhdeksän.

5.4.5 Taso C1

E-NP

Yksi-aineistossa partitiivi yleistyy e-NP:n sijana ja on tasolta C1 lähtien yleisempi kuin nominatiivi. Jakauma (n. 55 % partitiiveja ja n. 45 % nominatiiveja) on samankaltainen kuin kouluaineistossa tasolla B2.

Paikanilmaus

Yksi-aineistossa abstraktiotason nousu eli kolmannen asteen tarkoitteiden ilmaantuminen teksteihin voi olla merkinä siirtymisestä taitotasolle C1. Tässä vaiheessa abstraktimpien paikanilmausten määrä myös kasvaa huomattavasti verrattuna tasoon B2. Toisen asteen tarkoitteita on 21 (29,6 %) ja kolmannen asteen tarkoitteita on 15 kappaletta (21,1 %). Tasojen B2 ja C1 välinen ero on yksi-aineistossa tilastollisesti erittäin merkitsevä.

Omistajanilmaus

Erottamattoman omistuksen sijamerkinä hallitaan yksi-aineistossa vasta tasolta C1 lähtien, siis vähintään yhtä taitotasoa myöhemmin kuin kouluaineistossa. Omistajaan viittaaminen persoonapronominilla tai substantiivilla noudattelee samaa jakaumaa kuin tasolla B2: n. 57 prosenttia viittauksista omistajaan tehdään persoonapronominilla.

Verbi

Yksi-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa C1-tasolta lähtien *olla*-verbin osuus jää alle 70 prosenttiin, mutta ero tasoon B2 ei ole tilastollisesti merkitsevä. *Olla*-verbin osuus muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa e-lauseissa on selvästi pienempi (45,5 %), ja osuus on myös pienempi kuin tasolla B2. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä.

Lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden verbivalikoima säilyy käytännössä yhtä suurena kuin tasoilla B1 ja B2. Käytössä on *olla*-verbin lisäksi 10 muuta verbiä. Muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa e-lauseissa verbivalikoima on tasolla C1 runsaimmillaan: käytössä on *olla*-verbin lisäksi peräti 13 muuta verbiä.

Verbeihin liittyy C-tasoilla myös aiempaa runsaammin liitepartikkeleita, vaikka niistäkin suurin osa on kysyviä. Selvä C-tasojen ilmiö on myös kieltoverbiin liittyvien konjunktioiden ilmaantuminen tekstiin.

5.4.6 Taso C2

E-NP

Partitiivi on yksi-aineistossa selvästi yleisempi e-NP:n sija kuin nominatiivi. 60 prosenttia kaikista yksi-aineiston e-NP:istä on partitiivissa ja vajaat 40 prosenttia nominatiivissa. Tällä tasolla partitiivi on siis yhtä yleinen kuin nominatiivi oli tasoilla A1 ja B1.

Paikanilmaus

Toisen ja kolmannen asteen tarkoitteiden määrä pysyy suurin piirtein samana kuin tasolla C1. Toisen asteen tarkoitteita on 17 (29,3 %) ja kolmannen asteen tarkoitteita on 13 kappaletta (22,4 %).

Omistajanilmaus

Omistajaan viittaaminen persoonapronominilla vähenee hieman tasoihin B2 ja C1 verrattuna. Omistajanilmauksista persoonapronomineja on n. 53 prosenttia.

Verbi

Olla-verbin osuus on lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa 66,7 prosenttia, siis samankaltainen kuin tasolla C1.

Muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa lauseissa *olla*-verbin osuus on tälläkin tasolla pienempi kuin lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa: *olla*-verbillisiä on näistä muista e-lauseista tällä tasolla 57,7 prosenttia, siis suurin piirtein saman verran kuin tasoilla B1 ja B2. Tasolta B1 tasolle C2 ei vierekkäisten taitotasojen välillä ole tilastollisesti merkitsevää eroa.

Lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden verbivalikoima kasvaa hieman: käytössä on *olla*-verbin lisäksi 13 eri verbiä. Verbivalikoima on samalla ensimmäistä kertaa suurempi kuin millään kouluaineiston tasolla näissä lauseissa, ja valikoima on yhtä suuri kuin ns. muissa eksistentiaalilauseissa tasolla C1. Näissä muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa eksistentiaalilauseissa käytetään tasolla C2 kuitenkin enää seitsemää muuta verbiä *olla*-verbin lisäksi, joten verbivalikoima on näissä lauseissa tasolla C2 yhtä suuri, mihin se laajeni yksi-aineistossa siirryttäessä tasolle B1.

6 EKSISTENTIAALILAUSEEN PIIRTEET TAITOTASON INDIKAATTOREINA

Eksistentiaalilauseen käyttöä ja kehitystä oppijankielessä on tässä tutkimuksessa lähestytty konstruktionäkökulmasta, joka on ollut keskeinen myös aiemmissa CEFLING- ja Topling-hankkeissa tehdyissä tutkimuksissa. Jo tutkimuksen alkuvaiheessa osoittautui, että kompleksisuus, tarkkuus ja sujuvuus (*complexity, accuracy, fluency* – CAF) eivät ole aivan ongelmattomia muuttujia, kun tutkitaan kirjoitetusta oppijansuomesta sanoja laajempia konstruktioita, kuten esimerkiksi eksistentiaalilauseita. Kohdassa 6.1 kootaan ajatukset, jotka lähinnä kohdassa 3.3 on esitetty näiden muuttujien suhteesta toisaalta oppijansuomen eksistentiaalilauseisiin ja toisaalta käytössä olleeseen DEMfad-malliin.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että eksistentiaalilause kehittyy monien kielenpiirteiden osalta funktionaalisen kielitaidon tason noustessa kummassakin aineistossa. Tilastollisessa tarkastelussa nousi esille useita piirteitä, jotka voivat toimia taitotason indikaattoreina. Kohdassa 6.2 arvioidaan eksistentiaalilauseiden jakauman soveltuvuutta taitotason indikaattoriksi. Kohdissa 6.3–6.4 nostetaan esille erityisesti muutamia tarkkuuteen ja sujuvuuteen liittyviä piirteitä, joiden suhteen paljastui tilastollisesti merkitseviä muutoksia eri taitotasojen välillä. Lisäksi mainitaan myös sellaisia piirteitä, joiden suhteen tilastollisesti merkitseviä muutoksia ei voitu varmuudella osoittaa mutta joita kannattaisi selvittää laajemmassa kontekstissa. Tuloksia peilataan myös muiden samasta aineistosta tehtyjen tutkimusten tuloksiin sekä tutkimuksiin, joita on tehty suomenoppijoiden eksistentiaalilauseista muista aineistoista.

Tarkastelussa nousi esille myös joitakin eroja yksi- ja kouluaineiston välillä. Syitä näihin eroihin pohditaan kohdassa 6.5. Tässä tutkimuksessa esiin tulleita ilmiöitä arvioidaan myös siltä kannalta, ovatko ne mahdollisesti sidoksissa enemmän muihin muuttujiin kuin funktionaalisen kielitaidon tasoon, esimerkiksi tehtävyyppiin tai tehtävänantoon. Tätä pohdintaa syvennetään kohdassa 6.6. Lopuksi (kohdassa 6.7) esitetään vielä tiivistetysti vastaukset tutkimuskysymyksiin.

6.1 Sujuvuus ja kompleksisuus e-lausekonstruktion näkökulmasta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on paitsi kuvata suomenoppijoiden eksistentiaalilauseita myös etsiä tutkitusta aineistosta sellaisia kielenpiirteitä, jotka voisivat toimia taitotason indikaattoreina. Mahdollisina taitotason indikaattoreina tutkittiin eksistentiaalilauseiden jakaamaa, frekvenssiä, tarkkuutta sekä sujuvuutta. Opiteen kielen piirteitä on perinteisesti pyritty kuvaamaan kolmen muuttujan avulla: kompleksisuuden (*complexity*), tarkkuuden (*accuracy*) ja sujuvuuden (*fluency*) (vrt. esim. Housen & Kuiken 2009). Näistä muuttujista etenkin sujuvuus ja kompleksisuus ovat kuitenkin tämän tutkimuksen kannalta ongelmallisia.

Tarkkuus on muuttujista ongelmattomin, sillä tarkkuutta pystyy oppijan kirjoittamasta kielestä melko helposti mittaamaan vertaamalla tuotosta siihen, mikä on yleiskielen näkökulmasta odotuksenmukaista. Sujuvuuden mittarina on puolestaan käytetty puhenopeutta, taukoja ja korjauksia, ja myös kirjoitusprosessista on tutkittu sujuvuutta tästä näkökulmasta (esim. Palviainen ym. 2012 CEFLING-aineistosta). Tuotosprosessin ja tuotoksen sujuvuus ovat kuitenkin eri asioita, ja varsinkaan jälkimmäistä ei ole kirjoitetusta kielestä aivan helppoa määritellä, saati mitata.

CEFLING-tutkimuksessa kirjoitetun tuotoksen sujuvuuden mittarina on yleisimmin käytetty ilmiön frekvenssiä tuhatta sanaa kohden. Jos sujuvuutta mitataan sanamäärällä, myös kirjoittamiseen käytettävissä oleva aika on vakioitava, jotta tuloksia voitaisiin verrata. CEFLING-korpukseen kerätyt tekstit onkin kirjoitettu rajoitetussa ajassa. Riippuu kuitenkin myös hyvin paljon tutkittavasta ilmiöstä, voiko sanamäärään suhteutetun frekvenssin kasvu pitää merkkinä sujuvuuden lisääntymisestä. Esimerkiksi eksistentiaalilauseessa tai muissa lausetason ilmiöissä näin ei varmasti ole. Ensinnäkin lauseiden pituus voi vaihdella, eikä ole mitään takeita siitä, että pitempi lause olisi automaattisesti sujuvampi kuin lyhempi lause. Jos pitempää lausetta siitä huolimatta pitäisi myös sujuvampana ja lisäksi pystyisi osoittamaan, että tekstien sanamäärän kasvaessa myös lauseiden ja virkkeiden määrä kasvaa, johtaisi tämä siihen, että lausetason ilmiöiden frekvenssit pienenisivät suhteessa sanamäärään. Jos pitempää lausetta kuitenkin pidettäisiin sujuvampana, suhteellinen frekvenssi pieneneisi sujuvuuden lisääntyessä. Tämä on ristiriitaista. Tällä perusteella sanamäärään suhteutettua frekvenssiä ei voi pitää sujuvuuden indikaattorina eksistentiaalilauseessa. Tässä tutkimuksessa tuotoksen sujuvuutta onkin tarkasteltu siltä kannalta, kuinka eksistentiaalilause kasvaa prototyypistä eksistentiaalilauseesta monipuolisemmaksi ja rikkaammaksi konstruktioksi. Tätä eksistentiaalilauseeseen rikastumista voisi kuvata myös sanalla variaatio, mutta variaatiota ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan lähestytty kompleksisuutena vaan ennemminkin konstruktion käytön sujuvuutena.

CEFLING-tutkimuksessa yleisesti käytetty konstruktionäkökulma on muutenkin johtanut siihen, että kompleksisuutta ei ole haluttu lähestyä perin-

teiseltä kannata. Martinin ym. (2010) mukaan konstruktio voi kasvaa paitsi sanamäärältään myös laadulliselta kannalta (esimerkiksi semanttinen ja syntaktinen variaatio), ja tästä syystä kompleksisuuden asemesta on haluttu käyttää distribuution käsitettä, joka kattaa sellaisiakin konstruktion kehitykseen liittyviä piirteitä, jotka voivat liittyä paitsi määrälliseen kasvuun myös variaatioon tai erityyppisten konstruktioiden limittymiseen.

Olen tässä tutkimuksessa kuitenkin välttänyt distribuution käsitettä ja kuvannut muita kuin tarkkuuspiirteitä sujuvuutena, siis laajemmin kuin tähän asti on tehty. Tähän on kolme syytä. Olen tutkinut eksistentiaalilauseen jakaumaa, ja tämän tarkastelun olen halunnut pitää erillään distribuutio-muuttujasta. Toiseksi oli selvä, että niille ilmiöille, jotka eivät suoraan liity tarkkuuteen, olisi hyödyllistä olla jokin yläkäsite. Lisäksi varsinaiselle kirjoitetun tekstin sujuvuudelle ei ollut pätevää mittaria, vaikka kirjoitetunkin tekstin sujuvuuteen usein viitataan myös erityyppisissä kielitaidon arviointiasteikoissa.

Ne eksistentiaalilauseen piirteet, joita edellä on käsitelty ja jäljempänä käsitellään sujuvuutena, sopisivat sinänsä hyvin myös DEMfad-mallin varsin laajan distribuution käsitteen alle: ne voisivat kuvata myös eksistentiaalilauseen variaatiota. Variaatiota ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan haluttu nähdä kompleksisuutena. Eksistentiaalilause on ainakin prototyyppisessä muodossaan varsin yksinkertainen rakenne. Esimerkiksi *olla*-verbin imperfektin tai konditionaalien käyttö eksistentiaalilauseessa ei välttämättä ole objektiivisestikaan kovin kompleksia, ja subjektiivinen kompleksisuus on kyseenalaista, mikäli kieltä tarkastellaan käyttöpohjaisesti omaksuttuina vakiintuneina yksiköinä. Subjektiiviseen kompleksisuuteen ei otettu kantaa siksi, että nyt tutkittuja tekstejä ei ole lähestytty oppijoittain. Lisäksi, kuten on tullut esille, konstruktionäkökulmasta kompleksisuus voi olla muutakin kuin perinteisesti mitattua rakenteen kasvua, ja ymmärtääkseni konstruktion perusluonteeseen kuuluu, että sitä voi usein varioida eri tavoin. Sitä, että kielenkäyttäjät varioi konstruktiota ja käyttäjä sitä myös vähemmän prototyyppisesti, voi mielestäni hyvin pitää rakenteen käytön sujuvuutena.

6.2 Jakauma

Tässä tutkimuksessa kummankin aineiston eksistentiaalilauseet jaettiin kolmeen tyyppiin: lokaali- ja omistajateemaisiin eksistentiaalilauseisiin sekä muihin eksistentiaalilauseisiin, joissa ei ole omistajan eikä paikan adverbialia. Mikään näistä kolmesta lausetyypistä ei jakaumansa puolesta sovi taitotason indikaattoriksi, sillä kaikkia kolmea lausetyyppiä esiintyy suhteellisen tasaisesti kaikilla tasoilla kummassakin aineistossa. Kouluaineistossa eksistentiaalilauseita esiintyy joka tasolla enemmän kuin yksi-aineistossa, mutta selvää syytä tähän eroon ei voi osoittaa. Koska kyse on lausetason ilmiöstä, voi olla, että koululaiset kirjoittavat lyhyempiä lauseita, jolloin eksistentiaalilauseitakin on sanamäärään nähden mahdollisesti enemmän. Toinen mahdollinen syy on tehtävätyy-

pin tai tehtävänannon vaikutus, sillä aineistoissa oli eri tehtävänannot ja kouluaineistossa yksi tehtävätyyppi enemmän kuin yksi-aineistossa.

Yki-aineistossa eksistentialilauseiden määrä on tasoilla A1–B2 noin 18–20 tuhatta sanaa kohden ja C-tasoilla eksistentialilauseiden määrä on selvästi pienempi (n. 13–15 tuhatta sanaa kohden). Lausemäärän vähenemiseen syynä voi tässäkin olla lauseiden sanamäärän kasvu, jota ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan erikseen tarkasteltu.⁷⁹ Vaihtoehtoisia syitä voi etsiä myös muista lausetyypeistä, eritoten passiivi- ja transitiivilauseista, joiden runsas esiintyminen C-tasoilla voisi periaatteessa heijastua myös eksistentialilauseiden määrään: passiivimuotoinen verbi ei voi käsittääkseni esiintyä eksistentialilauseessa, ja objektin sisältävät e-lauseetkin lienevät enemmän poikkeustapaus (esim. *Satoja sotilaita menettänyt henkensä*).

Samasta aineistosta onkin tutkittu aiemmin myös passiivilauseita (Seilonen 2013) ja transitiivikonstruktioita (Reiman 2011a, 2011b, ks. myös Martin ym. 2010), joten näiden rakenteiden jakaumia on syytä katsoa tarkemmin. Seilonen (2013: 58–59) on havainnut, että passiivin käyttö lisääntyy taitotason kasvaessa. Passiivi on nimenomaan C-tasoilla selvästi yleisempi kuin muilla tasoilla: yksi-aineiston A-tasoilla passiiveja on 2,4–3 kappaletta, B-tasoilla 5,3–8,5 kappaletta ja C-tasoilla 12,5–12,7 kappaletta tuhatta sanaa kohden. Siis toisin kuin eksistentialilauseiden määrä, passiivimuotojen⁸⁰ määrä kasvaa taitotasolta toiselle, ja erityisesti C-tasoilla, joilla eksistentialilauseen osuus notkahtaa, passiivimuotojen käyttö on muita tasoja yleisempää. Lisäksi voi sanoa, että eksistentialilause on A- ja B-tasoilla selvästi yleisempi kuin passiivimuotoisen verbin sisältävät lauseet, kun taas C-tasoilla passiivimuodot ja eksistentialilauseet ovat lähes yhtä yleisiä. Kouluaineistossa passiivi on sen sijaan vieläkin harvinaisempi kuin eksistentialilause. Tasoilla A1–B1 on Seilosen (2013: 76) mukaan 3,2–4,1 passiivia tuhatta sanaa kohden. (Kouluaineiston taso B2 ei ole mukana Seilosen tarkastelussa.) Eksistentialilauseiden määrät ovat siis kouluaineistossa moninkertaiset verrattuna passiivimuotojen määrään.

Passiivimuotojen runsaaseen määrään voi vaikuttaa jonkin verran myös tehtävätyyppi. Kuten Reiman (2011a: 152) huomauttaa, yksi-aineiston C-tason tehtävänannoista talkookutsu (epämuodollinen viesti) tuotti runsaasti passiivimuotoja (esim. *Ensi lauantaina järjestetään siivoustalkoot*). Toisaalta eksistentialilause ei ole tässä tehtävätyypissä tästä huolimatta mitenkään erityisen harvinaisen, vaan viesteissä kerrotaan hyvin usein eksistentialilausein, mitä talkoissa on tarjolla, millaista ohjelmaa on luvassa ja missä on haravoita ja muita välineitä. Epämuodollisissa viesteissä, jollainen talkookutsukin siis on, eksistentialilauseet ovat jopa yleisempiä kuin keskimäärin C-tasoilla, sillä C-tasojen epämuodollisissa viesteissä eksistentialilauseita on noin 17–20 tuhatta sanaa

⁷⁹ Aineiston syntaktisesta kompleksisuudesta on kuitenkin Maisa Martinin mukaan (suullinen tieto 3.6.2013) suunnitteilla tutkimus, jossa on tarkoitus huomioida myös lause- ja virkepituus, joten tarkempaa tietoa kompleksisuudesta tästä näkökulmasta lienee jatkossa saatavilla.

⁸⁰ Seilosen luvut kertovat tarkkaan ottaen passiivimuotojen määrän. Varsinaisten passiivilauseiden lisäksi mukana on myös passiivin *me mennään* ja *mennään* -tyyppinen käyttö (vrt. Seilonen 2013: 58).

kohden, siis runsaammin kuin C-tasoilla keskimäärin eikä paljoa vähemmän kuin alemmillakaan tasoilla. Sen sijaan muodollisissa viesteissä eksistentiaalilauseita on C-tasoilla selvästi vähemmän kuin alemmilla tasoilla. Eksistentiaalilauseiden määrä on C-tason muodollisissa viesteissä noin 10–12/1000 sanaa, siis vähemmän kuin näillä tasoilla muuten keskimäärin. Määrän vähyyteen voi vaikuttaa tässäkin tehtävänanto. Tehtävänannossa pyydetään kirjoittamaan työelämään liittyvä sähköpostiviesti (vastaus seminaarikutsuun tai selitys sovittun työprojektin myöhästymisestä), mutta tehtävänannoissa ei mielestäni ole mitään sellaista, mikä jollain tavalla rajoittaisi eksistentiaalilauseiden käyttöä. Voi tietysti olla, että ainakin työprojektin myöhästymiseen liittyvissä viesteissä on yritetty häivyttää omaa persoonaa erilaisin impersonaalisin ilmauksin enemmän kuin muissa teksteissä, mikä osaltaan voi selittää myös impersonaalisten muotojen yleisyyttä. Tämä ei tietenkään suoraan tarkoita, että eksistentiaalilauseita käytettäisiin passiivin tai nollapersoonan vuoksi vähemmän, koska näin ei nähtävästi tehty epämuodollisissakaan viesteissä. Voi siis vain todeta, että tehtävätyyppi tai tehtävänanto saattavat vaikuttaa niin passiivimuotojen kuin erityyppisten eksistentiaalilauseidenkin frekvensseihin, mutta kovin suoraan yhteyttä passiivimuotojen yleistymisen ja eksistentiaalilauseiden vähentymisen välillä ei näyttäisi kaikesta huolimatta olevan.

Reiman (2011a: 149–150) on havainnut, että transitiivikonstruktioidenkin määrä kasvaa taitotason noustessa. Transitiivikonstruktiot ovat selvästi yleisempiä kuin e-lauseet, sillä niitä esiintyy jo A-tasoilla noin 40 kappaletta tuhatta sanaa kohden, ja Reimanin mukaan frekvenssissä on suurin hyppäys siirryttäessä tasolle B1. Näillä tasoilla transitiivikonstruktioiden frekvenssi vaihtelee n. 55–65:n välillä. On huomattava, että Reimanin ja Seilosen laskelmissa on osittain päällekkäisyyttä, sillä Reimanin tarkastelu sisältää myös transitiivikonstruktioiden passiiviset käytöt. Toisaalta Reimanin tarkastelussa ovat mukana vain yksi-tekstit. Joka tapauksessa vaikuttaa siltä, että transitiivikonstruktioiden käyttö ei selvästi heijastu yksi-aineiston eksistentiaalilauseiden frekvensseihin, sillä näillä tasoilla, joilla transitiivikonstruktioiden määrä selvästi kasvaa (tasolta A2 tasolle B1), eksistentiaalilauseiden frekvenssi ei juuri muutu. Toisaalta C-tasolle siirryttäessä transitiivikonstruktioiden frekvenssi säilyy melko tasaisena, kun taas eksistentiaalilauseiden frekvenssi selvästi pienenee.

Suomenoppijoiden eksistentiaalilauseita ovat tutkineet myös Ivaska ja Siitonen (Ivaska 2010 ja 2011, Ivaska & Siitonen 2011). Heidän aineistonaan on ollut edistyneiden suomenoppijoiden tenttivastauksia (ns. LAS2-korpus, ks. esim. Ivaska & Siitonen 2011: 40). Aineistot eivät ole tietenkään kovin vertailukelpoisia, sillä LAS2-korpukselta tutkitut tekstit ovat erityyppisiä kuin omassa tutkimuksessani. Lisäksi tekstejä ei ole vielä arvioitu taitotasolle⁸¹, mutta Siitonen ja Martin (2012: 381) olettavat tekstien kuitenkin sijoittuvan vähintään tasolle B2. Näitä edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksia voisi ainakin varovasti verrata yksi-aineiston ylempien tasojen teksteihin.

⁸¹ LAS2-aineiston informanttien lähtötasojen arviointi on aloitettu syksyllä 2013. Tähänastisten arviointitulosten mukaan taso vaihtelee B2:n ja C1:n välillä. (Tieto saatu Kirsti Siitoselta sähköpostitse 21.10.2013.)

Ivaska (2010) on tutkinut yhdeksän informantin tenttivastauksia, ja kaikki vastaajat ovat kielellisesti suuntautuneita, sillä he ovat opiskelleet suomea josakin muille kuin natiiveille tarkoitettussa koulutusohjelmassa Turun yliopistossa, ja Ivaskan mainitsemista esimerkeistä päätellen tenttivastaukset liittyvät pääosin kielitieteeseen. Ivaskan käyttämä aineisto on luonnollisesti pienempi kuin tässä tutkimuksessa käytetyt aineistot. Siinä on 2575 virkeriviä, yhteensä 4028 lausetta, joista eksistentiaalisia on 443 kappaletta (Ivaska 2010: 73–74). Eksistentiaalisia lauseita on kutakuinkin 11 prosenttia kaikista oppijankielen aineiston lauseista. Vertailuaineiston osalta lausetason päätelmiä ei voi tehdä, koska Ivaska ilmoittaa ainoastaan vertailuaineiston virkemäärän ja eksistentiaalilauseiden määrän, ei kaikkien lauseiden määrää. Koska myöskään Ivaskan tutkiman aineiston sanamäärä ei ole tiedossani, ei frekvenssivertailuja tuhatta sanaa kohden voi valitettavasti tästä otannasta tehdä. Palaan kuitenkin tähän aineistoon jäljempänä ja vertaan sitä oman aineistoni tasojen C1 ja C2 eksistentiaalilauseisiin (kaikkiaan 312 kappaletta) erityisesti e-NP:n sijamerkinän yhteydessä, jota Ivaska on tutkinut edellä mainitusta sekä äidinkiellisiltä kerätystä aineistosta.

Ivaskan käytössä on siis myös äidinkielisten vertailuaineisto. Vertaillessaan edistyneiden suomenoppijoiden tekstejä tähän aineistoon Ivaska (2010: 74) on huomannut, että vertailuaineiston virkeriveistä 10 prosentissa on eksistentiaalinen lause, kun taas suomenoppijoiden teksteissä jopa 17 prosentissa virkeriveistä oli eksistentiaalinen lause. Ainakin tässä asetelmassa näyttää siis siltä, että ei-natiivit tuottavat eksistentiaalilauseeseen sisältäviä virkkeitä selvästi useammin kuin äidinkielliset. Toisaalta myös tekstin tyyppi saattaa hyvinkin vaikuttaa siihen, kuinka paljon eksistentiaalilauseita yleensäkin esiintyy. Ivaskan ryhmät ovat toki keskenään vertailukelpoiset, sillä molemmissa tekstit ovat tenttivastauksia, joita taas CEFLING-aineistossa ei ole.⁸²

Ivaskan vertailuista huolimatta ei ole lainkaan selvää, kuinka paljon eksistentiaalilauseita on tyypillisesti suomenoppijoiden tai natiivien teksteissä. Niina Salmi (2010) on tehnyt pro gradu -tutkielman, jossa tarkastellaan virkkeiden ja lauseiden piirteitä viiden LAS2-aineiston kirjoittajan teksteissä. Tutkielma on pitkittäistutkimus, jossa kultakin kirjoittajalta tarkastellaan kahtasataa virkettä, jotka jakautuvat neljään tarkasteluajankohtaan. Salmen (2010: 81–82) mukaan eksistentiaalilauseita on pienimmillään n. 5–6 prosenttia ja suurimmillaan jopa 18–19 prosenttia tutkittujen suomenoppijoiden kirjoittamista lauseista. Määrät eivät kasva tai vähene tasaisesti vaan vaihtelevat tarkastelujakson eri ajankoh-

⁸² Vertailun vuoksi mainittakoon, että Hakasen (1978: 12) laskelmien mukaan Ilmestyskirjassa (vuonna 1938 käyttöön otetussa Uuden testamentin suomennoksessa) on noin puolitoistatuhatta lausetta, joista eksistentiaalisia on 13 prosenttia. Uuden testamentin nykysuomeksi käännettyssä versiossa (ilmestynyt Hakasen mukaan 1972) Ilmestyskirjan lausemäärä on jokseenkin sama kuin vanhemmassa virallisessa käännöksessä mutta sanamäärä on 13 % pienempi – lauseet ovat siis sanamäärältään lyhyempiä. Myös eksistentiaalilauseiden osuus on uudemmassa käännöksessä hieman pienempi (11 %). Vertailu Ivaskan natiiviaineistoon on silti hankalaa, sillä siitä Ivaska on laskenut virkerivejä ja Hakasen taas lauseita. Suomenoppijoiden tuottamien eksistentiaalilauseiden osuus vaikuttaa silti olevan melko samanlainen kuin Hakasenkin laskelmissa. Tekstilajit eivät kuitenkaan liene vertailukelpoisia keskenään.

dissa. Eksistentiaalilauseiden osuudet vaihtelevat myös informanteittain. Salmen käyttämässä äidinkielisten vertailuaineistossa eksistentiaalilauseita taas on 9 prosenttia lauseista.⁸³ Äidinkielisten osalta Ivaskan ja Salmen havainnot ovat samansuuntaisia, vaikka onkin huomattava, että Salmi (2010: 38, 71) rajaa tarkastelun ulkopuolelle osan kysymyslauseista sekä myös sellaiset lauseet, jotka esiintyvät tekstissä kaksi kertaa. Lisäksi Salmi (2010: 82–83) tarkastelee ilmiölauseita erillään eksistentiaalilauseista. Erilaisesta rajaus- ja laskutavasta sekä aineiston pienuudesta huolimatta Salmen tarkastelu paljastaa, että eksistentiaalilauseiden määrä voi vaihdella oppijankielessä paljonkin.

Ivaska ja Siitonen (2011) ovat myöhemmin tutkineet LAS2-aineistosta alustavasti myös eksistentiaalilauseiden frekvenssejä sanamäärää kohden. Tulokset ovat tietenkin vasta viitteellisiä, sillä analysoidun aineiston määrä on koko korpuksen nähden pieni. Viideltä S2-oppijalta on analysoitu 20 002 saneen suuruinen otos ja äidinkielisestä vertailuaineistosta 8146 saneen suuruinen otos. Lisäksi Ivaska ja Siitonen rajaavat tutkimansa avainrakenteen⁸⁴ tiukemmin, kuin eksistentiaalilause on tässä tutkimuksessa rajattu: Ivaska ja Siitonen (2011: 39) tutkivat avainrakenteina vain eksistentiaalilauseita, joissa on ”1) subjektin kaltainen NP, 2) predikaattina toimiva *olla*-verbi, 3) inessiivisijainen adverbiaali ja 4) ei predikatiivia, joka ohjaisi tulkitsemaan lauseen kopulaksi”. Lisäksi tutkittavana muuttujana on ”verbin ja subjektin keskinäinen järjestys”, jonka avulla ilmeisesti eksistentiaalilauseet on erotettu muista edellä mainitut ehdot täyttävistä intransitiivilauseista. Tällaista rajausta ei yksi-aineistosta ole tehty, vaan yksi-aineiston eksistentiaalilauseita rajattaessa ei ole huomioitu sanajärjestystä, ja vaikka *olla* onkin yksi-aineiston eksistentiaalilauseissa tavallisin verbi, mukana on muitakin verbejä sisältäviä eksistentiaalilauseita.

Ivaskan ja Siitosen (2011) tutkimaa otosta voisi kuitenkin varovasti verrata yksi-aineiston C1–C2-tasojen teksteihin, joiden sanamäärä yhteensä on 22 402, siis vain hiukan suurempi kuin Ivaskan ja Siitosen analysoimassa viiden S2-oppijan otoksessa. Jotta vertailu olisi edes osin yhteensopiva, mukaan täytyisi ottaa vain lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet, joissa on inessiivisijainen adverbiaali ja verbinä *olla*.

Lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita esiintyy yksi-aineiston C1- ja C2-tasoilla 5,2–6,3 kappaletta tuhatta sanaa kohden. Inessiivisijaisia adverbiaaleja on näissä lauseissa samoilla tasoilla 2,95–3,72 kappaletta tuhatta sanaa kohden ja *olla*-verbillisiä lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita 3,32–3,72 kappaletta tuhatta sanaa kohden. Osin nämä luvut menevät tietenkin päällekkäin, sillä inessiivisija voi olla muussakin kuin *olla*-verbillisessä e-lauseessa ja päinvastoin. Lisäksi sanajärjestystä ei ole tässä tutkimuksessa käytetty aineiston rajauskriteerinä. Tarkka vertailu Ivaskan ja Siitosen tuloksiin on siksi mahdotonta, mutta mikäli yksi-aineisto rajattaisiin samoin kuin Ivaska ja Siitonen ovat tehneet, inessiivisijaisia, *olla*-verbillisiä ja VS-sanajärjestyksellisiä e-lauseita on oltava yksi-

⁸³ Tässä vertailuaineistossa on tenttivastauksia. Salmi käyttää myös toista vertailuaineistoa, jonka tekstit ovat natiivien suomenpuhujien pro gradu -töistä. Tässä aineistossa eksistentiaalilauseita on 7 prosenttia.

⁸⁴ Ivaskan ja Siitosen (2011: 39) mukaan avainrakenne on ”jokin sellainen rakenne, joka esiintyy oppijankielessä huomattavasti kohdekieltä useammin tai harvemmin”.

aineiston tasoilla C1 ja C2 korkeintaan noin kolme kappaletta tuhatta sanaa kohden. Lauseita on luultavasti kuitenkin jonkin verran vähemmän, jos otetaan huomioon myös sanajärjestys, kuten Ivaska ja Siitonen ovat tehneet.

Ivaskan ja Siitosen havainnot on suhteutettu sanamäärään 100 000 sanaa kohden, joten olen seuraavassa jakanut frekvenssit vielä sadalla, jotta vertailu yksi-aineistoon on helpompaa. Ivaska ja Siitonen (2011: 40–41) korostavat, että kovin vahvoja johtopäätöksiä itse tutkittavasta ilmiöstä ei ole otoksen pienuuden vuoksi syytä tehdä, vaan tavoitteena on metodologisten mahdollisuuksien kartoittaminen.⁸⁵ Vaikka tutkittujen informanttien määrä on pieni, ovat sanamäärät kuitenkin likimain yhtä suuret S2-oppijoiden teksteissä, joten on houkuttelevaa ainakin alustavasti verrata Ivaskan ja Siitosen tuloksia yksi-aineiston C-tason teksteistä havaittuihin frekvensseihin.

Ivaskan ja Siitosen aineistosta on tehty myös pitkittäistarkastelu 15 kuukauden ajalta. Vertailuaineistona on äidinkielisiltä kerätty aineisto, jossa on (edellä kuvatusti rajattuja) eksistentialilauseavainrakenteita 2,82 kappaletta tuhatta sanaa kohden, ja tähän määrään verrataan viiden informantin tuottamia eksistentialilauseita 15 kuukauden tarkastelujakson ajalta. E-lauseiden frekvenssi on vielä kolmen kuukauden kohdalla selvästi suurempi (8,66/1000 sanaa) kuin vertailuaineistossa, mutta kuuden ja kahdentoista kuukauden kohdalla määrät ovat hyvin lähellä vertailuaineistoa (3,01 ja 2,84/1000 sanaa). Viidentoista kuukauden kohdalla tätä avainrakennetta esiintyy selvästi vähemmän kuin vertailuaineistossa (1,78/1000 sanaa). Mielenkiintoista on, että tiukemmin rajattua eksistentialilauseavainrakennetta esiintyy äidinkielisten vertailuaineistossa suurin piirtein saman verran kuin arvioin tällaisia lauseita yksi-aineiston C-tasoillakin olevan.

Eksistentialilauseiden osuudesta äidinkielisten tuottamassa tekstissä ei ole ollut käytettävissäni muuta tietoa kuin Ivaskan ja Siitosen edellä mainitut tutkimukset sekä Hakasen (1978: 12) havainto, että Ilmestyskirjan vuonna 1938 käyttöön otetussa suomennoksessa eksistentialilauseita on 13 prosenttia ja uudemmassa käännöksessä nykysuomeksi (vuodelta 1972) eksistentialilauseiden määrä on 11 % Ilmestyskirjan lauseista. Hakulisen, Karlssonin ja Vilkun (1980: 126–127) analyysissä suomen kielen tekstilauseista ei suoraan kerrota eksistentialilauseiden osuuksia, mutta partitiivisubjektin määrästä (7 %) Hakulinen, Karlsson ja Vilku (mts. 126) päättelevät, että eksistentialilauseet eivät ole suomen kielessä niin keskeinen kategoria kuin on oletettu. Tietysti lauseissa voi olla useampiakin subjekteja, eivätkä ne eksistentialilauseessakaan aina ole partitiivimuotoisia, joten 7 prosentin osuus ei sinänsä kerro vielä mitään edes partitiivisubjektillisten eksistentialilauseiden määrästä, saati eksistentialilauseiden määrästä suomen tekstilauseissa muutenkaan. Ainoa kohta, jossa e-NP:t tilastossa selvästi erottuvat (muista) subjekteista, ovat kieltolauseet. Lauseissa, joissa on kieltosana tai *tuskin*, on Hakulisen, Karlssonin ja Vilkun tarkastelussa nominatiivisubjekteja yhteensä 408 kappaletta ja partitiivisubjekteja 117 kappalet-

⁸⁵ LAS2-aineiston tarjoamia mahdollisuuksia korpustutkimukseen kartoittavat myös Siitonen & Niemelä (2011). Heidän huomionsa keskittyy predikaattiverbeihin sekä infinitiivi- ja partiisiipirakenteisiin kolmen vastaajan teksteissä.

ta. Ainakin kieltolauseista reilut 22 prosenttia on siis eksistentiaalisia. (Tosin nominatiivi-e-NP ei myöskään ole täysin mahdoton kielteisessä eksistentiaalilauseissa.) Varmaa ei kuitenkaan ole, päteekö likimainkaan sama suhde myöntölauseissa. Verrattuna Hakasen laskelmiin, joissa siis oletettavasti on mukana niin myönteisiä kuin kielteisiäkin lauseita, osuus vaikuttaa suurelta.

Olisi tärkeää tutkia eksistentiaalilauseita myös CEFLING-korpuksen vertailuaineistosta, joka äidinkielisiltä on myös kerätty⁸⁶ mutta joka ei analyysivaiheessa ollut käytettävissäni. Tällöin pystyttäisiin ehkä paremmin määrittämään taso- tai jopa tehtäväkohtaisia e-lauseiden frekvenssejä ja pystyttäisiin sanomaan paremmin, kuinka lähellä äidinkielisten tasoa oppijat ovat eksistentiaalilauseiden frekvenssin suhteen ja millainen vaikutus tehtävätyypillä ja tehtävänannolla on frekvenssiin. Natiivianeiston käyttö vertailukohteena ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Oletettavasti natiivien kirjoittama kieli on virheettömämpää, mutta tarkkuuden vertailu onnistuu ilman natiivianeistoakin. Sen sijaan ei ole ollenkaan selvää, miten natiivitekstien funktionaalinen taso tulisi määrittää ja arvioida. Nähdäkseni lähtökohtaisesti ei voi olettaa, että natiivien tekstit ilman muuta täyttäisivät tehtävänsä (siis saavuttaisivat funktionaaliset tavoitteensa) paremmin kuin S2-kirjoittajien tekstit, varsinkin kun mainittu CEFLING-vertailuaineisto on kerätty vain koululaisilta. Nyt tutkittu oppijankielen aineisto on arvioitu asteikkolla, joka on kehitetty toisen kielen arvioinnin tarpeisiin, mutta voiko tällaista asteikkoa yleensäkin käyttää natiivitekstien arviointiin? Mikäli ei, natiivianeisto ei myöskään ole ongelmitta vertailukelpoinen nyt tutkittuihin aineistoihin. Vertailu muihin oppijankielen korpuksiin sen sijaan voisi olla mahdollista, erityisesti jos vertailtavat aineistot arvioitaisiin taitotasolle samoin kriteerein ja vertailtavaksi löytyisi tarpeeksi samankaltaisia tekstejä. Erityisesti vertailu LAS2-korpuksen olisi mielenkiintoista, kunhan korpuksesta on koodattu enemmän eksistentiaalilauseita ja aineiston tekstien taitotaso on arvioitu.

Monien muiden kielenpiirteiden osalta on havaittu (ks. esim. Martin ym. 2010), että suomea toisena kielenä oppivien teksteissä ensin kasvavat ilmiöiden frekvenssit ja vasta sen jälkeen tarkkuus lisääntyy. Eksistentiaalilauseiden frekvenssit kehittyvät oppijoilla kuitenkin eri tavalla: ne säilyvät taitotasolta toiselle melko samanlaisina, paitsi C-tasoilla, joilla frekvenssit ovat selvästi aiempaa pienemmät. Tarkkuus sen sijaan lisääntyy taitotason noustessa useissa eksistentiaalilauseen piirteissä, joita tarkastellaan seuraavassa erikseen.

6.3 Tarkkuuden kehitys

6.3.1 E-NP:n sijamerkinän tarkkuus

Aineiston analyysissä ilmeni, että e-NP:n sijamerkinän tarkkuus kasvaa taitotason noustessa kummassakin aineistossa. Aineistojen välillä on kuitenkin eroa

⁸⁶ Maisa Martin mukaan (suullinen tieto 10.1.2013).

tarkkuuden kehityksessä, sillä kouluaineiston tekstit ovat e-NP:n sijamerkinnän osalta tarkempia varhemmin kuin yksi-aineiston tekstit. Kouluaineistossa 80 prosentin tarkkuus saavutetaan jo tasolla A2, kun yksi-aineistossa vastaavaan tarkkuuteen päästään vasta tasolla B1. Vastaava ero näkyy myös ylemmillä tasoilla, jos tarkkuuskriteeriä kiristetään. 90 prosentin tarkkuuteen päästään kouluaineistossa tasolla B1 ja yksi-aineistossa tasolla B2.

Tarkastelun perusteella voi sanoa, että e-NP:issä esiintyvät sijamerkintävirheet eivät ole vaikuttaneet arvioon kirjoitustaidon funktionaaliseen tasosta, sillä kouluaineiston ja yksi-aineiston välillä on tässä suhteessa yhden taitotason ero. Tulos ei ole yllättävä, sillä lähtökohtaisesti oletettiin, että tekstin lingvistiset piirteet ja funktionaalinen taitotaso ovat eri ulottuvuuksia. Voi siis sanoa, että koululaisten tekstit on arvioitu yhtä taitotasoa alemmalle tasolle kuin ykitekstit nähtävästi jostain muusta syystä kuin e-NP:n sijamerkinnän tarkkuuden vaikutuksesta eikä e-NP:n sijamerkinnän tarkkuudesta myöskään ole yleisemmäksi taitotason indikaattoriksi, joka pätsisi kummassakin aineistossa. Toisaalta ei ole mitenkään välttämätöntä, että yleisiä, kummassakin aineistossa samalla tavalla ilmeneviä indikaattoreita edes löytyisi. Aineistojen väliset erot puhuvat ennemminkin sen puolesta, että ainakin tarkkuuteen liittyvät indikaattorit ovat e-lauseissa erilaiset nuorilla ja aikuisilla.

Myöskään e-NP:n sijamerkintävirheiden laatua ei voi kummassakaan aineistossa pitää taitotason indikaattorina, sillä virheitä on hyvin monentyyppisiä. Odotuksenvastaisia sijoja esiintyy niin kielteisissä kuin myönteisissäkin e-lauseissa, samoin jaottomien ja jaollisten tai kvantiteetiltaan avoimien tai sulkeisten tarkoitteiden yhteydessä. Virheet keskittyvät kuitenkin nimenomaan partitiivia vaativiin konteksteihin niin aluksi kuin vielä siinäkin vaiheessa, kun tarkkuuden tavoitetaso on jo saavutettu ja virheiden määrä on muutenkin pieni.

Ivaskan (2010: 76) tarkastelussa 11 prosentissa eksistentiaalilauseiden subjektijäsenistä⁸⁷ oli odotuksenvastainen sijamerkintä. Yksi-aineistossa e-NP:n ja sen kanssa kongruoivien määritteiden sijamerkintä on vähintään yhtä tarkkaa jo tasolta B2 lähtien, jolla odotuksenvastaisia sijoja on enää 6,7 prosenttia. On otettava huomioon, että Ivaska ei ole tarkastellut määritteitä, eikä kongruenssi-
virheitä johtunut odotuksenvastainen sijamerkintä ollut mitenkään epätavallista tutkimassani aineistossa. Tästä huolimatta Ivaskan tutkimat tekstit ovat selvästi tarkempia kuin yksi-aineiston B1 tason tekstit, kun taas B2-tason tekstit ovat e-NP:n sijamerkinnän suhteen tarkempia kuin Ivaskan tutkimat tekstit. C2-tasolla sijamerkintä on puolestaan jo lähes 100-prosenttisen tarkkaa. Yksi-aineisto ei tietenkään ole täysin vertailukelpoinen LAS2-aineiston kanssa, sillä LAS2-aineiston kirjoittajat ovat kielenopiskelijoita, mikä saattaa tarkoittaa, että kirjoittajilla on enemmän teoreettista tietoa kielen rakenteista ja niiden kehityk-

⁸⁷ Ivaska puhuu e-NP:n asemesta "subjektijäsenestä" ja on laskenut prosenttiosuudet pelkästään tämän subjektijäsenen osalta, ts. määritteiden sijamerkintää ei ole otettu huomioon. On siis mahdollista, että joissakin lauseissa e-NP:n määritteen sijamerkintä on oikein, vaikka e-NP:n sijamerkintä olisikin väärin. Omassa tutkimuksessani sijamerkintää on tarkasteltu niin, että mukaan on otettu paitsi e-NP:t myös e-NP:n kanssa nominatiivi-partitiivi-vaihteluun osallistuvat määritteet, joten prosenttiosuudet eivät ole täysin vertailukelpoisia.

sestä ja sitä kautta ehkä myös halua tuottaa mutkikkaampia rakenteita, joissa tarkkuus saattaa herkemmin kärsiä. Lisäksi on huomattava, että LAS2-aineiston tekstit ovat tenttivastauksia, joissa keskitytään enemmän sisältöön kuin muotoon. Siten ne voivat olla kielellisesti vähemmän viimeistelyjä kuin yksi-aineiston tekstit, jotka on kirjoitettu testitilanteessa.

Objektin sijamerkintä noudattelee monessa suhteessa samanlaisia periaatteita kuin e-NP:n sijamerkintä, vaikka on tietysti pidettävä mielessä, että kyseessä on ilmeisesti kaksi eri konstruktiota. Objektin sijan määräytyminen on myös jonkin verran monimutkaisempaa kuin e-NP:n, sillä akkusatiivia ei e-lauseessa (omistuslauseetta lukuun ottamatta) esiinny eikä verbin ilmaiseman toiminnan aspekti vaikuta e-NP:n sijamerkintään, kun taas objektin sijamerkintään se vaikuttaa. Objektin oikean sijamerkinnän oppiminen voi siis olla työläämpää.

Martin ym. (2010) on tutkinut myös objektin sijamerkinnän tarkkuutta yksi-aineistossa. Transitiiivikonstruktio on tutkimuksen perusteella tyypillinen esimerkki konstruktioista, jonka frekvenssi kasvaa taitotason noustessa, ja vasta frekvenssin huomattavaa kasvua seuraa tarkkuuden (käytännössä siis objektin sijamerkinnän tarkkuuden) kasvu. Martinin ym. (2010: 68–69) mukaan frekvenssi kasvaa huomattavasti siirryttäessä taitotasolle B1 ja tarkkuus huomattavasti siirryttäessä taitotasolle B2. Tarkemmin sanottuna 80 prosentin tarkkuus objektin sijamerkinnässä saavutetaan tasolla B2, jolla odotuksenmukaisia objektin sijoja on 86 prosenttia.

Tulokset ovat tarkkuuden osalta melko samansuuntaiset kuin yksi-aineiston eksistentiaalilauseissakin, tosin eksistentiaalilauseiden tarkkuus on jonkin verran suurempi kuin transitiivilauseiden tarkkuus vastaavalla taitotasolla: E-NP on tasolla B1 80-prosenttisesti tarkka, objekti vain n. 70-prosenttisesti. Tasolla B2 e-NP:n tarkkuus on yli 93 prosenttia, kun taas objektin tarkkuus on Martinin ym. mukaan tällä tasolla vasta 86 prosenttia. Tämä vaikuttaa ehkä hieman ihmeelliseltä, mikäli oppimisen katsotaan olevan käyttöpohjaista ja nimenomaan frekventimpien konstruktioiden olevan varastoituneina kirjoittajan kielitajuun tuottamista helpottavina konstruktioina. Transitiivi-ilmaukset ovat nimittäin joka tasolla selvästi frekventimpiä kuin eksistentiaalilauseet. Kun e-lauseita on yksi-aineistossa joka tasolla korkeintaan n. 20 kappaletta tuhatta sanaa kohden, on Martinin ym. (2010: 68) mukaan transitiivi-ilmauksia tasoilla A1–A2 noin 40 ja B-tasoilta lähtien jopa n. 55–65 kappaletta tuhatta sanaa kohden.⁸⁸ Eroa saattaa selittää se, että transitiivi-ilmauksia käytetään selvästi monipuolisemmissa yhteyksissä kuin eksistentiaalilauseita.

Reiman (2011a ja 2011b, vrt. myös Martin ym. 2010) on tutkinut transitiivi-ilmausten erilaisia käyttöjä ja argumentoi laadullisten kriteerien puolesta taitotason indikaattoreiden tarkastelussa. Hän erittelee mm. transitiivi-ilmausten nesessiivistä, modaalista, infiniittistä, passiivista, rinnasteista ja sivulausekäyttöä. Joitakin vastaavanlaisia käyttöjä on myös tämän tutkimuksen eksistentiaalilauseilla (passiivia ja infinitiivejä lukuun ottamatta), mutta koska eksistentiaali-

⁸⁸ Martinin ym. (2010: 68) esittämästä kuviosta transitiivi-ilmausten tarkat määrät yksi-aineistossa eivät valitettavasti käy ilmi.

lauseiden frekvenssit jäävät niin pieniksi, jäävät esimerkiksi modaaliset ja neessiiviset käytöt tai sivulause-e-NP:t niin harvinaisiksi, ettei tilastollisesti merkitseviä eroja katsottu mielekkääksi etsiä. Kuten olen esittänyt, modaalisuutta ja neessiivisyyttä sekä tempuksia ja miksei erilaisia sivulausekäyttöjäkin kannattaisi selvittää eksistentiaalilauseetta laajemmassa kontekstissa. Näitä tuloksia voisi sitten peilata myös Reimanin havaintoihin, jotka kyllä käsittelevät yhtä hyvin frekventtiä konstruktiota mutta eivät tietenkään kata vastaavia käyttöjä muissa yhteyksissä. Passiivin ja nollapersoonan käyttöä onkin jo selvitetty laajemmin (Seilonen 2013), eikä mielestäni ole ongelmallista, että tulokset menevät osin päällekkäin: transitiivi-ilmausten passiiviset käytötän sisältyvät kumpaankin tutkimukseen.

6.3.2 Paikanilmauksen sijamerkin­nän tarkkuus

Paikanilmausten sijamerkin­nä on kummassakin aineistossa tarkempaa varhemmin kuin e-NP:n sijamerkin­nä. Paikanilmauksen sijamerkin­nässä saavutetaan 80 prosentin tarkkuus kouluaineistossa jo tasolla A1 ja yksi-aineistossakin viimeistään tasolla A2, ja koska ero taitotasoon A1 ei ole tilastollisesti merkitsevä, on mahdollista, että 80 prosentin tarkkuus saavutetaan perusjoukossa jo tasolla A1 myös yksi-aineistossa. Paikanilmauksen varhaiseen tarkentumiseen saattaa hyvinkin vaikuttaa se, että paikanilmausten sijamerkin­nän määräytyminen on useimmiten hyvin konkreettista (reaalimaailman spatiaalisiin ulottuvuuksiin liittyvää), kun taas esimerkiksi e-NP:n sijamerkin­nän määräytymiseen vaikuttavat seikat vaativat ehkä jonkin verran abstraktimpaa hahmottamista. Kuten edellä kävi ilmi, e-NP:n sijamerkin­nä tarkentuukin paikanilmauksen sijamerkin­ntää selvästi myöhemmin.

Aineistojen välillä on kuitenkin ero myös paikanilmausten sijamerkin­nän tarkkuudessa, mikä näkyy, jos tarkkuuskriteeriä kiristetään. Liki 90 prosentin tarkkuus saavutetaan kouluaineistossa tasolla A2, kun yksi-aineistossa vastaava tarkkuus saavutetaan vasta tasolla B2. Kun tarkkuuden kriteeri on tiukempi, aineistojen välillä on jopa kahden taitotason ero.

Paikanilmauksen sijamerkin­nän tarkkuudessa pätee siis sama kuin e-NP:n sijamerkin­nän tarkkuudessaakin: yleiseksi taitotason indikaattoriksi siitä ei tässä asetelmassa ole, sillä kouluaineiston tekstit sijoittuvat tämän piirteen osalta funktionaalisisessa arvioinnissa kahta taitotasoa alemmalle tasolle kuin yksi-tekstit. Myös paikanilmauksen sijamerkin­nän tarkkuutta on pidettävä indikaattorina, joka on aikuisilla ja nuorilla erilainen.

Paikallissijojen käyttöä on jonkin verran selvitetty myös CEFLING-korpuksesta (ks. Martin ym. 2010: 64–67). Alustavista tuloksista selviää lähinnä se, että spatiaalinen käyttö on alemmilla tasoilla yleisempää ja vähenee taitotason noustessa, kun abstraktimmat käytöt vastaavasti lisääntyvät. Frekvenssien suhteen ei vertailua pysty tekemään, sillä paikallissijoja käytetään toki hyvin monessa muussakin yhteydessä kuin eksistentiaalilauseessa. Martinin ym. (2010) tutkimusasetelmassa paikanilmausten viittaukset spatiaaliseen tilaan on katsottu konkreettisiksi, kun taas esimerkiksi omistamisen ilmaiseminen kuuluu abstraktimpiin käyttöihin. Eksistentiaalilauseen kontekstissa ei kuitenkaan

ole vastaavaa eroa, siis että esimerkiksi omistuslauseet (abstrakti käyttö) olisivat alussa harvinaisempia kuin myöhemmässä vaiheessa.

Martin ym. (2010: 66) tarkastelevat kuitenkin myös paikallissijojen tarkkuutta, tosin jaoteltuna neljään eri ryhmään (spatiaaliset ja abstraktit sekä molemmista ryhmistä edelleen staattiset ja dynaamiset käytöt). Samalla tavalla ei ole tässä tutkimuksessa jaoteltu eksistentiaalilauseen paikanilmauksia, mutta Martinin ym. tulokset näyttävät, että spatiaalisessa käytössä sijat ovat tarkkoja kutakuinkin tasolta B1 lähtien, kun taas abstraktimmassa käytössä tarkkuus ei ole aivan tätä luokkaa yhtä varhain. Lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden paikanilmaukset ovat tähän verrattuna tarkempia varhemmin, kuin miltä paikallissijojen tarkkuus yleisesti vaikuttaa. Konstruktionäkökulmasta tämä on ymmärrettävää. Paikallissijaisten ilmausten suurempi tarkkuus nimenomaan eksistentiaalilauseessa saattaa olla osoitus siitä, että eksistentiaalilause on oppijan kielitajussa saavuttanut jonkinlaisen kielellisen yksikön aseman, jossa paikallissijaisella ilmauksella on oma paikkansa ja tehtävänsä. Kun paikallissijainen ilmaus liittyy selkeästi ja oleellisena osana eksistentiaalilausekonstruktion, myös sen käyttö on tarkempaa varhemmin. Paikallissijojen yleisesti korkeammat frekvenssit eivät nähtävästi suoraan johda tarkkaan sijamerkinnettään, mutta tarkkuutta näyttää lisäävän se, että paikallissijainen ilmaus on hyvin kiinteä osa lokaaliteemaista eksistentiaalilausekonstruktiota. Olisi hyvin mielenkiintoista nähdä, näkyykö samanlainen konstruktion vaikutus paikallissijojen käytössä laajemminkin. Millaisiin muihin konstruktioihin paikallissijat oppijankielessä hakeutuvat ja pystytäänkö näiden välillä havaitsemaan samanlainen tendenssi tarkkuuden kehityksessä? Paikallissijoista on tekeillä tutkimus (Mustonen, tulossa, ks. myös Martin ym. 2010), jossa tämä mahdollisuus tulisi mielestäni ottaa huomioon.

6.3.3 Omistajanilmauksen sijamerkinnettään tarkkuus

Omistajanilmauksen sijamerkinnettään on selvästi tarkempaa kuin paikanilmauksen tai e-NP:n sijamerkinnettään, sillä 90 prosentin tarkkuus saavutetaan jo tasolla A1, ja tässä suhteessa aineistot ovat hyvin samankaltaiset. Aineistot eroavat kuitenkin toisistaan siinä, miten erottamattoman omistuksen sijamerkinnettään hallitaan. Vaikka erottamattoma omistusta ilmaisevia lauseita onkin aineistossa vähän, voi sanoa, että sijamerkinnettään on A-tasoilla kummassakin aineistossa horjuvaa, kuten myös yksi-aineistossa tasolla B1. Kouluaineistossa tällä tasolla lähes kaikki erottamattoman omistuksen sijamerkinnettään ovat oikein. Yksi-aineistossa vastaava tarkkuus saavutetaan vasta tasolla C1, joten aineistojen välillä on tässäkin tarkkuuspiirteessä noin kahden taitotason ero. Erottamattoman omistuksen ilmaiseminen on aineistoissa kuitenkin harvinaista, ja jo tästä syystä tätä piirrettä ei voi pitää kovin luotettavana taitotason indikaattorina kummassakaan aineistossa. Aineistojen välinen ero tarkkuuden kehityksessä osoittaa kuitenkin sen, että erottamattoman omistuksen sijamerkinnettään ei näyttäisi olevan vaikutusta tulokintaan tekstien kommunikatiivisesta taitotasosta ja että aikuisten ja nuorten taitotason indikaattorit saattavat tässäkin suhteessa olla erilaiset.

Edellä kuvattuun Martinin ym. (2010) tutkimukseen nähden näyttäisi pätevän siis sama, mitä sanottiin lokaaliteemaisten eksistentiaalilauseiden paikanilmauksista: vaikka omistajan ilmaisemista paikallissijalla voisikin pitää abstraktimpana käyttönä, omistuslause säilyy yhtä frekventtinä kaikilla taitotasolla eikä tällä abstraktimmalla käytöllä myöskään ole vaikutusta tarkkuuteen. Omistajanilmauksen sijamerkintä on tarkempaa jopa aikaisemmin kuin paikanilmausten sijamerkintä, eikä ainakaan omistuslause siis kuulu niihin rakenteisiin, jotka olisivat abstraktimman luonteensa takia sijamerkinnältään odotuksenmukaisia myöhemmin kuin esimerkiksi lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet. Omistajanilmauksen hyvin varhainen ja korkea tarkkuus puoltaa sitä ajatusta, että omistuslause on mahdollisesti oppijan käytössä konstruktiona, jossa omistajan adessiivilla on oma selvä paikkansa. Adessiivin käyttö erottamattomassa omistuksessa on merkki siitä, että omistuslausekonstruktion käytöala ei ole oppijalle vielä täysin selvinnyt.

Koska tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että omistuslauseet ja lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet ovat suurin piirtein yhtä frekventtejä, ei sitä, että omistajanilmauksen sijamerkintä tarkentuu varhemmin kuin paikanilmauksen sijamerkintä, voi myöskään perustella sillä, että parempi tarkkuus liittyisi itse lausetyypin korkeampiin frekvensseihin. Todennäköisin syy parempaan tarkkuuteen omistuslauseissa liittyyneen frekvensseihin kuitenkin siinä mielessä, että adessiivi kieltämättä on omistajan adverbiaalin frekventein sija, kun taas paikanilmauksen sijamerkinnässä vaihtoehtoja on enemmän.

6.3.4 Verbin tarkkuus

Verbin muotovirheet tai verbin puuttuminen on alemmilla tasoilla hieman yleisempää kuin ylemmillä, ja verbin tarkkuus kasvaa melko tasaisesti ylemmille taitotasolle siirryttäessä. Tarkkuuden kehityksessä ei ole kuitenkaan havaittavissa sellaisia piirteitä, jotka kovin selvästi erottaisivat jotain tiettyä taitotasoa muista taitotasosta. 80 prosentin tarkkuus jää saavuttamatta ainoastaan yksi-aineiston tasolla A1. Myös muilla tasoilla, joilla siis 80 prosentin tarkkuus on saavutettu kummassakin aineistossa, verbin käyttö on kouluaineistossa tarkempaa kuin yksi-aineistossa. Vierekkäisten taitotasojen välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja kummassakaan aineistossa.

Verbin puuttuminen e-lauseesta on sen sijaan yksi-aineistossa yleisempää kuin kouluaineistossa. Alemmilla tasoilla (A1 ja A2) aineistojen välillä on huomattavat erot. Verbin puuttumista ei kuitenkaan varsinkaan ylemmillä tasoilla voi pitää varsinaisena virheenä. Vaikka verbin puuttuminen muuttuukin joka tasolla edellistä harvinaisemmaksi, on mielenkiintoista, että esimerkiksi vielä tasolla C1 verbi puuttuu lähes viidessä prosentissa eksistentiaalilauseista. Voisi hyvin kuvitella, että puuttuva verbi hankaloittaisi lauseen ymmärtämistä, mutta ilmeisesti eksistentiaalilauseen verbin puuttuminen ei ainakaan ylemmillä tasoilla vaikuta negatiivisesti tulkintaan tekstin funktionaaliseen taitotasosta. Verbittömiä lauseita kannattaisi tästä syystä tarkastella oppijankielestä vielä laajemminkin.

Verbimuodoista on tarkkuuden osalta tarkasteltu samasta aineistosta aikaisemmin ainakin passiivia ja U-verbijohdoksia. Passiivin osalta epätarkin on yksi-aineiston taso A1, ja jo tasolla A2 passiivimuotojen tarkkuus on yli 90 prosenttia (Seilonen 2013: 59–60). Samankaltaista on verbin tarkkuus myös eksistentiaalilauseissa. Kouluaineistossa passiivimuotojen tarkkuus on sen sijaan jo tasolla A1 lähes sataprosenttista (Seilonen 2013: 76), ja samanlaiselta vaikuttaa myös eksistentiaalilauseiden verbin tarkkuus (alle 5 % odotuksenvastaisia verbimuotoja). U-verbien tarkkuudesta Siitonen ja Martin (2012: 389, 399–400) toteavat, että virheitä on A- ja U-verbien valinnassa kaiken kaikkiaan hyvin vähän. Heidän mukaansa tällaisia verbejä käytetään varsinkin alimmilla tasoilla hyvin harvoin eikä virheiden määrän vähentyminen toimi taitotason indikaattorina ainakaan näissä verbipareissa. Sen sijaan verbivalikoima näyttää monipuolistuvan. Tähän ilmiöön palaan eksistentiaalilauseen osalta kohdassa 6.4.2.

6.3.5 Yleistä tarkkuudesta taitotason indikaattorina

Aineiston tarkastelu osoitti, että tarkkuus kasvaa e-lauseissa niin e-NP:n, paikanilmauksen, omistajanilmauksen kuin verbinkin osalta taitotason noustessa. Riippumatta siitä, millaiseksi tarkkuuden tavoitetaso määritellään, aineistojen välillä on kuitenkin yhden tai kahden taitotason välinen ero siten, että kouluaineiston tekstit ovat tarkempia kuin yksi-aineiston tekstit samalla taitotasolla. Koska aineistojen välillä on eroa, yksittäisten piirteiden tarkkuudesta ei ole yleiseksi taitotason indikaattoriksi. Pikemminkin voi sanoa, että e-lauseiden tarkkuuteen liittyvät piirteet eivät ole vaikuttaneet arvioijien tulkintaan tekstin kommunikatiivisesta taitotasosta, ainakaan samalla tavalla kummassakin aineistossa. Useaan kertaan on jo tullut esille, etteivät aineistojen väliset erot silti estä käyttämästä näitä piirteitä taitotason indikaattoreina, vaan esille tulleet erot ovat pikemminkin osoitus siitä, että aikuisten ja nuorten arvioinnissa ei välttämättä voi käyttää ainakaan tarkkuuteen liittyviä taitotason indikaattoreita samalla tavalla. Lisäksi erot aineistojen välillä saattavat olla myös osoitus aikuisten ja nuorten erilaisesta tavasta prosessoida ja tuottaa kieltä, kuten kohdassa 6.5 esitän.

Huolimatta aineistojen välisistä taitotasoeroista tarkkuus kehittyy kummassakin aineistossa samassa järjestyksessä. Ensin tarkentuu omistajanilmauksen sijamerkintä, ja nähtävästi lähes yhtä tarkkaa on myös paikanilmauksen sijamerkintä. Myös verbin käyttö on hyvin tarkkaa, sillä 80 prosentin tavoitetaso jää saavuttamatta ainoastaan yksi-aineiston tasolla A1. E-NP:n sijamerkintä tarkentuu tavoitetasolle vasta tämän jälkeen. Viimeisenä virheet katoavat erotamattoman omistuksen sijamerkinnästä. Verbin puuttuminen on alkuun yleisempää ja käy harvinaisemmaksi taitotason noustessa, mutta tämä piirre ei katoa täysin edes C-tasoilla, joilla verbin puuttumista ei enää kuitenkaan voi pitää varsinaisena virheenä vaan pikemminkin osoituksena muutamien eksistentiaalilaiserakenteiden idiomaattisesta käytöstä myös verbittömänä. Edellä on tullut esille, että tarkkuuden kehitykseen saattaa vaikuttaa positiivisella tavalla se, että tutkittu kielenpiirre on selvästi osa konstruktiota. Esimerkiksi paikallissijojen käyttö on tarkempaa varhemmin osana eksistentiaalilausekonstruktiota,

kuin jos tarkastellaan paikallissijojen tarkkuutta kokonaisuutena. Sen määrittäminen, mikä on konstruktion vaikutus tarkkuuteen, on kuitenkin melko hankalaa. Tarkkuuteen vaikuttavat nähtävästi paitsi konstruktion omat ominaisuudet myös frekvenssit ja erilaisten käyttöyhteyksien runsaus. Esimerkiksi e-NP:n sijamerkintä vaikuttaa jonkin verran tarkemmalta kuin objektin sijamerkintä, vaikka transitiivikonstruktiot ovatkin selvästi frekventimpiä kuin eksistentiaalilauseet. Toisaalta transitiivikonstruktiolla on enemmän erilaisia käyttöyhteyksiä kuin eksistentiaalilauseella, mikä saattaa selittää tarkkuuseroja näiden rakenteiden välillä.

Jos e-lauseiden eri piirteiden tarkkuutta haluaa käyttää taitotason indikaattorina, nuorten ja aikuisten tekstejä on syytä tarkastella erillään toisistaan. Lisäksi olisi ehkä hyödyllistä määritellä tarkkuuden taitotaso hieman tiukemmin, esimerkiksi 90 prosenttiin, koska monet tarkkuuteen liittyvät piirteet, esimerkiksi verbin tarkkuus ja omistajanilmauksen sijamerkintä, hallitaan käytännössä alusta lähtien 80-prosenttisesti. Tarkkuuden tavoitetason nostaminen on perusteltua, sillä tarkkuus selvästi kehittyy 80 prosentin rajapyykin jälkeenkin. Toisaalta on kysymys tietenkin myös siitä, kuinka paljon virheitä ja lipsahduksia yleensäkin halutaan oppijan tuottamassa kielessä suvaita – eiväthän lipsahdukset ole mahdottomia ensikielessäkään.

6.4 Sujuvuuden kehitys

Sujuvuus on tässä tutkimuksessa ymmärretty toisin kuin perinteisesti, sillä sanamäärään suhteutettua frekvenssiä ei ainakaan eksistentiaalilauseessa voi pitää sujuvuuden indikaattorina. Merkinä sujuvuuden kehityksestä pidetään eksistentiaalilausekonstruktion variaatioon liittyviä piirteitä: rakenteen monipuolistumista ja kasvua prototyypistä eksistentiaalilauseesta rikkaammaksi konstruktioksi.

6.4.1 Sijamuotojen käyttö

Tässä tutkimuksessa sijamuotojen käyttöä on tarkasteltu paitsi tarkkuuden myös sijamuotovalikoiman kannalta. Tarkkuus, jota käsiteltiin kohdassa 5.2, liittyy siihen, onko sijamerkintä odotuksenmukainen vai ei. Myös se, mitä sijamuotoja eksistentiaalilauseeseen paikan- ja omistajanilmauksissa sekä e-NP:issä käytetään, käsiteltiin vertailun helpottamiseksi samassa yhteydessä, jotta olisi paremmin hahmotettavissa, mihin sijamuotoihin virheet mahdollisesti keskittyvät.

Sijamuotovalikoiman runsastumista voi kuitenkin perustellusti pitää merkinä sujuvuuden kehityksestä. Onhan selvää, että jos esimerkiksi paikanilmaus on aina inessiivissä ja e-NP yksikön nominatiivissa, eksistentiaalilauseella voi ilmaista ainoastaan jaottoman tarkoitteen olemassaoloa. Kun sijamuotovalikoima monipuolistuu, myös eksistentiaalilauseeseen ilmaisumahdollisuudet kasvavat: puheeksi voi ottaa myös jaollisia tarkoitteita ja ilmaista paitsi olemas-

sa olemista myös olemaan tulemista tai olemasta lakkaamista tai sitä, että jotain tarkoitetta ei ole. Sijamuotovalikoiman runsastuminen on siten osoitus myös eksistentiaalilauseen käyttöalueen laajentumisesta oppijan kielitajussa.

Nominatiivin ja partitiivin käyttö e-NP:n sijoina kehittyy kummassakin aineistossa samalla tavalla mutta eri vaiheessa. Aluksi nominatiivi kattaa n. 60 prosenttia e-NP:n sijoista ja vastaavasti 40 prosenttia sijoista on partitiiveja ja muita, odotuksenvastaisia sijoja. Taitotason noustessa partitiivin osuus kasvaa ja nominatiivin osuus vähenee niin, että lopputilanne on päinvastainen kuin alussa: nominatiiveja on enää 40 prosenttia ja partitiiveja 60 prosenttia e-NP:n sijoista. Kouluaineistossa tämä lopputilanne on kuitenkin jossain määrin hypoteettinen, sillä tasolla B2 on selvästi vähemmän e-lauseita eikä C-tasoilla ole enää yhtään tekstiä. Kuitenkin kehitys näyttää kulkevan samaan suuntaan, joskaan tasolla B2 ei vielä tähän 40/60 %:n jakaumaan aivan ylletä. Aineistojen välinen ero näkyy selvästi siinä, milloin nominatiivi ja partitiivi ovat yhtä yleisiä. Kouluaineistossa tämä risteyskohta on tasolla B1 ja yksi-aineistossa tasolla B2. Aineistojen välillä on tässä suhteessa yhden taitotason ero.

Yksi-aineistossa partitiivi yliyleistyy tasolla A2, jolla partitiivi on jopa yleisempi kuin nominatiivi, päinvastoin kuin kummallakin viereisellä taitotasolla. Vastaavaa yliyleistymistä ei kuitenkaan ole kouluaineistossa. Mitään varsinaista syytä partitiivin yliyleistymiselle juuri tällä tasolla en aineistossa havainnut, joten olisi mielenkiintoista selvittää partitiivin käyttöä myös irrallaan eksistentiaalilauseen kontekstista. Tällöin selviäisi, liittyykö havaittu yliyleistyminen vain yksi-aineistoon vai onko yliyleistyminen tavallista myös jollakin kouluaineiston tasolla kaikkia lauseita tarkasteltaessa, vaikka yliyleistyminen ei näykään kouluaineiston eksistentiaalilauseissa. Yksi mahdollinen vaikutin tässäkin voi olla tehtävätyyppi: yksi-aineiston A-tason mielipideteksteissä pyydetään kertomaan, mitä hyvää tai huonoa on lähikaupassa tai kurssilla, ja intuitiivisesti voisi kuvitella partitiivin olevan tällaisessa tehtävänannossa yleinen: esim. kaupassa on *maitoa, kahvia, hyviä lehtiä* ja paljon *muuta tavaroita*. Mielipidetekstit yksi-aineiston tasoilla B ja C sekä kouluaineistossa ovat otsikkokirjoitelmia, jotka eivät ehkä yhtä herkästi ohjaa eksistentiaalilauseen käyttöön eivätkä siten myöskään partitiivimuotojen yleistymiseen eksistentiaalilauseissa. Myös muodollisten viestien tehtävänannot ovat yksi-aineiston A-tasoilla samankaltaisia kuin mielipidetekstien tehtävänannot: niissä pyydetään kirjoittamaan palautetta kurssista tai lomamatkasta ja luettelemaan hyviä ja huonoja asioita. Kouluaineistossa muodolliset viestit ovat sen sijaan sähköpostiviestejä verkkokauppaan, josta on ostettu viallinen peli. Samantapainen sähköpostiviesti on myös B-tason muodollisen viestin aiheena, kun taas yksi-aineiston C-tasoilla pyydetään kirjoittamaan työelämään liittyviä sähköposteja. Tehtävänanto on siis todennäköisesti vaikuttanut partitiivin käyttöön A-tasoilla, mutta partitiivin yliyleistymistä tasolla A2 tämä ei kuitenkaan selitä. Voi olla, että kielitaito riittää partitiivimuotojen runsaampaan tuottamiseen vasta tasolla A2 ja tasolla A1 nämä muodot edustuvat muina sijoina, mikä näkyy jakaumassa ja voi osaltaan selittää myös muiden odotuksenvastaisten sijojen (kuin nominatiivin) runsautta yksi-aineiston tasolla A1.

Oppijan kannalta on mahdollisesti kysymys myös siitä, että vielä tasolla A1 ei välttämättä ole selvää, että eksistentiaalilauseen e-NP – varsinkin jos sitä on opetuksessa käsitelty lauseen subjektina – voi olla partitiivissakin. Kun tämä mahdollisuus tajutaan, seuraava oppimisen haaste on sisäistää ne käyttöyhteydet, joissa partitiivi esiintyy. Tämä mahdollisesti johtaa partitiivin yliyleistymiseen, ennen kuin nominatiivin ja partitiivin työnjako alkaa selkeytyä. Koska oletan aineiston kirjoittajien oppineen ja käyttäneen suomea muutenkin kuin kirjallisissa yhteyksissä, kysymys on varmasti myös osittain siitä, missä vaiheessa nominatiivi ja partitiivi opitaan erottamaan puheessa, jos sijojen ero perustuu pelkkään kvantiteettioppositioon, jonka kuuleminen on oman kokemukseni perusteella haastavaa myös monille edistyneemmille suomenoppijoille. Kirjakiellessähän nominatiivin ja partitiivin ero perustuu kvantiteettioppositioon useimmissa *a-* ja *ä-*loppuisissa nomineissa (*kala: kalaa; leipä: leipää*), mutta kvantiteettioppositio erottaminen puheessa on monin verroin tärkeämpää, sillä pitkään vokaaliin päättyviä partitiiveja on puhekielessä muissakin sanatyypeissä (esim. *maitoo, mehuu*). Joskus ainoastaan vokaalin pituudesta erottaa myös yksikön nominatiivin ja monikon partitiivin (*kaikkii, uusii, lapsii*).

Taitotason indikaattorit näyttävät sijamuotojen käytön osalta liittyvän ennen kaikkea e-NP:hen. Koska molemmissa aineistoissa partitiivi yleistyy ja nominatiivi käy lopulta harvinaisemmaksi kuin partitiivi, voi taitotason indikaattorina pitää risteyskohtaa, jossa nominatiivin ja partitiivin jakaumat ovat yhtä suuret, varsinkin, kun erot risteyskohdan molemmin puolin ovat tilastollisesti merkitseviä ja samanlainen risteyskohta tuli esiin kummassakin aineistossa. Risteyskohta sijaitsee B-tasoilla, tosin kouluaineistossa jakaumat risteävät yhtä taitotasoa aikaisemmin kuin yksi-aineistossa. Toisaalta on niin, että Ivaskan (2010: 74) tarkastelemissa eksistentiaalilauseissa on huomattavan erilainen jakauma nominatiivin ja partitiivin suhteen. Vaikka nämä edistyneempien suomenoppijoiden tenttivastausten tekstit, joissa oli yhteensä 443 eksistentiaalilauseetta yhdeksältä informantilta, sijoittunevat havaitsemaani risteyskohtaan tai sen jälkeen (tasolle B2-C2, vrt. Siitonen & Martin 2012: 381), Ivaskan tutkimista lauseista on partitiivisubjektillisia 33 prosenttia ja nominatiivisubjektillisia 66 prosenttia. Ivaskan vertailuaineistossa, joka siis on kerätty äidinkielisiltä (141 eksistentiaalilauseetta 27 informantilta), partitiivisubjektillisia e-lauseita on 41 prosenttia ja nominatiivisubjektillisia 58 prosenttia. Jakaumat ovat siis selvästi nominatiivivoittoiset toisin kuin tutkimassani aineistossa, jossa partitiivi on ylemmillä tasoilla selvästi yleisempi. Tätä eroa on käytettävissä olevin tiedoin mahdoton selvittää, mutta yksi mahdollisuus voi olla tehtävyytyn vaikutus, sillä jakaumat ja niiden kehitys ovat sekä koulu- että yksi-aineistossa hyvin samankaltaiset, samoin kuin Ivaskan käyttämässä aineistoissa keskenään. Tämän asian selvittämiseksi nominatiivin ja partitiivin jakaumia eksistentiaalilauseissa täytyisi tutkia vielä CEFLING-aineiston äidinkielisestä vertailuaineistosta.

Ivaska (2010: 75) esittää myös, että nominatiivi jopa mahdollisesti yliyleistyy oppijoiden teksteissä analogian vaikutuksesta, kun taas ainakin yksi-aineistossa nimenomaan partitiivi on se sija, joka mahdollisesti yliyleistyy, tosin jo tasolla A2. On tietysti mahdollista, että partitiivi yliyleistyy myös ylemmillä

tasoilla (toisen kerran), minkä jälkeen jakauma palautuu nominatiivivoittoiseksi, jollainen se on myös äidinkielisten tenttivastauksissa. Pidän kuitenkin tärkeämpänä mahdollisena vaikuttimena tehtävätyyppejä, sillä nimenomaan samoissa tehtävätyypeissä on samankaltaiset jakaumat.

Yki-aineistossa monikkomuodot yleistyvät e-NP:issä selvästi siirryttäessä tasolle B2, ja koska ero edelliseen taitotasoon nähden on tilastollisesti erittäin merkitsevä, voi myös tätä muutosta pitää taitotason indikaattorina. Käytännössä e-NP:n (nominatiivien ja partitiivien) monikkoja on tasolta B2 lähtien noin kolmasosa tai enemmän, kun niitä tätä alemmilla tasoilla on alle neljäsosa. Kouluaineistossa vastaava muutos ei kuitenkaan näy, mutta yksikköjen ja monikkojen jakaumat alemmilla taitotasolla ovat kuitenkin hyvin samankaltaiset kuin yki-aineistossakin.

Viimeistään tasolta A2 lähtien on kummassakin aineistossa selvää, että e-NP:n odotuksenmukaiset sijat ovat nominatiivi ja partitiivi, sillä kummassakin aineistossa muiden sijojen käyttö e-NP:issä on tasolta A2 lähtien harvinaista. Nominatiivin ja partitiivin välinen työnjako ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa ole oppijalle täysin selvä (vrt. tarkkuus kohdassa 6.3.1).

E-lauseiden paikanilmauksissa eri sijamuotojen käyttö säilyy kummassakin aineistossa tasaisena eikä tilastollisesti merkitseviä eroja vierekkäisten taitotasojen välillä ole. Voi kuitenkin sanoa, että kouluaineistossa paikallissijojen käyttö on tässä yhteydessä monipuolisempaa, sillä muiden sijojen kuin inessiivin ja adessiivin käyttö on kouluaineistossa runsaampaa kuin yki-aineistossa.

Omistajanilmauksissa selvästi eniten käytetty sija on adessiivi kummassakin aineistossa kaikilla tasoilla, eikä sijamuotojen käytössä ole sellaisia muutoksia, joita voisi pitää taitotason indikaattorina. Omistuslauseissa esiintyy valinnaisina jäsenenä predikatiiviadverbiaaleja ja adverbijä erityisesti B-tasoilla, mutta niitä on yksittäin myös muilla tasoilla.

6.4.2 Verbivalikoima ja verbin käytön monipuolistuminen

Edellä on havainnoitu useaan otteeseen, että monissa e-lauseen muotopiirteissä koululaiset saavuttavat saman tarkkuustason yhtä tai kahta taitotasoa aikaisemmin kuin yki-aineiston kirjoittajat, mikä osoittaa, että saman funktionaalisen taitotason voi saavuttaa tarkkuudeltaan hyvin erilaisilla teksteillä. Auki on jäänyt kysymys, onko olemassa piirrettä, jonka aikuiset kirjoittajat hallitsivat paremmin kuin koululaiset vastaavalla taitotasolla. Yksi tällainen seikka on verbien käytön monipuolistuminen erityisesti muissa kuin omistuslauseissa, joissa *olla* verbi on selvästi tyypillisempi kuin muissa e-lauseissa. *Olla*-verbin osuus vähenee merkittävästi erityisesti lokaaliteemaisissa e-lauseissa yki-aineistossa tasolla B1 (n. 83 prosenttiin) ja kouluaineistossa jo tasolla A2 vieläkin selvemmin (n. 60 prosenttiin). Muissa kuin lokaali- tai omistajateemaisissa lauseissa selvä käännekohta on yki-aineistossa samalla tasolla (B1, n. 57 prosenttia), mutta kouluaineistosta tilastollisesti merkitsevää muutosta ei ole. *Olla*-verbin osuus oli silti jo A2-tasolla samaa luokkaa: n. 56 prosenttia.

Vaikka *olla*-verbiä käytetäänkin yki-aineiston e-lauseissa kauttaaltaan enemmän kuin kouluaineiston e-lauseissa, muiden verbien käyttö on yki-

aineistossa selvästi monipuolisempaa ja verbivalikoima on kokonaisuutena selvästi suurempi, tarkasteltiinpa lausetyyppjä yhdessä tai erikseen. Mikäli kuitenkin etsitään taitotason indikaattoreita, vertailu täytyy tehdä taitotasoin, jolloin erot eivät ole yhtä suuret.

Lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa verbivalikoima selvästi monipuolistuu yksi-aineistossa tasolla B1 ja kouluaineistossa jo tasolla A2. Kun ennen näitä tasoja käytetään vain yhtä tai kahta verbiä *olla*-verbin lisäksi, mainituilla tasoilla verbivalikoima laajentuu vähintään kymmeneen. Samassa kohdassa näkyy ymmärrettävästi myös edellä mainittu *olla*-verbin käytön väheneminen kummassakin aineistossa. Verbin käyttö monipuolistuu myös C-tasoilla, joilla verbivalikoima kasvaa hieman B-tasoihin verrattuna.

B-tasoilta lähtien verbeihin ilmestyy myös muita kuin kysyviä liitepartikkeleita, ja myös lähes kaikki modaalisia tai nesessiivisiä apuverbejä sisältäneet e-lauseet ovat tasolla B1 tai sitä korkeammalla tasolla. C-tasoilla liitepartikkeleiden käyttö runsastuu ja myös kieltoverbiin liittyviä konjunktioita alkaa esiintyä.

Verbivalikoiman monipuolistuminen yksi-aineiston tasolla B1 ja kouluaineiston tasolla A2 voi periaatteessa hyvin toimia taitotason indikaattorina, vaikka selvä muutos tapahtuukin kouluaineistossa jälleen yhtä tasoa aikaisemmin kuin yksi-aineistossa. Käytännössä tällainen muutos voi näkyä kuitenkin vain tarkastelemalla suurta aineistoa. Vaikka verbivalikoima koko aineistoa tarkasteltaessa monipuolistuisikin, ei tätä monipuolistumista välttämättä havaitse, jos tarkasteltavana on esimerkiksi vain viisi lyhyttä tekstiä. Hedelmällisempää olisi ehkä tarkastella verbivalikoiman kokoa laajemminkin, siis myös muissa lausetyypeissä, jolloin tulosten sovellettavuus olisi varmasti parempi myös pieniin tekstimääriin. Toisaalta verbivalikoima haluttiin tässä tutkimuksessa ottaa tarkasteluun juuri siksi, että nimenomaan *olla*-verbi on niin tyypillinen eksistentiaalilauseissa, että sitä on pidetty yhtenä eksistentiaalilauseen prototyyppisistä piirteistä. Oppijoidenkin e-lauseissa *olla*-verbi todella on hyvin yleinen nyt tutkitussa aineistossa. Verbivalikoiman laajentumista haluttiin kuitenkin tarkastella ennen kaikkea siksi, että laaja verbivalikoima voisi olla osoitus eksistentiaalilausekonstruktion käytön monipuolistumisesta ja siten osa sujuvuuden kehitystä. Tässä suhteessa eksistentiaalilauseen käyttö monipuolistuukin taitotason noustessa.

Myös A/U-verbipareja tutkittaessa (Siitonen & Martin 2012) on havaittu verbivalikoiman monipuolistuvan. On luonnollista, että Siitosen ja Martinin tutkimissa verbipareissa verbivalikoima on kauttaaltaan laajempi kuin eksistentiaalilauseissa, onhan *olla*-verbin osuus eksistentiaalilauseissa kaikilla tasoilla huomattavan suuri. Kuitenkin myös A/U-verbipareissa on nähtävissä, että koulutekstien verbivalikoima on kaikkia taitotasoa yhdessä tarkasteltaessa suppeampi kuin yksi-tekstien tai LAS2-korpuksesta tutkittujen tekstien verbivalikoima, mutta taitotasoin tarkasteltuna verbivalikoima on kouluaineistossa suurempi kuin yksi-aineistossa, toisin kuin eksistentiaalilauseissa. Verbivalikoiman ohella kasvaa myös esiintymien määrä taitotason noustessa. Tuhatta sanetta kohden A/U-verbijä esiintyy kouluaineistossa kuitenkin enemmän kuin yksi-

aineistossa joka tasolla. Vaikka A/U-verbiparit ja eksistentiaalilauseen verbit eivät olekaan kielenpiirteinä kovin vertailukelpoisia, on samansuuntaisia ilmiöitä havaittavissa myös eksistentiaalilauseissa kouluaineiston ja yksi-aineiston välillä: kaikkia taitotasoa yhdessä tarkasteltaessa kouluaineiston verbivalikoima on pienempi, mutta taitotasoinen tarkasteltuna kouluaineiston verbivalikoima laajenee yhtä tasoa aiemmin kuin yksi-aineiston. Toisaalta muita kuin *olla*-verbejä käytetään kouluaineistossa yksipuolisemmin.

Seilonen (2013: 64–71, 80) on havainnut verbivalikoiman monipuolistumisen myös passiivilauseissa. Passiivilauseissa verbivalikoima on luonnollisesti huomattavasti suurempi kuin eksistentiaalilauseissa. Verbivalikoima kasvaa pitkin matkaa, mutta huomattavimmin verbivalikoima lisääntyy passiivimuodoissa yksi-aineiston tasojen A ja B sekä B ja C välillä. Vaikka verbivalikoiman laajuudessa ei aineistojen välillä olekaan suurta eroa tasoittain, tasolla A2 on kuitenkin melko selvä ero kouluaineiston ja yksi-aineiston välillä: kouluaineistossa käytetään Seilonen mukaan tällä tasolla 24:ää eri verbiä ja yksi-aineistossa 16:ta eri verbiä. Samalla tasolla on myös eksistentiaalilauseiden verbivalikoimassa huomattava ero aineistojen välillä.

Yhtenä mahdollisena sujuvuuden indikaattorina tutkittiin tässä tutkimuksessa myös tempusta ja modusta, jotka eivät tietenkään ole yksinomaan eksistentiaalilauseissa esiintyviä piirteitä, eikä mitään tempusta tai modusta ole tietääkseni pidetty myöskään prototyypisenä eksistentiaalilauseessa. Tempusta ja modusta tarkasteltiin lähinnä siksi, että syntyisi vertailukelpoista tietoa muihin samasta aineistosta tehtyihin ja tekeillä oleviin tutkimuksiin.

Menneen ajan muotojen esiintyminen ei paljasta eksistentiaalilauseissa kummassakaan aineistossa taitotasojen välillä sellaisia muutoksia, joita voisi pitää taitotason indikaattorina. Tämän tutkimuksen valossa vaikuttaa, että tempusten käyttöä ohjaa ainakin eksistentiaalilauseissa enemmän tehtävätyyppi kuin kielen taitotaso. Seilonen (2013: 64, 79) erottelusta eivät aivan tarkkaan käy ilmi eri tempusten prosenttiosuudet hänen tutkimissaan passiivimuodoissa. Silti Seilonen esittämät kuviot tempusten frekvenssistä ovat itse asiassa preesensin osalta melko samankaltaiset, mitä eksistentiaalilauseiden tempusjakaumasta on tässä tutkimuksessa esitetty, mutta eroja on menneen ajan tempusten käytössä. Preesens on joka tasolla yleisin tempus, ja menneen ajan tempukset yleistyvät vähitellen, mutta eksistentiaalilauseissa ja passiivilauseissa nähtävästi eri tavalla. Tasolla A1 perfekti (tyyppiä *on menty*) on passiivilauseissa ainoa menneen ajan tempus, kun taas eksistentiaalilauseissa esiintyy lähes yksinomaan imperfektiä menneen ajan tempuksena. Selvä ero eksistentiaali- ja passiivilauseiden tempuksissa on myös yksi-aineiston tasolla A2, jossa imperfekti on eksistentiaalilauseissa selvästi yleisempi (ja ainoa) menneen ajan tempus, kun taas passiivilauseissa myös muita menneen ajan tempuksia on tasolta A2 lähtien. On siis mahdollista, että tempusten käyttö on sidoksissa tehtävätyypin ohella myös lausetyyppiin, joten tarkempi analyysi on ehdottomasti tarpeen.

Ainoa tämän aineiston e-lauseissa esiintynyt modus indikaatiivin lisäksi on konditionaali. Konditionaalimuotojen määrät jäävät kuitenkin niin pieniksi, että merkitseviä eroja taitotasojen välillä ei pysty osoittamaan. Silti vaikuttaa siltä,

että konditionaalien käyttö lisääntyy taitotason kasvaessa, eivätkä aineistojen väliset erot ole kovin suuret. Myös passiivilauseissa konditionaali on melko harvinainen, mutta sen käyttö lisääntyy kuitenkin taitotason kasvaessa. Seilosen mukaan konditionaalien preesensia esiintyy tasolta B2 ja perfektiä tasolta C1 lähtien (Seilonen 2013: 64–68).

On hyvin mahdollista, että tempus ja erilaiset modaalisuuteen liittyvät kielenpiirteet voisivat toimia taitotason indikaattorina, sillä monipuolinen tempusten ja erityisesti modusten käyttö saattaa hyvinkin vaikuttaa tulkintaan tekstin sujuvuudesta. Kumpaankin kannattaisi selvittää laajemmassa kontekstissa siten, että mukana olisivat muutkin kuin e-lauseet. Myös tehtävänannon ja tehtävätyypin vaikutus tulisi tällaisessa tutkimuksessa ehdottomasti ottaa huomioon, sillä nyt aineistojen välillä on epäsuhta esimerkiksi siinä, että ainoastaan kouluaineistossa on tehtävätyypinä kertomus, joka erityisesti suosii menneen ajan muotoja.

Kouluaineiston tempuksia on aiemmin tarkastellut Virtanen (2011) pro gradu -työssään, tosin vain venäjänkielisiltä oppijoilta, joten aineisto on huomattavasti suppeampi kuin koko kouluaineisto. Toisaalta Virtanen vertaa kouluaineiston tempusten käyttöä myös Oulun yliopistossa kerättyyn oppijansuomen korpukseen ja keskittyy tässäkin aineistossa venäjänkielisten vastaajien kirjoituksiin. Virtanen analysoi työssään lähinnä käyttövirheitä eikä muotovirheitä. Kertova imperfekti on hänen tarkastelussaan selvästi yleisimmin käytetty tempus kummassakin aineistossa. Mielenkiintoisena aineistojen erona hän havaitsee, että kouluaineiston kirjoittajien teksteissä menneiden aikamuotojen käyttövirheet ovat harvinaisempia kuin vertailuaineiston teksteissä, vaikka kouluaineiston kirjoittajat käyttävätkin enemmän menneen ajan muotoja kuin vertailuaineiston kirjoittajat. Tähän hän näkee syynä oppimisympäristön vaikutuksen. (Virtanen 2011: 65–67.)

Vaikka Virtasen havainnot eivät olekaan suoraan yleistettävissä tämän tutkimuksen aineistoon, hänen käyttämänsä näkökulma on mielenkiintoinen, ja sen avulla voisi hyvin syventää myös ymmärrystä aikamuotojen käytöstä koko CEFLING-korpuksessa. Oman opetuskokemukseni perusteella menneen ajan muodot ovat ongelmallisia paitsi muodostamisen myös käyttöyhteyksien kannalta. Opetan lähinnä saksankielisiä opiskelijoita, joille aikamuotojen erilaista käyttöä suomen kielessä täytyy erityisesti korostaa, sillä saksassa ja suomessa menneen ajan muotojen käyttö on ratkaisevasti erilaista. CEFLING-aineistoa kannattaisikin mielestäni tutkia aikamuotojen osalta enemmän kielikohtaisesti, jos halutaan tietää, millä tasolla aikamuotojen erilaiset käytöt alkavat oppijoille selvitä. Tällaisia eroja ei välttämättä helposti hahmota, jos oppijan äidinkieltä ja muita hänen osaamiaan kieliä ei oteta huomioon. Tällaisista oppijan kielitautan huomioivista taitotason indikaattoreista olisi varmasti hyötyä ulkomailla tapahtuvassa suomen kielen opetuksessa, jossa opetusryhmät eivät välttämättä ole kielitautaltaan kovin heterogeenisiä.

6.4.3 Omistajaan viittaaminen

Omistajaan viitataan kaikilla tasoilla yleisimmin persoonapronominilla, mutta muunlaiset viittaukset lisääntyvät taitotason noustessa. Molemmassa aineistoissa kehityskulku on samankaltainen. Tasolla A1 lähes kaikki viittaukset tehdään persoonapronominilla. Tasolla A2 persoonapronominiviittausten osuus on laskenut noin 90 prosenttiin ja tasolla B1 alle 80 prosenttiin. Huomattavin muutos tapahtuu siirryttäessä tasolle B2: tällä tasolla enää hieman yli puolet viittauksista tehdään persoonapronominilla. Vaikka muutos ei näykään kouluaineiston teksteissä, muutos on yksi-aineistossa verrattuna tasoon B1 tilastollisesti merkitsevä, ja näin ollen persoonapronominiviittausten huomattava väheneminen tasolla B2 voi hyvin toimia indikaattorina tekstin sijoittumisesta taitotasolle B2 tai tätä korkeammille tasoille, joissa persoonapronominien osuus säilyy hyvin samankaltaisena. Kun lisäksi on niin, että omistuslauseita on runsaasti kaikilla tasoilla ja kaikissa teksteissä, voi omistajaan viittaamista persoonapronominilla tai muilla tavoin hyvin käyttää taitotason indikaattorina myös pienempää tekstimäärää tarkasteltaessa.

6.4.4 Abstraktiotaso

Aiemmissa samasta aineistosta tehdyissä tutkimuksissa, samoin kuin tässäkin tutkimuksessa, tärkeänä teoreettisena ja metodologisena viitekehysenä on ollut DEMfad-malli (ks. kohta 3.3), jossa kielitaidon kehitystä tarkastellaan frekvenssien, tarkkuuden ja distribuution kannalta. Distribuutio-muuttujan avulla on mahdollista tarkastella joitakin sellaisia ilmiöitä, joita on aiemmin tarkasteltu kompleksisuuden käsitteen alla, esimerkiksi konstruktion määrällisesti mitattavaa kasvua. Distribuutio-muuttujan alle Martin ym. (2010) laskevat kuitenkin myös monia konstruktion laadullisia piirteitä, jotka eivät välttämättä ole määrällisesti mitattavissa. (Vrt. Martin ym. 2010: 61.) Martin ym. (2010: 76) pohtivat, että frekvenssin, tarkkuuden ja (perinteisesti ymmärrety) kompleksisuuden rinnalla voisi olla vielä ”neljäs ulottuvuus”, jonka suhteen kielitaidon kehitystä voisi tarkastella: abstraktiotaso. Tällä Martin ym. tarkoittavat käsittääkseni ennen muuta erityyppisten konstruktioiden käytön muuttumista konkreettisemmasta abstraktiksi. Tällaista abstraktimpaa käyttöä on havaittu em. artikkelissa kolmessa rakenteessa: passiivi-, transitiivi- ja paikallissijakonstruktioissa. Aineistosta on tutkittu esimerkiksi paikallissijaisten konstruktioiden konkreettisia ja metaforisia käyttöjä (Martin ym. 2010: 65–67) ja havaittu, että konkreettiset käytöt kehittyvät eri tavalla kuin abstraktimmat käytöt. Seilonen (2013: 64–69, 80) on puolestaan eritellyt passiivilauseen verbien abstraktiotasoa ja havainnut, että mentaalisia ja muita abstraktimpia verbejä ilmaantuu tekstiin (ainakin yksi-aineistossa selvästi) enemmän taitotason kasvaessa.

Eksistentiaalilauseissa voisi erottaa samalla tavalla konkreettisempia ja abstraktimpia käyttöjä niin, että esimerkiksi lokaaliteemaiset eksistentiaalilauseet edustaisivat konkreettisempaa käyttöä kuin omistuslauseet tai ilmiölauseet, ts. teemapaikassa mainittu paikanilmaus olisi konkreettisempi, omistajanilmaus viittäisi abstraktimpaan haltuun, ja mikäli kumpaakaan näistä ei lauseessa mai-

nita, olisi kyseessä kenties vieläkin abstraktimpi käyttö (esim. *On toinenkin vaihtoehto*). Kun kuitenkin tarkastellaan tämän tutkimuksen eksistentiaalilauseiden jakaumaa em. kolmeen tyyppiin eri tasoilla (vrt. kohta 5.1), ei jakaumassa tapahdu merkittäviä muutoksia taitotasolta toiselle.

Martin ym. (2010: 76) huomauttaa, että on tärkeää pitää erillään itse konstruktion abstraktimpi käyttö ja se, kuinka abstrakteihin tarkoitteisiin konstruktiossa esiintyvät sanat viittaavat. Tässä tutkimuksessa pyrittiinkin tarkastelemaan eksistentiaalilauseiden abstraktiotasoa myös referenssin kannalta, ts. viittaavatko e-NP:t ja paikanilmaukset konkreettisiin vai abstrakteihin tarkoitteisiin, ja tapahtuuko abstraktiotasossa tässä suhteessa taitotasolta toiselle sellaisia muutoksia, jotka voisivat toimia taitotason indikaattoreina, kun kerran itse konstruktion käytöissä tällaisia muutoksia ei tapahdu. E-NP:t ja paikanilmaukset jaoteltiin sen mukaan, viittaavatko ne ensimmäisen, toisen vai kolmannen asteen tarkoitteisiin Lyonsia (1977: 438–447) mukaillen.

Jaon toisen ja kolmannen asteen ilmauksiin voisi tehdä toisinkin, ja saataisi olla riittävää tarkastella pelkästään ensimmäisen asteen (konkreettisten) viittausten ja muiden (abstraktien) viittausten osuutta, varsinkin kun erityisesti paikanilmauksissa kaikkein abstraktimpien viittausten määrät jäävät niin pieniksi, että tilastollinen vertailu on vaikeaa. Yleisimmin viitataan kummassakin aineistossa ensimmäisen asteen tarkoitteisiin, joiden osuus vähenee ainakin yksi-aineistossa taitotason noustessa.

E-NP:n tarkoitteen abstraktiotason nousu voisi toimia taitotason indikaattorina siirryttäessä tasolle B1 ainakin yksi-aineistossa. Tältä tasolta lähtien enää noin puolet e-NP:n referenteista on konkreettisia ensimmäisen asteen tarkoitteita. Samassa vaiheessa myös toisen asteen tarkoitteet lisääntyvät yksi-aineistossa huomattavasti edellisiin tasoihin nähden. Vaikka kolmannen asteen tarkoitteita on kummankin aineiston e-NP:ssä jonkin verran alimmillakin tasoilla, paikanilmauksissa niitä on runsaammin vasta C-tasoilla. Kolmannen asteen tarkoitteiden ilmaantumisen paikanilmauksiin saattaisi siis olla merkinä tekstin sijoittumisesta C-tasoille.

Toisaalta e-NP:n tai paikanilmauksen referenssistä tuskin on kovin luotettavaksi taitotason indikaattoriksi. Tähän on monta syytä. Ensinnäkin abstraktiotason määrittely on käytännössä melko hankalaa ainakin muiden kuin konkreettisten viittausten osalta. Toiseksi aineistot eivät ole keskenään tässä suhteessa vertailukelpoisia. Vaikka konkreettisia ensimmäisen asteen paikan- ja e-NP:n ilmauksia onkin kouluaineistossa päällisin puolin vähemmän kuin yksi-aineistossa, abstraktien ilmausten käyttö on kouluaineistossa hyvin yksipuolista ja usein selvästi tehtävänannon ohjailemaa. Kolmanneksi on tärkeä huomata, ettei ilmausten abstraktiotaso ole ainakaan kouluaineistossa välttämättä puhtaasti kielellinen ilmiö. Jos ajatellaan, että ajattelun abstraktiotaso heijastuu kieleen, voi olla, että koululaisten kirjoittamien tekstien abstraktiotaso jää matalammaksi kuin aikuisilla myös äidinkielessä. Jos oletetaan, että aikuisten äidinkielellään kirjoittamat tekstit käsittelevät abstraktimpia aiheita äidinkielellä kuin opittavalla kielellä, eli esimerkiksi eksistentiaalilauseissa tai sitä vastaavissa rakenteissa aikuiset sijoittaisivat enemmän abstrakteja tarkoitteita abstraktim-

piin paikkoihin äidinkielellään kuin opittavalla kielellä, olisi kyseessä kielellinen ilmiö. Opittavalla kielellä ei olisi tässä tapauksessa vielä käytettävissä samoja resursseja, joita omassa ajattelussa tai omalla äidinkielellä pystytään hyödyntämään.

On siis monia taustamuuttujia, joita ei nyt käytetyssä tutkimusasetelmassa pystytä kontrolloimaan. Mikäli tekstien abstraktiotasoa haluttaisiin selvittää tältä kannalta, tutkimusasetelma kannattaisi rakentaa niin, että tutkittaisiin esimerkiksi vain aikuisia ja vain yhdestä tehtävänannosta kirjoitettuja tekstejä. Referenssin kannalta voisi olla hedelmällisempää tarkastella kokonaisia tekstejä, ei siis pelkästään eksistentiaalilauseita, sillä referentiaalisia ilmauksia on toki runsaasti muissakin rakenteissa.

6.4.5 Yleistä sujuvuudesta taitotason indikaattorina

Edellä on tullut esiin useita sujuvuuteen liittyviä piirteitä, jotka voivat toimia taitotason indikaattoreina. Osa näistä liittyy eksistentiaalilauseen prototyyppiin piirteisiin (nominatiivin ja partitiivin vaihtelu, *olla*-verbin käytön vähentyminen, omistajaan viittaaminen), ja osaa kannattaisi tarkastella laajemminkin kontekstissa (partitiivin mahdollinen yliyleistyminen, paikallissijojen käyttö, verbivalikoiman kasvu, tempusten ja modusten käyttö sekä tarkoitteiden abstraktiotaso), vaikka ne omalta osaltaan viittaavat myös eksistentiaalilauseen käytön sujuvuuden kasvuun. Sujuvuuden mittaaminen on tosin usein hankalampaa kuin tarkkuuden, ja varsinkin tilastollisten merkitsevyyksien löytäminen taitotasojen välillä on nyt käytetyin menetelmin vaikeaa. Esimerkiksi verbivalikoiman monipuolistuminen näkyy selvästi kummassakin aineistossa, mutta valikoiman koko laajuus ei kuitenkaan näy yksittäisillä taitotasoilla tai pienemmässä tekstimäärässä.

Kaikesta huolimatta aineiston tarkastelu osoitti, että tarkkuuden lisäksi myös sujuvuus lisääntyy eksistentiaalilauseissa taitotason noustessa. Kuitenkin tarkkuuteen ja sujuvuuteen liittyvien piirteiden kehityksessä on eroa: tarkkuutta kuvaavat piirteet paljastavat ennen kaikkea järjestyksen eivätkä ainakaan yleisesti taitotasoa, jossa tarkkuus kehittyy, kun taas nyt tarkastellut sujuvuutta kuvaavat piirteet sijoittuvat taitotasoasteikolla selvemmin tiettyyn kohtaan. Voi sanoa, että sujuvuutta kuvaavat piirteet paljastavat lähinnä taitotasojen A ja B välisen eron, sillä merkittävimmät muutokset tapahtuvat B-tason teksteissä. Tasoilla B1 tai B2 sijaitsee kummassakin aineistossa risteyskohta, jossa nominatiivi ja partitiivi ovat e-NP:n sijoina yhtä yleisiä. B-tasoilta lähtien e-lauseiden verbeihin ilmestyy myös muita kuin kysyviä liitepartikkeleita ja samoin myös modaalaisia ja nesessiivisiä apuverbejä. B-tasoilla myös omistajaan viittaaminen persoonapronominilla vähenee huomattavasti ja samoin vähenee konkreettisten paikanilmausten osuus lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa. E-NP:n monikkomuodot puolestaan yleistyvät aiempaan verrattuna tasolla B2.

Aineistojen välillä on kuitenkin jälleen eroja niin, että jotkin sujuvuudenkin kehitystä kuvaavat muutokset tapahtuvat kouluaineistossa yhtä taitotasoa aikaisemmin kuin yki-aineistossa (vrt. myös tarkkuuden kehitys kohdassa 6.3). Tällaisia ovat e-NP:n nominatiivi-partitiivi-jakauman risteyskohta (kouluaineis-

tossa tasolla B1, yksi-aineistossa tasolla B2) ja verbivalikoiman selvä monipuolisuus (kouluaineistossa tasolla A2, yksi-aineistossa tasolla B1). Toisaalta yksi-aineiston tekstit ovat monen piirteen osalta monipuolisempia kuin kouluaineiston tekstit usein ainakin silloin, jos tarkastellaan kaikkia taitotasoa yhdessä. Esimerkiksi yksi-aineiston kirjoittajien verbivalikoima on joka e-lausetyypissä suurempi kuin kouluaineistossa. Myös abstraktimpien tarkoitteiden käyttö on yksi-aineistossa selvästi kouluaineistoa monipuolisempaa niin kuin liitepartikkeleidenkin käyttö.

Nyt tarkastelluista ilmiöistä suurin osa kuvaa siis selkeimmin joko muutosta A- ja B-tasojen välillä tai (yhden tai kahden taitotason) eroa aineistojen välillä. Jatkoa ajatellen olisi hyvä löytää myös piirteitä, jotka erottavat C-tason tekstejä B-tason teksteistä. Tällaiset ilmiöt saattaisivat liittyä lauseiden pituuteen tai tiettyjen muiden kuin eksistentiaalisten rakenteiden yleistymiseen (esim. passiivi- ja transitiiivilauseet), sillä jakaumaa tarkasteltaessa e-lauseiden määrä on tuhatta sanaa kohti selvästi pienempi C-tasoilla kuin muilla tasoilla. Muita mahdollisia C-tason indikaattoreita voisi löytyä myös sujuvuutta kuvaavista piirteistä. E-lauseiden tarkastelun perusteella tempusten ja erilaisten modaalisuuteen liittyvien ilmiöiden sekä liitepartikkeleiden ja konjunktioiden käyttöä kannattaisi selvittää laajemmassa kontekstissa. Sama koskee edellä esitetyin varauksin myös tarkoitteiden abstraktiotasoa.

6.5 Aineistojen välisistä eroista

Tässä tutkimuksessa tärkeänä lähtökohtana on ollut kielen funktionaalinen ulottuvuus, joka on pyritty arvioimaan sekä yksi- että kouluaineistosta samoin kriteerein Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasokuvauksia hyödyntäen. Aineistot on tarkastelussa pidetty erillään toisistaan lähinnä siitä syystä, että yksi-aineiston kirjoittajat ovat aikuisia ja kouluaineiston kirjoittajat yläkouluikäisiä nuoria. Aineistojen välillä on toki jonkin verran eroja myös tehtävänannoissa, vaikka tehtävätyypit toisaalta onkin pyritty aineiston keruuvaiheessa rakentamaan toisiaan vastaavaksi. Tällä asetelmalla on pyritty havainnoimaan, mitkä muut kuin funktionaaliseen ulottuvuuteen liittyvät kielenpiirteet mahdollisesti erottavat aineistoja toisistaan, siis onko aikuisten ja nuorten kirjoitustaito jollain tavalla erilainen vastaavalla funktionaalisella taitotasolla.

Aineistojen välillä havaittiin tilastollisessa tarkastelussa sekä eroja että yhtäläisyyksiä, ja tässä luvussa pyrin esittämään, mikä voisi selittää näitä havaintoja. Uskoakseni moni oppimisen ja opettamisen mekanismeihin liittyvä seikka voisi selittää ainakin osan aineistojen välisistä eroista. Vaikka en varsinaisesti olekaan tässä tutkimuksessa tutkinut eksistentiaalilauseen oppimista tai opettamista vaan eksistentiaalilauseita yhtenä opittavana kielen rakenteena, pyrin silti kytkemään tärkeimmät tulokset myös pedagogiseen näkökulmaan, jotta tutkimuksen tulokset päätyisivät myös pedagogiseen keskusteluun ja sen jälkeen mahdollisesti myös oppitunneille ja oppijoiden hyödyksi. Päätelmien tueksi lähestyn havaintoja siis myös opettajan näkökulmasta. Tämä lähestymis-

tapa on tietenkin subjektiivinen ja perustuu vain omiin kokemuksiini S2-opettajana. Pidän kuitenkin erittäin tärkeänä, että S2-tutkimus yleensäkin avaisi tuloksiaan myös pedagogiseen suuntaan, ja siksi rohkenen panna peliin myös oman S2-opetuskokemukseni yli kymmenen vuoden ajalta. Jää myöhemmän tutkimuksen tehtäväksi selvittää, mikä on nyt havaittujen tulosten yhteys oppimiseen ja opettamiseen.

6.5.1 Erot frekvensseissä ja tarkkuudessa

Aineistot ovat melko samankaltaisia, kun tarkastellaan erityyppisten eksistentiaalilauseiden jakaumaa eri taitotasoilla. Vaikka eksistentiaalilause ei tämän tutkimuksen valossa olekaan oppijankielessä ehkä kaikkein keskeisin lausetyyppi, sillä näyttää olevan oma paikkansa ja tehtävänsä kaikilla taitotasoilla ja kaikissa nyt tutkituissa tehtävätyypeissä. Ilmaisutarve, johon eksistentiaalilauseita käytetään, on olemassa myös suomenoppijalla alusta lähtien. Myös monet tarkkuuteen liittyvät piirteet saattavat olla osoituksena siitä, että oppijat käsittelevät eksistentiaalilauseita konstruktiona, tässä tapauksessa sanaa laajempana kielen yksikkönä, joka täyttää mainitun ilmaisutarpeen.

Eksistentiaalilauseiden frekvenssissä on selvä ero aineistojen välillä: kouluaineistossa eksistentiaalilauseita on kaikilla taitotasoilla sanamäärään suhteutettuna selvästi enemmän kuin yksi-aineistossa. Olen esittänyt, että mahdollinen selitys tälle ilmiölle on lauseiden pituuden kasvu – kysehän on lausetason ilmiöstä. Vaikka lauseiden pituutta ei tässä tutkimuksessa erikseen tarkasteltukaan, voi silti sanoa, että koululaisten tekstit ovat sanamäärältään lyhempiä kuin aikuisten tekstit, ja tätä kautta mahdollisesti myös lauseet ovat lyhempiä, mikä osaltaan voi selittää aineistojen välistä frekvenssieroa. Joka tapauksessa on selvää, että samalle funktionaalille tasolle voi yltää myös lyhemmillä teksteillä ja mahdollisesti myös lyhemmillä lauseilla. Asian pedagoginen puoli on se, että eksistentiaalilauseen eri variantteja kannattaa pitää opetuksessa esillä, vaikka oppijan kirjoitustaito ja sanavarasto eivät vielä riittäisikään kovin pitkien tekstien tuottamiseen. Eksistentiaalilauseen perusrakenne on lopulta hyvin yksinkertainen, ja tämä pohja kannattaa mielestäni luoda tarpeeksi vakaaksi mahdollisimman varhain, jotta eksistentiaalilause pääsee oppijan käytössä kasvamaan ja kehittymään. Oppikirjoissa ainakin omistusrakenne tulee esille varhain, eikä mikään estä ottamasta esille myöskään lokaaliteemaisia ja muita eksistentiaalilauseita samassa yhteydessä. Jos lisäksi on niin, että yksittäisten kielipiirteiden tarkkuus kehittyy nopeammin osana konstruktiota kuin sen ulkopuolella, valmiita konstruktiota täytyy tarjota oppijoille runsaasti alusta lähtien.

Yhteistä aineistoille on myös, että eksistentiaalilause kehittyy useiden kielipiirteiden tarkkuuden osalta samassa järjestyksessä kummassakin aineistossa. Ensin tarkentuu omistajanimauksen sijamerkintä, ja nähtävästi lähes yhtä tarkkaa on myös paikanilmauksen sijamerkintä. Sitten tarkentuu verbin käyttö, kun taas e-NP:n sijamerkintä tarkentuu tavoitetasolle vasta tämän jälkeen. Viimeisenä virheet katoavat erottamattoman omistuksen sijamerkinnästä, tosin erottamattoman omistuksen ilmaukset ovat aineistoissa harvinaisia.

Konstruktionäkökulmasta tarkkuuden kehittymisen järjestys tuntuu luonnolliselta: eksistentiaalilauseen kiteytyneimmät osat tarkentuvat ensimmäisinä ja nähtävästi myös varhemmin kuin konstruktiosta irrallaan, ja vasta sen jälkeen tarkentuvat e-NP:n sijamerkintä sekä harvinaisemmat erottamattoman omistuksen ilmaukset. Jostain syystä kaikkein kiteytynein osa (vaihteluttomasti kolmannessa persoonassa oleva verbi, yleisimmin *on*) ei kuitenkaan tarkennu aivan ensimmäisenä yki-aineistossa, eikä sen käyttö muutenkaan ole yhtä tarkkaa kuin lähes yhtä kiteytyneen omistajanilmauksen sijamerkintä. Osaltaan odotuksenmukaisten verbimuotojen vähyys alemmilla tasoilla selittyy sillä, että verbin puuttuminen on varsinkin A-tasoilla vielä yleistä, ts. oppijalle ei ole aivan selvää, että verbi on suomen eksistentiaalilausekonstruktiossa periaatteessa pakollinen, vaikka niitäkin konteksteja, joissa verbin voi jättää pois, toki myös on. Ainakin jotkut C-tason kirjoittajat hallitsevat myös muutamia e-lauseen verbittömiä käyttöjä, eikä verbin puuttumista tällä tasolla enää voit pitää virheenä. Verbin käyttö on siinä mielessä hyvin tarkkaa, että tuotetuissa verbimuodoissa tarkkuusvirheet ovat hyvin harvinaisia myös alemmilla tasoilla. Paikanilmauksen sijoissa on enemmän vaihtelua ja vaihtoehtoja, mutta sijan valinta edellyttää oikeastaan vain sitä, että oppija on sisäistänyt suomen paikallissijajärjestelmän ainakin niiltä osin, kuin paikallissijat eksistentiaalilausekonstruktiossa tyypillisimmin esiintyvät. Paikallissijat eivät myöskään ole (ehkä illatiivia ja vokaalisointua lukuun ottamatta) vaikeita muodostaa – mikäli muodostusta siis haluaa lähestyä sääntöjen kautta. Haastavin ja ehkä siksi myös viimeisenä tarkentuva on aivan ymmärrettävästi e-NP:n sija, sillä sijan määräytymiseen vaikuttavat sekä e-NP:n itsensä että myös lauseen piirteet, ja lisäksi partitiivin muodostaminen on usean päätevariantin vuoksi hankalampaa, ainakin jos oletetaan, että partitiivimuoto ei ole varastoitunut oppijan mieleen sellaisenaan, vaan se on muodostettava sääntöjä tai analogiaa käyttäen. Lisäksi hämäävän samankaltaista nominatiivi-partitiivi-vaihtelua esiintyy myös eksistentiaalilausekonstruktion ulkopuolella.

Miten sitten oppia eksistentiaalilauseen e-NP:n sijan määräytyminen, kun se kerran tuntuu niin vaikealta ja lisäksi nominatiivi-partitiivi-vaihtelussa on paitsi samankaltaisuuksia myös perustavanlaatuisia eroja eksistentiaali-, predikatiivi- ja transitiiivilauseissa? Tuntemissani oppikirjoissa objekti otetaan ensimmäisen kerran esille omistusrakenteen jälkeen. Useimmat opiskelijani ilmoittavat partitiivin vaikeimmaksi asiaksi suomessa, ja kun pyytää tarkennusta, opiskelijat useimmiten ilmoittavat, että on vaikea muistaa niitä sääntöjä, milloin objekti on partitiivissa ja milloin ei. Onkin selvää, että objektin sijan määräytyminen on astetta monitahoisempi ilmiö kuin e-NP:n sijan määräytyminen nimenomaan aspektin takia. Ehkä siksi olisi perusteltua kokeilla, lieveneekö opiskelijoiden objekti- ja partitiivikauhu, jos nominatiivin ja partitiivin vaihtelua harjoiteltaisiin ensin predikatiivilauseissa (niin kuin perinteisesti on kai tehtykin), kunnes kvantiteetiltaan avointen tarkoitteiden partitiivisija on selvillä. Sen jälkeen voisi tarkastella samaa ilmiötä eksistentiaalilauseissa, joiden yhteydessä uutena asiana tulisi vain kiellon partitiivi, ja vasta kun kieltolauseen ja kvantiteetiltaan avointen tarkoitteiden partitiivisija on vahvemmalla pohjalla, keski-

tyttäisiin transitiiviseen lauseeseen liittyvään toiminnan aspektiin, joka näin ollen tulisi objektin yhteydessä ainoana uutena asiana.

Selkein aineistojen välinen ero on, että varsinkin monet määrällisesti mitattavissa olevat kielenpiirteet hallitaan kouluaineistossa yhtä tai jopa kahta taitotasoa varhemmin kuin yksi-aineistossa. Tällaiset kielenpiirteet liittyvät ennen kaikkea tarkkuuteen. E-NP:n sijamerkintä vaikuttaa haastavalta tämän tutkimuksen kummassakin aineistossa. Aineistojen välillä on kuitenkin ero tarkkuuden suhteen niin, että e-NP:n sijamerkintä on kouluaineistossa tarkempaa varhemmin kuin yksi-aineistossa. Tämä ero näkyy aineistossa paikanilmaustenkin tarkkuuden kehityksessä. Omistajanilmauksen tarkkuuden suhteen aineistot ovat hyvin samankaltaisia, lukuun ottamatta erottamattoman omistuksen sijamerkintää, joka sekin vaikuttaisi kouluaineistossa tarkentuvan aikaisemmin kuin yksi-aineistossa. Myös verbimuodot ovat kouluaineistossa tarkempia aikaisemmin kuin yksi-aineistossa.

Sinänsä se, että tarkkuus kehittyy aineistoissa samassa järjestyksessä mutta eri vaiheissa, on vain osoitus siitä, että tekstin adekvaattius ja lingvistinen tarkkuus ovat eri ulottuvuuksia. Toisin sanoen samaan kommunikatiiviseen tavoitteeseen voi päästä tarkkuudeltaan eritasoisilla teksteillä. Teksti täyttää siis tehtävänsä, vaikka siinä olisi virheitäkin.

Kun aineistojen välillä on siis eroa tarkkuuden suhteen niin, että koulu-laisten tekstit ovat tarkempia pääosin yhtä tai jopa kahta taitotasoa aiemmin kuin yksi-aineiston tekstit, on kysyttävä, mistä tämä ero voi johtua. Yksi jo esille tullut kysymys on, onko tutkituissa kielenpiirteissä joitakin sellaisia, jotka yksi-aineiston vastaajat hallitsisivat paremmin vastaavalla funktionaalisella taitotasolla. Tällaisia piirteitä onkin muutamia, ja ne liittyvät ennemmin tekstin sujuvuuteen, jota käsitellään tarkemmin kohdassa 6.5.2 aineistojen välisten erojen kannalta. Toinen, pedagogiselta kannalta ehkä mielenkiintoisempi kysymys on, mikä on voinut johtaa siihen, että koululaisten eksistentiaalilauseet tarkentuvat varhemmin.⁸⁹ Yksi mahdollinen selitys liittyy oppimisen mekanismeihin. On nimittäin mahdollista, että koululaiset oppivat kieltä valmiimpina ”könttinä” (engl. *chunks*), jotka ovat siis muodoltaan valmiiksi odotuksenmukaisia ja käytettävissä sellaisenaan oppijan muistissa (vrt. esim. Ellis 2005). Könttien puolesta puhuu sekin, että koululaiset käyttävät enemmän kiteytyneitä rakenteita kuin yksi-aineiston vastaajat. Esimerkiksi omistusrakenteet ovat kouluaineistossa lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita hieman yleisempiä, toisin kuin yksi-aineistossa. Samoin myös variaatiota on kouluaineistossa yleensä vähemmän: paikanilmausten sijamerkintä varioi koululaisilla hieman enemmän, mutta ennen muuta verbivalikoima on kouluaineistossa suppeampi kuin yksi-aineistossa. Sama näkyy myös abstraktiotasossa: vaikka kouluaineistossa pai-

⁸⁹ Tässä tutkimuksessa ei ole huomioitu saadun opetuksen määrää, mutta nykyään kielenopetus useimmiten suhteutetaan Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin, tai ainakin siihen näennäisesti pyritään. Tämä näkyy siinä, että niin yliopistot kuin erityyppiset kansalaisopistotkin tarjoavat esimerkiksi vaikkapa ”A1-tason” tai ”B2.2-tason” kursseja. On tietysti eri asia, millaisten periaatteiden ja sisältöjen varaan kurssit lopulta rakentuvat.

koitellen onkin enemmän abstrakteja tarkoitteita, niiden käyttö on useimmiten selvästi tehtävänannon ohjailemaa ja yksipuolisempaa kuin yksi-aineistossa.

Luultavasti aikuisten ja koululaisten vahvuudet kielenoppijoina ovat eri alueilla. Aikuisilla on todennäköisesti enemmän kokemusta kielten oppimisesta, mistä seuraa parempi kyky hahmottaa kieliopillisia kategorioita ja soveltaa annettuja sääntöjä. Mahdollisesti myös abstraktimmalle tasolle kehittynyt oman äidinkielen taito vaikuttaa siihen, että opittavan kielen aineksella on enemmän tarttumapintaa, johon kiinnittyä. Parempi kyky soveltaa sääntöjä johtaa luultavasti variaation kasvuun, kuitenkin sillä seurauksella, että virheitä voi tulla enemmän. Koululaisilla on puolestaan ehkä enemmän rohkeutta käyttää kieltä sellaisena kuin se tulee vastaan, tarkkailla ja kopioida kieltä miettimättä liikaa sääntöjä, ja uskallusta käyttää myös valmiita kielen malleja, konstruktteja, joita kohtaa niin oppitunneilla, arkipäivässä kuin tämän tutkimuksen kirjoitelmien tehtävänannoissakin. Lopputuloksena on virheettömämpi kieli samalla kommunikatiivisella taitotasolla, vaikka monet sujuvuuteen liittyvät piirteet eivät ylläkään samalle tasolle kuin aikuisilla. Lisäksi on huomattava, että kouluaineiston kirjoittajat ovat ainakin koulupäivensä aikana mahdollisesti enemmän suomenkielisessä ympäristössä, kun taas aikuisista ainakin osa saattaa käyttää suomea harvemmin. Arkipäivän tilanteet niin työyhteisössä kuin muuallakin kodin ulkopuolella saattavat aikuisilla olla herkemmin esimerkiksi englanninkielisiä.

6.5.2 Erot sujuvuudessa

Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut paitsi eksistentiaalilauseiden tarkkuutta myös sujuvuutta. Aiemmin on tullut esille, että sujuvuutta on varsinkin puhutusta kielestä helpompi mitata kuin kirjoitetusta kielestä. Perinteisessä CAF-tutkimuksessa (ks. esim. Housen & Kuiken 2009) sujuvuutta onkin tutkittu mm. mittaamalla puhenopeutta, taukoja ja korjauksia. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin kyse kirjoitetusta kielestä, josta sujuvuuden mittaaminen ja määrittely on hankalampaa. Sujuvuuden mittarina on CEFLING- ja Topling-tutkimuksissa käytetty tutkitun ilmiön frekvenssiä tuhatta sanaa kohden (Martin ym. 2010: 60), mutta pelkkä frekvenssien tarkastelu ei varmasti pysty paljastamaan kaikkia niitä osatekijöitä, jotka liittyvät esimerkiksi eksistentiaalilauseen sujuvaan käyttöön. Kun lisäksi eksistentiaalilauseiden frekvenssissä ei ole taitotasoinnain kovin suuria muutoksia, päädyin etsimään muita piirteitä, joita voisi pitää merkkinä rakenteen sujuvasta käytöstä. Eksistentiaalilauseen käytön on katsottu muuttuvan sujuvammaksi, kun esimerkiksi lauseen verbivalikoima, sijamuotovalikoima tai tempusten ja modusten käyttö monipuolistuvat tai lauseessa esiintyvien tarkoitteiden abstraktiotaso kasvaa.

Myös sujuvuuteen liittyvissä piirteissä on eroja aineistojen välillä. Samoin kuin tarkkuuteen liittyvät piirteet, myös jokin sujuvuuteen liittyvät piirteet noudattelevat aineistoissa pitkälti samaa kehityslinjaa, mutta merkittävimmät muutokset tapahtuvat eri vaiheessa. Tällaisia piirteitä ovat nominatiivin ja partitiivin käyttö e-NP:n sijoina sekä verbivalikoiman monipuolistuminen. Vaikka määrällisesti mitattavat erot ovatkin jälleen sellaisia, että kouluaineistossa sa-

malle tasolle ylletään yleensä aikaisemmin kuin yksi-aineistossa, lähempi tarkastelu paljastaa kuitenkin eroja myös yksi-aineiston hyväksi.

Nominatiivin ja partitiivin käytössä e-NP:n sijoina on kahtalainen ero aineistojen välillä. Ensinnäkin aluksi nominatiivi on yleisempi kuin partitiivi, ja funktionaalisen kielitaidon kasvaessa partitiivin osuus kasvaa lopulta suuremmaksi kuin nominatiivin. Risteyskohta, jossa nominatiivi ja partitiivi ovat yhtä yleisiä, saavutetaan kouluaineistossa kuitenkin hieman varhemmin kuin yksi-aineistossa. Toinen ero on, että yksi-aineistossa partitiivi selvästi yliyleistyy tasolla A2, mutta kouluaineistossa tätä yliyleistymistä ei tapahdu. Lisäksi partitiivi on koululaisten teksteissä hieman yleisempi kuin yksi-aineiston teksteissä. Voi olla, että ainakin yksi-aineiston A-tason tehtävänannot ovat jonkin verran vaikuttaneet siihen, että partitiivia vaativia konteksteja on teksteissä enemmän. Partitiivin yliyleistymistä tämä ei kuitenkaan suoraan selitä, sillä partitiivin käyttö on (tasoa A2 lukuun ottamatta) muutenkin jonkin verran runsaampaa kouluaineistossa.

Näkinsin, että partitiivin yliyleistymiseen voi vaikuttaa enemmän se, että aikuiset ja nuoret ovat oppijoina erilaisia. Olen opettanut suomea vieraana kielenä niin ylä- ja alakoulussa kuin yliopistossakin ja havainnut, että mitä nuorempi oppija on, sitä vaikeampaa hänen on hahmottaa erilaisia kieliopillisia kategorioita, esimerkiksi lauseenjäseniä ja sijamuotoja. Vaikka oppitunnilla kuinka puhuisi subjektista ja partitiivista ja sen päätteistä, helpointa oppiminen on runsaiden mutta yksinkertaisten esimerkkilauseiden avulla, joista nuoremmatkin oppijat tekevät helposti ja mielellään analogioita.

Aikuisilla oppijoilla, varsinkin yliopistossa opiskelevilla lingvisteillä, joita olen viime vuodet opettanut, erityyppiset kieliopilliset kategoriat ovat luonnollisesti paremmin jäsentyneinä, ja heillä on myös enemmän kokemusta muiden vieraiden kielten oppimisesta. Koska kieliopilliset kategoriat ja käsitteet ovat tällaisen opiskelijan perustyökaluja, ei niiden käyttöä opetuksessa voi eikä pidäkään välttää. Näillä opiskelijoilla on usein myös palava halu päästä perille kaikenlaisista säännöistä, jotka jollakin tavalla voisivat helpottaa oppimista. Opitaan, että suomessa on partitiivisija, jonka muodostaminenkaan ei ainakaan yksikössä ole kovin vaikeaa. Kun partitiivin muodostaminen on opittu, partitiivia yleensä aletaankin käyttää runsain mitoin myös sellaisissa yhteyksissä, joihin se ei kuulu. Vaiheessa, jossa opittavan kielen resurssit ovat vielä vähäiset, toisin sanoen analogiamalleja on niukasti, oppija yrittää tietenkin ratkaista oikean sijavalinnan sääntöjen avulla, mutta epävarmoissa tilanteissa hän useimmiten valitsee partitiivin. Tämä strategia on tullut esille monissa oppimispäiväkirjoissa ja portfolioissa, joita olen kurseillani teettänyt. Tältä pohjalta ajateltuna on siis aivan ymmärrettävää, että partitiivi saattaa yliyleistyä nimenomaan aikuisilla oppijoilla.

Toinen sujuvuuteen liittyvä piirre, jossa kouluaineiston vastaajat vaikuttavat päällisin puolin olevan edellä yksi-aineiston vastaajia, on verbin käyttö. Muiden verbien kuin *olla*-verbin käyttö on nimittäin runsaampaa kouluaineiston kuin yksi-aineiston eksistentiaalilauseissa. Aineistojen välinen ero kääntyy kuitenkin yksi-aineiston hyväksi, kun tarkastellaan, mitä muita verbejä vastaajat

käyttävät: eksistentiaalilauseiden verbivalikoima on yksi-aineistossa selvästi suurempi kuin kouluaineistossa. Voi olla, että yksi-aineiston vastaajilla on muutenkin käytössään suurempi verbivalikoima, joten tätä kannattaisi selvittää tarkemmin. Koko sanaston laajuutta on tutkinut Malin (2012) pro gradu -työssään, mutta verbivalikoiman laajuus ei hänen tutkimuksestaan käy ilmi.

Erityisesti, jos verbivalikoiman koossa ei kokonaisuutena ole suurta eroa aineistojen tai taitotasojen välillä, laajempi verbivalikoima nimenomaan eksistentiaalilauseissa on osoitus siitä, että eksistentiaalilause on lähtenyt laajentumaan prototyyppisen mallinsa ulkopuolelle. Koululaisten teksteissä yhtenä vaikuttimena on ollut erityisesti opettajalle suunnatun viestin tehtävänanto, joka on selvästi lisännyt *tulla*-verbin käyttöä. Mikäli koululaisten sanavarastoon ei kuulu yhtä paljon verbejä, on ymmärrettävää, että myös eksistentiaalilauseissa muut kuin *olla*- ja *tulla*-verbit ovat harvinaisia. Oletettavasti koululaisten käytössä on kuitenkin ainakin jonkin verran muitakin verbejä, jotka sopisivat myös eksistentiaalilauseeseen, mutta niitä ei jostain syystä juuri käytetä. Osin saattaa olla kysymys siitä, millaisia tekstejä ja millaista kieltä koululaiset muutenkin arjessaan kohtaavat. Mikäli epäprototyyppisiä eksistentiaalilauseita ei näissä yhteyksissä juuri tule vastaan, on myös kielen tuottamisen malleja vähemmän kuin aikuisilla, jotka luultavasti elävät erilaisten tekstien maailmassa. Toisaalta kysymys voi olla myös siitä, että vähempikin riittää: useimmiten eksistentiaalilause täyttää tehtävänsä, vaikka verbinä olisi pelkkä *olla*. Aikuisilla vastaajilla sen sijaan saattaa olla yleisissä kielitutkinnoissa jopa halu näyttää kaikki se, mitä osataan. Tämä saattaa näkyä teksteissä myös verbivalikoiman runsautena.

Sujuvuuteen liittyen tarkasteltiin myös tarkoitteiden abstraktiotasoa, joka ei tietenkään liity pelkästään eksistentiaalilauseisiin, mutta ainakin eksistentiaalilauseissa aineistojen välillä on eroja tarkoitteiden abstraktiotason suhteen. Erityisesti paikanilmauksissa näkyy selvästi, että toisen asteen tarkoitteiden käyttö on kouluaineistossa paikoitellen jopa runsaampaa kuin yksi-aineistossa mutta samalla myös selvästi tehtävänannon ohjailemaa. Jos huomioon ei oteta tehtävänannon ohjaamaa toisen asteen tarkoitteiden käyttöä, voi sanoa, että kouluaineistossa viitataan lähes yksinomaan konkreettisiin tarkoitteisiin. Toisen asteen tarkoitteita käytetään yksi-aineistossa selvästi monipuolisemmin, ja kolmannen asteen tarkoitteita ilmaantuu paikanilmauksiin vasta C-tasoilla. E-NP:issä on toisen ja kolmannen asteen tarkoitteita sen sijaan kummassakin aineistossa myös alemmilla tasoilla, joten voi sanoa, että vaikka koululaiset ottavat puheeksi (ja eksistentiaalilauseen teemaksi) lähes yksinomaan konkreettisia paikkoja, näihin paikkoihin sijoitetaan kuitenkin myös abstraktimpia tarkoitteita. E-NP:n tarkoitteiden osalta aineistot eroavat myös siten, että yksi-aineistossa konkreettisten e-NP:n tarkoitteiden osuus vähenee taitotason kasvaessa, kun taas kouluaineistossa konkreettisten tarkoitteiden osuus säilyy tasaisena ja on suurin piirtein yhtä pieni kuin yksi-aineistossa vasta B-tasoilla. Vaikka abstraktien tarkoitteiden käyttö vaikuttaa kouluaineistossa alusta lähtien runsaammalta kuin yksi-aineistossa, näyttää tehtävänanto vaikuttaneen selvästi nimenomaan kouluaineiston abstraktimpiin ilmauksiin niin e-NP:iden kuin paikanilmaustenkin kohdalla.

Abstraktiotason osalta aineistot eivät mielestäni ole vertailukelpoisia keskenään, sillä voi olla, että yläkoululaisten ajattelukaan ei yllä yhtä abstraktille tasolle kuin aikuisten. Aikuisten teksteissä sen sijaan konkreettisten tarkoitteiden osuuden väheneminen voisi olla myös merkinä kielellisestä kehityksestä, mikäli voitaisiin osoittaa, että vastaajalla on myös äidinkielellään käytössä tietty abstraktiotaso, jota kohti myös vieraan kielen oppiminen mahdollisesti etenee.

Tutkimuksessa tuli esille myös joitakin sellaisia piirteitä, joiden osalta merkittäviä muutoksia on vasta B2- tai C-tasoilla, joilla ei ole tarpeeksi tai ollenkaan kouluaineiston tekstejä. Esimerkiksi omistajaan viittaaminen persoonapronominilla tai muuten on aineistoissa tasoilla A1–B1 hyvin samankaltaista, ja merkittävä muutos eli persoonapronominiviittausten selvä väheneminen sijoittuu ainakin yksi-aineistossa tasolle B2, jolla ei ole enää tarpeeksi kouluaineiston tekstejä.

Jotkin edellä tutkituista ilmiöistä liittyvät kielenpiirteisiin, jotka eivät esiinny pelkästään eksistentiaalilauseissa, ja siksi niitä olisi tärkeä selvittää laajemmassa kontekstissa. Esimerkiksi monikkomuotojen, aikamuotojen, modusten, liitepartikkeleiden ja verbiin liittyvien konjunktoiden käytössä saattaa tutkitun perusteella olla jotain sellaista, joka ei ainakaan eksistentiaalilauseissa paljasta aineistoja tai alempia taitotasoa erottavia muutoksia, mutta laajempi tarkastelu saattaisi paljastaa eroja taitotasojen tai kummankin aineiston välillä. Lisäksi on hyvin mahdollista, että jotkin nyt havaituista ilmiöistä voivat olla sidoksissa paitsi taitotasoon myös muihin muuttujiin, esimerkiksi tehtävätyyppiin. Tätä pohditaan seuraavaksi.

6.6 Tehtävätyypistä ja tehtävänannosta riippuvat piirteet

Tässä tutkimuksessa on pyritty löytämään yksi- ja kouluaineistoista piirteitä, jotka muuttuvat funktionaalisen kielitaidon kasvaessa ja siten erottavat taitotasoa toisistaan. Tällaisia ilmiöitä aineistossa onkin, mutta on selvää, että kaikki muutokset eivät välttämättä riipu pelkästään taitotasosta, vaan muutkin muutujat, kuten esimerkiksi tehtävätyyppi tai tehtävänanto, saattavat periaatteessa yhtä hyvin vaikuttaa jonkin eksistentiaalilauseessa esiintyvän piirteen esiintymiseen. Tutkimusasetelmassa on pyritty jo aineiston keruuvaiheessa huomioidaan tehtävätyypin vaikutus siten, että kummassakin aineistossa on samanlaiset tehtävätyypit. Näistä kolme (muodollinen viesti, epämuodollinen viesti ja mielipideteksti) ovat samat kummassakin aineistossa, mutta kouluaineistossa on neljäntenä tehtävätyypinä kertomus, jota vastaavaa tehtävätyyppeä yksi-aineistossa ei ole.

Tarkkuuteen liittyvät piirteet on katsottu tässä tutkimuksessa sellaisiksi, joiden avulla voisi helposti kuvata ja mitata kirjoitustaidon kehitystä, ja siksi niitä tarkastellaan lähtökohtaisesti suhteessa funktionaalisen kielitaidon tasoon. Erityisesti monet sujuvuuteen liittyvät kielenpiirteet eivät kuitenkaan nähtävästi ole yhteydessä pelkästään taitotasoon vaan myös tehtävätyyppiin ja tehtävänantoon. Myös lauseiden jakaumilla on jonkin verran yhteyttä tehtävätyyp-

piin. Käsittääkseni se, mitä halutaan ilmaista, ja se, miten tämä asia pystytään ilmaisemaan, ovat selvästi eri asioita. Se, mitä halutaan tai mitä täytyy ilmaista, riippuu ehkä enemmän tehtävyydestä ja tehtävänannosta, kun taas ne kielelliset keinot, joilla oppija pystyy täyttämään tämän ilmaisutarpeen, liittyvät kirjoitustaidon tasoon. Pyrin seuraavassa jaottelemaan nyt tutkittuja kielenpiirteitä tältä pohjalta.

Periaatteessa olisi mahdollista tarkastella tehtävyyden ja tehtävänannon vaikutusta aineiston eksistentiaalilauseisiin systemaattisemminkin ainakin niissä kolmessa tehtävyydessä, jotka aineistoja yhdistävät. Tällainen lähestymistapa olisi kuitenkin pirstaloanut tutkimusta liikaa, joten huomio on kiinnitetty ensisijaisesti muutoksiin taitotason suhteen. Tarkoitushan on lopulta löytää ennemminkin taitotason kuin tehtävyyden indikaattoreita. Tehtävyyden ja viime kädessä myös tehtävänannon vaikutusta on pohdittu vasta, jos pelkän taitotason muutoksen ei voi sanoa selittävän havaintoja, esimerkiksi juuri silloin, jos jokin eksistentiaalilauseeseen piirre esiintyy tai kehittyy tutkituissa aineistoissa selvästi eri tavalla.

Eksistentiaalilauseetta on tässä tutkimuksessa lähestytty konstruktiona, jolla on rakenteen yksittäisistä osista riippumaton kokonaismerkitys: laajasti ymmärrettynä olemassa oleminen, olemaan tuleminen ja olemasta lakkaaminen. Tämä kokonaismerkitys liittyy selvästi siihen, mitä aiotaan ilmaista. Tässä tutkimuksessa on lähemmin tarkasteltu kolmea eksistentiaalilauseeseen yleisintä tyyppiä: omistuslauseetta, lokaaliteemaista eksistentiaalilauseetta ja ns. muita eksistentiaalilauseita, joissa ei ole omistajan eikä paikan adverbialia. Kaikki kolme konstruktioyyppiä sijoittavat e-NP:n tarkoitteen laajasti ymmärrettynä johonkin paikkaan. Lauseessa mainittu paikka voi olla konkreettinen tai abstraktimpi ja omistuslauseessa myös jonkin henkilötarkoitteen omistajan haltu. Kolmannen tyyppin lauseissa paikkaa tai omistajaa ei mainita, mutta sellainen on kuitenkin kuviteltavissa. Nämä kolme lausetyyppiä eroavat siis toisistaan adverbialin suhteen, ja se, otetaanko puheeksi jossakin paikassa tai jonkin henkilön hallussa oleminen tai olemassa oleminen yleisemmin, voi olla myös tehtävyyden ohjailemaa. Pieniä eroja tehtävyyden välillä onkin, ja jakaumat ovat aineistoissa tässä suhteessa melko samankaltaiset. Epämuodolliset viestit suosivat omistuslauseita ja muodolliset viestit sekä kertomukset jonkin verran enemmän lokaaliteemaisia eksistentiaalilauseita, kun taas mielipideteksteissä jakauma kolmeen päätyyppiin on tasaisempi.

Tehtävyyttä enemmän eksistentiaalilauseiden käyttöä ohjaa kuitenkin tehtävänanto. Erityisesti tämä näkyy siten, että eksistentiaalilauseita on huomattavan paljon enemmän kouluaineiston viestissä opettajalle kuin muissa tehtävissä. Kun lisäksi kouluaineistossa on toinenkin epämuodollinen viesti (viesti kaverille) eivätkä eksistentiaalilauseet tässä tehtävässä ole läheskään yhtä yleisiä kuin viestissä opettajalle, voi sanoa, että tehtävänanto vaikuttaa eksistentiaalilauseiden käyttöön jopa enemmän kuin pelkkä tehtävyyttä.

Myös tarkoitteiden abstraktiotaso on käsittääkseni sellainen piirre, joka ei välttämättä ole yhteydessä pelkästään taitotasoon vaan myös siihen, mitä itse asiassa aiotaan ilmaista: otetaanko puheeksi konkreettisia vai abstraktimpia

paikkoja ja sijoitetaanko näihin paikkoihin konkreettisia vai abstraktimpia tarkoituksia. Vaikka paikanilmausten ja e-NP:n tarkoitteiden abstraktiotasossa onkin tilastollisesti merkitseviä muutoksia taitotasojen välillä, ei tarkoitteiden abstraktiotaso liity pelkästään taitotasoon vaan myös siihen, mitä aiotaan ilmaista, ja tätä kautta myös tehtävänantoon ja tehtävätyyppiin. Tehtävänannon vaikutus näkyy selvästi esimerkiksi kouluaineiston abstraktimmista ilmauksista, jotka useimmiten on poimittu suoraan tehtävänannosta. Kun lisäksi kielen abstraktiotasolla on mahdollisesti yhteys myös ajattelun abstraktiotasoon, ei aineistoja voi tässä suhteessa oikein verrata, sillä nuoremmilla vastaajilla tekstien alempi abstraktiotaso ei välttämättä kerro ensisijaisesti sitä, mitä vieraalla kielellä pystytään ilmaisemaan, vaan yhteyksiä voi olla myös oman äidinkielen resursseihin sekä mahdollisesti ajatteluun yleensäkin.

Myöskään aikuisten vastaajien teksteissä tarkoitteiden abstraktiotason kehitys ei välttämättä liity pelkästään funktionaalisen kielitaidon tasoon. Vaikka abstraktiotaso nouseekin taitotasoin, tehtävätyypeittäin jakaumat eivät ole yhtä tasaiset. Esimerkiksi muodollisten viestien paikanilmauksissa konkreettiset ensimmäisen asteen tarkoitteet ovat selvästi yleisempiä kuin muissa tehtävätyypeissä, ja vastaavasti abstraktimpia ilmauksia on enemmän mielipideteksteissä ja epämuodollisissa viesteissä (vrt. taulukko 10). E-NP:n tarkoitteiden abstraktiotasoon sen sijaan vaikuttaa erityisesti kouluaineistossa tehtävänanto, mutta yksi-aineistossa tehtävännolla ei ole yhtä selvää vaikutusta tarkoitteiden abstraktiotasoon.

Koska eksistentiaalilauseen tyypillisin verbi on *olla* mutta muitakin verbejä voi rakenteessa esiintyä, on verbivalikoiman monipuolistuminen katsottu tässä tutkimuksessa merkiksi siitä, että eksistentiaalilauseen käyttö rikastuu ja leviää prototyyppisen käytön ulkopuolelle. Siinä mielessä verbin valinta voi hyvinkin olla merkinä taitotasosta. Eksistentiaalilauseiden verbivalikoima kehittyikin taitotasoin. Verbivalikoiman monipuolistuminen eksistentiaalilauseissa edellyttää tietenkin myös yleisesti verbivalikoiman kasvua, jota tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan selvitetty. Mielenkiintoista olisi kuitenkin päästä selville myös siitä, miten verbivalikoiman yleinen kasvu kytkeytyy eksistentiaalilauseen verbivalikoiman monipuolistumiseen.

On kuitenkin selvää, että verbin valintaa ohjaa myös se, mitä aiotaan sanoa. Eksistentiaalilauseessa ei kuitenkaan käsittääkseni useimmiten ole mitenkään pakko käyttää jotain muuta verbiä *olla*-verbin asemesta, mutta mikäli verbiksi valitaan jokin muu kuin *olla*, lauseen merkityssisältö laajenee, kun lause ilmaisee tässä tapauksessa muutakin kuin olemassaoloa. (Vrt. esim. *Härkiä on pihalla. ~ Härkiä juoksee pihalla.*) Näin verbin valinta on myös yhteydessä siihen, miten puheena oleva tilanne käsitteistetään tai kyetään käsitteistämään. Vaikka verbin käytön monipuolistuminen tässä mielessä voikin olla osoitus taitotason kasvusta, eksistentiaalilauseiden verbivalikoimalla saattaa olla myös yhteys tehtävätyyppiin. Verbivalikoima on laajimmillaan mielipideteksteissä, ja myös koululaisten kertomuksissa käytetään laajempaa verbivalikoimaa kuin muissa tehtävätyypeissä. Verbivalikoima ei kuitenkaan jakaudu tasaisesti eri eksistentiaalilauseiden tyyppeihin eikä näissä tyypeissä aivan samalla tavalla eri tehtä-

vätyypeihin (vrt. taulukot 16, 19 ja 22). Vaikka verbivalikoiman kasvu eksistentiaalilauseissa voikin olla merkinä taitotason kasvusta, kannattaisi verbivalikoimaa tarkastella paitsi taitotasoittain myös tehtävätyypeittäin laajemmassakin kontekstissa.

Essi Malin (2012: 51–51; 56–61) on tarkastellut koko CEFLING-korpuksen sanastoa, ja hänen tutkimuksessaan ilmeni, että taitotason kasvaessa sanasto kehittyy melko tasaisesti, mutta erityisesti siirryttäessä taitotasolta B2 tasolle C1. Toisaalta tehtävätyypeittäin erot eivät ole suuret. Lisäksi aikuisten sanasto on koululaisten käyttämää sanastoa monipuolisempaa. Nämä tulokset Malin osoittaa usein eri mittarein, ja tulokset ovat myös sopusoinnussa sen kanssa, mitä eksistentiaalilauseen osalta on käynyt ilmi tässä tutkimuksessa. Esimerkiksi verbivalikoima monipuolistuu yksi-aineistossa tasolla B1 ja kouluaineistossa tasolla A2, mutta se monipuolistuu yksi-aineistossa edelleen myös siirryttäessä C-tasolle. Lisäksi verbivalikoima on suurempi aikuisilla kuin kouluaineiston vastaajilla kaikkia taitotasoa tarkasteltaessa, ja aikuisten monipuolisemman sanaston Malinkin on huomannut koko sanastoa tarkastellessaan. Hän huomaa myös eri tekstilajien välillä pieniä eroja, joiden hän olettaa johtuvan tehtävänannosta (Malin 2012: 61, 65). Tehtävänannon vaikutus näkyy myös tämän tutkimuksen eksistentiaalilauseiden verbivalikoimassa. Malin (2012: 35, 40–41) esittää myös jonkin verran sanaluokkakokohtaisia tilastoja yleisimmistä lekseemeistä. Sanasto on hänen mukaansa hyvin verbivoittoista (27,62 % saneista), mutta substantiivejakin on lähes yhtä paljon. Taitotasoittain esitellään vain yleisimmät lekseemit, joiden joukossa verbien osuus näyttää pieneltä. *Olla*-verbi pitää kärkipaikkaa kolmenkymmenen yleisimmän lekseemin joukossa kaikilla tasoilla, A1-tasolla käytetään lisäksi verbejä *ei*, *haluta*, *voida*, *tulla*, *mennä*, A2-tasolla mukaan tulee lisäksi verbi *pitää*, tasolla B1 *saada* ja tasolla C1 lisäksi *ottaa*. Näin tarkasteltuna verbivalikoima ei vaikuta kovin monipuoliselta, mutta eksistentiaalilauseiden yleisimmät verbit (*olla*, *tulla*) kuuluvat toki tähän joukkoon alusta lähtien. Ymmärrettävästi verbivalikoiman monipuolistuminen ei näy tällaisessa yleisimpien verbien tarkastelussa, ja samoin eksistentiaalilauseissakin verbivalikoima monipuolistuu useiden yksittäisten esiintymien ansiosta, mikä hahmottuu vain tarkasteltaessa kaikkia taitotasoa yhdessä.

Myös tempusten ja modusten käyttö liittyy käsittääkseni sekä kirjoitustaidon tasoon että tehtävätyyppiin. Tempusten käyttöä ohjanee ennen kaikkea se, mitä aiotaan sanoa, ts. (hieman yksinkertaistaen) puhutaanko menneistä tapahtumista vai ei. Tempusten ja modusten käyttöön liittyy kuitenkin myös tarkkuuspiirteitä, jotka voivat puolestaan olla merkinä taitotason kehityksestä. Lisäksi on mahdollista, että tempusten käyttö kehittyy eri tavalla riippuen oppijan äidinkielestä tai muista hänen osaamistaan kielistä. Tempukset ja modukset sekä jo aiemmin puheena olleet modaaliset ja nesessiiviset apuverbit, liitepartikkelit ja verbiin liittyvät konjunktiot sekä lauseen kielteisyys eivät kuitenkaan ole sellaisia piirteitä, jotka liittyvät pelkästään eksistentiaalilauseeseen, joten niiden käyttöä ei tässä yhteydessä eritellä kovin paljoa. Tempuksilla on silti yhteys myös tehtävätyyppiin ainakin eksistentiaalilauseissa. Tehtävätyypeittäin eroja on erityisesti kouluaineistossa ja jonkin verran myös yksi-aineistossa. Yki-

aineiston mielipideteksteissä preesens on selvästi yleisempi tempus kuin menneen ajan muodot, kun taas viestityyppisissä teksteissä preesensä käytetään vähemmän. Myös kouluaineiston teksteistä mielipidekirjoitukset suosivat preesensä, samoin kuin viesti kaverille, ja preesens on lähes yhtä yleinen myös viestissä verkkokauppaan. Tehtävänannon vaikutus on selvä viestissä opettajalle, jossa lähes puolet kaikista aikamuodoista on menneen ajan muotoja. Preesensin osuus oli selvästi pienin kertomuksissa (21,5 %), joissa preesensin lisäksi esiintyy lähes yksinomaan imperfektiä. Tämän tutkimuksen valossa näyttää siltä, että tehtävätyypin ja tehtävänannon vaikutus on hyvin tärkeä ottaa huomioon, mikäli tempusten jakaumaa aikoo tutkia tarkemmin. Myös tempusten erilaisia käyttäjiä olisi hyvä selvittää, mutta taitotason indikaattorit saattavat tästä näkökulmasta olla kielikohtaisia, joten vastaajien kielitausta olisi myös otettava huomioon.

Tehtävätyypin ja tehtävänannon vaikutus joihinkin eksistentiaalilauseen piirteisiin vaikuttaa ilmeiseltä, ja sitä olisikin syytä tutkia tarkemmin. Toisaalta tehtävänannon ja tehtävätyypin vaikutuksen voi sulkea pois oikeastaan vain siten, että tutkii vain samasta tehtävänannosta tuotettuja tekstejä. Tällainen rajaus tekisi mahdottomaksi nyt tutkittujen aineistojen vertailun, sillä tehtävänannot eivät ole täysin samat. Pelkkä yhden tehtävänannon tarkastelu myös rajaisi aineiston niin pieneksi, että yleistettävyyttä mahdollisesti vaikeutuisi. Tästä näkökulmasta voisi nähdäkseni kuitenkin tutkia erityisesti sellaisia kielenpiirteitä, jotka eivät ole sidoksissa pelkkään yhteen lausetyyppiin.

6.7 Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Tämän tutkimuksen tulokset on esitetty kootusti pääosin tämän luvun edellisissä alakohdissa ja tilastollisen tarkastelun tulokset kootusti kohdassa 5.4 taitotasoin. Esitän seuraavassa vielä tiiviimmät vastaukset tutkimuskysymyksiin ja viittaan samalla kohtiin, joissa näitä havaintoja ja päätelmiä käsitellään syvemmin.

1. Millä taitotasolla eksistentiaalilause ilmaantuu oppijankieleen?

Eksistentiaalilauseita eri muodoissaan esiintyy oppijankielessä kaikilla taitotasoilla ja kaikissa tehtävätyypeissä (kohdat 5.1 ja 6.2). Tämä havainto vahvistaa sen oletuksen, jonka perusteella eksistentiaalilause alun perin valittiin tämän tutkimuksen kohteeksi: ilmaisutarve, jonka eksistentiaalilause täyttää, on keskeinen suomenoppijalle alusta lähtien.

2. Miten eksistentiaalilauseiden käyttö jakaantuu kolmelle perusalueelle: lokaaliteemaisiin, omistajateemaisiin sekä muihin eksistentiaalilauseisiin? Millaista on eksistentiaalilauseita lähelle tulevien konstruktioiden käyttö näiden perusalueiden ulkopuolella?

Lokaaliteemaiset ja omistajateemaiset eksistentialilauseet ovat aineistoissa selvästi yleisempiä kuin muut eksistentialilauseet. Lokaaliteemaisia ja omistajateemaisia eksistentialilauseita on kummassakin aineistossa yhteensä noin 80 prosenttia, ja kumpiakin esiintyy suurin piirtein yhtä paljon. Omistuslauseet ovat kuitenkin kouluaineistossa hieman yleisempiä kuin lokaaliteemaiset eksistentialilauseet. Yki-aineistossa tilanne on päinvastainen. Eksistentialilauseiden jakaumat säilyvät aineistoissa taitotasoittain melko tasaisina, mutta tehtävyydistä ja tehtävänannosta johtuvia eroja tutkimuksessa sen sijaan havaittiin. (Kohdat 5.1, 6.2 ja 6.6.)

Lisäksi tutkittiin myös ajanilmausta ja predikatiiviadverbiaalia eksistentialilauseen teemana (kohdat 4.2 ja 4.3) sekä eksistentialilauseen lähirakenteista tilalauseita (kohta 4.4) ja kvanttorilauseita (kohta 4.5). Ajanilmaukset jakautuvat eksistentialilauseisiin tasaisesti, eikä niitä otettu mukaan tilastolliseen tarkasteluun. Predikatiiviadverbiaalit puolestaan ovat erittäin harvinaisia eksistentialilauseen teemana. Myös tilalauseita ja kvanttorilauseita aineistossa esiintyy jonkin verran, mutta nekin rajattiin tilastollisen tarkastelun ulkopuolelle. Vaikka määrät jäävätkin vähäisiksi, aineiston kirjoittajat käyttävät sekä tila- että kvanttorilauseita suomen kielelle tyypillisissä yhteyksissä.

Aineistossa edellä mainittuja rakenteita yleisempiä ovat monet kiteymät (kohta 4.6), joiden käyttö osoittaa, että aineiston kirjoittajat käyttävät myös sellaisia eksistentialilauseita, jotka eivät kaikilta osin noudata prototyyppisen eksistentialilauseen piirteitä.

3. Miten eksistentialilausekonstruktiot ja niiden käyttö kehittyvät funktionaalisen kielitaidon kasvaessa?

Tutkimus osoitti, että vaikka eksistentialilause eri muodoissaan onkin suomenoppijoiden käytössä alkeistasolta lähtien, rakenne kehittyy funktionaalisen kielitaidon kasvaessa monilta osin. Erikseen tarkasteltiin DEMfad-mallia (kohta 3.3) soveltaen eksistentialilauseiden frekvenssin, tarkkuuden ja sujuvuuden kehitystä.

a. Lokaaliteemaisten, omistajateemaisten ja muiden eksistentialilauseiden frekvenssi:

Eksistentialilauseen frekvenssit pysyvät taitotasoittain melko tasaisina, tosin C-tasoilla eksistentialilauseita on sanamäärään suhteutettuna jonkin verran vähemmän kuin muilla tasoilla, mikä luultavasti johtuu lauseiden pituuden kasvusta. Lauseiden pituuden kehitystä ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan pystytty erikseen tarkastelemaan. Koska kyse on lausetason ilmiöstä, sanamäärään suhteutettua frekvenssiä ei voi pitää sujuvuuden indikaattorina. (Kohdat 5.1 ja 6.2.)

b. Tarkkuus, eli millä kielitaidon tasolla paikanilmauksen, omistajanilmauksen, e-NP:n ja verbin käyttö muuttuu edellä mainituissa kolmessa lausetyypissä kohdekielen mukaiseksi:

Tutkimuksessa havaittiin, että kaikkien edellä mainittujen piirteiden tarkkuus kehittyi funktionaalisen kielitaidon kasvaessa. Tavoitetasoksi asetettiin 80 prosentin tarkkuus, joka kuitenkin saavutetaan useimpien piirteiden osalta kouluaineistossa yhtä tai kahta taitotasoa aikaisemmin kuin yksi-aineistossa. Tarkkuuspiirteet eivät siis ole yhteydessä funktionaalisen kielitaidon tasoon niin, että samantasoinen tarkkuus saavutettaisiin kummassakin aineistossa samalla funktionaalisella taitotasolla. Pikemminkin tarkkuuspiirteet paljastavat järjestyksen, jossa eksistentiaalilauseen eri osat tarkentuvat lähelle kohdekielen normeja. Ensin tarkentuu omistajanilmauksen sijamerkinä, jossa kummassakin aineistossa 80 prosentin tavoitetaso saavutetaan jo tasolla A1. Lähes yhtä tarkkaa on myös paikanilmauksen sijamerkinä, jossa 80 prosentin tarkkuus saavutetaan kouluaineistossa tasolla A1 ja yksi-aineistossakin viimeistään tasolla A2. Jos tarkkuuskriteeriä kiristetään 90 prosenttiin, aineistojen välillä on kuitenkin jopa kahden taitotason ero, sillä tämä raja saavutetaan kouluaineistossa tasolla A2 ja yksi-aineistossa vasta tasolla B2. Myös verbin käyttö on alusta lähtien hyvin tarkkaa, sillä 80 prosentin tavoitetaso jää saavuttamatta ainoastaan yksi-aineiston tasolla A1. Tämänkin jälkeen verbin käyttö tarkentuu niin, että verbin käyttö on tarkempaa kouluaineistossa kuin yksi-aineistossa myös seuraavilla taitotasoilla. Seuraavana tavoitetasolle tarkentuu e-NP:n sijamerkinä (kouluaineistossa tasolla A2 ja yksi-aineistossa tasolla B1), ja aineistojen välinen ero näkyy myös tämän jälkeen. 90 prosentin tarkkuus saavutetaan kouluaineistossa tasolla B1 ja yksi-aineistossa tasolla B2. Viimeisenä virheet katoavat erottamattoman omistuksen sijamerkinästä (kouluaineistossa tasolla B1 ja yksi-aineistossa tasolla C1). (Kohta 5.2.)

Jotkin kielenpiirteet, esimerkiksi paikanilmauksen sijamerkinä, kehittyvät niin, että niiden tarkkuus kehittyi eksistentiaalilauseessa aikaisemmin, kuin jos kielenpiirrettä tarkasteltaisiin irrallaan eksistentiaalilauseen kontekstista. Tämä voi olla osoitus siitä, että oppijat käsittelevät eksistentiaalilauseetta kokonaisena konstruktiona. (Kohta 6.3.)

- c. **Sujuvuus, joka tässä tutkimuksessa tarkoittaa eksistentiaalilauseen käytön monipuolistumista ja kasvua prototyyppistä eksistentiaalilauseetta rikkaammaksi konstruktioksi. Tätä kuvattiin tarkastelemalla e-NP:n ja paikanilmausten tarkoitteiden abstraktiotason kasvua, omistajaan viittaamisen tapoja, verbivalikoiman monipuolistumista sekä modusten ja tempusten käyttöä.**

Eksistentiaalilauseiden frekvenssejä analysoitaessa ilmeni, että vaikka sanamäärään suhteutettua frekvenssiä onkin mahdollista tarkastella, sujuvuuden indikaattoriksi se ei eksistentiaalilauseessa sovellu, kuten ei luultavasti muissakaan lausetason ilmiöissä. Sujuvuuteen otettiinkin toinen näkökulma: konstruktion varioimista ja kasvua prototyyppistä muotoaan rikkaammaksi konstruktioksi voi hyvin pitää merkinä sujuvuuden kehityksestä. Sellaisissa rakenteissa kuten eksistentiaalilauseissa, joita esiintyy suhteellisen tasaisesti kaikilla tasoilla, tämä näkökulma sujuvuuteen voi olla hyödyllinen.

Eksistentiaalilause säilyy perusrakenteeltaan melko yksinkertaisena konstruktiona, ja sellaisia perusrakenteen piirteitä, joita ehkä voisi pitää määrällisesti mitattavana kompleksisuutena, ei eksistentiaalilauseessa kovin tyypillisesti esiinny. Tällaisia piirteitä ovat konditionaali, liitepartikkelit, modaaliset ja nesessiiviset apuverbit. Variaatio, jota perinteisesti on tarkasteltu kompleksisuuden indikaattorina tai DEMfad-mallissa distribuution käsitteen alla, nähtiin tässä tutkimuksessa merkinä sujuvuudesta. Eksistentiaalilauseen subjektiiviseen tai objektiiviseen kompleksisuuteen ei haluttu ottaa kantaa. (Kohta 6.1.)

Vaikka sujuvuuden mittaaminen onkin hankalampaa kuin tarkkuuden, tarkastelu osoitti, että myös sujuvuus lisääntyy eksistentiaalilauseissa taitotason noustessa. Kun tarkkuuspiirteet paljastavat lähinnä järjestyksen, jossa eksistentiaalilauseen osat muuttuvat lähemmäs kohdekielen normeja, voi sanoa, että sujuvuutta kuvaavat piirteet sijoittuvat taitotasoasteikolla selvemmin tiettyyn kohtaan. Sujuvuutta kuvaavat piirteet paljastavat lähinnä taitotasojen A ja B välisen eron, sillä merkittävimmät muutokset tapahtuvat B-tason teksteissä. Tasoilla B1 tai B2 sijaitsee kummassakin aineistossa risteyskohta, jossa nominatiivi ja partitiivi ovat e-NP:n sijoina yhtä yleisiä. B-tasoilta lähtien eksistentiaalilauseiden verbeihin ilmestyy myös muita kuin kysyviä liitepartikkeleita ja samoin myös modaalisia ja nesessiivisiä apuverbejä. B-tasoilla myös omistajaan viittaaminen persoonapronominilla vähenee huomattavasti ja samoin vähenee konkreettisten paikanilmausten osuus lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa. E-NP:n monikkomuodot puolestaan yleistyvät aiempaan verrattuna tasolla B2, tosin kouluaineistossa tätä muutosta ei voi tilastollisesti osoittaa, sillä B2-tason aineistoa on liian vähän.

Myös sujuvuutta kuvaavissa piirteissä on eroja aineistojen välillä. Samoin kuin tarkkuuden kehityksessä, jotkin muutokset tapahtuvat kouluaineistossa aikaisemmin kuin yki-aineistossa. Tällaisia piirteitä ovat e-NP:n nominatiivi-partitiivi-jakauman risteyskohta (kouluaineistossa tasolla B1, yki-aineistossa tasolla B2) ja verbivalikoiman selvä monipuolistuminen (kouluaineistossa tasolla A2, yki-aineistossa tasolla B1). Toisaalta yki-aineiston tekstit ovat monen piirteiden osalta monipuolisempia kuin kouluaineiston tekstit. Yki-aineiston kirjoittajien verbivalikoima on joka e-lausetyypissä suurempi, ja samoin myös abstraktimpien tarkoitteiden käyttö on yki-aineistossa selvästi kouluaineistoa monipuolisempaa, niin kuin liitepartikkeleidenkin käyttö.

Ainoa aineiston e-lauseissa esiintyvä modus indikatiivin lisäksi on konditionaali, ja sen esiintyminen on niin harvinaista, ettei tilastollisia eroja pysty etsimään. Tempusten käyttöön puolestaan vaikuttavat ennemminkin tehtävätyyppi tai tehtävänanto kuin funktionaalisen kielitaidon taso. (Kohdat 5.3 ja 6.4.)

4. Onko eksistentiaalilauseessa itsessään tai sen esiintymisessä sellaisia piirteitä, jotka voisivat toimia myös funktionaalisen kielitaidon tason indikaattoreina?

Eksistentiaalilauseiden jakaumassa tai frekvensseissä ei ole sellaisia piirteitä, jotka selvästi erottavat taitotasoja toistaan. Yleiseksi taitotason indikaattoriksi

frekvenssi ei sovi senkään takia, että aineistojen välillä on selviä frekvenssieroja. (Kohta 6.2.)

Tutkimus osoitti, että eksistentiaalilauseen piirteistä on hyvin vaikea löytää yleisiä taitotason indikaattoreita, sillä aineistojen välillä on eroja, kuten edellisissä kohdissa on käynyt ilmi. Tarkkuuteen liittyvissä piirteissä on useita sellaisia, joissa tapahtuu merkitseviä muutoksia vierekkäisten taitotasojen välillä (vrt. kohta 3b yllä), mutta mikäli niitä haluaa käyttää taitotason indikaattoreina, täytyy aikuisten ja nuorten tekstejä tarkastella erikseen. Aikuisten ja nuorten teksteissä on siis pääosin samat indikaattorit mutta eri tasoilla. Selkeimmät taitotason indikaattorit, jotka voisivat toimia samalla tavalla niin nuorten kuin aikuistenkin teksteissä, liittyvät sujuvuutta kuvaaviin piirteisiin, jotka erottavat taitotasoa A ja B toisistaan kummassakin aineistossa (nominatiivin ja partitiivin risteyskohta, omistajaan viittaaminen muuten kuin persoonapronominilla, konkreettisten paikanilmausten väheneminen lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa, verbivalikoiman kasvu, ks. kohta 3c yllä). Toisaalta monet havaituista piirteistä liittyvät muihinkin lausetyyppisiin kuin eksistentiaalilauseeseen (tempus, modus, liitepartikkelit sekä verbivalikoima ja tarkoitteiden abstraktiotaso yleisemmin), ja mikäli näistä haluaa etsiä taitotason indikaattoreita, se kannattaisi tehdä eksistentiaalilauseetta laajemmassa kontekstissa. (Kohdat 5.4 sekä 6.2–6.4.)

Lisäksi kävi ilmi, että monet nyt tutkituista piirteistä eivät liity pelkästään taitotasoon, vaan niiden esiintymiseen voivat vaikuttaa myös tehtävätyyppi ja tehtävänanto, joten on kyseenalaista pitää näitä piirteitä pelkästään taitotason indikaattoreina (vrt. kohta 6.6).

5. Millaisia eroja aineistojen välillä on, ja mikä voisi selittää näitä eroja?

Eroja aineistojen välillä on esitelty jo kohdissa 3b ja 3c yllä, mutta yleisesti havaittiin, että koululaisten tekstit ovat samalla tasolla tarkempia kuin yksi-aineiston tekstit. Toisaalta yksi-aineiston tekstit ovat monipuolisempia (verbivalikoima, liitepartikkeleiden käyttö, abstraktimmat tarkoitteet) sekä pitempiä. Tämä tarkoittaa, että samalle funktionaaliselle kielitaidon tasolle voi päästä tarkkuudeltaan ja sujuvuudeltaan hyvin erilaisilla teksteillä. Yksi CEFLING-hankkeen tutkimuskysymyksistä⁹⁰ oli, onko lasten ja aikuisten suoriutuminen samantasoisista ja samanlaisista viestinnällisistä tehtävistä erilaista ja ovatko aikuisille tarkoitettut viitekehysten taitotasot ja niiden pohjalta nuorille oppijoille laaditut suomalaiset sovellukset vertailukelpoisia. Aineistojen väliset erot osoittavat, että funktionaalisen kielitaidon indikaattoreita ei ainakaan eksistentiaalilauseissa voi soveltaa nuorten ja aikuisten kirjoittamiin teksteihin samalla tavalla. On hyvin mahdollista, että aikuisten ja nuorten kirjoitustaito kehittyy muissakin rakenteissa eri tavalla, sillä ainakaan kaikki nyt tutkitut kielenpiirteet

⁹⁰ Ks. CEFLING-hankkeen verkkosivu: <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/tutkimus/hankkeet/paattyneet-hankkeet/cefling/suom> [1.11.2013].

eivät esiinny pelkästään eksistentiaalilauseissa. On siis perusteltua kyseenalaistaa samojen mittareiden käyttö aikuisten ja nuorten teksteissä.

Olen esittänyt, että syy aineistojen välisiin eroihin voisi olla oppimisen tavoissa: koululaiset luultavasti oppivat kieltä valmiimpina könttinä, melko kietytyneinä konstruktioina, jotka ovat muodoltaan oikein mutta eivät niinkään varioi. Aikuisilla on luultavasti enemmän kokemusta vieraiden kielten oppimisesta ja sitä kautta myös paremmin jäsenyneet kieliopilliset kategoriat käytävissään, mikä saa heidät tuottamaan kieltä enemmän sääntöjen kautta kuin koululaiset luultavasti tekevät. Sääntöjä soveltamalla saadaan tuotettua varioivampaa kieltä, kun voidaan tuottaa enemmän sellaisiakin ilmauksia, joita ei ole nähty tai kuultu valmiina muualla. Samalla kuitenkin virheet mahdollisesti lisääntyvät. Tämä näkemys voisi myös selittää aikuisilla havaitun partitiivin yliyleistymisen tasolla A2. Koululaisten teksteissä puolestaan on selvemmin havaittavissa se, että koululaiset ottavat mielellään kielen tuottamisen malleja esimerkiksi suoraan tehtävänannoista. Kielen oppimisen ja tuottamisen strategiat eivät sinänsä kuulu tämän tutkimuksen piiriin, joten aineistojen välisiä eroja täytyisi selvittää myös tästä näkökulmasta. Aikuisten ja koululaisten tekstien erot eivät ole selvitettävissä ilman tällaista jatkotutkimusta, mutta pedagogisiin pohdintoihin ne kyllä antavat aiheita. (Kohta 6.5.)

Joitakin aineistojen välisiä eroja saattaa voi myös tehtävätyypin ja tehtävänannon avulla. Tutkimus osoitti, että osa nyt tutkituista eksistentiaalilauseen piirteistä ei välttämättä liity pelkästään taitotasoon. Erityisesti niiden esiintymisellä on yhteyksiä myös tehtävätyyppiin tai tehtävänantoon tai molempiin. Tehtävätyyppi vaikuttaa jonkin verran siihen, millaiset eksistentiaalilauseet ovat yleisimpiä, mutta erot eivät ole kovin suuret, tosin samansuuntaiset kummasakin aineistossa. Tehtävätyyppiä enemmän eksistentiaalilauseiden jakaumaa kolmeen päätyyppiin ohjaa tehtävänanto. Myös verbivalikoimaa ohjaa erityisesti kouluaineistossa tehtävänanto, joten verbivalikoimaakaan ei voi pitää pelkän funktionaalisen kielitaidon tason indikaattorina ainakaan nuoremmilla oppijoilla. Muut piirteet, jotka eivät välttämättä ole yhteydessä pelkästään funktionaalisen kielitaidon tasoon, ovat aikamuotojen, modusten, nesessiivisten ja modaalisten apuverbien, liitepartikkeleiden sekä verbiin liittyvien konjunktioiden käyttö. Näitä piirteitä esiintyy lisäksi muissakin konstruktioissa kuin eksistentiaalilauseissa, joten niitä olisi syytä selvittää myös laajemmassa kontekstissa. (Kohta 6.6.)

7 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA, JATKOTUTKIMUS- JA SOVELLUSMAHDOLLISUUKSIA

Tutkimuksen kohteeksi valittiin eksistentiaalilause, josta on kirjoitettu 1950-luvulta lähtien runsaasti. Koska myös uudempaa, kognitiivisen kieliopin hengessä tehtyä tutkimusta oli saatavilla, tarjoutui houkutteleva mahdollisuus tarkastella eksistentiaalilauseita myös tästä näkökulmasta. Koska tutkittavana oli kuitenkin eksistentiaalilause nimenomaan oppijankielessä, ei suomen eksistentiaalilauseen kuvausta pystytty tässä yhteydessä viemään kovin pitkälle, joten tarkempi kuvaus oppijankielen eksistentiaalilauseen merkityspiirteistä ja tyyppillisistä ominaisuuksista kognitiivisen kieliopin näkökulmasta jää jatkotutkimuksen tehtäväksi.

Tutkimuskohteen rajaus oli varsinkin tutkimuksen alkuvaiheessa työlästä, sillä fennistiikassa ei ole nähdäkseen tähän päivään mennessä päästy aivan täyteen yksimielisyyteen siitä, mitkä lauseet tulisi laskea eksistentiaalilauseisiin kuuluviksi. Tässä tutkimuksessa jyrkkää rajanvetoa eksistentiaalisen ja ei-eksistentiaalisen lauseen välille ei lähdetty edes yrittämään, vaan rajanveto tehtiin aineiston ehdoilla. Aineistoa tarkasteltaessa paljastui, että ne lausetyypit, joiden kuulumisesta eksistentiaalilauseisiin on kirjallisuudessa eniten ollut erimielisyyttä, eivät ole aineistoissa niin frekventtejä, että tilastollinen tarkastelu olisi mielekästä. Prototyypisistä eksistentiaalilauseista olennaisesti poikkeavien lähirakenteiden osalta tyydyttiin siksi kuvailevaan tarkasteluun. Lähempään tilastolliseen tarkasteluun otettiin kolme eksistentiaalilauseen keskeistä tyyppiä.

Oppijankielen eksistentiaalilauseita ei ole tätä ennen juurikaan tutkittu (ks. kuitenkin Ivaska 2010 & 2011, Ivaska & Siitonen 2011), eikä sitä ole ainakaan toistaiseksi tutkittu näin suuresta aineistosta, joten sikäläkin oli mielestäni perusteltua valita tämä tutkimuskohde. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa e-lauseesta ja sen kehityksestä suomenoppijoiden teksteissä, ja tärkeitä kehitysvaiheita löytyikin kummastakin aineistosta. Tutkimuksen metodologiset valinnat ja tutkimusasetelma pohjautuvat pitkälti CEFLING- ja Topling-hankkeissa tehtyyn aiempaan tutkimukseen, eikä niitä haluttu muuttaa, jotta tämän tutkimuksen tuottama tieto olisi vertailukelpoisempaa jo tehtyihin ja te-

keillä oleviin tutkimuksiin nähden. Sinänsä yhteyksien etsiminen funktionaalisen kielitaidon tason ja oppijan tuottaman kielen piirteiden välillä onkin tärkeää, sillä tietoa näistä yhteyksistä ei toistaiseksi juurikaan ole. Kuitenkin Eurooppalainen viitekehys ja siitä tehdyt sovellukset ovat uskoakseni useimman kielenopettajan arkipäivää, sillä niin kielikursseja kuin oppikirjojakin pyritään nykyään rakentamaan ja markkinoimaan näiden tasokuvausten avulla, ja jopa ylioppilaskirjoitusten kielikokeista on tulevaisuudessa tarkoitus antaa Eurooppalaiseen viitekehukseen perustuva kielitaitoarvio.⁹¹ Kuitenkin tieto siitä, mitä lingvistisiä piirteitä oppija milläkin taitotasolla hallitsee, on vähäistä ja perustuu lähinnä kokeneiden opettajien intuitioon enemmän kuin tutkittuun tietoon.

Tutkimuksessa sovellettiin DEMfad-mallia, jota on kehitetty CEFLING- ja Topling-hankkeiden piirissä. Mallissa sujuvuutta kuvaavana mittarina on pidetty erityyppisten kielenilmiöiden frekvenssejä, mutta koska paljastui, että eksistentiaalilauseiden frekvensseissä ei suuria muutoksia taitotasoinen tapahtu, päätettiin näkökulmaa sujuvuuteen laajentaa, ja tämän käsitteen alla tutkittiin ilmiöitä, jotka voisivat kuvata eksistentiaalilauseen rikastumista ja kasvua prototyyppisen eksistentiaalilauseen rajojen ulkopuolelle. Yhtä hyvin olisi voitu puhua konstruktion variaatiostakin. Toisaalta variaatio on aiemmin nähty kompleksisuutena, mutta niin ei tehty tässä tutkimuksessa. Keskustelua siitä, miten variaatio liittyy kompleksisuuteen, kun näkökulma kieleen on konstruktiopohjainen, tulisi mielestäni syventää. Konstruktionäkökulmasta kompleksisuutta voisi lähestyä siltä kannalta, miten erityyppiset konstruktiot yhdistyvät ja limittyvät toisiinsa. Samoin tulisi keskustella siitä, miten sujuvuutta voisi paremmin kuvata tästä näkökulmasta ja kirjoitetussa tekstissä yleisemminkin. Tällainen keskustelu on tarpeellista siksi, että taitotasokuvauksissa usein viitataan myös kirjoitetun tekstin sujuvuuteen, mutta kuitenkin ei ole selvää, miten tämän sujuvuuden tulisi tuotoksessa näkyä. Sujuvuudella on taitotasokuvauksissa luultavasti tarkoitettu myös idiomaattista kielenkäyttöä, johon liittyy muutakin kuin kielen tarkkuuspiirteitä.

Distribuutio on aiemmissa DEMfad-mallia hyödyntäneissä tutkimuksissa nähty eri kielenpiirteiden käyttöyhteyksien mittarina. On tutkittu esimerkiksi transitiiivi- ja impersonaali-ilmausten erilaisia käyttöjä, esimerkiksi modaalisia, nesessiivisiä ja sivulausekäyttöjä. Tällaiset käytöt vaikuttavat eksistentiaalilauseissa hyvin marginaalisilta. Olisi ehkä tärkeää pohtia, voisiko eksistentiaalilauseiden erilaisia käyttöjä rajata ja määritellä jotenkin toisin. Kun nyt selvisi, että eksistentiaalilauseiden käyttö lokaali- ja omistajateemaisissa sekä ns. muissa (teemapaikaltaan yleensä tyhjissä) lauseissa ei juuri taitotasoinen muutu, olisi hyvä miettiä, voisiko näitä ryhmiä jaotella edelleen vielä esimerkiksi sen mukaan, millainen tehtävä eksistentiaalilauseella on tekstin tasolla. On esitetty, että eksistentiaalilause tuo diskurssiin yleensä uuden referentin, jota ei tavallisesti kuitenkaan seurata diskurssissa pitempään (Helasvuo 1996). Onko referentti todella tyyppillisesti ennen mainitsematon myös oppijankielessä, ja mitä tälle referentille tekstissä sen jälkeen tapahtuu? Jos eksistentiaalilauseita olisi tässä tutkimuksessa tarkasteltu myös kokonaisen tekstin näkökulmasta, olisi ehkä

⁹¹ HS:n 12.6.2013 mukaan.

saatu tarkempaa tietoa siitä, mitä suomenoppijat eksistentiaalilauseilla itse asiassa tekevät.

DEMFad-mallin avulla tutkittiin myös useiden eksistentiaalilauseen piirteiden tarkkuuden kehitystä. Aiemmassa tutkimuksessa tarkkuuden tavoite-
tasoksi on asetettu 80 prosentin tarkkuus, ja siitä lähdettiin tässäkin tutkimuk-
sessa, jotta saatu tutkimustieto olisi paremmin vertailtavissa. Eksistentiaalilause
osoittautui tutkituissa aineistoissa melko tarkasti hallituksi konstruktioksi: mo-
nien piirteiden osalta 80 prosentin tarkkuus saavutetaan jo aivan alkuvaiheessa.
Nämä piirteet kuitenkin kehittyvät tarkkuuden osalta myös tämän rajan jälkeen,
ja mikäli aineistojen välillä on tarkkuuseroja, nämä erot säilyvät samansuuntais-
sina 80 prosentin rajan jälkeenkin. Usein koulu- ja yki-aineiston välillä on yhden
tai kahden taitotason välinen ero tarkkuudessa niin 80 kuin 90 prosentinkin
kohdalla, joten olisi mielestäni ainakin keskustelun arvoista, kannattaisiko tark-
kuusrajaa jatkossa kiristää, erityisesti, jos halutaan löytää myös C-tasojen indi-
kaattoreita.

Lisäksi tarkkuus on tässä tutkimuksessa ainoa asia, jonka hallinnasta (*mas-
tery*) voidaan sanoa jotain ilman äidinkielistä vertailuaineistoa, joka ei ollut ana-
lyysivaiheessa käytettävissäni. Kun tällainen aineisto on sittemmin kerätty, voi-
si eksistentiaalilauseen tutkimusta nyt syventää muidenkin piirteiden kuin
tarkkuuden osalta. Olisi analysoitava, kuinka frekventtejä erityyppiset eksisten-
tiaalilauseet ovat äidinkieleltään suomenkielisten teksteissä, ja samoin olisi
mahdollista selvittää myös eksistentiaalilauseiden distribuutiota tarkemmin.
Samoin nähtäisiin myös paremmin, näkyykö äidinkielisten teksteissä sellaisia
piirteitä, joiden nyt ajateltiin olevan tehtävätyypistä tai tehtävänannosta riippu-
vaisia. Toisaalta on pidettävä mielessä, että vertailu natiiviaineistoon ei ole ai-
van ongelmatonta: vaikka natiivien kirjoittama kieli onkin oletettavasti virheet-
tömämpää, ei ole lainkaan selvää, miten natiivien tekstit olisi arvioitava funk-
tionaalisen kielitaidon suhteen. CEFLING-aineiston arvioinnissahan nimen-
omaan pyrittiin ensinnäkin eliminoimaan lingvistisen piirteiden vaikutus, kos-
ka juuri sitä tutkittiin. Toiseksi Eurooppalainen viitekehys ja siitä suomalaisiin
opetussuunnitelmiin⁹² tehty sovellus on molemmat tarkoitettu toisen tai vie-
raan kielen kuvaamiseen, ja näiden asteikkojen käyttäminen natiiviaineiston
arvioinnissa onkin kyseenalaistettu (Toropainen ym. 2012: 76–79).

Muutenkin keskustelua siitä, mikä on tehtävätyypin ja tehtävänannon ja
toisaalta funktionaalisen kielitaidon tason yhteys eri kielenpiirteiden ilmenemi-
seen oppijankielessä, tulisi mielestäni syventää. Tutkimus osoitti, että ainakaan
kaikki nyt tutkitut kielenpiirteet eivät välttämättä ole riippuvaisia ainoastaan
taitotasoista. Syventävä tutkimus eri kielenpiirteistä tehtävätyypeittäin olisi sik-
si tärkeää ja perusteltua.

Tutkimuksessa etsittiin kuitenkin ensi sijassa taitotason indikaattoreita.
Osoittautui erittäin vaikeaksi löytää eksistentiaalilauseista sellaisia kielenpiirtei-
tä, jotka ilmenisivät samalla tavalla taitotasoittain kummassakin aineistossa.

⁹² Perusopetuksen opetussuunnitelmissa käytetty taitotasoasteikko on saatavissa osoit-
teesta: www.oph.fi/ops/perusopetus/taitotasoasteikko.doc [6.7.2013].

Nuorten ja aikuisten käyttämä kieli eroaa ainakin eksistentiaalilauseissa niin, että on hyvin perusteltua tarkastella aineistoja erikseen.

Tämän tutkimuksen perusteella voi sanoa, että nuorten käyttämä kieli on tarkempaa (virheettömämpää) kuin aikuisten käyttämä kieli vastaavalla funktionaalisen kielitaidon tasolla. Sama ero näkyy useassa eksistentiaalilauseen piirteessä. Toisaalta aikuisten käyttämät eksistentiaalilauseet ovat monelta osin varioivampia ja monipuolisempia kuin nuorten käyttämät eksistentiaalilauseet vastaavalla taitotasolla. Tämä vahvistaa sen, että kielen tarkkuus ja funktionaalisen kielitaidon taso ovat eri ulottuvuuksia, niin kuin lähtökohtaisesti oletettiin. Sen sijaan se, mikä selittäisi näitä eroja, vaatisi ehdottomasti lisätutkimusta.

Olen halunnut nostaa keskusteluun joitakin kielen oppimiseen ja tuottamiseen liittyviä strategioita, jotka saattaisivat selittää aineistojen välisiä eroja. Tutkitun perusteella on hyvin mahdollista, että nuoremmat oppijat käyttävät enemmän valmiita kielen tuottamisen malleja, sellaisenaan opittuja könttiä (*chunks*), kun taas aikuiset soveltavat kielen oppimisessa ja tuottamisessa enemmän sääntöjä. Tämä oletus vaatisi kuitenkin lisätutkimusta. Onko ensinnäkin niin, että aikuisten ja nuorten oppimisstrategiat ovat erilaisia? Kumpakin oppimisstrategiaa olisi syytä testata niin nuorilla kuin aikuisillakin. Jos oletus, että aineistojen väliset erot selittyvät erilaisilla oppimis- ja tuottamisstrategioilla, pitää paikkansa, merkitsee tämä sitä, että könttäoppiminen tuottaa (ainakin eksistentiaalilauseissa) virheettömämpää mutta köyhempää kieltä, kun taas sääntöoppiminen rohkaisee varioivampaan kielenkäyttöön mutta altistaa samalla virheille. Kommunikatiivisten tavoitteiden saavuttamista nämä virheet eivät kuitenkaan ehkä estä niin paljon kuin voisi luulla.

Olen hiljattain (Kajander 2013) pohtinut valmiimpien kielen mallien (könttien, *chunks*) sekä sanoja laajempien konstruktoiden roolia kielenopetuksessa, sillä olen kokenut tällaisen lähestymistavan kielenopetuksessa monesti hyödylliseksi omilla tunneillani. En kuitenkaan haluaisi, että oppijat tuottavat virheetöntä mutta muuten köyhää kieltä. Kielenoppija tarvitsee kielen tuottamisen malleja, ja niitä täytyy hänelle runsaasti tarjota, mutta häntä on myös rohkaistava variaatioon virheidenkin uhalla. Jos kielen tuottamisen mallit puuttuvat, opiskelijat tarrautuvat kielioppi- ja sanakirjoihin, joista eivät sitten uskalla irti päästääkään. Kieliopin sääntöverkoston yritetään täyttää sanoilla, jotka erilaisissa sanalistoissa odottavat pääsevänsä käyttöön, ja kielen säännöstö on kuin tyhjä, liian hatara verkko, johon oikein mitään ei ole tarttunut. Jos kielen tuottamisen mallit sen sijaan ovat valmiimpia, oppijalle jää ehkä vapaammat kädet variaatioon ja kielen luovaan käyttöön, johon oppijaa on lakkaamatta rohkaistava. Oppijan on tärkeä tiedostaa, että virheet eivät ole pahasta, eikä kaikkien kompastuskivien kiertäminen oppijan polulla ole kai mahdollistakaan. Oppijan kannalta on kuitenkin lohdullista tietää, että kielen kommunikatiiviset tavoitteet voi saavuttaa, vaikka kieli ei virheetöntä olisikaan.

SUMMARY

Paths of learning Finnish existential sentences

The Finnish existential sentence

The term existential sentence was originally presented by Jespersen (1924: 155) with regard to English sentences with *there is* or *there are*. Already Jespersen pointed out that there are some peculiarities in these kinds of structures in the Finnish language, namely the use of both partitive and nominative as the subject case, as in the following examples:

Takapihalla on auto.
backyard+ADESS is+3. PERS SG car+NOM SG
There is a car in the backyard.

Takapihalla on autoja.
backyard+ADESS is+3. PERS SG car+PARTIT PL
There are (some) cars in the backyard.

Takapihalla ei ole autoa ~ autoja.
backyard+ADESS is+3. PERS SG NEG car+PARTIT SG ~ car+PARTIT PL
There is no car ~ There aren't (any) cars in the backyard.

Takapihalla on lunta.
backyard+ADESS is+3. PERS SG snow+PARTIT SG
There is (some) snow in the backyard.

Minulla on auto.
I+ADESS is+3. PERS SG car+NOM SG
I have a car.

On parempiakin autoja.
is+3. PERS SG better+PARTIT PL+PARTICLE car+PARTIT PL
There are better cars as well ('as well' marked with the particle -kin)
roughly: *Also better cars exist.*

A typical Finnish existential sentence begins with an entity denoting a place in which the existence of some other entity or entities is asserted or denied. The local element is normally marked with a local case ending (here the allative case, but other local expressions and local cases are also possible). Possession (*to have*) is also expressed with a structure largely identical to the locative existential sentences. (Finnish possesses no verb corresponding to *have* for this pur-

pose.) In this case the sentence has a possessor which is marked with the allative case *-lla/-llä*. It is also possible to leave the locative element out (as in the last sentence). These kinds of sentences describe existence more or less in general, not in any specific place.

Although the word order in these examples is similar, other word orders are also possible. Except for the overall meaning of this construction, there are also two other features, by which the existential sentences differ from other sentences regardless of the word order: the possibility of a partitive subject as well as the verb, which normally remains in the 3. person singular, regardless of the number of the subject (*on + auto ~ autoja ~ lunta*, as can be seen in the sentences above).

This kind of subject case alternation is typical for the Finnish existentials, while the prototypical subject case in most of the other Finnish sentence types is the nominative. The nominative-partitive case alternation of the Finnish existentials resembles to some extent the case alternation of direct objects and predicatives, but except in the existentials, the partitive is more of an atypical subject case. The possibility of a partitive subject in Finnish sentences has caused lively debate among Finnish linguists since the 1950's, beginning with Ikola (1954), who adopted the term existential sentence from Jespersen in order to define the rules under which the partitive subject is used. The main outlines were fairly clear from the beginning: the partitive is normally used with open quantity (*autoja* 'some cars'), mass nouns (*lunta* 'snow') as well as in negated sentences. But since the partitive is not the only possible case in the existential sentences, it was quite a difficult task for the early linguists to define which sentences should actually be regarded as existentials and which not – especially, because many exceptions to the basic rules outlined by Ikola were found. (For a summary of this debate see Tiainen 1997 or in English Huumo 2003: 464–468.)

In this study (chapter 2), the earlier accounts of Finnish existentials (mainly Ikola 1954, 1964 and Hakanen 1972) are contrasted with the prototype approach to the Finnish existential sentence as posited in Iso suomen kielioppi (ISK 2004). In addition, Cognitive Grammar (Langacker 1987, 1991, 2008a) has given some interesting insights on the semantic structure of Finnish existentials. This approach seems to clear some problems that were the main concern in earlier approaches. In particular, the work of Huumo and Helasvuo has furthered the discussion in the last years, and their ideas are therefore also discussed and slightly modified in chapter 2. As the main ideas of these insights can also be found in English (Huumo 1996a, 1999b, 2003), they are not discussed further in this summary. One important finding of Helasvuo and Huumo (2010) is directly adopted for the present study: since the NP-element that traditionally was regarded as the subject (or *e*-subject, as in ISK 2004, for that matter) shares hardly any features with a prototypical subject in other sentences, it is highly questionable whether this NP is a subject at all. Helasvuo and Huumo name this element *e-NP*⁹³, as I also do in this study and hereafter in this summary.

⁹³ In his English texts Huumo (e.g. 2003) actually calls this element the *e-theme*, but I prefer the term *e-NP*, since I often refer to the possessive and local elements of the ex-

Goals of this study

In contrast to the earlier accounts presented above, the main issue in this study is not primarily the theoretical description of the Finnish existentials. The description of the Finnish existentials from the perspective of Cognitive Grammar – however interesting this might be – is left as a challenge for future research. This study takes a different perspective: The main goal is to describe how learners of Finnish as a second language use the sentences in which the nominative-partitive e-NP case alternation is possible. The existential sentence is seen in this study as a learnable unit of language which has a general existential meaning not necessarily predictable from its components. In this sense, this study comes close to the constructionist and usage-based approaches of language. Language is seen in this study as a product of usage-based processes (Barlow & Kemmer 2000) and the existential sentence as a clause-level unit of language in the sense of Construction Grammar (Goldberg 1995, 2006) and Cognitive Grammar (Langacker 1987, 1991, 2008a).

This study is, both theoretically and methodologically, closely related to the work done in the CEFLING⁹⁴- and Topling⁹⁵-projects at the University of Jyväskylä and also uses the same data, the so-called CEFLING-corpus (see also Martin et al. 2010). One of the main objectives of these projects is to explore how different linguistic features of written L2-Finnish are possibly related to functional language proficiency as described e.g. in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). One of the goals is to find linguistic features that could indicate the functional language proficiency on this scale (or on its Finnish adaptations). To track these indicators, a model called DEMfad was created in the CEFLING-project. In this model, the emergence (E) and mastery (M) of several linguistic features in specific domains (D, here the existential sentence) can be investigated from three different angles: their frequency (f), accuracy (a) and distribution (d) in (in this case) written texts. These dimensions differ somewhat from the more traditional CAF-approach. (See e.g. Housen & Kuiken 2009. For more details on the DEMfad-model see also Martin et al. 2010 or chapter 3.3 of this study.) In this study, *frequency* and *accuracy* are defined and measured in the same way as in earlier studies (Martin et al. 2010, Reiman 2011a & 2011b, Seilonen 2013) on the CEFLING-data. The term *distribution*, which is more of an overall term describing e.g. such dimensions as complexity and different uses of constructions in earlier CEFLING-studies, was not found suitable for the present study in the way it had been used before. For example, the existential sentence does not have passive or transitive uses and also the use of existentials with necessives or different modal elements seemed rather mar-

existential sentences as *themes* of the sentence. The use of *e-theme* would be somewhat confusing in this context.

⁹⁴ <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/tutkimus/hankkeet/paattyneet-hankkeet/cefling/en> [6.6.2013]

⁹⁵ <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/tutkimus/hankkeet/topling/en> [6.6.2013]

ginal. Therefore the distribution could not be researched the same way as in previous studies.

Also the term *complexity* (as in the traditional CAF-triad) seemed a bit problematic for describing the development of the existential sentences. The prototypical existential sentence is more simple than complex, and even if it does vary, the variation is not necessarily an indicator complexity. Therefore, the term *fluency* was adopted for the purpose of describing the development of the existentials: the possible increase of richness or variation compared to the prototypical existential sentence. Fluency, in the traditional CAF-triad, is normally used when measuring the speed, breakdowns and repairs of speech (Housen & Kuiken 2009). In earlier CEFLING-studies on learner texts, the development of a frequency over 1000 words was seen as one indicator of fluency (Martin et al. 2010), but the existential sentences seemed almost as frequent on all proficiency levels, so it was necessary to define fluency more broadly than in earlier studies.

Two of the basic research questions in the CEFLING-project that are closely related to my study are described on the CEFLING homepage as follows:

- What combinations of linguistic features characterise learners' performance at the proficiency levels defined in the Common Framework and its Finnish adaptations?
- To what extent do adult and young learners who engage in the same communicative tasks, at a given level, perform in the same way linguistically? To what extent are the adult-oriented CEFR levels and their Finnish adaptations for young learners equivalent?

On the basis of these general questions, in chapter 3.4 I formed the following research questions for this study on Finnish existentials:

1. At which proficiency level does the existential sentence emerge in L2-Finnish?
2. How is the use of the existential sentence divided between the three main uses: local-themed, possessor-themed and other existential sentences having neither a location nor a possessor as their theme? How do the learners use the existentials outside these three basic areas?
3. How do existential constructions develop as functional proficiency grows? The three dimensions that are investigated are:
 - a. the frequency of local, possessive and other existential sentences,
 - b. the accuracy: at which proficiency level do the local theme, possessor theme, e-NP and the verb of existentials become target-like, and
 - c. fluency, which in this study is understood as the development and growth of the existential sentence in several ways that make the construction more complex or richer than a prototypical existential sentence. This is tracked by describing the level of abstraction of the local expressions and e-NP:s, the ways used to refer to

the possessor, the development of the diversity of verbs as well as the use of mood and tense.

The data of the study (see below) consists of texts written by two groups: young learners and adults. In this way it will be possible to reach conclusions about the assessment of texts as well as possible indicators of language proficiency. In this regard the following points are investigated:

4. whether the existential sentences or the distribution of different existential sentences have features that could function as indicators of functional language proficiency, and
5. whether there are differences between the texts written by young learners and adults? If so, what could explain these differences?

Data and methods

The data of this study is the so-called CEFLING-corpus (Martin et al. 2010) consisting of two sets of data: writing samples from adults taken from the National Proficiency Certificate exams and from young learners, aged 12–16 (7th–9th graders in the Finnish school system). All writers live in Finland, so in this regard the groups are similar, but the writers differ from another in age as well as in their first language: there are more than 20 different first languages in the corpora. Because of the age difference both groups are analyzed separately, but the first language of the writers is not taken into account.

Both groups wrote three kinds of similar texts: an informal message (to a friend, to their teacher or to their employer), a formal message (a complaint or a request to some institution), and an argumentative text (opinion). In addition, the young learners also wrote a narrative text. All these texts were rated by three trained raters to determine the functional proficiency level of the texts as described in the CEFR. The raters were instructed to rate the texts on a purely functional basis, without paying any notice to the linguistic features of the texts. Only the texts to which at least two out of three raters had assigned the same proficiency level were included in the corpus. In case of a differing opinion by one of the raters, the difference of only one proficiency level was accepted. Other texts were excluded. (For the assessment and task design see Alanen et al. 2010). As a result, the adult corpus has a total of 669 texts (53 019 words) and the young learner corpus 527 texts (a total of 26 063 words).

In order to find answers to the research questions, both qualitative and quantitative methods were used. Many constructions proved to be so rare in the examined data that only a descriptive approach was possible. Nevertheless, the three main types of existentials (local and possessive existentials and the third type lacking local and possessive elements) were so common that statistical comparison between the proficiency levels was possible. As a statistical tool, the chi-squared test was used. The main findings will briefly be presented below.

Main results

The existential sentence seems to be a rather equally distributed sentence type in both groups across all proficiency levels. Roughly 40 % of all existentials are locally themed, 40 % possessive and about 20 % are of the third type, lacking possessive and locative adverbials. Other types, e.g. existentials with a temporal theme or a predicative adverbial are so rare that statistical comparison was not possible. As one of the differences between the two groups one could mention that for some reason possessive existentials are a bit more common in the young learners' corpus than they are in the adult corpus. Secondly, young learners produce more existentials (ca. 23–25 on the levels A1–B2) per 1000 words than adults (18–20 existentials /1000 words on levels A1–B2, on levels C1–C2 about 13–15/1000 words). This could be due to shorter sentences in the young learners' corpus, or to some extent also to the writing tasks themselves. Relative to the number of words, the frequency of existentials decreases in C-levels, but this can only be seen in the adult corpus, since the young learners have no texts at all rated on the C-levels. Based on these findings, neither the emergence nor the distribution between the three main types of existentials can function as a general indicator of a certain proficiency level.

In terms of accuracy the existential sentences develop in many ways in both groups across the proficiency levels. In accuracy, particularly, there is often a difference of one to two proficiency levels between the two groups, so that the young writers' texts are more accurate than those of the adults at an equal functional proficiency level. Despite the differences, the existentials develop in the same order in both groups.

As a mastery level, an accuracy of 80 % was set, but many of the investigated features are already that accurate starting from the first level, and seem to develop further on the higher levels. The most accurate element in both groups is the case marking of the possessive adverbial, which is already mastered in both groups at the level A1, and almost as accurate is additionally the case marking of the locative element, which is already mastered by the young writers at A1 and by the adults at the level A2. The accuracy of the case marking of the e-NP is mastered only after this, by young learners at the level A2 and by adults at the level B1. The accurate case marking of possessive sentences where the possessor is not human⁹⁶ is a problem in both groups even on higher levels. Such sentences are quite rare, but it seems that the younger learners also master this feature a bit earlier (level B1) than adults (level C1). The accuracy of the verb is also mastered quite early, which is not so surprising since the most typical verb in existentials is *on* ('is'). Other verbs may also occur, but the default form is always the 3. pers. sg. This feature is mastered early (by the younger learners at level A1, by the adults at level A2). The verb *is*, however, often missing at the A-levels, which in this case was interpreted mostly as being inaccur-

⁹⁶ e.g. *Autossa on neljä pyörää.* 'The car has four wheels.' In Finnish the default case would be the inessive, and thus these sentences differ significantly from other possessives, where the human possessor is usually marked with the adessive case *-lla/-llä*.

rate. At the higher levels, though, the missing verb can mostly not be interpreted as inaccuracy; the missing verb could be more of an indicator of the writer's mastery of additional contexts, where the verb can be left out, for example for stylistic reasons.

As the accuracy seems to develop in the same order but on different levels in both groups, it is not possible to use the accuracy-related indicators generally for both young writers and adults.

In terms of fluency as well, the existential sentences develop across proficiency levels. Fluency was seen in this study as an increase of features that are not typical for the basic prototype of an existential sentence. Where accuracy features reveal more the order in which the existential sentence develops than a specific level of proficiency equal in both groups, many of the fluency features seem to increase at specific levels, although some differences between both groups were also observed. Many fluency features reveal the difference roughly between levels A and B, since most of the significant changes occur in level B texts. The use of the nominative as the e-NP case is in both groups more common at the A1 level, and at higher levels the partitive becomes more common. The level where the nominative and the partitive are equally common is B1 in the young writers' texts and B2 in the adult texts. As the differences on both sides of this point were statistically significant, this feature could be used as an indicator of level B texts. At the B-levels several other features that make the construction richer also emerge in existentials: modal and necessary auxiliary verbs are more common, and in the verbs particles in addition to interrogative particles emerge. The level of abstraction of the e-NP:s and of the local elements was also investigated. It turned out that at the B-levels nouns referring to abstract entities become more common in locatives. In possessives, different ways of referring to the possessor were investigated. A personal pronoun is almost the only way used to refer to a possessor at the lower levels, whereas from level B onwards other nouns and pronouns are also significantly more used. The variation of verbs was also of interest, since the most typical verb *olla* ('to be') is not the only possible verb in existentials. The use of other verbs than *be* becomes more common in juvenile texts at the level A2 and by adult writers at the level B1.

Even if many significant changes occur in the young writers' texts one or two proficiency levels earlier than in the adult texts, the language the adult writers use seems to vary more: the total amount of different verbs as well as the variability of abstract nouns is far greater in adult texts than in juvenile texts. Other possible fluency indicators, such as tense, mood, connectors or particles, were rare in existentials or showed no significant changes between different proficiency levels. Since these features also occur in many other sentences, they should be investigated in a broader context. This way it also could be possible to find indicators for C-level texts which were not found in existentials, except the abstract nouns in locatives referring to third class entities (Lyons 1977) and some connectors that are connected to the negation verb.

Conclusions

This study shows that the Finnish existentials develop in both accuracy and fluency in the texts of both young writers and of adults as functional language proficiency increases. In most features, there are differences of one or two proficiency levels between the two conditions. These differences show that the linguistic indicators of language proficiency cannot be used in the same way in juvenile and adult texts, at least not in existential sentences. The same was also questioned in the CEFLING project in general. The indicators found in existential sentences should therefore be used separately for juveniles and adults.

Another general observation was that the written language of young writers is usually more accurate than the written language of adults at the same proficiency level. On the other hand, the language of adults seems to vary more, but the adults usually produce more inaccurate expressions at the same level. The constructional approach might explain some of this: it is quite possible that young learners learn and use their second language more as preconstructed chunks, or constructions, which leads to more accurate expressions but may result in less variable language use. Adults probably have more experience in learning different languages and tend to learn rules rather than chunks, and this might lead to more variation in their writings but also decrease the accuracy. To test these assumptions, further research of learning and producing strategies of both juvenile and adults would be necessary.

Although the task types were quite similar in both conditions, the writing instructions were not completely identical. It is quite possible that some features are caused to some extent not only by the proficiency level but also by the writing instructions or the task type. Such features are mostly indicators of fluency: the use of tense and mood, the use of different verbs in existentials, the level of abstraction as well as the distribution of existential sentences among the three main types. Task type and writing instructions should therefore be taken into account if they are used as indicators of writing proficiency.

From the theoretical point of view I wish to emphasize that there still is need for discussion concerning the DEMfad-model used in the present study. First, it is not at all clear how *distribution* should be defined and measured, if we want the results of this, previous and forthcoming studies to be comparable. The ways in which distribution was measured in previous studies are perhaps not suitable for all constructions, e.g. the existential sentence, that emerges early and stays rather simple but equally distributed at almost all levels, and even if some variation occurs at higher levels, this cannot easily be seen as increasing complexity.

Frequency was measured in this study, as in previous studies, over 1000 words. The problem here was the fact that the existential sentence is a clause-level phenomenon, so frequency over 1000 words is perhaps not the best way to describe the frequency of the existentials, since the length of a sentence can vary. On the other hand, it is not always simple to define and count sentences and clauses in learner language (see Martin 2013a).

Mastery is easier to define and measure, and as in previous studies, a mastery level of 80 % accuracy was set, so that the results could be comparable. But it turned out that many of the investigated features are already this accurate starting from the first level and seem to develop even further at higher levels. Based on this finding, it might be useful to set the accuracy level a bit higher than has been done before. If one wants to find good linguistic indicators of functional proficiency, it might be useful to look for features that are rather common, so that they could easily be found in smaller amounts of text as well. But especially constructions that seem to emerge early, such as the existential sentence, might also be mastered earlier. If the accuracy level is set too low, we might miss some really useful indicators of proficiency, especially on the C-levels, where such indicators have not yet been discovered.

It is fairly possible that accuracy is not that big of an issue at the C-levels, but indicators could be found in some features that were examined here under *fluency*, which in this study was understood in a broader sense than traditionally, since relative frequencies over 1000 words were not found suitable for measuring the fluency of clause level structures. Fluency was understood more as variation of use of the existential sentence, which, in turn, was not understood as complexity. Some of these fluency features that are quite rare in Finnish existentials but which do occur in other constructions as well, should be investigated in a broader context as possible indicators of C-level texts.

LÄHTEET

- Airila, M. 1924. Kielellisten ilmiöiden perustelemisesta. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 52.
- Alanen, R., Huhta, A. & Tarnanen, M. 2010. Designing an assessing L2 writing tasks across CEFR proficiency levels. In Bartning, I., Martin, M. & Vedder, I. (eds.) 2010. Communicative Proficiency and Linguistic Development: intersections between SLA and language testing research. Eurosla monographs series 1. European Second Language Association, 21–56. Online: <http://eurosla.org/monographs/EM01/EM01home.php> [10.8.2013].
- Barlow, M. & Kemmer, S. (eds.) 2000. Usage Based Models of Language. Chicago: University of Chicago Press.
- CEFLING. Online: <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kiellet/cefling/suom> [16.9.2012].
- CEFR = Council of Europe 2001. The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assesment. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eliot, C. N. E. 1890. Finnish Grammar. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, N. C. 2005. Constructions, Chunking, and Connectionism: The Emergence of Second Language Structure. In Doughty, C. J. & Long, M. H. (eds.) The Handbook of Second Language Acquisition. Paperback edition. Oxford: Blackwell, 63–103.
- Ellis, R. & Barkhuizen, G. 2005. Analysing learner language. Oxford: Oxford University Press.
- EVK = Council of Europe 2012. Eurooppalainen viitekehys: Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. 1.–5. painos. Käännös: Irma Huttula ja Hanna Jaakkola. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Franceschina, F., Alanen, R., Huhta, A., & Martin, M. 2006, December. A progress report on the CEFLING project. Paper presented at SLATE Workshop, Amsterdam.
- Goldberg, A. E. 1995. Constructions. A construction grammar approach to argument structure. Chicago: The University of Chicago Press.
- Goldberg, A. E. 2006. Constructions at Work. The nature of generalization in language. Oxford: Oxford University Press.
- Hakanen, A. 1972. Normaalilause ja eksistentiaalilause. Sananjalka 14, 36–76.
- Hakanen, A. 1978. Kontrastiivista lauseanalyysia: Eksistentiaalilauseet. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 8.
- Hakanen, A. 1980. Existential clauses. Introduction. Teoksessa Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum Pars III. Turku: Suomen kielen seura, 155–160.
- Hakulinen, A. & Karlsson, F. 1979. Nykysuomen lauseoppia. SKST 350. Helsinki: SKS.

- Hakulinen, A., Karlsson, F. & Vilkuna, M. 1980. Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus. Publications No. 6. Helsinki: University of Helsinki, department of general linguistics.
- Helasvuo, M.-L. 1996. Ollako vai eikö olla - eksistentiaalilauseen subjektin kohtalonkysymys. *Virittäjä* 100, 340–356.
- Helasvuo, M.-L. 2001. Syntax in the making. The emergence of syntactic units in Finnish conversation. *Studies in discourse and grammar* 9. Amsterdam: John Benjamins.
- Helasvuo, M.-L. & Huumo, T. 2010. Mikä subjekti on? *Virittäjä* 2/2010, 165–195.
- Housen, A. & Kuiken, F. 2009. Complexity, Accuracy and Fluency in Second Language Acquisition. *Applied Linguistics* 30/4, 461–473.
- Housen, A., Kuiken, F. & Vedder, I. 2012. Complexity, Accuracy and fluency. Definitions, measurement and research. In Housen, A., Kuiken, F. & Vedder, I. (eds.) *Dimensions of L2 Performance and Proficiency. Complexity, Accuracy and Fluency in SLA*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 1–20.
- Huhta, A., Alanen, R., Tarnanen, M., Martin, M., Hirvelä, T. (tulossa). Assessing learners' writing skills in a SLA study - Validating the rating process across tasks, scales and languages. *Käsikirjoitus*.
- Huumo, T. & Perko, J. 1993a. Suomen eksistentiaalilauseen informaattorakenne. Teoksessa Saarinen, S. & Luutonen, J. & Herrala, E. (toim.) *Systeemi ja poikkeama*. Juhlakirja Alho Alhoniemen 60-vuotispäiväksi 14.5.1993. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 42, 194–206.
- Huumo, T. & Perko, J. 1993b. Eksistentiaalilause lokaalisuuden ilmaisijana. *Virittäjä* 97, 380–399.
- Huumo, T. 1994a. Lokaalisen ja habitiivisen adverbiaalisen vaikutusala-suhteet eksistentiaalilauseessa. *Virittäjä* 98: 3, 357–376.
- Huumo, T. 1994b. Suomen kielen lokaalisten adverbiaalisten vaikutusalahierarkia. *Sananjalka* 36, 69–85.
- Huumo, T. 1996a. Bound spaces and the semantic interpretation of existentials. *Linguistics* 34, 295–328. (Sisältyy myös teokseen Huumo 1997a.)
- Huumo, T. 1996b. Ei-temporaalisten tila-adverbiaalisten temporaalisista tulkinnoista. *Sananjalka* 38, 35–64. (Sisältyy myös teokseen Huumo 1997a.)
- Huumo, T. 1997a. Lokatiivit lauseen semanttisessa tulkinnassa. *Väitöskirja*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Huumo, T. 1997b. Partitiivisubjekti ja tilajatkumot. *Sananjalka* 39, 65–97.
- Huumo, T. 1999a. Kieltolauseen partitiivisubjektin semantiikkaa. *Sananjalka* 41, 21–42.
- Huumo, T. 1999b. Space as Time. Temporalization and other special functions of locational setting adverbials. *Linguistics* 37, 389–430.
- Huumo, T. 2003. Incremental existence. The world according to the Finnish existential sentence. *Linguistics* 41–3, 461–493.
- Ikola, O. 1954. Suomen lauseopin ongelmia I–III. *Virittäjä* 58, 209–245.
- Ikola, O. 1955. Suomen lauseopin ongelmia IV. *Virittäjä* 59, 319–332.

- Ikola, O. 1964. Lauseopin kysymyksiä. Tutkielma nykysuomen syntaksin alalta. Toinen painos. Tietolipas 26. Helsinki: SKS.
- ISK = Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T.-R. & Alho, I. 2004. Iso suomen kielioppi. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 950. Helsinki: SKS.
- Ivaska, I. 2010. Eksistentiaalilauseen subjektijäsen edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksissa. *Sananjalka* 52, 67–88.
- Ivaska, I. 2011. Lausetyyppien sekoittuminen edistyneessä oppijansuomessa – näkökulmana eksistentiaalilause. Teoksessa Kaivapalu, A., Laakso, J., Muikku-Werner, P., Sepper, M.-M. (toim.) *Lähivertailuja* 21. Tallinn: Eesti rakenduslingvistika ühing, 65–85.
- Ivaska, I. & Siitonen, K. 2011. Avainrakenneanalyysi: Tapa tutkia oppijankielen lauserakennetta korpusvetoisesti. Lehtinen, E., Koskela, M., Nevasaari, E. & Skog-Södersved, M. (toim.) *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2011/n:o 3*, 35–47.
- Jantunen, J. H., Piltonen, S. 2009. Oppijansuomen ja -viron sähköiset tutkimusaineistot. *Virittäjä* 3/2009, 449–458.
- Jespersen, O. 1924. *The Philosophy of Grammar*. London: George Allen & Unwin LTD.
- Kajander, M. 2013. Sanoja ja sääntöjä vai konstruktioita? Vaihtoehtoinen lähestymistapa kielen rakenteisiin. Teoksessa Järventausta, M. & Pantermöller, M. (Hrsg.) *Finnische Sprache, Literatur und Kultur im deutschsprachigen Raum. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 85*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 167–184.
- Karlsson, F., Miestamo, M. & Sinnemäki, K. 2008. Introduction: The problem of language complexity. In Miestamo, M., Sinnemäki, K. & Karlsson, F. (eds.) *Language Complexity. Typology, contact, change*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, VII–XIV.
- Karlsson, G. 1963. Suomen kielen subjekti- ja predikaattikysymyksiä. *Virittäjä* 67, 40–57.
- Kotilainen, L. 2007. *Konstruktoiden dynamiikkaa*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. Saatavilla elektronisessa muodossa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-4442-7> [5.6.2013]
- Kusters, W. 2008. Complexity in linguistic theory, language learning and language change. In Miestamo, M., Sinnemäki, K. & Karlsson, F. (eds.) *Language Complexity. Typology, contact, change*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 3–22.
- Langacker, R. W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol 1. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R. W. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2. Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R. W. 1999. *Grammar and conceptualization. Cognitive Linguistics Research* 14. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.

- Langacker, R. W. 2002. *Concept, Image and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar*. Second edition. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Langacker, R. W. 2008a. *Cognitive Grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Langacker, R. W. 2008b. *Cognitive Grammar as a Basis for Language Instruction*. In Robinson, P. & Ellis, N. C. (eds.) *Handbook of Cognitive Linguistics and Second Language Acquisition*. London and New York: Routledge, 66–88.
- Leech, G. N. 1974. *Semantics*. New York: Penguin Books.
- Leino, J. 2003. Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 900. Helsinki: SKS.
- Leino, J. 2010. Adele E. Goldberg – Väitöskirjalla klassikoksi. Teoksessa Haddington, P. & Sivonen, J. (toim.) *Kielentutkimuksen modernit klassikot*. Helsinki: Gaudeamus, 71–97.
- Leino, P. 1989. Paikallissijat ja suhdessäntö. *Kognitiivisen kieliopin näkökulma*. *Virittäjä* 93, 161–219.
- Leino, P. 1993. Polysemia – kielen moniselitteisyys. *Kieli* 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Leino, P. 2001. Henkilöviitteinen allatiivi. Teoksessa Leino, P., Herlin, I., Honkanen, S., Kotilainen, L., Leino, J. & Vilkkumaa, M. 2001. *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioiden*. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 813. Helsinki: SKS, 456–513.
- Leino, P., Herlin, I., Honkanen, S., Kotilainen, L., Leino, J. & Vilkkumaa, M. 2001. *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioiden*. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 813. Helsinki: SKS.
- Lyons, J. 1977. *Semantics II*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malin, E. 2012. Suomi toisena kielenä -oppijoiden sanaston kehittyminen taitotasolta toiselle siirryttäessä. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos, suomen kieli. Saatavana elektronisessa muodossa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201211223060> [5.6.2013].
- Martin, M. 2013a. Sentences and clauses as complexity measures in second language writing: a segmentation experiment. In Järventausta, M. & Pantermöller, M. (Hrsg.) *Finnische Sprache, Literatur und Kultur im deutschsprachigen Raum. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 85*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 185–198.
- Martin, M. 2013b. The complex simple – a problematic adjective in the CEFR writing scales. *Nordand – Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 2013, 8 (2), 63–85.
- Martin, M., Mustonen, S., Reiman, N., Seilonen, M. 2010. On Becoming an Independent User. In: Bartning, I., Martin, M., Vedder, I. (eds.) *Communicative Proficiency and Linguistic Development: intersections between SLA and language testing research*. Eurosla monographs series 1.

- European Second Language Association, 57–80. Online: <http://eurosla.org/monographs/EM01/EM01home.php> [10.8.2013].
- Miestamo, M. 2008. Grammatical complexity in a cross-linguistic perspective. In Miestamo, M., Sinnemäki, K. & Karlsson, F. (eds.) *Language Complexity. Typology, contact, change*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 23–41.
- Miestamo, M., Sinnemäki, K. & Karlsson, F. (eds.) 2008. *Language Complexity. Typology, contact, change*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Metsämuuronen, J. 2011. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. E-kirja, opiskelijalaitos. Helsinki: International Methelp Oy.
- Norris, J. M. & Ortega, L. 2009. Towards an organic approach to investigating CAF in instructed SLA: The case of complexity. *Applied Linguistics* 30/4, 555–578.
- Pallotti, G. 2009. CAF: Defining, Refining and Differentiating Constructs. *Applied Linguistics* 30/4, 590–601.
- Palviainen, Å., Kalaja, P. & Mäntylä, K. 2012. Development of L2 writing: fluency and proficiency. In Meriläinen, L., Kolehmainen, L. & Nieminen, T. (eds.) *AFinLae Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2012/4*, 47–59.
- Penttilä, A. 1956. Subjektin totaalisuudesta ja partiaalisuudesta. *Virittäjä* 60, 28–49.
- Perko, J. 1992. Suomen eksistentiaalilauseesta. Teoksessa Itkonen, E., Pajunen, A. & Haukioja, T. 1992. *Kielitieteen kentän kartoitusta*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja, 171–178.
- Reiman, N. 2011a. Transitiivikonstruktio ikkunana syntaksin kehitykseen: Infiniittiset rakenteet ja passiivi taidon indikaattoreina S2-oppijoiden teksteissä. Teoksessa Lehtinen, E., Koskela, M., Nevasaari, E. & Skog-Södersved, M. (toim.) *AFinLae Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2011/n:o 3*, 142–157.
- Reiman, N. 2011b. Two faces of complexity: structural measures and diversity of constructions. *Nordland Nordisk tidsskrift för anderspråkforskning* 2011, 6 (2), 9–33.
- Salmi, N. 2010. Virkkeiden ja lauseiden piirteitä edistyneiden oppijoiden teksteissä. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Saatavana elektronisessa muodossa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201301221635> [25.10.2013].
- Schlachter, W. 1958. Partitiv und Inkongruenz beim Subjekt des Finnischen. *Finnisch-Ugrische Forschungen* 33, 3–95.
- Seilonen, M. 2013. Epäsuora henkilöön viittaaminen oppijansuomessa. Väitöskirja. *Jyväskylä studies in humanities* 197. Jyväskylän yliopisto.
- Shore, S. & Mäntynen, A. 2006. Johdanto. Teoksessa Mäntynen, A., Shore, S. & Solin, A. (toim.) *Genre - tekstilaji*. Tietolipas 213. Helsinki: SKS, 9–41.
- Siitonen, K & Niemelä, J. 2011. Mitä pitkittäistutkimus paljastaa edistyneiden suomenoppijoiden kielitaidosta? Teoksessa Kaivapalu, A., J. Laakso, P. Muikku-Werner, M.-M. Sepper (toim.) *Lähivertailuja* 21. Tallinn: Eesti rakenduslingvistika ühing.

- Siitonen, K. & Martin, M. 2012. Suomen U-verbit taitotason indikaattorina. Teoksessa Muikku-Werner, P., J. H. Jantunen, J. H. & Sepper, M.-M. Lähivertailuja 22. Tallinn: Eesti rakenduslingvistika ühing, 369–406.
- Siro, P. 1960. Suomen yksinäislauseen perustavia ongelmia. Sananjalka 2, 36–51.
- Siro, P. 1964. Suomen kielen lauseoppi. Helsinki: Tietosanakirja Oy.
- Spoelman, M. 2013. Prior linguistic knowledge matters. The use of the partitive case in Finnish learner language. Väitöskirja. Acta universitatis ouluensis B humaniora III. University of Oulu. Saatavana elektronisessa muodossa: <http://herkules oulu.fi/isbn9789526201146/isbn9789526201146.pdf> [5.6.2013].
- Tiainen, O. 1997. Suomen eksistentiaalilause – päättymätön tarina. Virittäjä 101, 563–571.
- Topling. Online: <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/topling/suom/> [16.9.2012].
- Toropainen, O., Härmälä, M. & Lahtinen, S. 2012. Kaksi asteikkoa, kaksi eri tilannetta: äidinkielellä ja vieraalla kielellä kirjoitettujen tekstien kriteeripohjaisen arvioinnin haasteita. Teoksessa Meriläinen, L., Kolehmainen, L. & Nieminen, T. (toim.) AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2012/n:o 4, 60–79.
- Varis, K. 2010. Ajanilmaukset Cefling-hankkeen koululaisaineistossa. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos, suomen kieli. Saatavana elektronisessa muodossa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201009302818> [5.6.2013].
- Virtanen, V. 2011. Minä lienen tullut joskus Suomessa vielä? Venäjänkielisten suomi toisena ja vieraana kielenä -oppijoiden perfektin ja imperfektin omaksumisen ongelmista. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos, suomen kieli. Saatavana elektronisessa muodossa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2011052410910> [5.6.2013].
- Visapää, L. 2008. Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktioista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1181. Helsinki: SKS.
- Vähämäki, K. B. 1984. Existence and Identity: A Study of the Semantics and Syntax of Existential Sentences in Finnish. Väitöskirja. Åbo: Publications of the Research Institute of the Åbo Akademi Foundation.
- Västi, K. 2012. Verbittömät tapahtumanilmaukset. Suunnannäyttäjinä LÄHDE- ja KOHDE-konstruktio. Väitöskirja. Acta universitatis Ouluensis B humaniora 107. Oulun yliopisto.
- Wolfe-Quintero, K., Inagaki, S. & Kim, H.-Y. 1998. Second language development in writing: Measures of fluency, accuracy and complexity. Honolulu: University of Hawai'i, Second Language Teaching and Curriculum Center.

LIITTEET

LIITE 1: MERKITSEVYYDET

Taulukoista näkyvät khiin neliö -muuttujan arvo (χ^2), vapausasteiden lukumäärä (df) sekä p-arvo, jolle on määritelty seuraavat raja-arvot:

$p > 0,05$: ero ei ole tilastollisesti merkitsevä (-)

$p \leq 0,05$: ero on tilastollisesti melkein merkitsevä (*)

$p \leq 0,01$: ero on tilastollisesti merkitsevä (**)

$p \leq 0,001$: ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä (***)

Mikäli testin käyttöedellytykset eivät täyty, on taulukossa merkitsevyysarakkeessa kysymysmerkki (?).

Kuvio / taulukko	Tutkittu ero ja taitotasot	χ^2	df	p	Merkitsevyys
Kuvio 8	Eksistentiaalilauseiden jakauma kouluaineistossa tasoilla A1 ja A2	9,07	2	$p=0,011$	*
Kuvio 13	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus yksiaineistossa tasoilla A2 ja B1	10,95	2	$p=0,004$	**
Kuvio 13	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus yksiaineistossa tasoilla B1 ja B2	38,37	2	$p < 0,001$	***
Kuvio 14	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus kouluaineistossa tasoilla A1 ja A2	9,80	2	$p=0,007$	**
Kuvio 14	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus kouluaineistossa tasoilla A2 ja B1	9,03	2	$p=0,011$	*
Kuvio 14	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus kouluaineistossa tasoilla B1 ja B2	8,69	2	$p=0,013$	*
Kuviot 13 ja 14	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus tasolla A2 kouluaineistossa ja yksiaineistossa	31,01	2	$p < 0,001$	***
Kuviot 13 ja 14	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus tasolla B1 kouluaineistossa ja yksiaineistossa	33,70	2	$p < 0,001$	***
Taulukko 7	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus yksiaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasoilla B1 ja B2	38,77	2	$p < 0,001$	***
Taulukko 7	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus yksiaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasojen A ja B välillä	23,65	2	$p < 0,001$	***
Taulukko 7	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus yksiaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasojen B ja C välillä	31,45	2	$p < 0,001$	***
Taulukko 7	E-NP:n sijamerkinän tarkkuus yksiaineiston omistuslauseissa tasojen A ja B välillä	9,92	2	$p=0,007$	**

(jatkuu)

(Liite 1 jatkuu)

Taulukko 7	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus yksi-aineiston omistuslauseissa tasojen B ja C välillä	14,72	2	p=0,001	***
Taulukko 7	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus yksi-aineiston muissa eksistentiaalilauseissa tasoilla A2 ja B1	13,05	2	p=0,001	***
Taulukko 7	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus yksi-aineiston muissa eksistentiaalilauseissa tasojen A ja B välillä	29,24	2	p<0,001	***
Taulukko 7	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus yksi-aineiston muissa eksistentiaalilauseissa tasoilla B ja C	5,37	2	p=0,068	-
Taulukko 8	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus kouluaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasoilla A ja B	4,51	2	p=0,105	-
Taulukko 8	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus kouluaineiston omistuslauseissa tasoilla A ja B	23,39	2	p<0,001	***
Taulukko 8	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus kouluaineiston omistuslauseissa tasoilla A2 ja B1	12,39	2	p=0,002	**
Taulukko 8	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus kouluaineiston muissa eksistentiaalilauseissa tasoilla A ja B	4,46	2	0,108	-
Taulukko 8	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus kouluaineiston muissa eksistentiaalilauseissa tasoilla A1 ja A2	6,09	2	p=0,048	*
Taulukko 8	E-NP:n sijamerkinnän tarkkuus kouluaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasoilla A2 ja B1	0,71	2	p=0,701	-
Kuvio 17	Nominatiivi ja partitiivi e-NP:n sijoina yksi-aineiston tasoilla B1 ja B2	15,53	3	p=0,001	***
Kuvio 17	Nominatiivi ja partitiivi e-NP:n sijoina yksi-aineiston tasoilla B2 ja C1	4,68	3	p=0,197	-
Kuvio 17	Nominatiivi ja partitiivi e-NP:n sijoina yksi-aineiston tasoilla B2 ja C2	14,31	3	p=0,003	**
Kuvio 18	Nominatiivi ja partitiivi e-NP:n sijoina kouluaineistossa tasoilla A2 ja B1	9,10	3	p=0,028	*
Kuvio 18	Nominatiivi ja partitiivi e-NP:n sijoina kouluaineiston tasoilla A2 ja B1	7,69	1	p=0,006	**
Kuvio 18	Nominatiivi ja partitiivi e-NP:n sijoina kouluaineiston tasoilla B1 ja B2	0,034	1	p=0,557	-
Kuvio 19	Nominatiivin ja partitiivin yksikkö- ja monikkomuodot yksi-aineistossa tasoilla B1 ja B2	10,18	1	p=0,001	***
Kuvio 23	Paikanilmauksen sijamerkinnän tarkkuus yksi-aineistossa tasoilla B1 ja B2	6,26	2	p=0,044	*
Kuvio 23	Paikanilmauksen sijamerkinnän tarkkuus yksi-aineistossa taitotasolla A1 ja A2	1,35	2	p=0,510	-
Kuvio 24	Paikanilmauksen sijamerkinnän tarkkuus kouluaineistossa tasoilla A1 ja A2	5,91	2	p=0,052	?
Kuviot 25 ja 26	Eri sijamuotojen käyttö paikanilmauksissa yksi-aineistossa ja kouluaineistossa tasolla B1	17,31	2	p<0,001	***

(jatkuu)

(Liite 1 jatkuu)

Taulukko 10	Paikanilmauksen abstraktiotaso yksi-aineistossa tasoilla B2 ja C1	13,19	2	p=0,001	***
Kuvio 33	E-NP:n tarkoitteen abstraktiotaso yksi-aineiston tasoilla A2 ja B1	6,78	2	p=0,034	*
Kuvio 33	E-NP:n tarkoitteen abstraktiotaso yksi-aineiston tasoilla B1 ja B2	5,52	2	p=0,063	-
Kuvio 34	E-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso kouluaineiston tasoilla A1 ja A2	7,90	2	p=0,019	*
Kuvio 34	E-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso kouluaineiston tasoilla A2 ja B1	14,81	2	p=0,001	***
Kuvio 34	E-NP:n tarkoitteiden abstraktiotaso kouluaineiston tasoilla B1 ja B2	0,90	2	0,637	-
Kuvio 35	Omistajaan viittaaminen yksi-aineistossa tasoilla B1 ja B2	8,13	1	0,004	**
Kuvio 36	Omistajaan viittaaminen kouluaineistossa tasoilla A2 ja B1	4,83	1	p=0,028	*
Taulukko 14	<i>Olla</i> -verbin osuus yksi-aineistossa taitotasolla A2 ja B1	13,46	1	p<0,001	***
Taulukko 14	<i>Olla</i> -verbin osuus kouluaineistossa tasoilla A2 ja B1	3,74	1	0,053	-
Taulukko 14	<i>Olla</i> -verbin osuus kouluaineistossa tasoilla A ja B	6,64	1	0,010	**
Taulukko 18	<i>Olla</i> -verbin osuus yksi-aineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasoilla A2 ja B1	6,75	1	0,009	**
Taulukko 18	<i>Olla</i> -verbin osuus kouluaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasoilla A1 ja A2	5,81	1	0,016	*
Taulukko 18	<i>Olla</i> -verbin osuus yksi- ja kouluaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasolla A2	22,39	1	p<0,001	***
Taulukko 18	<i>Olla</i> -verbin osuus yksi- ja kouluaineiston lokaaliteemaisissa eksistentiaalilauseissa tasolla B1	15,19	1	p<0,001	***
Taulukko 21	<i>Olla</i> -verbin osuus muissa eksistentiaalilauseissa yksi-aineiston tasoilla A2 ja B1	10,42	1	p=0,001	***
Taulukko 21	<i>Olla</i> -verbin osuus muissa eksistentiaalilauseissa kouluaineiston tasoilla A2 ja B1	4,13	1	p=0,042	*
Taulukko 21	<i>Olla</i> -verbin osuus muissa eksistentiaalilauseissa kouluaineiston tasoilla A ja B	2,73	1	p=0,098	-
Kuvio 37	Preesensin ja imperfektin käyttö yksi-aineiston tasoilla A1 ja A2	6,84	1	p=0,009	**
Kuvio 37	Preesensin ja imperfektin käyttö yksi-aineiston tasoilla A2 ja B1	15,85	1	p<0,001	***
Kuvio 38	Tempusten käyttö kouluaineiston tasoilla B1 ja B2	9,15	2	p=0,010	**

LIITE 2: CEFLING-ARVIOINTIASTEIKKO

	YLEISKUVAUS	KIRJALLINEN VUOROVAIKUTUS	KIRJEENVAIHTO & KIRJELAPUT, VIESTIT, LOMAKKEET	LUOVA KIRJOITTAMINEN & TEEMAN KEHITTELY
A1	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia, irrallisia ilmauksia ja lauseita.	Pystyy kysymään kirjallisesti toista koskevia yksinkertaisia henkilötietoja ja vastaamaan niitä koskeviin kysymyksiin.	Pystyy kirjoittamaan lyhyen, yksinkertaisen postikortin. Pystyy kirjoittamaan numeroita ja päiväyksiä sekä oman nimen, kansallisuuden, osoitteen, iän, syntymäajan tai maahansaapumispäivän yms. esimerkiksi hotellin majoituskorttiin.	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia ilmauksia ja lauseita itsestään ja kuvitelluista ihmisistä sekä siitä, missä he elävät ja mitä tekevät.
A2	Pystyy yhdistämään yksinkertaisia ilmauksia ja lauseita tavanomaisilla sideseanoilla, kuten sanoilla 'ja', 'mutta', 'la', 'ja', 'mutta', 'koska'.	Pystyy kirjoittamaan lyhyitä ja yksinkertaisia, vakiintuneista kaavamaisista ilmauksista koostuvia viestilappusia, jotka liittyvät välittömiin tarpeisiin.	Pystyy kirjoittamaan hyvin yksinkertaisia henkilökohtaisia kirjeitä, esimerkiksi kiitos- tai anteeksi- pyyntökirjeen. Pystyy kirjaamaan lyhyen, yksinkertaisen viestin, kun voi pyytää sen toistoa tai sen ilmaisemista toisin sanoin. Pystyy kirjoittamaan lyhyitä, yksinkertaisia kirjelappuja ja viestejä, jotka liittyvät välittömiin tarpeisiin.	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia ilmauksia ja lauseita omasta perheestään, elinoloistaan, koulutustaustastaan sekä nykyisestä tai viimeisimmästä työstään. Pystyy kirjoittamaan lyhyitä, yksinkertaisia, mielikuvitukseen perustuvia tarinoita ja yksinkertaisia runoja ihmisistä ja heidän elämästään. Pystyy kirjoittamaan toisiinsa liitettyjen erillisten lauseiden avulla oman elinympäristönsä arkipäivään liittyvistä asioista, esimerkiksi ihmisistä, paikoista tai työhön tai opiskeluun liittyvistä kokemuksista. Pystyy kirjoittamaan hyvin lyhyitä, yksinkertaisia kuvauksia tapahtumista, menneistä toiminnoista ja henkilökohtaisista kokemuksista. Pystyy kertomaan tarinan tai kuvaamaan jotain yksinkertaisena asialuettelona.

	YLEISKUVAUS	KIRJALLINEN VUOROVAIKUTUS	KIRJEENVAIHTO & KIRJELAPUT, VIESTIT, LOMAKKEET	LUOVA KIRJOITTAMINEN & TEEMAN KEHITTELY
B1	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia, yhtenäisiä tekstejä tavallisista, itseään kiinnostavista aiheista yhdistämällä lyhyempiä, irrallisia, yksinkertaisia ilmauksia yhtenäiseksi tuotokseksi.	Pystyy välittämään tietoa ja ajatuksia abstrakteista ja konkreetteista aiheista, tarkistamaan tietoa sekä kysymään ongelmista ja selittämään niitä melko tarkasti. Pystyy henkilökohtaisissa kirjeissä ja viesteissä kysymään ja välittämään yksinkertaista, välittömän kokemuksen piiriin liittyvää tietoa ja korostamaan siinä tärkeinä pitämiään asioita.	Pystyy kirjoittamaan henkilökohtaisia kirjeitä, joissa kuvaa verrattain yksityiskohtaisesti kokemuksia, tunteita ja tapahtumia. Pystyy kirjoittamaan henkilökohtaisia kirjeitä, kertomaan niissä uutisia ja esittämään ajatuksia abstrakteista ja kulttuuri-aiheista, kuten esimerkiksi musiikista ja elokuvista. Pystyy kirjoittamaan kirjalappusia, jotka sisältävät yksinkertaista, välittömään kokemukseen liittyvää tietoa ystäville, palveluhenkilökunnalle, opettajille ja muille hänen arkielämäänsä liittyville henkilöille, sekä välittämään niissä tärkeinä pitämiään seikkoja ymmärrettävällä tavalla. Pystyy kirjaamaan viestejä, jotka sisältävät tiedusteluja tai selittävät ongelmia.	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia, yksityiskohtaisia kuvauksia monista itseään kiinnostavista aiheista. Pystyy kirjoittamaan selostuksia kokemuksista ja kuvaamaan tunteita ja reaktioita yksinkertaisessa, yhtenäisessä tekstissä. Pystyy kirjoittamaan kuvauksia tapahtumista, esimerkiksi joko todellisesta tai kuvitellusta äskettäin tehdystä retkestä. Pystyy kertomaan tarinan. Pystyy esittämään suhteellisen sujuvasti yksinkertaisen kertomuksen tai kuvauksen asialuettelona.
B2	Pystyy kirjoittamaan selkeää, yksityiskohtaista tekstiä erilaisista itseään kiinnostavista aiheista. Pystyy tekemään yhteenvetoja sekä arvioimaan useita lähteistä poimimaan tietoja ja peruste-luja.	Pystyy kirjoituksessaan ilmaisemaan tehokkaasti tietoja ja näkemyksiä ja suhteuttamaan ne muiden tietoihin ja näkemyksiin.	Pystyy kirjoittamaan kirjeitä, jotka välittävät erivahvuisia tunteita, korostavat tapahtumien ja kokemusten henkilökohtaista merkitystä ja kommentoivat kirjeen lähettäjän uutisia ja ajatuksia.	Pystyy kirjoittamaan selkeitä, yksityiskohtaisia kuvauksia hyvinkin erilaisista itseään kiinnostavista aiheista. Pystyy kirjoittamaan arvostelun elokuvasta, kirjasta tai näytelmästä. Pystyy kirjoittamaan selkeitä, yksityiskohtaisia kuvauksia todellisista tai kuvitelluista tapahtumista ja kokemuksista. Pystyy osoittamaan ajatusten väliset yhteydet selkeässä, yhtenäisessä tekstissä ja seuraamaan kyseisen tyylin vakiintuneita käytänteitä. Pystyy tuottamaan selkeän kuvauksen tai kertomuksen, jossa kehittää keskeisiä seikkoja ja esittää niitä tukevia yksityiskohtia ja esimerkkejä.

	YLEISKUVAUS	KIRJALLINEN VUOROVAIKUTUS	KIRJEENVAIHTO & KIRJELAPUT, LOMAKKEET	LUOVA KIRJOITTAMINEN & TEEMAN KEHITTELY
C1	Pystyy laatimaan selkeitä, hyvin jäsenneltyjä tekstejä monipolvisitakin aiheista ja korostamaan tärkeitä asioita. Pystyy jossain määrin tukemaan näkemyksiään lisäseikoilla, perusteluilla ja osuvilla esimerkeillä sekä päättämään kirjoituksensa sopivaan lopetukseen.	Pystyy ilmaisemaan itseään selvästi ja täsmällisesti ja ottamaan vastaanottajan huomioon joustavasti ja tehokkaasti.	Pystyy ilmaisemaan itseään selkeästi ja täsmällisesti henkilökohtaisessa kirjeenvaihdossaan ja käyttämään kieltä joustavasti ja tehokkaasti myös emotionaalisiin, epäsuoria viittauksia sisältäviin ja leikillisiin tarkoituksiin.	Pystyy kirjoittamaan selkeitä, yksityiskohdaisia, hyvin jäsenneltyjä ja kehiteltyjä kuvauksia ja tekstejä kuvitelluista aiheista varman persoonallisella ja luontevalla tyylillä, joka sopii ajatellulle kohdeyleisölle. Pystyy esittämään yksityiskohtaisia kuvauksia ja kertomuksia, liittämään niihin alateemoja, kehittämään keskeisiä seikkoja ja lopettamaan tekstin sopivalla tavalla.
C2	Pystyy laatimaan selkeitä, hyvin jäsenneityä tekstejä monipolvisista aiheista ja tuottamaan asianmukaisen ja tehokkaan johdonmukaisen rakenteen, joka auttaa lukijaa löytämään tekstistä keskeiset seikat.	Kuten C1	Kuten C1	Pystyy kirjoittamaan selkeitä, sujuvia ja mukaansatempaavia tarinoita ja kokemusten kuvauksia tyylillä, joka sopii valittuun tekstilajiin.

Perustuu EVK:n tasokuvauksiin. Asteikkojen lähde: EVK s.96, 97, 121, 122, 175